

Всеволод Зиновьевич Нестайко
Неймовірні детективи (збірник)

Текст наданий видавництвом "Країна мрій" http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=601705
«Неймовірні детективи»: Країна мрій; Київ; 2010
ISBN 978-966-424-199-8

Анотація

Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко, звичайні київські школярі, ніколи не думали, не гадали, що їм доведеться розплутувати загадкові злочини з присмаком містики. Проте хіба можна лишатися осторонь, коли поруч коїться неймовірний детектив? І коли допомоги потребують капітани міліції?.. Захопливі повісті відомого дитячого письменника Всеволода Нестайка запрошують юного читача приєднатися до карколомних пригод, взяти участь у розслідуванні й опинитися віч-на-віч із загадками, пояснення яких іще не знає сучасна наука.

Для дітей середнього шкільного віку.

Всеволод Нестайко
Неймовірні детективи

Таємничий голос за спиною

Розділ I

Загадкове зникнення. Женя Кисіль і капітан Горбатюк. Перше знайомство з Вітасиком Граціанським

У суботу тридцятого вересня о тринадцятій годині двадцять п'ять хвилин раптово і загадково зник учень шостого «Б» класу Вітасик Дорошенко.

Останнім Вітасика бачив його друг і однокласник Женя Кисіль.

– Ну, давай розкажуй все по порядку! – старший слідчий карного розшуку капітан Горбатюк пильно примружився, дивлячись на Женю. Шестикласнику Киселю здалося, що ті примружені очі зазирали йому в самісіньку душу.

– Ну... – Женя зітхнув. – Ну, я вже казав Регіні Ігнатіївні... Я стояв у коридорі біля вікна. Бачу, Дорошенко зайшов до туалету. Минуло півгодини, а він не виходить. Нарешті я не витримав, зайшов – а у туалеті нікого нема.

– А може, ти не помітив, як він вийшов.

– Не міг я не помітити. Я весь час на двері дивився.

– А через вікно?

– Третій поверх. Та й зачинене було вікно. Тільки кватирка. Вузька така. Не пролізти. Він же не горобець, щоб через кватирку вилетіти.

– А чого ти у коридорі стояв?

– Його чекав... – Женя одвів очі. – Щоб помиритися.

– Ви посварилися?

– Ага.

– Чого?

– Та я йому наговорив...

– Що?

– Та... різних слів... нехороших.

– Нащо?

– Та... через того Вітасика.

– Якого?

– Та Граціанського ж... Новачка. Він у нас тільки з'явився...

– Граціанського, кажеш, новачка... – якимось неухважливо повторив капітан Горбатюк, оглядаючи «місце події», тобто туалет.

Після школи Женя ще нікому нічого не говорив, – ходив по місту, шукав, сумнівався. Хто його зна, може, він таки прогавив Вітасика, не помітив, як той вийшов...

Але надвечір, коли поприходили з роботи батьки, а Вітасик додому так і не з'явився, Женя не витримав і все розказав. Батьки сполошилися і побігли в міліцію. Почалося офіційне слідство.

У школі було порожньо й безлюдно. Пізній вечір. Тільки в кабінеті директора юрмилися схвильовані вчителі, невміло заспокоюючи Вітасикових батьків. На «місці події» слідчий просив нікого не товктися. Він вирушив туди тільки вдвох з «головним свідком».

Капітан Горбатюк уважно оглянув туалет, скривився, почитавши деякі свіжі написи на стінах і на дверях, які технічки ще не встигли ліквідувати, помацав шпінгалети на вікні, визирнув із вікна у двір, обдивився і розвів руками:

– Щось не те. Через вікно ходу нема. Гола стіна, ринва далеко, аж он де... Або ти просто не помітив, як він вискочив, або...

– Не міг я не помітити! Я очей не зводив! Клянусь! – Женя гупнув себе кулаком у груди.

– Але ж зрозумій. Так не буває. Без причини, з доброго дива, не залишаючи жодного сліду, навіть у фантастичних творах ніхто не зникає. Все у світі має свої причини й наслідки. Кожна загадка має свою розгадку. Інша річ, що іноді її важко розгадати. Але розгадка є. Отже, давай думати разом. Куди він міг подітися? Хтось із туалету виходив після того, як туди зайшов твій друг?

– Виходив. Якийсь одинадцятикласник вусатий. Валера, здається, звать. Прізвища не знаю. Семикласник Гриша Свистуненко. Вася Таратута з шостого «А». І... і Вітасик Граціанський, про якого я вам говорив. Оце і все.

– А не міг він вийти разом із вусатим одинадцятикласником, ховаючись за нього?

– Не міг. Той одинадцятикласник повз мене отак-о пройшов.

– А за семикласника?

– Свистуненко ще менший за Вітасика. Дарма що семикласник. За нього не сховаєшся.

– А що ж ти наговорив своєму Вітасику через того новачка Вітасика? Ще й звать їх однаково.

– Та... Кажу ж, різні слова образливі...

– Чого?

– Бо дуже вже мій Вітасик тому Вітасику заздри.

– Заздри?

– Ага.

– Чого?

– Ну... через плеєр... І взагалі... Я йому сказав: «Невже ти здатний тільки заздрити, а сам ні на що путне не годен?»

– А ти не заздри?

– Та хай він горить, той плеєр! Разом із Вітасиком! Граціанським, ясна річ.

Отут, дорогі друзі, давайте на якийсь час залишимо Женю Киселя наодинці з капітаном Горбатюком (ми ще до них повернемося обов'язково) і познайомимося ближче з новачком Вітасиком Граціанським, оскільки він у нашій детективній пригоді відіграє роль аж ніяк не останню.

Вітасик Граціанський з'явився у класі через два тижні після початку навчального року. Його поява не була несподіванкою. Всі вже знали, що у класному журналі записаний новачок. Першого ж вересня про це сповістила всезнаюча Муся Чапінога, племінниця вчительки математики Галини Сергіївни. Вона сказала, що новачка нема, бо він із батьками на курорті у Коктебе-лі, в Криму.

– Ич, паразит, – пхикнув Вітасик Дорошенко. Ще й не побачивши навіть Граціанського, він уже вперше йому позаздри. Вітасик Дорошенко ніколи не був у Криму тим паче у Коктебелі.

Коктебель! Це звучало по-іноземному, все одно як Ніцца, Біариц, Марсель... І викликало в уяві синє море, білі кораблі, пальми на набережній, по якій походжають туди-сюди прекрасні кінозірки й пихаті мільйонери у запаморочливих дорогущих шмотках...

– Чому паразит? – смикнула плечиком гарненька Милочка Петриківська. – Якби тебе повезли, і ти б поїхав. Просто заздриш.

Вітасик почервонів. По-перше, тому що це сказала Милочка. Що б вона не говорила, він

завжди червонів. По-друге, тому що вона влучила у самісіньке, так би мовити, «яблучко».

– А от і паразит! – сказав Женя Кисіль. – У Коктебель їздять самі паразити – новочасні багатії.

Що б не сказала Милочка, Женя завжди заперечував. До того ж він був Дорошенків друг із першого класу.

– Ну от не люблю, коли не знають і патякають! – підтримала Милочку Оксана Фіцелович. – Не бачили ще хлопця у вічі, а вже обзивають. От не люблю! Подивилися б на себе!

– Є на що дивитися! – пхикнула Милочка. Вітасик знову почервонів.

– Є чи не є, а все мое! Подумаєш, красива, як свиня сива! – Женя любив римувати.

Одне слово, як бачите, ще до своєї появи Вітасик Граціанський викликав у класі гарячі розмови і навіть дискусію.

І от він з'явився.

– Салют, чуваки! Привіт, чувихи! Ну, як у вас тут атмосфера? Жити можна? Кисень не перекривають?

Очі його весело іскрилися. Збентеженості, ніяковості, як це буває у новачків, не помічалось ані крихти.

Стрункий, кучерявий, гарний, з блискотливими карими очима, Граціанський одразу сподобався дівчаткам. І від перших же його слів вони охоче, поблажливо захихикали.

Хлопці хотіли втерти йому носа, і Шурик Дармовис уже навіть вигукнув:

– Диви, який шустрик! От я тобі зараз...

Але Граціанський миролюбно схилив голову набік і голосом кота Леопольда з мультфільму проказав: – Реб'ята, давайте жить дружно!

Всі засміялися. Конфлікту не вийшло.

На Граціанському була фірмова джинсова куртка, адидасівські кросівки, на лівій руці японський годинник.

Вітасик перехопив затуманений погляд Милочки, спрямований на Граціанського, і в нього замарудило в грудях.

Так почалися муки заздрості Вітасика Дорошенка.

Граціанський виявився дуже компанійським хлопцем і з кожним днем завойовував дедалі більші симпатії класу. Уже й хлопці дивилися на нього з інтересом, а деякі навіть із захопленням. І Шурик Дармовис кинув Вовку Сороку і пересів до Граціанського, щоб грати з ним на уроках у «морський бій».

На перервах навколо Граціанського завжди юрмився великий гурт однокласників, які, роззявивши рота, слухали його дотепні теревені. А теревенити Граціанський був гараздий: то він розповідав про письменницький будинок творчості у Коктебелі, де бачив на пляжі найзнаменитіших письменників у самісіньких плавках. То про Піцунду на Кавказі, про мавпячий розплідник в Африці, де його мало не вкрав орангутанг. То про Балтику, де ходив у море на справжньому риболовецькому траулері і трохи не випав за борт... То про захоплюючі мандрівки на пароплаві по Дунаю. Здається, пів земної кулі об'їздив із батьками той чортів Граціанський.

А Вітасик Дорошенко, крім села Війтівці на Вінниччині, де жила його бабуся, та Дніпропетровська, де жили дядько з тіткою, ніде в житті ще й не був.

Незабаром увесь клас уже признав Вітасика Граціанського. Лише Вітасик Дорошенко та Женя Кисіль зберігали ворожий нейтралітет. Відверто виступати проти нього вони вже не наважувалися. Але й поділяти захоплення однокласників не могли. Коли Милочка говорила з Граціанським, Вітасик мовчки зціплював зуби і червонів, а Женя намагався сказати їй щось ущипливе. Та Милочка в їхній бік навіть не дивилася і уваги на їхні «демарші» не звертала аніякісінької.

Батько Граціанського був якимось начальником у торгівельній мережі, і переїхали вони у цей район тому, що купили квартиру в новому будинку. То був будинок особливого планування – з двоповерховими квартирами з каміном у вітальні, з кількома санвузлами, про який, зітхаючи, говорили усі мешканці їхнього району. В тому незвичайному будинку придбали квартири і люди незвичайні – футболісти, хокеїсти, заслужені артисти, лауреати і

високопосадовці. Головною причиною зітхань у чергах була не стільки ота казкова двоповерховість квартир, скільки санвузли, бо там, серед іншого, була одна річ, про яку говорилося, стишуючи голос, червоніючи й опускаючи очі. То була річ сороміцька і називалася вона «біде» (з наголосом на кінці).

Переважна більшість класу навіть не уявляла, що така сороміцька річ взагалі існує в природі... І коли Граціанський розповів, що то таке, хлопці дуже розвеселилися. І довго реготали противними голосами. А Женя вирішив, що на цьому можна зіграти, і на відомий мотив склав про Граціанського пісеньку:

І шумить, і гуде,
 Бо у нього є біде,
 Ви такого ні у кого
 Не побачите ніде.

Але пісенька успіху не мала. Дівчата сказали «Фу!», а хлопці промовчали.

Авторитет Граціанського не похитнувся ні на міліметр.

Вітасик уже кілька разів пробував обережно різними натяками заводити з батьками розмову і про джинсовий костюмчик, і про адидасівські кросівки, і про японський годинничок. Але натяки до батьків не доходили. Вітасикові батьки були звичайнісінькі люди: тато Дорошенка – енергетик на заводі металовиробів, мама – економіст у конторі, назву якої Вітасик ніяк не міг запам'ятати. Звідки ж їм було узяти отой адидас?

Вітасик, звичайно, це чудово розумів, але... Як же ж хотілося мати оте, що мав його теско Граціанський! І коли тато після одного з натяків сказав, що головне у шкільному житті не різний мотлох, джинсики-кросівки, а навчання, Вітасик так скривився, наче розкусив кислотицю.

Та зовсім був повержений Вітасик, коли одного разу Граціанський прийшов у школу з найновішим mp3-плеєром. О! То була бомба не лише для Вітасика. Для всього класу. Такий плеєр у шестикласника! Граціанський великодушно дав послухати всім – усім без винятку. Кожен вставляв у вуха маленькі навушнички і завмирав на хвилину з роззявленим ротом.

І як не ставилися у душі до Граціанського Женя і Вітасик, не вистачило в них сил відмовитися. То вже треба було бути надлюдиною. А вони були люди звичайні. І коли надійшла черга спершу до Киселя, він мовчки тремтячими руками запхнув у вуха навушнички.

Потім те ж саме зробив Дорошенко. І враз поринув у дурманні ритми наймоднячої музики. То було неймовірно. Такий крихітний плеєр, а в тебе повна голова музики.

Граціанський усміхався поблажливо й переможно.

Коли на уроці літератури Вітасик, як завжди, обернувся до Милочки, то побачив, що вона сидить зі скляними очима, відчужена та бліда. І хоч під її пишним волоссям, що спадало на вуха, не видно було навушничків, Вітасик зрозумів, що вона – слухає!

Граціанський захоплено грав із Дармовисом у «морський бій» і на Милочку навіть не дивився.

Серце Вітасика Дорошенка повільно розривалося на дрібненькі шматочки.

То була пекельна мука.

Як заздрив він Граціанському!

Тоді-то й признався він Жені...

А Женя йому й наговорив...

І вони посварилися.

Отут нам саме й час повернутися на «місце події», де Женя Кисіль щойно закінчив розповідати капітану Горбатюку про Вітасика Граціанського.

– А хто вийшов із туалету останнім? Перш ніж туди зайшов ти? – примружився капітан.

– Граціанський.

– Отже, він, а не ти, останнім бачив твого друга. Ти з ним не говорив?

– Не говорив. Хотів, але не зміг. Його нема вдома. Вони кудись усі на машині поїхали.

Сусідка сказала.

– Сьогодні?

– Ага.

– Ну що ж... Цілком природно. Є у людей машина, чого не поїхати. Така погода... Доведеться розмову з Вітасиком Граціанським відкласти до понеділка, – капітан Горбатюк зітхнув. Ні огляд «місця події», ні розмови з головним свідком на загадкове зникнення шестикласника Дорошенка світла не пролили.

Перший день слідства не приніс анічоґісінько.

Розділ II

Два капітани. Несподіваний телефонний дзвінок. Справа заплутується ще більше

Капітан Горбатюк сидів у своєму кабінеті, дивився у розчинене вікно і чухав потилицю. Він не любив безглузких, як то кажуть, тупикових ситуацій. А ця була саме такою. За родом своєї діяльності йому весь час доводилося мати справу з секретами, загадками і таємницями. Він їх ніколи не боявся, терпляче починав розплутувати найзаплутаніший клубок найскладніших ситуацій, обережно перебираючи то ту, то іншу ниточку. Але тут жодної ниточки не було. То не був клубок, то була більярдна куля – гола як коліно. Хлопець зайшов у туалет на третьому поверсі і зник, пропав, як булька на воді. Жодного сліду, жодної версії. Щось неймовірне, незбагненне. Глухий кут. Як ота стіна у дворі, на яку виходить вікно його кабінету, – кам'яна, монолітна, непроникна.

І враз над підвіконням на тлі тої глухої стіни, у яку безпорадно втупився капітан, з'явилася голова.

– Шерлок Горбе! Ну ти даєш! Ми ж домовилися!.. Я чекав-чекав... А ти тут потилицю чухаєш, – сірі очі, опушені рудими віями, дивилися докірливо.

– Вибачай, Толя, ти вночі чергував. Я не міг тебе попередити. Заходь.

І поки Толя, а точніше капітан Анатолій Петрович Попенко, слідчий відділу боротьби з економічними злочинами, іде з двору до кабінету, кілька слів про двох капітанів.

Колись давно, як вони ще були на другому курсі, викладач криміналістики професор Китайгородський жартував:

– Бути вам, студенте Горбатюк, українським Шерлоком Голмсом. І здібності у вас аналітичні, безперечно, є, дедуктивний метод опануєте легко. І прізвище якраз підходяще, наче спеціально предки подбали... Адже що таке «горб» українською мовою? Майже те саме, що «holm» англійською – горбок у річці. Височина. Отже, держайте! Постарайтеся зійти на ту височину.

Друзі після цього жартома почали називати Горбатюка «Шерлок Горбе». І Стьопа Горбатюк на це прізвисько не ображався навіть тоді, коли став уже Степаном Івановичем.

Капітан Попенко вчився з Горбатюком в одному класі, а потім в одній групі на юридичному факультеті. Були друзями дитинства. Завзятими любителями пригод і таємниць. Тому й подалися у юристи, у слідчі. Тільки один потрапив у карний розшук, а другий до відділу боротьби з економічними злочинами – так уже склалося.

– Ну що таке? Замість того, щоб давно закидати вудочки на річці, ти... – вигукнув капітан Попенко, штовхаючи двері кабінету.

– Вибачай, друже, не до риболовлі. Справа.

– У нас із тобою без кінця справи. Одна закінчується, друга починається. Сьогодні ж неділя. Тобі відпочинок потрібен? Що таке?

– Хлопець один зник. Шестикласник.

– Ну-у... Скільки тих шестикласників щодня зникає і з'являється! Чи то ми з тобою не зникали? Згадай, як самі у ліс гайнули й заблукали, аж на другий день повернулися. Забув? У мене досі, як згадаю, вухо болить, яке тато крутив.

– То інша справа. Тут хлопець зайшов у туалет шкільний, на третьому поверсі. І не вийшов. Наче у повітрі розтанув.

– Хто це бачив?

– Друг його, однокласник.

– І більше ніхто?

– Ніхто, – кивнув Степан Іванович.

– Вигадує той друг-однокласник. Фантазує.

– Я сам спершу так думав. Але потім повірив. Дуже широко хлопець каже. І професійна інтуїція мені підказує, що так воно й було.

– Як? Розчинився у повітрі?

– Ні. Але що зайшов і не вийшов...

– А де ж він подівся?

– Оце мене й мучить... Ти ж знаєш, що таке інтуїція у нашій справі.

Капітан Попенко зітхнув:

– Знаю. Незбагненна річ. Але без неї... Ану, розкажи трохи детальніше.

І капітан Горбатюк почав розказувати те, що ви вже знаєте.

– Він вийшов! – переконано сказав капітан Попенко, вислухавши все до кінця.

– Як?

– Дуже просто. Ногами.

– Але Женя Кисіль не зводив погляду з дверей. Я йому вірю. Він дуже хотів помиритися, чекав. А коли людина чекає, не хоче прогавити... – От не зводив погляду, а на якусь мить, мабуть, щось його увагу відвернуло – і в цей час... Всі ж фокуси ілюзіоністів на цьому побудовані.

Телефон задзвонив так несподівано, що обидва капітани мимохіть здригнулися.

– Капітан Горбатюк слухає.

– Пане капітан! Він тільки що дзвонив! – жіночий голос тремтів і зривався.

– Хто?

– Вітасик... Тобто... – вона замовкла.

– Дзвонив? От бачите! Я ж вам говорив, що знайдеться! – капітан Горбатюк від збудження не помітив, що перебив жінку і кричить, потім враз опам'ятався: – Пробачте! Пробачте! Я вас перебив.

І, прикривши трубку рукою, тихо сказав другові:

– Це мати хлопчика. Він дзвонив.

– От бачиш! Даремно зірвав рибалку! Бармалей! – капітан Попенко посварився на нього кулаком.

– Але то був не він, – тихо сказала на тому кінці дроту жінка. – Я так хвилююсь... – у голосі її бриніли сльози.

– Що?! Як – не він?! – здивовано спитав Горбатюк.

– Не він, не він. Голос був не його.

– Ну, заспокойтесь. По телефону іноді так змінюється голос.

– Що ж я – голосу свого сина не можу впізнати? Що він – не говорив зі мною по телефону? То був не він, – вона заплакала.

– Стривайте, стривайте. Не хвилюйтесь. Давайте по порядку. Перекажіть все як було. Постарайтеся згадати все до найменших дрібниць.

– Ну... Раптом дзвінок... І, знаєте, серце у мене чогось... я наче відчула... ще не беручи трубки... Але дзвінок міжміський... вони ж відрізняються... довші й наче настирливіші... Я схопила, до вуха і – аж закам'яніла вся. «Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Зі мною все гаразд. Я, може, не приїду ще два-три дні... Але ти не хвилюйся. Все буде добре!» Та голос абсолютно чужий, не його... «Хто це?» – питаю, ледь не вмліваючи. «Та я ж, Вітасик!» – «А чого в тебе такий голос... не твій?» – «Правильно! Не мій! – каже. – Але все одно це я». – «Де ти?» – «Потім усе розкажу. Потім. Говорити більше не можу. Прощай! Не хви...» – і перервалося. І короткий гудок – пі! Що це означає?... Боже мій! Я так хвилююся! – Ну, по-перше, тепер підстав хвилюватися менше, ніж було. Син ваш живий. Це ясно. І це головне. А щодо голосу – телефон може так спотворити голос, що його й рідна мама не впізнає. Що в цьому разі й відбулося.

– Ви гадаєте? А чого він сказав: «Не мій голос»? Що це означає?

– Ну... може, хотів сказати, що застудився, захрип...

– Ні. Ніякої хрипоті. Голос дзвінкий... Але не його. Не його. Що це може бути? Може... може, його викрали?...

– Хто?

– Якись... мафіозі. Зараз стільки всього пишуть...

– Наскільки мені відомо, ви не підпільні мільйонери, до жодних афер не причетні, отже, викрадати вашого сина нікому немає жодного сенсу. А просто так дітей не викрадають.

– Але що ж тоді думати? Що? – майже істерично вигукнула мати.

– Заспокойтесь. Візьміть себе в руки. Ми постараємося зробити все, щоб знайти вашого сина.

– Я вас благаю! Я вас прошу!.. Пробачте... Пробачте... До побачення...

Поклавши трубку, капітан Горбатюк переказав другові цю несподівану й дивну телефонну розмову.

– Ну, що скажеш?

– Скажу, що той твій «пропацій» шестикласник – свиня, точніше – поросся. Не жаліє матері. І я б із задоволенням нам'яв йому вуха. Як колись мені тато. Хоча це нічого не дає. Бо потяг до авантур у цьому віці нездоланний. Ти ж сам пам'ятаєш. Якщо вдача мандрівна, то...

– Куди ж його все-таки погирило? Сказати, що знайдемо, легше, ніж знайти. Але я мусив її заспокоїти...

– Гадаю, – переконано мовив Анатолій Петрович, – він з'явиться сам.

– А я, значить, сиди і жди біля моря погоди?

– А що ж ти можеш вдіяти?

– Сьогодні, – зітхнув Степан Іванович, – мабуть, уже нічого. А завтра зранку поговорю з Вітасиком Граціанським. Для початку.

Розділ III

Ще одне зникнення. Школа вирує. Таємничий голос за спиною. Капітан Горбатюк вражений

Але поговорити з Вітасиком Граціанським капітану Горбатюку не вдалося. Бо Вітасик Граціанський у понеділок зранку до школи не прийшов. Удома його не виявилось теж. Ні його, ні батьків.

На роботі у Бориса Борисовича Граціанського були дуже здивовані:

– Ні! Не у відпустці. Має бути. Не попереджав. До того ж сьогодні збори. Всього колективу. І Борис Борисович робить доповідь. Про поточну ситуацію. Дивно. Дуже дивно. Може, зламалася машина. Не дзвонив. Ні.

В інституті, де викладала Елеонора Іванівна Граціанська, теж хвилювалися:

– У неї ж сьогодні три пари... Хоч би попередила. Це просто безвідповідальність! Мусимо доповісти деканові.

Капітан Горбатюк отримав довідку в управлінні – серед дорожніх аварій машина Граціанського не зареєстрована.

Шостий «Б» вирував. На уроках учителі навіть не робили зауважень за розмови.

– Ой! Ви знаєте, ви знаєте, я відчувала, що щось станеться, – тримаючись рукою за шок, хитала головою Милочка Петриківська. – Вітасик був такий дивний у суботу. Просто абсолютно на себе не схожий. Абсолютно!

– А Дорошенко!.. Хто б подумав?! – жахалася Оксана Фіцелович. – Такий начебто скромний, тихий... і раптом так загадково зник... Ще й дзвонив звідкись не своїм голосом. Дивина!

– Це мафія! Я вам кажу! – рубав рукою повітря Шурик Дармовис. – От побачите, будуть щось вимагати. Просити викуп.

– Або вб'ють, – сказав і втягнув голову в плечі Вова Сорока (аж самому стало лячно).

Ніколи Женя Кисіль не користувався такою увагою й популярністю. На перерві його оточував такий гурт учнів, який оточує хіба що знаменитих кіноакторів. Він стільки разів уже повторював свою розповідь, що вивчив її напам'ять.

У туалет на третьому поверсі було справжнісіньке паломництво. За своїм прямим призначенням цей заклад того дня не працював зовсім. Двері його не зачинялися. Сунули всі – від першого до десятого класу. Навіть цікаві дівчата дозволяли собі кидати туди оком (хоча

туалет, як ви розумієте, був хлопчачий). Обмацували стіни, вікно, двері, навіть зазирали туди, куди зазирати було безглуздо.

Причому раз у раз хтось жартував, хихикав, і на мить вибухав сміх, та одразу знаходився хтось, хто говорив: «Ви що?! Може, хто його зна, а ви...»

Жені Киселю було не до сміху.

Порожнє місце за партою поряд із ним, де завжди сидів Вітасик Дорошенко, бентежило і лякало. І те, що Вітасик так таємничо зник саме тоді, коли Женя хотів із ним помиритися, сповнювало серце тривогою і почуттям провини. Нащо він йому говорив про ті заздрощі? Ну й що – хай би собі заздри. Подумаєш. Не говорив би – вони б не посварилися. І нічого б, може, не трапилось. А тепер...

Як сумно й самотньо йти після школи додому через безлюдний парк!

Погода зіпсувалася. Ще вчора було сонячно, тепло, а сьогодні вітер нагнав хмари, і хоч дощ уже припинився, мокрі лавки на алеях порожні.

Ще позавчора вони з Вітасиком ганяли тут по асфальту каштани – грали у футбол. І сміялися, аж захлиналися – чогось їм було дуже смішно. Від згадки про той сміх боляче стислося серце.

І раптом...

Він аж здригнувся, коли несподівано почув зовсім близько за спиною хрипливатий басовитий голос:

– Не хвилюйся. З ним усе гаразд.

Женя обернувся і... похолов. На алеї позад нього нікого не було. Ні попереду, ні позаду – ні душі. Але голос звучав так близько, наче той, хто говорив, стояв майже впритул до нього.

Наступної миті Женя почув цокіт копит, що віддалявся. Наче то поскакав невидимий вершник.

Це було так страшно, що у Жені затерпла потилиця.

Він зойкнув і кинувся навтьоки.

...Де трапляється щось неймовірне, там частенько відбуваються й аж ніяк не передбачені, несподівані, дивні збіги обставин.

Тільки-но Женя вибіг з парку, як буквально-таки налетів на капітана Горбатюка.

– Стоп! Що таке? Чого біжиш як оглашений? – капітан ухопив Женю за руку. – Ой! – зойкнув Женя і, задихаючись, почав розказувати.

– Гм, – недовіриливо посміхнувся капітан Горбатюк. – Щось ти, брате, я бачу, схильний до містики. Чи не галюцинації в тебе, бува? Ти вночі по карнизах не розгулюєш?... Ану, ходімо на ту алею.

Вони пішли назад, у парк.

– Отут, – сказав Женя.

– А невидимий вершник поскакав у той бік?

– Ага.

Вони повільно йшли алеєю, роззираючись навсібіч.

Дерева обабіч росли тоненькі, молоді, схватися за ними було просто неможливо.

– Ой! Дивіться! – зупинився раптом Женя.

На мокрій землі біля самого асфальту чітко вимальовувався слід від підкови.

– Тю! – капітан Горбатюк здивовано звів брови.

– А ви казали... галюцинації!

Капітан уважно оглянув усе навколо.

– Більше нема... Наче скакав по асфальту і тільки раз оступився. Може, й справді був цокіт... їздить же візник у циліндрі на фаєтоні «Ренесанс», дітей катає. Тільки не в цьому парку. Та й фаєтон ти б помітив. Він так швидко не зникне. От загадуєш ти мені ребуси-кросворди!

– Ну, не вигадую я, не вигадую! Чесне слово!

– Та в тому-то й біда, що я тобі вірю. Але нам із тобою, боюсь, ніхто не повірить. От їй-богу!.. Не слідство, а якась міфологія.

Провівши Женю майже до самого дому, капітан повернув назад. І знову пішов через парк. Власне, він ішов до школи, коли зустрів Женю. Йому треба було негайно поговорити з директором школи Регіною Ігнатівною.

В кишені у капітана лежав лист, який щойно підкинули. Не надіслали поштою, а саме підкинули. Він лежав на підвіконні його кабінету й був адресований саме йому, капітану Горбатюку. І прізвище адресата на конверті, і сам лист були надруковані на принтері.

«Пане капітан!»

Поспішайте, якщо не пізно. Може, Вітасик Дорошенко вже й неживий. Він совав носа туди, куди не слід. Зацікавтесь наркоманами з одинадцятого «А».

Підпису не було.

Анонімки бувають різні. На цю не прореагувати було неможливо.

Капітан шов безлюдною алеєю, поринувши у свої думки.

«Яка це біда – наркоманія. Звідки вона взялася на нашу голову? Скільки непоправного лиха приносить! І найстрашніше, що вона поширюється серед школярів. Довірливі й немудрі, спонукані могутнім і незнищеним потягом до незвіданого, цікавістю жадібною до пізнання нового душі, вони як метелики на вогонь летять і згорають. Заради того проклятого смертельного кайфу вони стають здатні на будь-яку підлість, на злочин, навіть на вбивство»...

– Вбивства нема... Він живий! – пролупав за спиною капітана хрипливатий басок. Капітан різко обернувся. Ззаду не було нікого.

І в ту ж мить капітан почув цокіт копит, що віддалявся.

Скільки сягало око, алея була безлюдна...

Розділ IV

Одинадцятикласник Валера. Ниточка для версії

– Тобі треба звернутися до невропатолога, дорогий друже, – сказав капітан Попенко.

– Не знаю. Може, й треба, – зітхнув Горбатюк. – То що – й хлопцеві звертатися? Масовий психоз?

– Ну, хлопець – явний фантазер. І друг зник із туалету безслідно. І таємничий голос за спиною... І цокіт копит... Щось багатенько.

– Але слід від підкови я на власні очі бачив.

– Проте увечері, як ми з тобою пішли, його вже не було.

– Цілком природно. Після того знову пройшов дощ. Слід змило...

– Навіть і натяку не було, – з притиском сказав Анатолій Петрович.

– Може, я не зовсім точно запам'ятав місце. Я був стривожений тим листом. – От із цього й треба починати. Ти був знервований. А вдача у тебе вразлива з дитинства. Під впливом розповіді хлопця, та ще й того сліду на мокрій землі, схожого на підкову, тобі й вчулося...

– Ні, Толю... не вчулося, – Горбатюк похитав головою. – То не була слухова галюцинація. Я виразно чув і голос – хрипливатий басок – і цокіт копит.

– Ну, гаразд, залишмо поки що це... Ти хоч не кажи нікому, особливо хлопцеві.

– Та поки що не казатиму. Звичайно.

– Розкажи про свою розмову з директоркою.

– Нічого конкретного розмова не дала, – почав Степан Іванович. – В одинадцятому «А» учні різні. Є серйозні, які готуються до вступу в інститути, вчать – ніколи, як то кажуть, і вгору глянути. А є й лайдаки, шумовиння – у голові лише диско-бари, музика, шмотки, мобілки, DVDі те-де. Вона запевняє, що відвертих наркоманів, тих, що на голку сідають, нема. Але є групка, що гуртується навколо Валери Лобуренка, сина директора кафе, – поведінки небездоганної. І випивають, і гуляють, і здається, травку покурюють. Того Валеру двічі навіть затримували. За бійку. Один раз – на стадіоні, з фанами. Вдруге на концерті альтернативної музики.

– Стривай-стривай, Валера, кажеш? А як того вусатого звали, що з туалету вийшов?

– Так, Валера.

– Треба перевірити, – мовив капітан Попенко. – От уже й щось конкретне. Це не таємничий голос за спиною, не цокіт невидимих копит. А живий одинадцятикласник. Ниточка для версії.

Був пізній вечір. Вони сиділи на балконі дванадцятого поверху і дивилися, як миготять

унизу вогні міста.

Їхні квартири були поряд, на одній площадці. Так уже склалося: друзі дитинства, що сиділи за однією партою в школі та в інституті, вони зараз були й сусідами. Вони одержували квартири одночасно у відомчому будинку і попросили, щоб їх поселили разом. Добре, коли поряд вірний друг, коли є з ким порадитися. Особливо коли ти слідчий і стикаєшся з такими ситуаціями, що однієї голови буває замало. Недарма у Шерлока Голмса був доктор Ватсон...

А Женья Кисіль у цей час лежав на тахті і ніяк не міг заснути. Він усе згадував і згадував те, що відбулося в алеї парку. І серце його калатало, як дзвін. Йому так хотілося поділитися, розказати мамі, татові, але капітан Горбатюк узяв з нього слово, що він поки що нікому нічого не говоритиме.

На стіні проти тахти висіла картина.

На картині, схрестивши ноги, сидів і грав на бандурі козак з оселедцем і в червоних шароварах. Поряд із ним стояв тонконогий гривастий красень-кінь. На небі висіла крива шабля, гранчаста пляшка, пістоль і капшук із порохом чи табакою.

То був козак Мамай, славнозвісний герой мальованого українського фольклору.

Тато купив цю картину у художньому салоні після того, як прочитав химерний роман Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або Козак Мамай і чужа молодиця». Читаючи роман, тато дуже сміявся, захоплено вигукував і хвалив автора. У романі невидимий козак Мамай скакав на невидимому коні і творив різні дива.

Жені дуже подобалася картина і образ козака Мамаю. Він навіть почав писати про нього поему. Про те, як злі темні сили полонили козака, заточили десь у підземелля, а невидимий кінь утік.

Зараз, лежачи в ліжку, Женья, як завжди перед сном, дивився на картину. Вечір був місячний, і сріблясте світло осявало козака з бандурою. Мамай дивився просто на Женю.

І враз несподівана думка майнула в голові: «А що як у парку то був... козак Мамай? Він же буває невидимий і кінь невидимий?» Ця думка збентежила Женю, і він почав сам себе умовляти: «Ну що ти, їй-богу! Козак Мамай – вигадка, герой фольклору, та ще й мальованого. Тато ж казав. Так можна і в чорта з рогами повірити! Дурником якимось стаєш, дорогий Женю...»

І раптом...

Раптом козак Мамай на картині усміхнувся й підморгнув Жені.

Женю аж підкинуло. Невже здалося? Що це з ним робиться?... Суцільна якась химерія. Може, хвороба нервова починається...

Він крутився години півтори, не міг заснути. І все позирав на картину. Але Мамай був незворушний. Більше він не усміхався і не підморгував.

Про те, що капітан Горбатюк теж почув таємничий голос і цокіт копит, Женья, певна річ, не знав.

Розділ V

Невідомий спостерігач. «З якого ви, пробачте, райвідділу?»

«Сам, без мене, нічого не роби!»

Прокинувшись уранці, Женья вже не був певний – чи справді усміхався й підморгував йому козак Мамай, чи це йому наснилося.

На чистому безхмарному небі сяяло сонце, наче й не було вчорашньої негоди. З телевізора лунала бадьора естрадна музика ранкової передачі «120 хвилин». Аз картини дивився, не усміхаючись і не підморгуючи, звичайнісінький намальований козак. Все було нормально.

Біжучи до школи, Женья був сповнений бадьорості й оптимізму.

Але в школі настрої у нього знову зіпсувався. Місце поряд із ним за партою порожніло. Вітасик не з'явився. Граціанського не було теж.

Шостий «Б» принишк. На уроках сиділи мовчазні, зосереджені, похмурі. Ніхто вже нічого не говорив. Все повибалакували вчора.

Було ясно – щось таки трапилося. Всіх охопила справжня тривога.

Після уроків Женя Кисіль прожогом кинувся у парк до алеї, де вчора почув таємничий голос. Із трепетним серцем він кілька разів пройшовся алеєю туди й назад. Але сьогодні ніякого голосу за спиною не було. Може, тому, що алея не була безлюдною. На лавках сиділи якісь бабусі, біля яких гралася дошкільняча малеча. Відчувши на собі здивовано-підозріливі погляди бабусь, коли він уп'яте чи вшосте проходив повз них, Женя нарешті облишив свої експерименти і вийшов з парку.

Треба було йти додому – обідати. Але і їсти не хотілось, і він відчував нагальну потребу щось робити, діяти. Він не міг сидіти склавши руки і спокійно чекати, коли не відомо, що з другом. Треба хоч у батьків спитати, може, є якісь новини. Але спитати не було в кого – батьки, мабуть, були на роботі. На його дзвінки ніхто з квартири не відгукнувся.

І Женя пішов до нового будинку, де мешкав із батьками Вітасик Граціанський. Може, хоч вони з'явилися. Може, щось знають. Не випадково ж вони зникли одночасно.

Білий, обкладений плиткою будинок стояв на схилі гори. З фасаду була вулиця, а у дворі починалася обросла деревами й кущами гора. Після появи у класі Граціанського і його розповідей про незвичайні квартири того будинку у хлопців розпалилися почуття. І хоч це було не дуже гарно – зазирати у чужі вікна, цікавість перемагала виховні настанови. Хлопці крадькома дряпалися на гору і, ховаючись за деревами та кущами, намагалися зазирнути у квартиру Граціанських. Правда, з цього майже завжди нічого не виходило. Вікна були щільно запнуті візерунчастими тюлевими завісами, а то й важкими, блискітливими парчевими порт'єрами. Хіба що коли балкон був відчинений, вони бачили м'які стільці на гнутих ніжках навколо овального полірованого столу й у глибині – скляну шафу з безліччю кришталевих ваз, бокалів, фужерів і чарочок...

І все-таки зазирати було неприємно. Наче злодій чи шпигун якийсь. Женя не хотів, щоб його бачили. Тому він обійшов будинок, видерся на гору з іншого боку, а вже тоді почав обережно спускатися туди, куди визирали вікна й балкон квартири Граціанських.

Спускаючись, Женя дивився під ноги, щоб не зірватися, і не одразу помітив його.

Від несподіванки Женя хапливо смикнувся, гілка, за яку він тримався, з тріском вломила, і кремезний дядько, що, ховаючись за деревом, у бінокль спостерігав за вікнами й балконом Граціанських, різко обернувся.

Кілька секунд тривала німа сцена.

– Ой!.. Ви... з міліції? – здогадався нарешті Женя.

– З міліції? – якось здивовано перепитав дядько і враз нахмурився. – А... авжеж!.. А ти що тут робиш?... Ану, киш звідсіля! Не заважай!.. Киш, кажу! Киш!

Женя поспішливо подерся на гору.

«Він не з міліції! Не з міліції! Точно! Здивувався, коли я сказав». Женю охопив страх. Дядько був здоровенний, м'язистий (це відчувалось навіть під курткою), зовсім лисий, з настовбурченими вусами і чорною неголеною стернею. І очі – витрішкуваті, сердиті, нахабні.

Райвідділ міліції містився зовсім поряд із новим будинком.

Може, якби кабінет капітана Горбатюка не був би на першому поверсі, і вікно не було відчинене, і Женя не побачив капітана, він би й не наважився. А так...

Женя кахикнув, щоб привернути до себе увагу.

Капітан звів очі.

– О! Це ти? Що таке? – він одразу відчув, що Женя хоче щось сказати. – Ви... не надсилали... свого працівника... з біноклем... до квартири Граціанських? – одихуючись, спитав Женя.

– Що? Якого працівника?

– Там... хтось підглядає зараз...

– Що? Хто?... Стривай, я зараз вийду...

Збиваючись, Женя розповів про лисого дядечка з біноклем.

– Ану, ходімо...

Незнайомця вони зустріли на вулиці біля нового будинку, він виходив із подвір'я. Глянув на Женю, на капітана, трохи зблід, але пішов прямо на них.

На вулиці він здавався ще вищим і могутнішим. Легка спортивна куртка була розстебнута, з-під неї виднілась майка з яскравими іноземними написами, що облягала широченні груди

культуриста, на яких висів бінокль.

– Пробачте! – капітан козирнув. – Дозвольте кілька питань.

– А що таке? – «культурист» глянув на Женю, і якби поглядом можна було спопеляти, від Жені лишилася б на тротуарі жменька попелу.

– Та от... хотілося б, пробачте, дізнатися, з якого ви райвідділу?

– Що?... – він знову блиснув на Женю. – А-а... То я пожартував...

– Дотепний жарт. Будь ласка, ваші документи.

– Що-о? А з якої це речі? – дядько дивився нахабно й визивно.

– Пробачте, ми розслідуємо зараз одну справу, і, гадаю, вас не образить...

– А причому тут я до ваших справ?

– Ваша агресивність починає здаватися підозрілою, – капітан говорив дуже ввічливо, але твердо.

Здоровань не витримав і потягся своєю величезною рукою до кишені. Витяг посвідчення, простягнув капітанові. І тільки тут Женя помітив на його куртці значок майстра спорту.

– Ще раз пробачте, пане Шипуля, але чи не будете ви ласкаві пояснити, чим вас так зацікавили вікна й балкон квартири Граціанських?

– Яких Граціанських? Не знаю ніяких Граціанських... – Шипуля явно нервував. – Я нікуди не дивився... Та що ви мене допитуєте? Що вам треба? Я нічого протиправного не робив. Пацан вам щось наплів, а ви... Не маєте права! Недарма, недарма пишуть про зловживання міліції. – Та ви не гарячкуйте. Ніхто вас не допитусь. Можете не відповідати. Ще раз пробачте. Будь ласка! – капітан простягнув Шипулі посвідчення. – А документ, між іншим, не дійсний. Ще позаторік треба було продовжити.

Шипуля нічого не сказав, мовчки взяв посвідчення, мотнув головою й пішов.

– До побачення! – у спину йому гукнув капітан. Шипуля обернувся.

– Мені з вами бачитися ні до чого. Прощайте!

І, вже не обертаючись, завернув за ріг.

– Хто він? – спитав Женя.

– Тренер, із боротьби самбо. По-моєму, колишній. Спасибі тобі, Женю, за оперативність. Молодець. Цей Шипуля Василь Іванович, може, й не просто з цікавості дивився у бінокль. Але не будемо надто підозріливими. Може, ми й помиляємося. А що ти там робив на горі? Чого ти поліз зазирати?

– Хотів дізнатися, чи не приїхали... – почервонів Женя.

– Я тебе дуже прошу. Ти, будь ласка, власного розслідування не проводи. Бо ще, чого доброго, й тебе шукати доведеться, – капітан Горбатюк подивився Жені просто у вічі. – Я тобі наказую, чуєш! Сам, без мого дозволу, нічого у цій справі не роби. Домовилися?

– Ну... добре... – не дуже охоче погодився Женя.

Розділ VI

Валера щось приховує. «Не подобається мені Шипуля». Snаряди лягають все ближче, а хоч би осколком зачепило. Пізній дзвінок з райвідділу

Капітан Горбатюк мав підстави для того, щоб непокоїтись і попереджати Женю. Сьогодні зранку в нього відбулася зустріч і розмова з одинадцятикласником Валерою Лобуренком.

Хоч Валера й намагався триматися впевнено і зухвало, відчувалося, що він нервує і щось приховує.

– Скажи, будь ласка, в суботу ти заходив у туалет на третьому поверсі після п'ятого уроку? – спитав капітан.

– Здається, заходив. А що – треба було взяти дозвіл у міліції? – З шестикласників нікого там не бачив? – наче й не помічаючи глузливого тону, продовжив капітан.

– А-а... ви про те зникнення... Ні! Я його не бачив. А якби й бачив, то не помітив би. Я не для того туди заходив... – хлопець сміявся просто у вічі капітанові.

– Я розумію, що не для того, – спокійно сказав капітан.

– І не для того, щоб вколотися! Я не колюся! – раптом сказав Валера, і в очах його

спалахнув злий вогник.

– А чого ти про це говориш? – щиро здивувався капітан. «Справді, чого він про це говорить? Крім Регіни Ігнатіївни, ніхто про анонімний лист не знає... Вона пообіцяла нікому не говорити ні про лист, ні про розмову».

– А... а вас же це цікавить? – трохи розгубився Валера.

– Хто тобі сказав? Ні! Звідки ти взяв? – капітан пильно дивився на хлопця.

– Ну... зараз же... – Валера одвів очі, – зараз же так борються з наркоманією, токсикоманією...

– Скажи, а ти знаєш Вітасика Дорошенка?

– Того, що зник? Шестикласника?... Ну, бачив...

– А ти всіх шестикласників знаєш?

– Ні... звичайно.

– А його... Він що – чимось вирізнявся?

– Ні... нічим... по-моєму... – у голосі Валери була якась непевність.

– А чого ж ти його запам'ятав? У тебе, може, був з ним якийсь конфлікт?

– Конфлікт? Із пацаном? Невже ви думаєте, що я конфліктую з пацанами? Виріс я з того віку.

– Ну, різне буває... Іноді пацан суне свого носа, куди не слід. Доводиться того носа прищикнути.

Валера почервонів:

– Ні.

– Але ж ти хлопець запальний, задержуватий. Спалахуєш легко. З міліцією були неприємності... Одному на стадіоні навіть руку зламав. Не на користь пішли тобі ті прийоми самбо. А чого ти, до речі, спорт кинув?

– Кинув – і все.

– Хто тебе тренував?

– Шипуля... торбохват.

– Чого це він «торбохват»? – А я знаю, чого бувають торбохвати? Під себе гребуть... І потім горять, як Наполеон у Москві.

– У тебе з ним був конфлікт?

– Та що ви – «конфлікт-конфлікт»!.. Дуже він мені потрібен, той Шипуля!.. Його самого витурили.

– За що?

– Вам краще знати. Я не стукач. Хочете, щоб він мені голову одкрутив? Ні-ні. Дякую.

Капітану Горбатюку не могло й на думку спасти, що за якихось три години він сам зустрінеється з тим Шипулею, та ще за таких дивних, незвичайних обставин.

Він ледве стримався, щоб не виказати Жені Киселю, та й самому Шипулі свого подиву, коли прочитав у посвідченні прізвище.

Так, у капітана Горбатюка були всі підстави, щоб непокоїтись і попереджати Женю.

Майстер спорту Василь Іванович Шипуля за інформацією спортивного товариства два роки тому дискваліфікований і звільнений від тренерської роботи за фінансові зловживання під час виїздів на збори, тренування і національні змагання команди юнаків із боротьби самбо. Спершу справу намірялися передати до суду, але потім чогось передумали. Нині Шипуля працює нічним черговим державної охорони на складі торговельної організації, керівником якої є ніхто інший, як Борис Борисович Граціанський. А Шипуля ж казав, що не знає ніякого Граціанського. Питань виникало дедалі більше. Відповіді – поки що жодної.

Де Вітасик Дорошенко, де Вітасик Граціанський та його батьки – поки що лишалося таємницею...

...Пізно увечері два капітани знову сиділи на балконі дванадцятого поверху, дивилися вниз на мерехтливі вогні й говорили.

– Дуже мені не сподобався Шипуля, – говорив капітан Горбартюк. – Те, як він дивився на Женю. Така лють була в очах. У цю мить він був здатний на будь-який кривавий вчинок. Страшний чоловік! Гора м'язів і люті. Як він міг тренувати дітей?

– Є, на жаль, такі «вихователі», які на дітях тільки заробляють.

– Слухай, ти ж зараз розслідуєш відмивання грошей у торговельній мережі. Борис Борисович Граціанський не проходить у тебе?

– Ти знаєш, ні, – похитав головою капітан Попенко. – Абсолютно чистий. Просто дивно навіть. Працює п'ятнадцять років у цій мережі. Навколо нього майже всі «старі», так би мовити, кадри вже давно у нас на гачку, а Борис Борисович непорочний, як Діва Марія. Снаряди лягають все ближче, а його хоч би осколочком зачепило. Жодних «відкатів», жодного зловживання, ні «чорної каси», ні «відмивання грошей». Комар носа не підточить.

– Ну що ж. І в торгівлі бувають чесні керівники.

– Він у них там – один з ініціаторів боротьби з зарплатами в конверті.

– Він мав якраз доповідь робити. І раптом зник. Дуже не подобається мені причетність до цього всього спортсмена Шипулі. І Валера Лобуренко, я ж тобі казав, що говорив про Шипулю.

– Треба, мабуть, – запропонував Анатолій Петрович, – постежити за ним.

– Та я вже думав, але після зустрічі зі мною він «ляже на дно», розуміючи, що тепер під підозрою.

– Треба шукати Бориса Борисовича. Ціла сім'я на машині не може зникнути зовсім безслідно.

– «Треба»... «Треба»... Все, що треба, я, здається, зробив. Підключилася автоінспекція. Хлопці шукають.

– Що ж, почекаємо до завтра. Як сказав по телефону «не своїм» голосом Вітасик Дорошенко: «Не приїду ще два-три дні».

– Завтра – третій, – сказав Степан Іванович. – Як нічого не з'ясується, буду змушений оголосити розшук по всій країні.

І тут у кімнаті задзвонив телефон. Дружина зняла трубку й гукнула:

– Стюпо! Тебе!..

Вони пішли з балкона в кімнату. Капітан Горбатюк взяв трубку:

– Слухаю!

І враз обличчя його спохмурніло.

– Що таке? – звів брови Попенко. Горбатюк поклав трубку й зітхнув:

– Справи ускладнюються. Щойно до райвідділу зателефонувала схвильована мати Жені Киселя. Женя зник. Мав бути дома після школи, зараз майже північ, а його нема.

– Тю! – тільки й вимовив капітан Попенко. – Це вже не смішно.

– Аж ніяк. Я ж його попереджав... Я ж попереджав... Невже...

– Ти гадаєш, це Шипуля?

– Не знаю. Але все може бути. То такий тип... Я ж тобі казав. Мушу поговорити з ним негайно! – Горбатюк почав швидко одягатися. – Та ти що? Зараз уже ніч. Він, може, спить. Не будеш же ти вдиратися серед ночі...

– Не спить. В усякому разі не повинен. Я ж тобі казав. Він працює в охороні на торговельному складі.

– А-а. Точно. Почекай, я з тобою. Зараз тільки переодягнусь.

Розділ VII

Розмова з Шипулею. «Досить уже того міліцейського свавілля!» «Не виключаю можливості, що нам доведеться працювати у тісному контакті». Капітан Горбатюк зітхає

Шипуля аніскілечки не здивувався, коли побачив двох капітанів. Він мовби чекав на них. У всякому разі така посмішка буває саме в людини, яка нарешті бачить тих, кого довго чекала.

– А-а, заходьте-заходьте! Доглядачів порядку завжди ласкаво просимо, – примружені очі дивилися нахабно й насмішувато.

У кутку на восьми щільно зсунутих стільцях був розстелений величезний спальний мішок.

На письмовому столику під настільною лампою біля телефону лежала нерозгорнута книжка «Постріли в ресторані Сирано». Глянувши на неї, капітани презирнулися. Книжка була їм знайома – збірка американських детективів.

«Довідкова література», – подумав Горбатюк.

«Керівництво до дії», – майже те ж саме подумав Попенко.

– Добрий вечір, – привітався Горбатюк. – Вибачте, що потурбували.

Попенко лише кивнув, вітаючись.

– Будь ласка, будь ласка! Я ж сказав. Для вас – жодних обмежень. Усе розумію.

– А що саме розумієте? – швидко спитав Попенко. – Що?

– Вам відомо, чого ми прийшли? – Горбатюк пильно глянув Шипулі просто у вічі.

– Ну... – Шипуля трохи знітився, але одразу взяв себе в руки. – Що там розуміти? Раз прийшли, значить, треба. Хай там як, а ми з однієї компанії, майже колеги. Державна охорона теж належить до вашої організації.

В очах знову застрибали насмішкуваті вогники. – Тому ви й сказали Жені, що ви з міліції? – Горбатюк зробив паузу і, наче між іншим, спитав: – А ви не знаєте, до речі, де він зараз?

Обидва капітани не зводили очей з обличчя Шипулі. Той знову знітився, але удав здивування:

– А звідки я можу знати? Що я... – він затнувся, не підібравши слова.

Неакторові удати здивування – річ не проста. І спостережливий легко побачить, коли людина щиро дивується, а коли удає, що дивується.

Капітани знову перезирнулися. Сумнівів не було: Шипуля веде гру.

– Де хлопчик? – зціпивши зуби, спитав капітан Горбатюк. – Це не жарти, Шипуля. Вдень він ловить вас на схилі з біноклем, сповіщає мені. А ввечері зникає. Каузальний зв'язок між цими фактами очевидний.

– Каузальний? – скривився Шипуля. – Без поняття.

Він явно тягнув час.

– Причинно-наслідковий. Ланцюжок: причина – наслідок.

– А які причини в мене були чіпати того пацана? Що він мене бачив на схилі з біноклем? Ай! Не смішіть мене, капітане! Теж ще злочин – дивитися у бінокль! Що там, військовий об'єкт, чи що? Ну, дивився. Бо треба був мені Граціанський. Обіцяв мені з квартирою... І десь запропав.

– А ви ж сказали, що ніякого Граціанського не знаєте.

– Що? А-а, ну то я з несподіванки. Як це я його не знаю? Стережу його добро і не знаю.

– З несподіванки? Дивно.

– Дивно? Коли б на вас ні з того ні з сього на вулиці накинулася допитувати міліція – ви би власне прізвище забули. «Дивно»!

– Не дуже переконливо, але... Врахуйте, Шипуля, ми цю справу так не залишимо. Йдеться про хлопчика, про дитину.

– І не про одного, а принаймні про трьох, – докинув капітан Попенко, який до того тільки мовчки спостерігав.

– Ну, знаєте, це вже комедія. Вішати на мене цілий дитсадок... Де у вас докази? Доведіть! Ви знаєте, що таке презумпція невинності?

– Знаємо, Шипуля, знаємо. А скажіть, будь ласка, де ви були сьогодні після того, як ми з вами розлучилися вдень? Згадайте, якщо не важко. – Начальники! Ну що ви, їй-богу! Ви що – серйозно? – Шипуля посміхнувся од вуха до вуха. – Та в мене залізне алібі. Був дома, потім пішов на роботу. Сюди. І нікуди не відлучався. Є свідки.

– Перевіримо. А одразу куди пішли?

– Сказав же – додому.

– А по телефону не дзвонили нікому? Ні з ким потім не бачилися? Не зустрічалися? Не говорили про нашу з вами зустріч?

Шипуля почервонів.

– Це що – допит? Більше відповідати не буду. Допитувати викликайте мене офіційно. І допитуйте у присутності адвоката. Ми зараз будуємо правову державу. Досить уже того міліцейського свавілля.

– Колего! – схилив голову набік капітан Попенко. – Що ж ви так на своїх?

– Це ви на своїх, а не я, – огризнувся Шипуля.

– Я ще раз попереджаю: якщо ви щось знаєте про зникнення хлопця, скажіть. Буде краще.

Пом'якшить вину. А знайти ми його все одно знайдемо. І тоді ви пошкодуєте, що не використали останньої можливості.

– Не залякуйте! Не залякуйте! Я не з лякливих. Сказав – гаплик! Відповідати більше не буду. Аривідерчі! – Шипуля підвівся і розправив свої могутні груди, наче показуючи цим, що він таки нелякливий.

Коли вони вийшли, капітан Горбатюк подивився на друга і спитав:

– Ну, що скажеш?

– Скажу, що цей Шипуля – кримінальний тип. І по-моєму, до зникнення хлопця якийсь стосунок таки має. Принаймні мені так здалося.

– Мені теж.

– Але довести це буде важко, – розвів руками Анатолій Петрович. – Його хтось проінструкував.

– О! Ти знаєш, я тільки хотів сказати... Що всі оті його юридичні «пасажі» – з чужого голосу.

– Точно. І лексика не його. І, як то кажуть, «домашня заготовка». «Награний варіант», яку футболі. Спеціальний інструктаж для розмови з міліцією.

– Треба встановити за ним нагляд. Шкода, що я не встиг це зробити одразу.

– Ну, ти ж не знав, що події розгортатимуться так блискавично.

– Ти гадаєш, – запитав Степан Іванович, – що тут пахне великими справами?

– Не виключаю можливості, що нам, друже, з тобою доведеться працювати у тісному контакті.

– Ти знаєш, я теж подумав про це.

– Цей Шипуля, звісно, хлопець обмежений, – сказав капітан Попенко, – ситуація з Женею була для нього несподіванкою, і він припустився помилки, коли сказав, що гадки не має, хто такий Граціанський. Хтось його вже поправив.

– Ех, Женя, Женя! Що ж із ним сталося, бідолохою? Невже необережно сунув носа у цей гадючник і...

– Не думаю, щоб...

– І я не думаю, але...

Удома першими словами, якими зустріла капітана Горбатюка дружина, були:

– Женя знайшовся!

– Що? Як? Де?

– Тільки що дзвонили. Повернувся додому. Приїхав на таксі. З лісу. Дуже втомлений. Нічого толком не розказав. Тільки те, що була якась пригода. Був у дуже цікавих людей. Уже спить.

– Ну, слава Богу! Живий! – полегшено зітхнув капітан.

Розділ VIII

Викрадення

І поки Женя Кисіль спить, а всі інші губляться у здогадках, не маючи точної інформації, ми з вами повернемося трохи назад і подивимося, що ж із ним сталося.

Попрощавшись із капітаном Горбатюком, Женя пішов додому. Як завжди, сам розігрів собі обід, пообідав і сів за уроки. Але домашні завдання в голову не лізли. Він ніяк не міг зосередитися. Весь час думав про того страшного Шипулю і про слова капітана Горбатюка: «Я тобі наказую, чуєш! Сам без мого дозволу нічого у цій справі не роби... Бо ще чого доброго й тебе шукати доведеться...»

Що ж це справді робиться на світі?!

Вітасик зник, Граціанські зникли, натомість з'явився Шипуля, від однієї згадки про якого мерзне потилиця. Що це все означає?

Думки стридали, як зображення у зіпсованому телевізорі.

Несподівано задзвонив телефон. Женя зняв трубку.

– Алло.

– Попроси, будь ласка, тата, – почувся хрипливатий голос.
– Тата нема. На роботі.
– Тоді маму.
– І мама на роботі. А... що таке?
– Нічого. Тоді іншим разом. Це з ЖЕКу. У вас заборгованість за квартиру. До побачення.
Женя поклав трубку.

Минуло кілька хвилин.

І раптом почувся дзвінок у двері.

Ноги у Жені підгиналися, коли він підійшов до дверей.

– Хто там?

– Женя? Кисіль? Відчини, будь ласка! – почувся незнайомий хлопчачий голос.

Женя на всяк випадок накинув ланцюжок і прочинив двері.

По той бік дверей стояв незнайомий хлопчик років десяти.

– Що таке? – тремтячим голосом спитав Женя.

– Женя? Кисіль? – повторив хлопчик.

– Я, – ледь вимовив Женя.

– Вийди у скверик. Там тебе чекають.

– Хто? – похолов Женя.

– Якийсь дядечко. Низенький такий, в окулярах, з борідкою.

– А... а що таке?

– Не знаю. Він мене попросив. Хоче тобі щось сказати. Те, що тебе цікавить.

Хлопчик рвучко повернувся і швидко залопотів униз по сходах. Женя не встиг більше нічого спитати. Серце у нього в грудях гупало як дзвін. Що це? Хто це?

Низенький, в окулярах, – значить, не Шипуля. Хоче щось сказати, що мене цікавить. Про Вітасика, може? Що робити? Вийти?

Але ж капітан попереджав... Треба порадитися.

Ледве попадаючи пальцем у кнопки телефону, Женя набрав номер капітана Горбатюка. Капітан власноручно записав йому номер на папірці й попередив: «Коли що – негайно дзвони».

Залунали часті гудки – зайнято.

Кілька разів набирав номер Женя, і весь час було зайнято...

«А чого я боюсь? – нарешті подумав він. – Зараз день, сонце сяє, людей повно. Коли що – кричатиму, верещатиму. Врятують. А попередження капітана... Я ж сам нічого робити не збираюсь. А прогавити таку можливість щось дізнатися про Вітасика – боягузтво і нікчемність. Треба йти!»

...Він одразу побачив того низенького дядечка в окулярах, із борідкою.

Біля скверика стояли червоні «Жигулі» з розчиненими дверцятами, і дядечко курих, спершися ліктями на дах «Жигулів».

Окуляри були якісь димчасті, дзеркальні й виблискували на сонці.

Побачивши Женю, дядечко привітно усміхнувся і махнув йому рукою, підкликаючи.

Навколо сновигали перехожі, мчали машини, шурхотіли тролейбуси, за рогом деренчав трамвай.

«Ну, чого ти боїшся, пігмей!» – сам себе лайнув Женя і перебіг вулицю.

– Кисіль? Привіт! – знову усміхнувся дядечко, ловко пірнув у машину і вже звідти гукнув, посуваючись до керма: – Сідай! Побалакаємо!

Женя завагався.

Дядечко знову гукнув весело:

– Боїшся? Що я тебе – з'їм?

Голос у дядечка був такий привітний і веселий, що Жені стало соромно за свою полохливість. І він заліз у машину. Але дверцята залишив розчиненими.

– Та зачиняй! Не бійся!

І Женя не встиг отямитися, як дядечко перехилився через нього, ловко схопився за ручку, смикнув, і дверцята клацнули, зачинившись.

– Ну й обережний! Фільмів, мабуть, надивився. Вразливий ти хлопець. То тільки в кіно страхи. А в житті зовсім по-іншому... Ти свого друга побачити хочеш? – дядечко так несподівано це сказав, що Женя здригнувся.

– А... а де він?

– Поїхали! – дядечко ввімкнув мотор, і «Жигулі» зрушили з місця.

– К-куди? – Женя похолов.

– Та не бійся, тут недалеко...

– К-куди ви мене везете? – ледь вимовив Женя, тільки тепер усвідомлюючи всю незвичайність і небезпечність свого становища.

– Ну, сказав же – недалеко... Чого ти хвилюєшся?

– Дядечку, зупиніться! Дядечку, пустіть мене!

– Ну-у!.. – весело дорікнув дядечко. – Не ганьби себе! Такий геройський хлопець, а...

– Зупиніться, я вас прошу! Будь ласка!

– А твій друг сміливіший за тебе. Ай-яй-яй! Соромно.

Женя на хвилину замовк.

Вони виїхали на бульвар. Вдалині на тротуарі Женя побачив міліціонера.

– Я... я міліціонера гукну зараз! Я... я кричатиму!

– Оце вже зовсім ні до чого, – дядечко вихопив із кишені якийсь балончик, миттю сунув Жені прямо під ніс, чвиркнув... Жені враз перехопило подих, голова пішла обертом. І далі він уже не пам'ятав нічого...

... Нарешті до його свідомості почали долимати голоси.

– Ну диви – досі не отямився! – роздратовано говорив хтось незнайомий.

– Я ж не думав, що він так довго, – голос «дядечка» звучав винувато. – Я ж хотів навпаки, щоб було тихо, щоб він шелесту не наробив, щоб...

– «Щоб», «щоб», «щоб»... Щоб тобі свободи не бачити!.. Там уже, мабуть, усю міліцію на ноги підняли. Кіднепінг! Викрадення дитини! – Ну, я ж... у мене ж не було іншого виходу...

– З будь-якого становища завжди буває два виходи – розумний або дурний. Думати треба! Думати! Скільки я вас учу, а за вами все золоті верби ростуть.

Голос незнайомця був старечий, прокурений.

Женя розплющив очі. Але нічого не побачив. У кімнаті було темно. Лише на тлі вечірнього неба у вікні вимальовувалися два силуети – вищий і нижчий.

Сліпуче світло ліхтарика враз примусило Женю замружитися.

– О! Прочувався! Нарешті! – голос незнайомця одразу став лагідний. – Ну й сонько ти, голубе! Мама там уже хвилюється, місця собі не знаходить, а ти спиш. Сам винен. Давно міг уже бути дома. Давай-давай, підводься. Випий оно водички. «Боржомі».

Руки, що виринули з темряви, підвели, посадили його на дивані, подали склянку «Боржомі». Женя слухняно випив.

– Отак! – незнайомиць погладив його по голові. – Вибачай, голубе, що потурбували тебе. Але... потрібна деяка інформація. Скажеш – і одразу поїдеш додому. Судячи з усього, ти, голубе, в контакт з міліцією. Так от, скажи нам, будь ласка, що ти знаєш про Граціанських? Де вони зараз? І що про це відомо міліції?

– Я... нічого не знаю.

– Так-таки й не знаєш?

– Не знаю! Чесне слово!

– Ти хлопець недурний і мусиш розуміти, що раз ми заради тебе, пацана, ганяли машину (а бензин зараз дорогий!), то це справа серйозна. І жартувати з нами...

– Я... не жартую.

– Дивись!.. І в школі, у класі, нічого не кажуть?

– Ні.

– І міліція, кажеш, не в курсі справи? А може, його заарештували?

– Ні. По-моєму, ні.

– «По-твоєму» чи «ні»?

– Якби його заарештували, вони б його не шукали.

– А вони його шукають?

– По-моєму, шукають. В усякому разі так вони говорили.

– Говорили... Та-ак... – задумливо промовив із темряви незнайомиць. – Ну, це вже щось конкретне... Дякую, голубе, за інформацію. Більше нічого не скажеш?

– Ні, – Женя раптом відчув себе зрадником, який виказав ворогові військову таємницю. Але він же нічого не сказав, він... – Ну, гаразд. їдь додому. Як бачиш, нічого поганого ми тобі не заподіяли. От тобі полтина на морозиво, – з темряви простягнулася рука і сунула йому в кишеню п'ятдесят гривень.

– Ні, ні, не треба! – запротестував Женя.

– Бери-бери! Це тобі компенсація за переживання. Але й ти, голубе, нас не підводь. Про те, що був у нас, – нікому ані слова. Ні мамі, ні татові, ні тим паче міліції.

– А як же?... – розгублено проказав Женя.

– Пояснити відсутність, звичайно, треба. Скажеш, що тебе біля будинку підхопили троє диваків на «Жигулях». Просили показати дорогу. І завезли аж у ліс, у ресторан «Курортний». Не відпускали. Один весь час плакав і пригортав тебе. Ти, мовляв, дуже схожий на його молодшого брата. Потім на прощання дали оту полтину, посадили на таксі й одправили додому. Так буває, коли гуляють хлопці, які повернулися з-за кордону, з заробітків. В усякому разі це вірогідніше, ніж те, що відбулося насправді. Бо хто тобі повірить, що тебе возили, присипляли, зав'язували очі, дали гроші лише для того, щоб спитати, чи не заарештовано Граціанського. Таку інформацію можна одержати за дві хвилини по телефону. Безкоштовно.

Вперше за весь час подав голос «дядечко» – захихикав із темряви.

– То чого ж ви не... – почав був Женя, але незнайомиць його перебив:

– А ми якраз «не»! Ми тебе не викрадали, не присипляли, грошей не давали! Ти тут не був! Все це з голови викинь. Залиш тільки ту пригоду з трьома диваками. Затямив? Бо якщо розляпаєш, буде погано. І не так тобі (ми все-таки дітей не чіпаємо), як твоїм батькам. І мама може дуже й дуже постраждати, а тато взагалі на все життя калікою лишитися може. Якщо виживе... Отак, голубе. Подумай про своїх батьків, пожалій їх.

У Жені перехопило подих – наче рука незнайомця вистромилася з темряви і здушила його за горло.

І враз він зойкнув і відсахнувся. Бо й справді з темряви вистромилися дві руки, які тримали чорну хустку.

– Не бійся! Треба зав'язати очі. Для твого ж добра. Щоб не було в тебе спокуси привести

сюди міліцію і наразитися таким чином на небезпеку.

Женя не став опиратися, зрозумівши, що це марна справа.

– А де Вітасик? – спитав Женя. – Який Вітасик?

– Дорошенко. Дядечко, ви ж казали, що...

– А-а. То я так казав... для годиться... – «дядечко» захихикав.

– Ви його викрали? Викрали?

– Та ти що! Нема нам чого робити, тільки викрадати якихось двієчників.

– Він не двієчник.

– Тим більше.

Незнайомиць не сказав на це ні слова. Жені зав'язали очі, взяли за руку і повели.

– Обережно. Тут сходи, – попередив незнайомиць. Потім його посадили в машину.

– Бувай здоровий! Добре запам'ятай, що я тобі сказав. І не роби дурниць.

Дверцята хряснули, машина рушила.

їхали вони довго, майже годину або й півтори. І всю дорогу мовчали. Женя розумів, що дядечко «пішак» і від нього нічого не залежить. Керує всім незнайомиць, якого Женя так і не роздивився.

Нарешті машина спинилась. Дядечко зняв із Жениних очей пов'язку і сказав:

– Ходімо, я посаджу тебе на таксі.

Женя вийшов із машини, роззирнувся.

Вони були на околиці міста попід лісом, біля зупинки таксі, де стояло кілька машин.

Дядечко підійшов до першої машини, поговорив із шофером і махнув Жені рукою.

Таксист тільки сказав:

– Що? Загуляв?

Женя не відповів, і шофер більше не говорив нічого аж до самого дому.

Батьки так зраділи, побачивши його, що не дуже розпитували.

– Завтра, завтра розкажеш. Лягай, синку, лягай.

Тільки тато, дивлячись, з якою похапливістю їсть уже в ліжкові Женя свою улюблену ватрушку, сказав:

– Не дуже щедро пригощали тебе твої п'яндиги.

Женя почервонів і одвернувся до стіни.

За хвилину він уже спав.

Розділ IX

Женя відмовляється від свідчень. «Версія-то вірогідна, але трохи безглузда»

Капітан Горбатьок подзвонив уранці, о пів на восьму.

– Вибачте, що так рано турбую. Як Женя?

– Ще спить, – сказав тато: він узяв трубку.

– Не будіть його, хай одіспиться. І до школи хай сьогодні не йде. Я подзвоню директору.

Що він розказував?

Тато переповів те, що розказав уночі Женя.

– Гм... Ви коли йдете на роботу?

– О восьмій.

– А дружина?

– Теж. Одночасно.

– Я за двадцять хвилин буду. З вашого дозволу. Мені треба обов'язково поговорити з Женею. Якогога раніше. І не хотілося б його будити.

– Ви гадаєте, він говорив неправду?

– Не знаю. Але хотів би знати. Це дуже важливо.

– Ви думаєте, йому щось загрожує?

– Не хвилюйтесь. Ми зробимо все, щоб відвести загрозу.

– Ви ж розумієте...

– Я вас розумію. Не будемо гаяти часу. Я їду. З вашого дозволу?

– Будь ласка! Будь ласка!

Капітан Горбатюк приїхав за п'ятнадцять хвилин.

– Пане капітан, дорогий мій, ми так хвилюємося! – кинулася до нього мама. – Може, мені не йти на роботу?

– Спокійно йдіть. Не хвилюйтесь. Не бійтесь. Я ж не приватна особа. Я на службі. І служба моя полягає в тому, що я відповідаю за безпеку громадян. У цьому конкретному випадку – за вашого сина. І за вас теж. Зробимо все можливе.

Коли батьки пішли, капітан Горбатюк сів біля телефону і, намагаючись говорити півголосом, почав надзвонювати. Він дзвонив кілька разів – одним щось пояснював, просив дозволу, іншим наказував.

– Женя прокинувся якраз тоді, коли капітан закінчив усі розмови і, прочинивши двері, зазирнув до його кімнати. Двері рипнули, і Женя прокинувся. Побачивши капітана, він широко розплющив очі:

– Ви?!

– Я! Доброго ранку, шукачу пригод!

– Доброго ранку... А чого?...

– Ще питаєш! Сполошив усе місто!.. Ну, розкажуй, що в тебе за одиссея була вчора.

Женя розказав те, що й батькам, навіть тими ж самими словами.

– Та-ак... Гультаї, значить... з-за кордону... З заробітків... Грошки прогулювали... А одному ти братика молодшого нагадав... Ясно!.. Ну, а якихось виразів характерних, словечок жаргонних ти не запам'ятав? Як вони говорили? Нормально?

– Нормально, по-моєму...

– Ану, подивись мені в очі, Женю!

Женя кинув на капітана збентежений переляканий погляд.

– Ти говориш неправду, Женю. Все було не так. Все було по-іншому. Тебе посадили в машину і кудись повезли. І щось розпитували. І залякували. Сказали, що як ти скажеш, вони помстяться. І не так, може, тобі, як твоїм батькам.

– Звідки ви знаєте? – прохопився Женя.

– Знаю я тільки тепер, після твоїх слів. А раніше здогадувався.

– Ні! Ні! Я нічого не сказав. Ні! – Женя заплакав.

– Не плач. Якщо ми їх не знешкодимо, ти боятимешся все життя. А може, вони ще й втягнуть тебе у свої справи, і ти станеш карним злочинцем. А це – чи не найбільше горе для батьків... Та й для самого тебе. Що вони тебе питали? Чим цікавилися?

– Не треба! Не питайте! Я нічого не скажу! Не треба! – Женя затулив долонями обличчя.

– Ну, заспокойся. Як не хочеш – не кажи. Це твоя справа.

– Я... не міг інакше, – тихо сказав Женя.

– Очевидно, вони сказали, що це стосується долі Вітасика... – не стільки спитав, скільки ствердив капітан. Женя не відповів, але й не заперечив.

– Зрозуміло... Тільки за цієї умови ти міг погодитися законтрактувати з ними... Але що їм було треба від тебе?... Поміркуймо, капітане! – сам до себе звернувся Горбатюк, наче Жені й не було в кімнаті. – Що їм, по-перше, було відомо про Женю? Що він зустрів на горі Шипулю, який зазірав у бінокль до вікон Граціанських, і що побіг і сповістив про це у райвідділ, мені... Якщо б вони хотіли просто за це помститися йому, вони б це зробили. Отже, їх щось цікавило. Що?... Логічний висновок лише один – Граціанські. А точніше – тато Граціанський. Борис Борисович. У мережі якого працює Шипуля. Що ж міг знати Женя про тата Граціанського? Це врешті не має принципового значення. Головне те, що їх цікавить Граціанський, начальник торговельного відділу великої мережі, через яку проходять велетенські гроші... Можна гадати, що вони шантажували Граціанського, вимагали від нього щось, погрожували, а він забрав жінку, сина, сів на машину і гайнув світ за очі, втік. Може таке бути? Вірогідна версія?

Женя мовчки знизав плечима.

– Версія-то вірогідна. Але вчинок Граціанського в такому разі трохи безглуздий, – зітхнув капітан. – Куди він може втекти? Навіть маючи гроші в банку, надовго не втечеш. Рано чи пізно доведеться звертатися до міліції... А може, сталася трагедія? Може, вони одважилися на страшніший злочин і цікавляться, чи не натрапила міліція на слід...

Женя розгублено закліпав очима.

– Ну, гаразд... Не будемо гадати. І мучити тебе більше не буду. Якщо ти, подумавши, захочеш щось мені розказати, подзвони, телефон знаєш, – капітан підвівся. – Снідай, відпочивай, готуй уроки. Про школу не турбуйся. З директором я домовився, що ти до школи сьогодні не підеш, батьки теж у курсі справ. Про те, що з тобою сталося вчора, нікому не кажи. Про це знаємо тільки ти, я, твої батьки, дехто в міліції, ну й «вони», звичайно. Навіть директорові я нічого не казав, щоб не хвилювати даремно. Отже, якщо подзвонять із класу передати, що задано, скажеш, – після тих переживань, усім відомих, погано себе почуваєш, болить голова, батьки залишили тебе вдома... І ще раз тебе попереджаю: будь обережний, нічого сам не розслідуй, нікуди не ходи, сиди вдома, в разі чого – дзвони. Бувай здоровий! – капітан міцно, як дорослому, потиснув Жені руку й пішов.

Розділ X

«Полтергейст». «Чекаю тебе у Хрястові на західній платформі!» Спогади про Тернаву. Неймовірна несподівана зустріч

Телефон деренчав, не вщухаючи. Тато й мама дзвонили через кожні двадцять хвилин, півгодини. Двічі дзвонив капітан Горбатюк, дізнавався про самопочуття, про справи. Але питань про вчорашню пригоду не ставив. Дзвонила класна керівницка Клавдія Василівна, дзвонила староста класу Оксана Фіцелович (диктувала, що задано). А під кінець подзвонила навіть Регіна Ігнатіївна. Женя зовсім розгубився – вперше в житті він розмовляв по телефону з директором школи.

Все це було десь до другої години дня.

Після другої телефон замовк. Навіть тато з мамою зробили перерву, мабуть, уже заспокоїлись.

Готувати уроки Женя, звичайно, не міг. Він сидів біля вікна, дивився на вулицю і думав про свого друга Вітасика Дорошенка.

Де ж він усе-таки подівся?

Три дні, як про нього ні слуху ні духу.

Звичайно, багато в житті таємничого й незбагненого. Все частіше й частіше то в газетах і журналах, то на радіо й телебаченні з'являється цілком серйозна, достовірна інформація про просто-таки містичні явища: про те, що, наприклад, у місті Нижньому Новгороді в одній із квартир раптом почали самі собою рухатися й падати шафи, на очах у людей із неймовірною швидкістю почав бігти вперед настінний годинник, а на підлозі невідомо звідки почали з'являтися калюжі води. А у Москві в одному жіночому гуртожитку завівся домовик, який розмовляв із дівчатами, переставляв їхні речі. Навіть телепередача про це була.

І в Одесі на вулиці Бабеля «Барабаш» з'явився, теж домовик.

До цієї справи нарешті серйозно взялися вчені, з'явилася творча лабораторія «Інверсор», що досліджує всі ці явища методами, яких традиційна наука не визнає.

До речі, оте падіння шаф і загадковий гармидер у квартирі було відоме з давніх-давен, і навіть має вчену назву «полтергейст» – «галасливий дух».

Отже, таємниче зникнення Вітасика Дорошенка, можливо, й пояснюється отими загадковими, наукою ще не доведеними причинами. Але де він усе-таки подівся?

І зникнення сім'ї Граціанських, і Шипуля, і викрадення самого Жені – не може бути все це цілком випадковим збігом. Воно напевне має якийсь взаємозв'язок.

«Організована злочинність», «мафія» – страшні жахливі слова, від яких перехоплює подих, холоне в грудях.

Позавчора увечері батьки Жені півтори години говорили по телефону з Вітасиковими батьками. Заспокоювали, як тільки могли. Але хіба можна знайти слова, щоб заспокоїти батьків, у яких пропала дитина? Жені було щиро шкода своїх маму і тата (спершу говорила мама, тоді тато), що вони так стараються і так у них це погано виходить. Мама сама ледь не плакала, а в тата тремтів і зривався голос. Весь час вони тільки й повторювали: «Ну, не хвилюйтесь!», «Візьміть себе в руки!», «Все буде гаразд!»

І хіба можна не хвилюватися в такій ситуації, і чи легко брати себе в руки й вірити, що все буде гаразд, коли навіть міліція, здається, розгубилася і не може дати собі ради. В міліції теж люди, а не чарівники. Це сказав, зітхнувши, тато, коли поклав трубку...

Раніше Женя якось не замислювався над своїми стосунками з Вітасиком Дорошенком. Уже шість років вони сидять за однією партою – з першого класу. Як посадила їх учителька молодших класів Оксана Іванівна у перший день, так і сидять. Тому й дружать. Тому й ходять один до одного додому, разом готують уроки, разом у кіно бігають, телевізор дивляться, гуляють. Женя навіть думав колись, що якби Оксана Іванівна посадила його з Шуриком Дармовисом або Вовою Сорокою, він дружив би, мабуть, з Шуриком або з Вовою...

Женині думки обірвав телефонний дзвоник.

Він узяв трубку:

– Алло! Я слухаю!

– Женя? Ой, як добре, що ти вдома. Тільки не перебивай, бо у мене лише гривня, щоб подзвонити. Остання. Більше нема. Негайно приїдь до Хрястова. І візьми гроші на дорогу для мене. Як у тебе нема, позич у Марії Василівни. Чекатиму тебе на західній платформі. Тільки про те, що я дзвонив, не говори нікому. Чуєш? Нікому. Ні в якому разі! Бо я... – почулося коротеньке «пі!» – і розмова перервалася.

Женя не встиг сказати ні слова. Він закам'янів із трубкою у руці, вражений, наче громом.

То був голос Вітасика Граціанського! Але чому Граціанський подзвонив саме йому, Жені? Вони ж не тільки не дружили, а навпаки. Граціанський чудово знав його й Дорошенкове ставлення до себе. Дивно!.. І звідки Граціанський знає про Марію Василівну? Марія Василівна була сусідкою Жені Киселя. Колись Женя й Вітасик позичили в неї червінець на кіно, у їхньому кінотеатрі демонструвався тоді потрясний детектив. Про ту позичку знав тільки Вітасик Дорошенко. Значить, він сказав Граціанському. Вони пропали разом, і з Вітасиком щось трапилось. Тому подзвонив Граціанський. Треба негайно їхати!

Але... Як же бути з капітаном Горбатюком? З татом, із мамою? Якщо після вчорашнього він знову зникне, батьки просто збожеволіють від хвилювання. «Тільки про те, що я дзвонив, не говори нікому! Нікому! Ні в якому разі!»

Що ж робити?

Женя нервово ходив по квартирі.

«Негайно приїдь до Хрястова!»

Негайно – це, значить, треба вже зараз бігти на вокзал.

Що робити? Що робити? Не говорити капітанові?

А може, це пастка? Може, його знову хочуть заманити, викрасти і... Але він же нічого не сказав, зберіг таємницю свого викрадення, як вони вимагали...

І якщо справді йдеться про долю друга, а він вагається? А час іде...

Значить, так: якщо капітан на місці, у своєму кабінеті, він скаже, а якщо не на місці – ну що ж... У нього є виправдання: негайно – це негайно, чекати він не міг.

Капітана на місці не виявилось.

З грошима проблем не було. У кишені лежало тридцять гривень, які лишилися від тої полтини, що йому тицьнув «незнайомець» – двадцятку він заплатив за таксі. Батьки категорично відмовилися брати у нього ті гроші.

Женя сів писати їм записку:

«Любі мамо й тато!

Тільки, будь ласка, не хвилюйтесь. Я вас дуже прошу. Все буде гаразд. Я мушу негайно виїхати до Хрястова. Подзвонив один із тих, хто зник, і просив приїхати. В нього немає грошей на квиток. Капітанові скажіть, що я дзвонив, але його не було. Ще раз не хвилюйтесь.

Цілую. Женя».

Він залишився задоволений тим, що написав: і Граціанського не виказав, і пояснив батькам причину свого зникнення. Тим більше він їхав не кудись, а саме до Хрястова. Це вже було не вперше в його житті. І батьки не повинні особливо хвилюватися.

Коли він сидів уже в електричці, йому в усіх подробицях пригадалася ота його перша мандрівка.

Цього літа Женя поїхав до родичів у Скадовськ. Думали, що він пробуде там два місяці –

місяць із татом, місяць із мамою. Але він пробув лише місяць із татом і повернувся назад. Через, так би мовити, екологічну обстановку. Море біля Скадовська було забруднене, купатися забороняли, то чого ж там товктися на березі? Дома його чекав лист від Вітасика Дорошенка. Вітасик відпочивав із батьками у пансіонаті енергетиків на околиці Хрястова на річці Тернаві. Запрошував до себе. Розхвалював Тернаву на всі заставки – і яка річка прекрасна, і ліс біля неї, а в лісі гриби, ягоди і соснові шишки, і як прекрасно купатися («краще, ніж у морі», за словами його тата-енергетика), і човни, і водні велосипеди... Одне слово – «Ялта для бідних» (як знову ж таки сказав його тато-енергетик).

Женя показав листа батькам. Батьки з листа посміялися, особливо зі слів «Ялта для бідних», але їхати не погоджувалися.

– Знаю я ці пансіонати. Кімнатки, як купе в поїзді, – сказав тато. – Не те що гостей приймати – самим ніде повернутися.

Але Женя так канючив, що мама врешті погодилася:

– Ну гаразд, у неділю вранці поїдемо, щоб увечері повернутися.

Взяли квитки туди й назад і поїхали.

На Тернаві справді усім сподобалося – і Жені, і татові з мамою.

Дорошенки запрошували приїздити ще, Киселі дякували, але наступної неділі, коли Женя нагадав про Тернаву, мама сказала:

– Ні, не поїдемо. Незручно набридати. Вони, певна річ, люди чемні, виховані, гостинні, але ви ж бачили, скільки в них було зайвих турбот через нас. Люди приїхали відпочити, а приймати гостей – не відпочинок. Не поїдемо!

І скільки Женя не канючив, мама була тверда й непохитна, як скеля.

Тато у Жені був м'якшій за маму.

Та коли тато заїкнувся: «А може, хай сам з'їздить. Дорогу вже знає. Я в його роки...» – мама таку блискавицю метнула очима на тата, що Женя подумав: «Зараз буде грім!»

І за всіма законами природи за блискавкою загриміло: – Та ти що?! Та Боже збав! Щоб я пустила дитину саму аж у Хрястів? Ти бачив, які в електричці ханиги картами ляпають?! А цигани... Стільки буває різних страшних випадків! Ти що?

– Та я... – почав був тато.

– Ти себе з ним не рівняй! Ти ріс без батька, на вулиці, був хуліганом... Ти...

«Хуліган» – тато безпомічно усміхнувся, поправив окуляри, махнув рукою і припинив дискусію.

У той-таки день Женя одержав листа від Вітасика:

«Привези, будь ласка, свого м'яча волейбольного. Мій луснув».

Вітасик не сумнівався, що Женя приїде.

І Женя вперше у житті одважився на втечу з дому. Звичайно, якби не татові слова, він би ніколи... А так... Тато начебто благословив його.

Коли Дорошенки несподівано побачили на пляжі самого Женю з волейбольним м'ячем і дізналися, що він приїхав без батьків, реакція була неоднозначною. Тато реготав, мама розгублено сплескувала руками, а Вітасик аж підскакував від захоплення. Мама негайно схопила Женю за руку, дала йому мобілку й наказала мерщій дзвонити батькам.

І через дві години батьки Киселі вже були на Тернаві. І хоч мама заплакала, а тато одважив Жені добрячого потиличника, і в маминих, і в татових очах (особливо татових) був не лише осуд, але й щось подібне до схвалення, а може, навіть і гордості... Тато колись казав, що людину характеризують не стільки слова, скільки вчинки...

Все це згадував зараз Женя, дивлячись у вікно електрички, повз яке мелькали знайомі вже станції. Іванівка... Соколівка... Заводська... Черешеньки... Журавлиний Брід...

Проїхали озеро, на березі якого стояв «Запорожець» і двоє дядечків купалися (хоч уже й початок жовтня). І от нарешті – Хрястів.

Станція, обабіч якої дві платформи – ліворуч західна, праворуч східна.

У Жені калатало серце, коли він виходив на західну платформу.

Платформа була чогось майже безлюдна. Якось бабуся куняла на клумаках під стіною та двоє військових розмовляли біля газетного кіоску.

Граціанського не було.

З-за рогу вийшов здоровань із рюкзаком. Женя бачив тільки його спину. Йому здалося, що то Шипуля. «Заманив! – похололо у Жені в грудях. – Зараз схопить і...»

Він кинувся до кіюску де розмовляли військові.

І враз у вікні залу для чекання мелькнула голова... Вітасика Дорошенка. Женя отетерів.

Вітасик махав Жені рукою і показував у бік входу до вокзалу.

Женя на мить обернувся – здоровань із рюкзаком, зовсім не схожий на Шипулю, перетинав колію. Женя кинувся до входу.

З дверей назустріч йому вибіг його друг Вітасик, радісний, живий і неушкоджений.

– Ти?! – тільки й спромігся вигукнути Женя.

– Здоров! – Вітасик з усієї сили ляснув його по плечу, але Женя навіть не відчув болю.

– А... а де Граціанський?

– Нема!

– Як? Він же мені дзвонив по телефону, призначив тут побачення.

– То я дзвонив.

– Що?! Я сам, на власні вуха чув...

– Усе правильно. Але то був я. Зараз усе розкажу. Тільки спершу подзвоню мамі. Своім голосом. Щоб не хвилювалася більше. Давай гроші.

Женя вишкріб усі гривні з кишені.

– Ходімо дзвонити.

Вони вскочили у вокзал, підбігли до маленької кімнати, де містилося відділення зв'язку, розплатилися, й от уже Вітасик кричить у трубку автомата, що висить на стіні.

– Мамо! Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Я зараз приїду!

Навіть Женя почув, як одчайдушно скрикнула у трубці Вітасикова мама:

– Вітасику! Синку! Де ти?

– У Хрястові. І Женя поряд зі мною. Все гаразд. Я живий-здоровий, цілий-неушкоджений! От хай Женя скаже. Передаю йому трубку.

Женя схопив трубку і закричав:

– Цілий-цілий! Здоровий! Усе на місці. Не хвилюйтесь. Зараз сідаємо на електричку і їдемо. Зараз їдемо. Не хвилюйтесь.

Але одразу сісти на електричку у них не вийшло. Два рейси чогось одмінили, і найближча електричка була тільки через годину сорок хвилин.

– Ну так що, що ж трапилося? Де ти був? Що значить твоє зникнення? – накинувся Женя на Вітасика.

– Стривай! Не гарячкуй! Зараз розповім. Усе по порядку.

Розділ XI

«Ой!» – сказав Женя Кисіль. Бо ж було чого ойкати. «Ходімо у кіно!» Дзеркало. Потрясіння. «Не хвилюйся!»

Так от, сталося це у суботу на великій перерві. Настрій у мене був поганючий. І з тобою посварився, наговорив ти мені такого, що... хоч і справедливо, може, а все одно... І... Підійшов я до Милочки Петриківської, стояла вона біля вікна сама.

– Що, – кажу, – скучаєш? Давай, я тобі анекдот розкажу... Тільки що Стасик Іванець приніс... Летіли на літаку американець, француз і наш, українець...

– Пхе! – перебила вона мене. – Дуже мені потрібен ваш анекдот! І одійшла. Тоді бачу: підходить до неї Вітасик Граціанський. Чую:

– Слухай анекдот. Летіли на літаку американець, француз...

І вона так уважно слухає, тоді як зарегоче:

– Ой! Здорово!

Так мені стало кепсько... Пішов я у двір, щоб їх не бачити. Тинявся-тинявся, забрів у куток безлюдний, що за спортмайданчиком, біля сараїв. Аж чую раптом голос за спиною:

– Що – заздриш? Хотів би бути на його місці?

Обернувся я – і похолов. Ззаду не було нікого.

(«Ой!» – сказав у цьому місці Женя Кисіль. Але пояснювати того «ой» поки що не став. Вітасик це відніс виключно за рахунок враження від своєї розповіді і спокійно вів далі).

Тоді знову чую:

– Не дивуйся і не обертайся. Ти мене не побачиш. Слухай тільки. Можу тобі це зробити. Спершу на три дні. А як сподобається – назавжди. Подумай. Даю тобі часу до кінця уроків. Як вирішиш, зайдеш кудись, щоб ніхто тебе не бачив, і скажеш тільки одне слово: «Згоден!»

І замовк.

Знову я обернувся. Нікого.

Тільки почув, як зацокотіли раптом, віддаляючись, копита.

Аж тут і дзвоник на урок задеренчав. Побіг я у клас.

До кінця уроків тільки й думав, що то таке було. Розіграв мене хтось, чи що. Сховався за живоплотом і говорив. Але ж таке було враження, наче за самісінькою спиною стояв. І голос не хлопчачий, а дорослий, басовитий. Чого б це дорослий мене розігрував?

Хто ж це міг бути?

Якийсь казковий чарівник?

Чарівники бувають лише в казках. А у нас реальне життя.

Може, вчений якийсь. Гіпнотизер. Спеціаліст яких-небудь телепатичних наук. Хіба мало різного незнаного й дивовижного, невивченого в природі. Оно нещодавно у програмі «120 хвилин» я сам чув про випадок з німецьким підводним човном, який на дні океану, на глибині кількох кілометрів, де нічого живого нема, схопила й тримала, не відпускала невідома істота. А екстрасенси! А телекінез... А Бермудський трикутник! А отой «полтергейст», про який ми з тобою недавно говорили! Яких тільки див нема на світі.

Може, якийсь учений досліди проводить. І я ще, чого доброго, в історію вітчизняної науки увійду, прославлюся на весь світ.

В усякому разі нічого загрозливого я у тому таємничому голосі за спиною не відчув. Добрий був той голос. І зовсім не страшний.

Думав я, думав і нарешті вирішив: а чому б не погодитися? Що я втрачаю? Три дні побути на місці Вітасика Граціанського – погано, чи що? Мати джинси «Левіс», кросівки «Адидас», японський годинничок, найкращий плеєр – це ж здорово!

Як це все буде, я собі не уявляв, – чи примусить учений-гіпнотизер Граціанського все те мені віддати, чи як, – хтозна. Але дуже мені вже закортіло. І я вирішив: коли закінчатся уроки, погоджусь.

«Зайдеш кудись, щоб ніхто тебе не бачив, і скажеш...» А як же він знатиме? Мабуть, за допомогою складної апаратури встановив зі мною контакт на відстані... Ну, що ж! Спробую!

Тільки виберу таке місце, де ніхто за кущами не стоятиме і з-за рогу не спостерігатиме.

Якщо це хтось пожартував, тоді просто нічого не буде, а якщо справді, то...

І от як закінчилися уроки, почекав я, поки розійшлися трохи учні, і заскочив у туалет на третьому нашому поверсі. Були там спершу одинадцятикласник Валера Лобуренко, Вася Таратута з шостого «А», семикласник Гриша Свистуненко. Тоді один за одним повиходили. Сам я лишився, один. Переконався, що нікого нема, набрався духу й кажу вголос, але тихо:

– Згоден!

Аж чую за спиною:

– Молодець! Не побоявся. Тепер тримайся!

Той самий голос.

Потемніло у мене в очах на мить, наче хтось по кумполу вдарив. І таке враження, немов шкіра вся з мене злізла враз – лоскотно-лоскотно стало по всьому тілу. Дивлюсь – внизу на ногах уже не мої черевики місцевої взуттєвої фабрики, а кросівки адидасівські. І джинси фірмові. І годинник японський на руці. І плеєр на шії.

Аж подих перехопило. Оце так! Тю! І така мене радість зненацька охопила, що я тобі передати не можу.

Вискочив я з туалету. Бачу – ти біля вікна стоїш.

Помітив мене, скривився презирливо й очі одвів. «Ах, думаю, одвертаєшся, кирпу гнеш! Не хочеш миритися? Ну й не треба! Ну й одвертайся!» І пішов собі.

Вийшов зі школи. Дивлюсь – стоїть на розі Милочка Петриківська. Глянула на мене і раптом усміхнулася. Не пихато, зверхньо, як завжди, а привітно, лагідно.

Підходжу.

– Що, – кажу, – чекаєш когось?

– Та ні... просто так... А ти, Вітасику, у який бік? – і очима тільки стрель кокетливо.

– Отуди! – показую.

– О! І мені туди!

Мене аж у жар кинуло.

«Ах ти! – думаю. – Для тебе не людина важлива, а джинси, кросівки і плеєр!»

Але хоч і подумав так, тільки все одно приємно, що вона поряд зі мною йде і лагідно розмовляє.

– Погода, – кажу, – гарна.

– Ага, – каже, – тепло, хоч і жовтень уже. А ти осінь любиш?

– Люблю, – кажу, – і осінь, і літо, і весну, і зиму навіть.

– Хи-хи! – засміялася вона. – А ти дотепний.

І знову очима тільки стрель на мене. Знову мене у жар кинуло.

Сунув я руку в кишеню, щось там зашаруділо. Очі опустив, руку трохи витяг – у руці десятка червоненька. Ух ти!

І раптом відчайдушна думка з'явилася в мене.

– Слухай, – кажу, – а давай у кіно підемо.

Вона аж спинилася від несподіванки.

– Що? – і розгублено очима на мене: кліп! кліп! кліп!

В «Україні», кажу, іде... (Сказав, а що іде, не знаю)... щось по-трясне, кажуть...

Вона почервоніла, очі опустила і каже:

– Тільки мені спершу додому треба... пообідати... бо дідусь хвилюватиметься, а в нього серце...

– Ну, гаразд, – кажу, – і я їсти хочу. Пообідаємо, а тоді...

– Ага, – каже, – давай.

– То о четвертій біля «України». Гаразд? – кажу, а в самого в душі концерт «Океану Ельзи» («Якби тоді сказала ти мені стати твоїм човном...»), аж гопки скакати хочеться.

– Добре, – каже і знову очима на мене тільки стрель.

– Слухай, – кажу я, – а чого ти до мене так раніше зневажливо ставилася? Пхикала тільки і одверталася? Навмисне?

– Я-а?! – витріщилася вона на мене. – Коли це я на тебе пхикала? Ти що? Тобі просто здалося.

– Ех, ви! – кажу. – Хитрий ви народ, дівчата. Ну, гаразд, прощаю. Ти ж не запізнюйся тільки. – Постараюсь, – сказала вона й побігла, сумкою розмахуючи весело, у під'їзд свого будинку. А я повернув додому. І тут згадав, що мати просила мене купити свіжого хліба до обіду.

Побіг я у нашу булочну. А там, ти ж знаєш, одна стіна дзеркальна. А я ж себе у тому джинсовому костюмі ще й не бачив. Глянув – і... завмер, закам'янів, дихнути не можу...

З дзеркала на мене дивився... Вітасик Граціанський. Я навіть у першу мить подумав, що то не відображення, а справді він стоїть переді мною. Але ворухнувся, і він так само. Моргнув, скривився – і він...

Відображення!

– Гарний-гарний! Проходь! – штовхнула мене ззаду якась нетерпляча дама.

А я зрушити не можу. Похолов, наче крижаний став.

І тут тільки до мене дійшло: це ж не лише джинси, кросівки, годинник, плеєр на мені його, а й руки, ноги, тулуб, голова... Все! Перетворився я на Граціанського з ніг до голови. Тільки душа моя лишилася, розум, свідомість, відчуття... Але хто ж те бачить? Ніхто того не бачить. Як це сталося з точки зору наукової, я не знаю, але сталося – факт!

Спершу невимовний жах мене охопив. Що ж це буде?... Та потім потроху я себе заспокоїв. Ну, чого боятися? Це ж усього натри дні. І це ж здорово! Це ж цікаво. У жодному детективному фільмі такого не побачиш. Це ж таки пригода, про яку тільки мріяти можна. Всі думають, що я Граціанський, а я Дорошенко насправді. Ги-ги!

І тут я згадав... Милочку Петриківську. То от чого вона була такою! А я думав... Мало гопки не скавав. Таке мене зло на неї взяло, що аж зубами скреготнув. У кіно з Граціанським розігналася. Ич!.. Ну, попочекає вона біля «України!» Чорта з два я прийду тепер! Чорта з два!

А куди ж іти?

Додому йти неможливо. Матері ж не поясниш, у чім річ. Я ж тепер Граціанський, а не я. Отже, хліба вже купувати не треба.

Вийшов я з булочної.

Став, міркую.

Що ж його робити? Куди йти? А де ж, до речі, справжній Граціанський дівся? Ще, чого доброго, зустріню його. Що ж тоді буде?

І раптом за спиною моєю почувся знайомий басок:

– Не хвилюйся, не зустрінеш.

Обернувся я, хотів спитати щось, та нікого, звичайно, не побачив, тільки почув цокіт копит, що віддалявся.

Але голос той остаточно заспокоїв мене. Все гаразд! Тримайся, Дорошенко-Граціанський! Починається найзахопливіша пригода твого життя. Не гайнуй даремно жодної хвилини з цих дивовижних трьох днів. Давай, любий, поганяй «додому» – до «тата» Бориса Борисовича та «мами» Елеонори Іванівни, яких ти зроду не бачив.

І враз лоскотне збудження охопило мене. Що ж зараз буде? Як зустріне мене «мама» Елеонора? «Тато», мабуть, на роботі, це ясно. А «мама», казав колись Граціанський, у нього доцент, викладає в інституті, ходить туди тричі на тиждень після обіду.

Не скажу, що у мене жижки не трусилися, коли я підходив до дверей квартири Граціанських. Трусилися. Й усередині лунко тенькало, як у порожній діжці.

Гадаю, що і в тебе б жижки трусилися і всередині тенькало, коли б ти був на моєму місці...

(«Авжеж!» – погодився Женя Кисіль).

Як я їй у вічі подивлюся, тій «мам» Елеонорі? Чи відчує вона, що я не її Вітасик? Невже не відчує?

Я підніс руку і натиснув на кнопку дзвоника.

Розділ XII

Перше знайомство з «мамою». Бідний Граціанський! Раптовий прихід. «Який жах!» Борис Борисович. Вперед – у невідомість!

Двері довго не відчинялися. Я подзвонив удруге. Нарешті почувся жіночий голос:

– Хто там?

– Я!

– А де твій ключ? – спитала вона з-за дверей, ще не відчинивши.

Клацнув замок і...

Я перелякано відсахнувся.

З напівтемряви передпокою на мене дивилося якесь страхіття. Все обличчя чорне, лише вуха білі та навколо рота і навколо очей.

– Ну, чого ти смикаєшся? – роздратовано сказала вона. – Косметичної маски не бачив? Ти ж казав, що затримаєшся, підеш до Петюні після уроків. Що сталося?

Все це вона говорила, повернувшись до мене спиною і йдучи у ванну. Питання вона ставила таким тоном, що відповідей вони, мабуть, не потребували. Та й що я міг відповісти, коли я гадки не мав, хто такий Петюня і чого я мав до нього йти.

Тому я промовчав і посунув у кімнату. Та не встиг я зробити й трьох кроків, як ззаду з ванної почувся одчайдушний крик:

– Ти куди у кросівках, із вулиці?! Ану, скинь негайно.

Я здригнувся і швидко-швидко позадкував у передпокій.

– Скільки я тобі говорила! Не смій заходити у кросівках в кімнату! Перевзувайся! Невже важко запам'ятати? Від килима, від лаку нічого ж не залишиться!

Вона, мабуть, могла б з успіхом співати під Вітаса, такий у неї був гучний і пронизливий голос.

Я скинув кросівки і навшпиньках почеберяв у кімнату. Але знову був зупинений міліцейським окриком:

– Куди?! Ти шкарпетки переш?! Ану, надінь капці!

Я знову позадкував. У передпокої роззирнувся...

– Ти що, забув, де твої капці?

Як вона все бачила, не виходячи з ванної, – незбагненно!

Я підійшов до вішалки, обіч якої була тумбочка, одчинив дверцята і побачив на верхній полиці дві пари капців, одну велику (видно, татову), другу меншу – Вітасикову.

– От-от! – вона вийшла з ванної, сліпучо гарна, з білим пещеним обличчям, із підмальованими очима і нафарбованими губами.

– Ну що – недаремно маску робила? – спитала вона, усміхаючись.

– Ні, – пробелькотів я.

– Тож-бо й воно. Пур етр бель, ільфо суфрір. Забув? Я ж тобі вже говорила. «Щоб бути красивою, треба страждати», – кажуть французи. Що з тобою сьогодні? У тебе неприємності в школі?

– Ні, – знову пробелькотів я.

– Що ти сьогодні обідав?

Я розгублено роззявив рота:

– Н-нічого...

– Як? Я ж тебе просила! Я ж тобі спеціально дала гроші, щоб ти зайшов у кафе. Я ж сьогодні не варила. У мене ні хвилинки часу. Ах ти, їй-богу! Ну, що ж ти за людина? То ти голодний?

– Ага.

(А чого я мав брехати? Я таки був голодний як вовк).

– Ну, зроби собі яєшно, я тільки що пофарбувала нігті, – вона тримала перед собою розчепірені пальці. – Або одкрий шпроти.

Вона прошелестіла повз мене шовковим аж до п'ят халатом і зникла в кімнаті. А я подався на кухню.

Там усе аж сяяло чистотою – і білосніжна плита, і холодильник, і весело-зозулясті кухонні меблі.

Якусь мить я розгублено стояв посеред кухні, а тоді подумав: «А чого це я маю голодувати?! От мамочка! Зовсім не дбає про сина. Бідний Граціанський!» – і вперше ворухнулося в мене співчуття до нього

Я кинувся нишпорити по шафах, поліз у холодильник. Дістав пляшку «коли», шпроти, поодкривав, врізав велику партику хліба та як навернув усе це – аж за вухами ляцало. З яєшнею вирішив не возитися. Усю банку шпротів з'їв. А що – жалко? Знайшов плитку шоколаду. Теж ум'яв. Нічого, жити можна!

Одразу повеселішав. Вкинув порожні банки та пляшку в сміттепровід, – тільки загуркотіло. Крихти зі столу зібрав, теж викинув. І подався в кімнати. Треба хоч оглянути власну домівку.

Перша кімната була велика – вігальня чи їдальня, хтозна. Це її ми через балконні двері з гори бачили. Посередині стіл, стільці м'які на гнутих фігуристих ніжках, телевизор із плоским екраном, крісла, диван попід стіною, теж на гнутих ніжках. А біля однієї стіни вузьенькі сходи з бильцями нагору у верхню кімнату ведуть, – мабуть, спальню. Двері тієї верхньої кімнати прочинені і звідти лунає бубоніння мами Елеонори – по телефону говорять.

Та не встиг я й до середини кімнати дійти, як згори залунав крик:

– Іди до себе! Сідай за уроки!

Як вона почула? Я ж у м'якеньких тапочках ішов. Чи у неї телеоко якість? «До себе», – значить, у другу кімнату, що на першому поверсі, – онде двері. Розчинив я їх, зайшов. Сідати за уроки? «Адзуськи! – подумав я. – Щоб я ще тому Граціанському відмінні оцінки заробляв? Навпаки! Спеціально у понеділок незадовільних нахапаю!»

Кімната довгастенька, не те, щоб маленька, але й не велика. Під стіною ліжка, ліжником закарпатським накрите, під ним уся стіна різними плакатами обклеєна: зірки, кіноактори, ще якісь напівголі, патлаті, скуйовджені, з гітарами корчаться.

Тільки-но я підійшов до письмового столу, у двері хтось подзвонив. Я спочатку кинувся відчиняти, але своєчасно схаменувся і зупинився біля передпокою. Проте Елеонора вже випередила мене і впустила в хату вусатого чоловіка, схожого на кіноактора. Він цмокнув «маму» Елеонору в шоку й голосно сказав:

– Слухай, треба негайно...

І враз затнувся – побачив мене біля дверей кімнати.

– О!

Елеонора Іванівна обернулася. Скривила губи:

– Ти чого не вітаєшся?

Я почервонів:

– Зд-драстуй... те, тато! – Що? Ха-ха-ха! – зареготав він.

– Що за дурні жарти? – побіліла вона.

Звідки мені було знати, що то не тато. Я думав, раз він її цілує...

– Іди роби уроки! – з притиском сказала вона.

Я неохоче потеліпався у Вітасикову кімнату. Мені так цікаво було, що це за «актор», що «треба негайно...»

Я нещільно причинив двері і затамував подих, нашорошивши вуха.

Я чув, як вони піднімалися сходами нагору.

– Жах! Який жах! – говорила вона зовсім не знайомим нещасним голосом.

– Скажеш йому по телефону, що одержала телеграму... щось трапилося... у... з кимось із родичів... Але не говори конкретно, щоб на роботі не знали, куди він точно їде...

– Але як же це?... Це ж...

– Так сказали... Негайно. На понеділок.

Більше я не почув нічого – вони піднялися і зайшли до спальні.

Щось трапилося. І щось серйозне. Який у неї був голос! Наче говорила зовсім інша людина. З одного боку все це дуже цікаво. А з другого – як мені себе поводити? Як я мушу реагувати на всі сімейні драми? Як реагує на все це Вітасик Граціанський?

Вони вже спускалися сходами вниз.

– Може, ти його почекаєш? – благально говорила вона. – Він зараз буде. Це ж недалеко. І він на машині.

– Ні-ні. У мене жодної вільної секунди. Мені ще самому треба... ти ж розумієш! Та й все одно більше того, що я сказав тобі, я йому не скажу.

– Який жах! Боже, який жах!

– Не розкисай. Ти ж розумна жінка!

У передпокої клацнули двері. Він пішов. Я напружився. Що ж вона скаже мені? І чи взагалі говоритиме? А мені що робити? Удавати, що я нічого-нічого не чув? Чи спитати все-таки? Не міг же Вітасик ніяк не реагувати на цей прихід?... А я ж навіть не знаю, як того «актора» звуть. А Вітасик напевне знає, раз вона сказала, щоб він привітався.

– Що ж робити?

Хоч я й чекав, що вона зайде, але здригнувся, коли вона розчинила двері. – Вітасику! – лагідно сказала вона. – Зараз прийде тато, і, мабуть, ми поїдемо в село до бабусі.

– Чого? – це питання було цілком правомірним.

– Ну, ми все одно збиралися... А тут іще справа одна є...

– Яка? – теж цілком законне питання.

– Ну, не будь таким цікавим. Це наші дорослі справи... Візьми собі в дорогу, що ти там хочеш... Плеєр, звичайно... І підручники, щоб уроки робити на понеділок. Давай, Вітасику, швиденько. Бо тато зараз прийде, і ми одразу поїдемо.

«Вітасику!» Ти диви! Тільки що кричала, гримала, аж шибки дзвеніли, і раптом – «Вітасику». Хоч до рани прикладай!

– Ну, я піду переодягнусь...

Дивна все-таки жінка! У шкарпетках ходити не дозволяє, а плеєр, який коштує в тисячу разів дорожче, будь ласка, бери. Хоч у школу, хоч куди...

Ні, моя мама краще до мене ста...

І раптом я завмер.

Ой! А як же моя мама? І тато?... Це ж вони поприходять увечері з роботи, а мене нема. І увечері не буде, і вночі, і завтра... Бо зараз же прийде Борис Борисович, і ми поїдемо кудись у село. Треба негайно якимось сповістити, подзвонити абощо. Вони ж бозна-що можуть подумати, вони ж збожеволіють від хвилювання. Як я, легковажний йолоп, не подумав про це раніше? Але ж я не знав, що доведеться їхати в село.

З квартири подзвонити, мабуть, не вийде. Елеонора почує, при ній розмова з мамою не склеїться аж ніяк.

Треба негайно, поки не прийшов Борис Борисович, вискочити на вулицю і подзвонити з

автомата.

Я кинувся у передпокій і хапливо почав натягати кросівки. Та не встиг.

Замок клацнув, і двері розчинилися.

Високий чорнявий чоловік вийняв ключ із замка і зайшов у квартиру.

– А ти куди? Здоров! – він нахилився і поцілував мене в щоку. – Що тут у вас сталося?

Яка телеграма? Від кого?

Я мовчки знизав плечима.

– Ти що – не в курсі? – здивувався він. Я, знову-таки мовчки, хитнув головою.

Згори вже спускалася Елеонора Іванівна у вельветовому костюмі, у береті, з плащем і великою картатою сумкою в руках. – Ніякої телеграми. Просто я по телефону не могла... Був Льоня. Мій... Здоровега... – вона підійшла до Бориса Борисовича впритул і прошепотіла йому щось на вухо.

– Що? Коли? – у Бориса Борисовича закам'яніло обличчя.

– Сьогодні вранці... – вона знову щось зашепотіла. Я дошнурував кросівки і попрямував до дверей.

– Ви собі говорите, а я зараз! Я за дві хвилини буду.

– Куди? – вона кинулася, як тигриця, і схопила мене за руку. – Ні в якому разі! Ти що?!

Ми ж зараз ідемо!

– Я... я тільки на вулицю і назад... на одну хвилину!

– Ні! Ти нікуди не підеш! – у голосі її дзвенів невблаганний метал.

– Норо!.. – Борис Борисович непевно глянув на неї. – А може, я сам з'їжджу?

– Ні! Ні-ні! Самого я тебе не пущу. Ми повинні бути разом.

– Ну, дивись... Треба було б мамі щось...

– Я взяла. Нову хустину шерстяну. Якраз на тому тижні купила. Каструльку для молока дуже гарненьку. І коробку цукерок. Мама любить солодке.

– Спасибі. Ну, присядьмо перед дорогою... – Борис Борисович, за ним Елеонора Іванівна, а за нею і я зайшли до кімнати, присіли рядочком на диван, помовчали кілька секунд, і тоді Борис Борисович підхопився:

– Ну, поїхали!

– Треба здати квартиру, – сказала Елеонора Іванівна, позачиняла щільно вікна, щось там за дверима увімкнула і піднялася нагору. Було чути, як вона дзвонить по телефону і щось говорить.

Я зрозумів, що то вона здає квартиру «на охорону». У наших родичів теж квартира на сигналізації.

Ех, я б уже встиг подзвонити мамі!

Ну нічого, я подзвоню, обов'язково подзвоню, хоч із дороги, хоч із того села, куди ми ідемо. Слава Богу, з телефонами тепер проблем немає.

І от ми вже сідаємо у дворі в машину. «Тато» за кермом, «мама» попереду, поряд із ним, я – на задньому сидінні.

Вперед – у невідомість!

Розділ XIII

Розповідь Вітасика Дорошенка тимчасово переривається, щоб дати змогу читачеві дізнатися про діяльність у цей день капітана Горбатюка і про події, з цим пов'язані. На горизонті знову з'являється Валера. Двоюрідний брат дружини Граціанського. Інформація для роздумів

Коли Женя, перш ніж їхати у Хрястів, подзвонив капітанові Горбатюку, того не випадково на місці не було. Справи, причому термінові й невідкладні, примусили капітана залишити свій кабінет.

По-перше, оперативники, які «пасли» Шипулю, тобто стежили за ним, доповіли, що Шипуля таємно зустрівся з Валерою Лобуренком. Отим самим, який тренувався колись у Шипулі і який презирливо називав Шипулю «торбохватом». Незважаючи на буцімто

конфронтацію між ними, зустріч відбулася у надзвичайно теплій, сердечній атмосфері, з випивкою і навіть з обіймами. Високі договірні сторони вжили усіх запобіжних заходів. Шипуля викликав Валеру по телефону, призначив йому побачення у ресторані «Верховина» за містом попід лісом. І обидва були настільки пильні й обережні, що почути, про що вони балакають, не було жодної можливості. Це – по-перше.

По-друге, з лабораторії, куди капітан здав отого анонімного листа про наркоманів з одинадцятого «А», повідомили, що листа надруковано на шкільному принтері, на якому друкує накази Регіни Ігнатіївни та інші офіційні шкільні папери секретарка директорки Стелла.

По-третє, десь годині о другій подзвонив капітан Попенко.

– Слухай, щойно у мене на допиті прозвучало прізвище твого Бориса Борисовича Граціанського.

– В якому контексті?

– Поки що нічого конкретного, але... Я допитував одного керівника, який звинувачується у відмиванні грошей в особливо великих масштабах. Він назвав мені прізвище одного з директорів магазинів – Здоровеги Леоніда Михайловича. І прохопився, що це двоюрідний брат дружини Бориса Борисовича Граціанського. І враз наче перелякався, що сказав. Почав виправдовуватися, що це не має ніякого значення, що він нічого не хотів сказати, щоб я це не нотував... – А той Здоровега проходить у справі?

– Поки що ні. Навіть як свідок.

– А чого ж він його назвав?

– Ну, перераховував, хто у нього брав товари. Все начебто нормально, але мені здалося, що він трохи аж занадто перелякався і дуже вже шкодував, що з його уст зірвалося ім'я Бориса Борисовича Граціанського. Ти ж розумієш, по очах видно, коли людина щось скаже – і вже шкодує, і багато б дала, щоб цього не було.

– Розумію. Буває. Але, як кажуть, слово не горбець, вилетить – не впіймаєш. Що ж, дякую. Інформація для роздумів. Та й з Леонідом Михайловичем Здоровекою треба негайно зв'язатися.

Капітан подзвонив Жені Киселю, пересвідчився, що той сидить удома, і вийшов з кабінету.

Було чверть на третю.

Спершу капітан поїхав у магазин Здоровеги. По телефону він вирішив не попереджати. Елемент несподіванки у криміналістиці відіграє дуже важливу роль. Коли людина заскочена зненацька, не підготувалася до відповіді, легше встановити, говорить вона правду чи ні.

Здоровега був у магазині.

– Добридень, Леоніде Михайловичу! – люб'язно привітався капітан Горбатюк.

– Я вас слухаю, – насторожився Здоровега, пильно міряючи поглядом Горбатюка (капітан був у цивільному).

– Всього лише одне питання. Не скажете, куди поїхала ваша сестра Елеонора Іванівна?

– А... що таке? – Здоровега зблід. – Хто ви?

– Та нічого особливого. Просто нікого не попередила, лекції зриваються. Ми вже хвилюємося.

– Я... я нічого не знаю... – очі Леоніда Михайловича панічно забігали. – А чому ви питаєте саме в мене? Хто ви такий?

Капітан мовчки простягнув йому своє посвідчення.

– А... пробачте, я не знав, – Здоровега улесливо посміхнувся і приклав руку до грудей. – Чесне слово, я нічого не знаю.

– Коли ви останній раз бачили сестру?

– Я... я навіть не пам'ятаю. Стільки, знаєте, роботи, кінець місяця, кінець кварталу...

– А куди вони могли поїхати усією сім'єю на машині? Куди вони зазвичай їздять?

– Може, на дачу? – Ні. На дачі вони не були, ми перевіряли. Може, до родичів?

– Не знаю. У нас із сестрою родичів поблизу нема. Лише тітка в Саратові та дядько в Улан-Уде.

– А в Бориса Борисовича?

– У Бориса Борисовича? – перепитав Здоровега і підняв брови. – У Бориса Борисовича

мати, правда, живе в селі... Десь на Кіровоградщині, здається... Я точно не знаю. Ніколи там не був. І адреси, на жаль, не знаю.

– Ага. Ну, про це можна легко дізнатися. Що ж, дякую. Вибачте, що потурбував.

Капітанові було ясно, що Здоровега все знає: і куди поїхали Граціанські, і адресу матері Бориса Борисовича, але говорити не хоче. Знову ж таки – інформація для роздумів. Очевидно, справа була таки серйозна.

На запит капітана колеги повідомили, що в базі адреса батьків Граціанського – Житомирська область, село Романівка, Попільнянського району. Але дата запису була давня.

На телефонний запит у сільраді відповіли: п'ять років тому Граціанська Манефа Семенівна після смерті чоловіка хату продала і з села виїхала – у місто до сина.

Капітан доручив узятися до пошуків теперішньої адреси матері Граціанського лейтенанту Тарану і поїхав до школи.

Секретарка Регіни Ігнатіївни Стелла була молоденькою, вродливою дівчиною. Вона сиділа у приймальні за комп'ютером і щось друкувала.

Горбатюк вирішив спершу поговорити з Регіною Ігнатіївною.

На питання, що вона може сказати про свою секретарку, директорка сполошилася:

– А що таке? Дуже гарна дівчинка.

– Що гарна, це я бачу, – усміхнувся капітан.

– Ні, не лише зовні, а взагалі. Минулорічна наша випускниця. До університету не поступила. А в нас якраз пішла на пенсію наша секретарка, Марія Василівна, і я дівчину взяла. І не шкодую. А що таке?

– Та нічого, – капітан вирішив поки що не говорити про ідентифікацію директорського принтера (як це називається в криміналістиці). – Просто хочу з нею перемовитися. Вона багатьох старшокласників знає, може, щось повідомить.

– Та знає старшокласників, – зітхнула Регіна Ігнатіївна. – Один час навіть у компанію їхню затесалася, та я її вчасно звідти вирвала.

– Он як. Тим більше. Дозволите? – Будь ласка. Будь ласка. Я вас тут залишу, а сама... Мені якраз треба піти перевірити – щось у спортзалі з вентиляцією... – вона відчинила двері. – Стелло! А зайти-но, капітан хоче з тобою поговорити.

Дівчина зайшла бліда, руки в неї тремтіли. Регіна Ігнатіївна щільно причинила за собою двері.

– Чого ви так хвилюєтесь? – усміхнувся капітан. – Я не збираюся вас ні допитувати, ні, тим більше, заарештовувати. Просто хочу поговорити, дещо спитати.

– Я... н-не хвилююсь, – опустила очі Стелла.

– Скажіть, будь ласка, вашим комп'ютером міг скористатися хто-небудь?

– Що-що? – перелякані очі її метнули на капітана блискавичний погляд і знову втупились у підлогу, на щоках спалахнули випіки.

– Розумієте, експертиза доводить, що цей папірець надруковано саме на вашому принтері, – капітан простягнув дівчині анонімний лист.

Нерви її не витримали.

Стелла схопилася долонями за обличчя і заридала.

– Ну, не треба! Не треба! Заспокойтесь. Ну, що ви? Це не такий вже великий злочин. Хтось примусив вас це зробити?

– Ні! Ні! Я сама! Я сама! – крізь сльози промовила дівчина.

– А для чого?

– Тому що... тому що... ви не знаєте, що це за компанія, що вони виробляють!.. Там таке!.. Там такі!..

Дівчина говорила, захлинаючись, збиваючись, ковтаючи слова.

З її розповіді, нарешті, капітан дізнався, що вона кілька разів була з хлопцями і дівчатами з одинадцятого «А» на квартирі у Валери Лобуренка, що Валера намагався примусити її курити «травку», але вона категорично відмовилася, за що дівчата її побили і погрожували зробити їй «щось страшне», але вона нікого Регіни Ігнатіївни не виказала, хоч Регіна Ігнатіївна й допитувалася, чому у неї синці. Тільки тому вона й змогла порвати з тією компанією, бо інакше вони б їй точно зробили «щось страшне».

– А чого ви написали, що Вітасик Дорошенко совав носа не в свої справи?

– Тому що я живу з ним в одному будинку. І він не раз бачив мене з Валеркою Лобуренком. І якось сказав: мені: «Ти з ним не дружи!» А Валера почув і дав Вітасику потиличника. А коли він пропав і сказали, що Валера теж там був, я подумала... – Скажіть, а такого Шипулю ви знаєте?

В очах Стелли майнув жах, але вона заперечливо похитала головою.

«Дивні ці люди, – подумав капітан. – Не розуміють, що заперечення іноді говорить більше, ніж ствердження».

З Валерою Лобуренком зустрітися капітанові не пощастило.

Оперативники доповіли, що після «Верховини» Шипуля і Валера виїхали на таксі за місто і на тринадцятому кілометрі пересіли на червоні «Жигулі», які їх там чекали.

Та оскільки «Жигулі» стояли на боці зустрічного руху й одразу помчали, оперативники не встигли вчасно розвернутися і втратили їх із поля зору. Встигли тільки записати номер.

«Жигулі» належали Леоніду Михайловичу Здоровезі.

Розділ XIV

*Слово знову надається Вітасику Дорошенку. Подорож із піснями. Дід Гогоня.
«Чао, бамбіно!» «Мамо, ви чарівниця!»*

Ти ж знаєш, я люблю їздити у машині. Що не кажи, а це кайф.

Сидиш, утопаєш на м'якому сидінні, дивишся у вікно, а перед тобою земля крутиться, обертається. Пропливають поля, переліски, річки й озера, хати, двори. Корови на вигоні, кури у пилуці гребуться, півень на віз вискочив, крилами тріпоче, кукурікає, тебе вітає, гуси шиї повитягали, дивляться, хто ж то там такий гарний поїхав... Але особливо чогось люблю, коли через ліс їдеш. Запах грибний у вікно плине, аж дух забиває, а за деревами таїна, химерія ховається якась... Гарно!..

Спершу їхали мовчки. «Тато» з «мамою» були зосереджені, тільки презиралася, й Елеонора Іванівна кривила губи, а Борис Борисович піднімав брови, похитував головою і знизував плечима. Та десь уже за містом, як виїхали на трасу, Борис Борисович раптом рішуче хахикнув і, знявши одну руку з керма, обняв Елеонору Іванівну за плечі, пригорнув до себе:

– Веселіше, Норочко! Не вішай носа! Що за настрої? Усе гаразд! Життя прекрасне і дивовижне! Правда, синку? – він витягнув шию і зиркнув у дзеркальце на мене. – Абсолютно! – кивнув я дзеркальцю. Бо й справді мені було добре отак-от сидіти і їхати.

– Ну, тоді заспівай нашу похідну!

Я закліпав (а звідки мені знати, яка їхня «похідна?»).

– Ти що – забув?... – І Борис Борисович сам затягнув на повний голос:

*Служив козаку війську,
Мав років двадцять три,
Любив він дівчиноньку,
І з сиром пироги!..*

– Ну?! – він знову витягнув шию і запитально глянув у дзеркальце.

Я знову заморгав. Я не знав цієї пісні.

– Чого ж ти мовчиш? Ну!.. – і знову сам заспівав:

*Гей, чула, чула, чула,
Гей, чула, чула, чи!
Любив він дівчиноньку
І з сиром пироги-и!..*

– Що ж ти, брате?

– Та з ним узагалі щось сьогодні робиться незрозуміле, – сказала не обертаючись

Елеонора Іванівна.

– Що таке? Що з тобою робиться? – весело спитав Борис Борисович. – Може, закохався?

На відміну від Елеонори Іванівни, «тато» був веселий і симпатичний. І, здається, добрий. Він мені сподобався.

І, щоб не мовчати, я затягнув пісню, яку ми з моїм татом любили співати:

*Поза лугом зелененьким,
Поза лугом зелене-еньким
Брала вдова льон дрібненький,
Брала вдова льон дрібнеенький!*

– О! – здивовано підняв брови Борис Борисович. – А звідки ти знаєш цю пісню? Ми ж її, по-моєму, не співали ніколи. Цікавишся начебто тільки сучасними гітами, а сам нову українську народну пісню розучив. Ну, ти кадр!.. Диви, мамо, як ми погано знаємо свого сина. Молодчинка! – і він підхопив:

*Вона брала, вибирала,
Вона брала, вибирала,
Тонкий голос подавала,
Тонкий голос подавала...*

Потім я затягнув «Ой, наступала та чорна хмара...», яку ми теж удома співали, чим здивував уже не лише Бориса Борисовича, а й Елеонору Іванівну. Вона обернулася, зняла темні окуляри і подивилася мені просто у вічі. Довгим пильним вивчаючим поглядом.

– Це що, у вас в школі розучують народні пісні?

Я знітився:

– Ні... Чого обов'язково у школі?... І по радіо, і по телевізору ж передають...

Вона одвернулася і знову наділа окуляри.

– Справді, сьогодні він якийсь... Наче це не наш син. Наче нам його підмінили...

Борис Борисович засміявся:

– Ага! Агент нуль-нуль-сім у подібні нашого сина! Що тільки не роблять нерви з людиною. Та перестань ти переживати. Все буде гаразд.

– Не удавай тільки, що тобі все «по барабану», як ти кажеш. Я ж по очах бачу, як ти сам нервуєш.

– Анітрішечки!

– Розкажи кому-небудь іншому. Хто-хто, а я тебе чудово знаю.

– А що сталося? У вас якісь неприємності? – спитав я. Після такої розмови і Граціанський спитав би так само.

Вони презирнулися.

– Та нічого-нічого. Нічого не сталося, – фальшиво усміхнувся Борис Борисович. – Які неприємності? Ти що?

Елеонора Іванівна стулила губи і ледь помітно похитала йому головою: який ти, мовляв, необережний. Я удав наївняка:

– Але ви ж самі кажете! Що я – не чую?

Елеонора Іванівна насупила брови:

– Нічого ми такого не кажемо! Ти що – забув? Ми ж із тобою домовлялися: справи дорослих – це справи дорослих. Ти їх не бачиш, не помічаєш і нічого не чуєш! Ми ж домовлялися! Ти що, забув ту неприємну історію з телефоном? Ти хочеш, щоб я була змушена... – вона знову обернулася, зняла окуляри і подивилася мені у вічі довгим холодним поглядом. Я тільки стенив плечима. Звідки мені було знати про ту неприємну історію з телефоном і ту домовленість?

– Ну, що ти, що ти! Він дорослий хлопець і все розуміє! Правда? – Борис Борисович глянув на мене у дзеркальце й підморгнув.

– Правда, – зітхнув я й замовк. І вони замовкли теж.

За трасою на Одесу, проїхавши трохи, ми звернули праворуч, біля стрілки, де по синьому білими літерами було написано «Хрястів».

Я одразу згадав і Тернаву, і тебе, і нашу з тобою дурну сварку. І подумав: як же ти дивуватимешся, коли я тобі розкажу всі свої неймовірні пригоди. І те, що ми повернули у бік Хрястова, мені було приємно.

Ми довго їхали безлюдною дорогою, не розминувшись із жодною зустрічною машиною. Лише один раз перегнали воза на гумових автомобільних колесах, запряженого парою сивих коней. А один раз трапився нам хлопець на мотоциклі. І все.

Потім звернули в поле, на ґрунтову дорогу, потім їхали ліською дорогою. І нарешті вїхали в якесь село.

– О! Дід Гогоня нас зустрічає! – весело сказав Борис Борисович.

– Краще б не зустрічав! – невдоволено буркнула Елеонора Іванівна.

– Ну, чого ти! Я його якраз люблю. Такий балакун. Так весело розказує різні побрехеньки.

– І всюди суне свого носа. Те, що саме зараз нам дуже треба! – іронічно скривилася Елеонора Іванівна.

– Нічого-нічого! Не бійся. Нейтралізуємо, – бадьоро усміхнувся Борис Борисович і, висунувши руку з вікна, вітально помахав маленькому хлоп'якувату дідю, що стояв біля воріт і, приставивши дашком руку до очей, дивився, як ми повільно під'їжджаємо.

– Манефо! Кульгай, стара, сюди! Борка твій приїхав! З усією зондеркомандою, шнеллер! – дзвінко закричав дід Гогоня, коли ми спинилися біля воріт.

І поки ми вилізли з машини, з воріт перевальцем – ваги-переваги – вже вийшла кругленька рум'яна бабуня у білій хустині, по-піратському хвацько перев'язаній через лоба набакир.

– Здрастуйте, мамо! – радісно вигукнув Борис Борисович, обнімаючи і тричі цілуєчи бабуню.

Потім із такими ж словами обняла й поцілувала бабуню Елеонора Іванівна. Правда, не стільки поцілувала, скільки притулилася щочкою до щочки, щоб не замазати нафарбовані губи.

Я розгублено стояв, не знаючи, що мені робити: чи теж цілуватися, чи як...

Елеонора Іванівна різко обернулася до мене:

– А ти чого стоїш? Ну, зовсім як дикий!

Бабуня Манефа сама обняла мене і цмокнула шершавими губами у щочку. У цей час Борис Борисович уже обіймав діда Гогоню. Той ляскав його по спині (та позаяк Борис Борисович був високий, а дід низенький, то виходило трохи нижче спини). При цьому дід Гогоня весело сміявся і говорив пришепелявлюючи:

– Ну, Борка! От, Борка! Молодець, що приїхав! Я за вами, чортами, вже скучив. Свято, свято зробили!

Потім дід Гогоня так само обійняв і поляскав по спині Елеонору Іванівну, якуті обійми й поляскування явно покоробили. Вона аж скривилася. Правда, так, щоб дід Гогоня не бачив.

Потім дійшла черга й до мене. Я вже приготувався до обіймів, уже й руки розвів. Але дід обіймати мене чогось не захотів. Лише ляснув по плечу й підморгнув:

– Чао, бамбіно!

Та погляду на мені не зафіксував. Ковзнув очима і знову до Бориса Борисовича:

– Ходіте ж у хату! Манефо, ну що ж ти не запрошуєш? От племінницю Бог послав! Навіть сина з сім'єю по-людськи прийняти не може. Одчиняй ворота! Не кидати ж машину на дорозі.

Я зрозумів, що дід Гогоня, по-перше, дядько матері Бориса Борисовича, тобто двоюрідний його дідусь, а, значить, Вітасика Граціанського двоюрідний прадід, і по-друге, що цей двоюрідний прадід на Вітасика Граціанського за щось ображається (таке в мене у всякому разі склалося враження).

Поки одчиняли ворота, поки Борис Борисович загнав машину у двір, я роззирався навколо. Хата була досить стара, але під новою блискучою бляхою (видно, недавно монтували). Під такою ж новенькою бляхою був і великий сарай (чи то повітка, чи то клуня, хто його зна – я на цих речах, ти ж знаєш, не дуже розуміюсь).

Але що мені впало у вічі – це якісь однакові чудернацькі металеві ручки і на хвіртці, і на дверях хати, і на дверях повітки. І навіть на дверях туалету, що визирав із лопухів за городом. І

умивальник під грушею був якийсь чудернацький...

Та лише глянувши на ворота, я нарешті зрозумів. Власне, не на самі ворота, а на номер будинку, що стримів на стовпі. Великий подвійний емальований номер дев'ять на залізному кронштейні.

Та це ж номер залізничного вагона! І ручки з вагонного купе. І умивальник вагонний.

Як я потім дізнався, колишній хазяїн цього обійстя, в якого купила хату мама Бориса Борисовича, працював на залізниці і перетягав із депо різні речі й деталі зі старих списаних вагонів.

Тим часом баба Манефа (так я її називатиму, бо вона Вітасику Граціанському таки бабуся), почимчикувала перевальцем у хату, і коли ми всі нарешті зайшли, то на столі вже стояли і домашня ковбаса, і сало, і миска з огірками, помідорами, цибулею, і тарілки з холодцем, і якісь пляшки, і велика карафа з узваром. Коли вона тільки встигла все це виставити? Наче зарані чекала на наш приїзд.

– Мамо! – захоплено вигукнув Борис Борисович. – Ви чарівниця! Тільки цим можу пояснити...

– Еге! – хихикнув дід Гогоня. – До сільмагу вчора скатерті-самобранки завезли. Якраз на храм...

– А-а!.. То ми саме вчасно! – Борис Борисович радісно потер руки. – Люблю повеселитися, тим паче попоїсти!

– Борю! – докірливо сказала Елеонора Іванівна.

– А що таке? – знизав плечима Борис Борисович. – Я вже у рідної матері соромитися мушу?

Посідали до столу.

Одразу стало гамірно й весело, як завжди під час святкового застілля.

Після першої, закусяючи, дід Гогоня спитав у Бориса Борисовича:

– Ну, як ти там? Керуєш?

– Та керую... – Борис Борисович аж прицмокував від насолоди, наминаючи оті смачнющі голубці в сметані.

– Не вигнали ще? – примружився дід Гогоня.

– А чого б це...

– Ну, тепер запросто виганяють. Зібрався народ, побалакали, проголосували і – під сідало коліном.

– Уже й так!

– А що? Ти ж Орлюка знаєш?

– Івана Йосиповича? Голову сільради? Аякже!

– Колишнього...

– Та ви що?!

– От-от. Я ж і кажу!

– Коли? За що?

– То цілий роман. Пригодницький...

Розділ XV

Розповідь Вітасика Дорошенка продовжується. Нічний «спектакль»

Поки ото сиділи ми за столом, поки слухали діда Гогоню, уже й звечоріло. Дід Гогоня попрощався, пішов.

Елеонора Іванівна встала з-за столу, відчувалося, що вона тільки-но й чекала цієї миті, і якомога лагідніше сказала:

– Зараз будемо вкладатися. Я, мамо, Вітасику постелю отам у малій кімнатці, добре?

– Добре-добре. Там усе чисте, я недавно міняла, – одгукнулася баба Манефа.

– Іди, Вітасику, сходи, куди треба, почисти зуби – і спати, – наказала Елеонора Іванівна.

Я вийшов на ганок.

Небо було зоряне, як у планетарії. Оно Великий Віз, Малий Віз. Чумацький Шлях... На

небі все знайоме. А от на землі... Де «куди треба» – хто його зна. Навкруги темно. Лише ліворуч од хати бовваніє повітка.

Вийшов на ганок Борис Борисович.

– О! Ти чого став? Боїшся? Ех ти! – він обернувся в хату. – Мамо, ввімкніть йому лампочку, будь ласка.

У сніях клацнув вимикач, і в глибині саду, за повіткою, спалахнув вогник. Я побіг туди.

Пробігаючи повз повітку, почув за стіною зігнання корови.

«Куди треба» було точнісінько, як у поїзді. І двері з ручкою, і вікно, і все інше – просто перенесене з вагона. Меткий був отой залізничник, колишній господар.

І от я вже лежу в маленькій кімнатці біля вікна на вузькому твердому тапчанчику і згадую всі події цього надзвичайного, дивовижного дня.

Чи міг я сьогодні вранці, ідучи до школи, подумати, що ввечері у подобі Вітасика Граціанського лежатиму десь у селі далеко від рідного міста?

І хоч на денці душі муляла мене думка: «А як же там тато з мамою?» – але в животі лоскотало оте нетерплячо-радісне почуття цікавості: а що ж буде далі? Як під час перегляду детективного фільму.

Адже не просто так приїхали Граціанські до баби Манефи. А через отой несподіваний прихід вусатого дядечка, схожого на кіноактора. Щось їм тут треба. Дуже терміново.

Але – що?...

А дід Гогоня симпатичний. Він мені одразу сподобався. Веселий, і говорить те, що думає.

Потім я подумав про тебе. Чого це я з тобою посварився? Як було б здорово, якби ти зараз був поряд зі мною. Удвох значно веселіше, цікавіше й безпечніше було б пережити цю неймовірну пригоду. Але для цього, мабуть, треба було б, щоб ти перетворився на когось іншого. От якби на діда Гогоню. От було б класно, якби дід Гогоня – це був ти, мій друг Женя Кисіль.

Я не можу сказати, скільки я так пролежав. Вже, мабуть, почав засинати, бо думки переривались і плуталися.

Та раптом я почув голос. Отой самий таємничий голос за спиною.

– Не спи! А слухай, що там говорять! Бо прогавиш.

Я здригнувся. І почув цокіт копит, що віддалявся.

Чи то я заснув на мить, і це мені наснилося. Чи то справді...

У сусідній кімнаті горіло світло, і по підлозі тяглася жовта смужка від дверей, що були нещільно причинені. Я нашорошив вуха.

– Мамо, Лиску треба вивести так, щоб не мукнула, щоб тихо було. І пильнуйте ж там... – голос Бориса Борисовича звучав наказово.

– Не бійсь. З боку саду ніхто не зайде.

– А ти, Норо, стань біля воріт. І дивись, щоб з вулиці був порядок.

– Ти б надів, може, щось із татового старого.

– Ні. Краще я в плавках. Потім просто помиюся, і все.

– Замерзнеш же.

– Дивись, щоб не впрів. Перевір, як там Вітасик? Спить?

Смужка світла на підлозі враз розширилася. Я миттю заплющився й засопів носом.

– Спить.

Голоси замовкли. Усі троє вийшли з хати. Серце в мене стукотіло, як кулемет. Починається! А я ледве не заснув.

Обережно-обережно я одкинув ковдру, сів на тапчанчику. Прислухався.

Тихо. Тільки у сусідній кімнаті хрипко цокав на стіні годинник – старі ходики з гирею і бляшаним циферблатом, на якому був намальований Дніпрогес.

Баба Манефа чатує зараз у саду разом із коровою Лискою. Елеонора Іванівна біля воріт. А Борис Борисович, значить, у повітці. Що ж він там робить? Голий, у плавках. Заради цього він же й приїхав. Що? Що він робить? Я мушу подивитися. Недаремно ж мені не дав заснути отой таємничий голос за спиною.

Тремтячими руками я натягнув штани, сорочку і, не взуваючись, босоніж (щоб було тихіше) підійшов до дверей. Хотів уже прочинити. Потім передумав. Ганок якраз навпроти

воріт. У кімнаті горить світло. Елеонора Іванівна одразу побачить мене, як я буду виходити.

Я тихенько, щоб не клацнути, одсунув шпінгалети, розчинив вікно. Висунувся, озирнувся. Вікно виходило в сад. Ніде нікого. Баба Манефа з Лискою, видно, з того боку, за хатою. Тільки дерева стоять якись нашорошені, наче прислухаються. Ну, прислухайтесь, прислухайтесь. Вас я не боюсь...

Переліз через підвіконня і, дряпаючи живіт, повільно сповз на землю. Стрибнути побоявся, щоб не почули. Відчуваючи з незвички босими ногами всі нерівності й прохолоду землі, пішов навшпиньках до повітки.

Крізь щілини задньої стінки пробивалося світло. А що я скажу, як мене побачать?

Ну що? Скажу: іду «куди треба». Захотілося. Не буває, чи що... Якраз же за повіткою оте «куди треба» й вимальовується на тлі зоряного неба. Не вб'ють же мене «рідні» тато з мамою та бабусею.

Знайшов я круглу дірочку у стінці – вибитий із дошки сучок, – припав оком.

Борис Борисович уже одгріб гній і копав яму на тому місці, де стояла корова. Копав швидко, поспішливо, наче солдат, що окопується під шаленим вогнем ворога. І хоч був він у самих плавках, холодно йому не було. Навпаки. Крапелька поту раз у раз зривалася з носа.

Дивно було бачити пещеного чистенького Бориса Борисовича за таким заняттям.

Чого це він?

І раптом до мене дійшло. Та він же заховати, закопати щось хоче! Якийсь скарб, цінності якісь! Ох же хитрюга! І вибрав же місце. Кому на думку спаде шукати у корівнику, під гноєм...

Отже, він злочинець. Чесні люди хіба скарби ховають? Чесні люди тільки шукають скарби.

А що? Може, й злочинець. Мої батьки чесні люди. І твої чесні. А маємо ми наворочені плесери, дорогі машини, отой весь крам, яким завалена квартира Граціанських? Не маємо. І переважна більшість із нашого класу не мають. Бо чесні.

То виходить, я зараз стаю співучасником злочину. Що ж діяти?

Вже тільки голову Бориса Борисовича видно над ямою. Аж от зникла й голова. Він схилився в ямі, щось там робить – мені не видно.

І враз із ями вигулькнуло щось велике, пласке, загорнуте у поліетиленовий мішок, перемазаний землею. Тю! Значить, не закопує, а відкопав! І тут...

Те, що сталося у наступні хвилини, було таким неймовірним, що я навіть дихати перестав. Мені здалося, що я сплю і це мені сниться.

Двері повітки розчинилися, і на порозі з'явилися двоє – високі, атлетичні, з потворними жахливими обличчями (бо на голови були натягнені чорні капронові панчохи).

Обоє в рукавичках. У одного в руці пістолет. У другого – велосипедний ланцюг.

Наставивши пістолет на Бориса Борисовича, вони мовчки взяли з його рук поліетиленовий

мішок, рвонули, бо він не одразу одпустив.

Потім той, що з ланцюгом, нахилився, зачерпнув рукою гній, швиргонув Борису Борисовичу в очі, засміявся. І вони зникли.

Ну, просто кадр із детективу.

Наступної миті Борис Борисович дико верескнув і, схлипуючи, почав гарячково видряпуватися з ями. Кілька разів зривався, падав назад. Нарешті видряпався й кинувся до дверей.

Те, що відбувалося потім, я вже бачив із куців порічки, сховавшись там.

Борис Борисович підбіг до воріт, визирнув на вулицю, тоді схилився до Елеонори Іванівни, що лежала зв'язана біля хвіртки.

– Я не винна! Я не винна! – важко дихаючи, заговорила вона. – Накинулися на мене ззаду, зв'язали, заліпили рота скотчем.

– Забрали! Забрали!.. – не своїм голосом простогнав Борис Борисович. Сльози струменіли по його обляпаному гноем обличчю.

Я вперше бачив, як плаче дорослий здоровий чоловік. Це було неприємне видовище.

Світло падало на них із дверей ганку, як прожектор на сцену, і все здавалося театральною виставою.

– Негідники! Мерзотники! – скреготіла зубами Елеонора Іванівна, теж плачучи.

– Звідки вони зайшли? З вулиці? – спитав, схлипуючи, Борис Борисович.

– Ні! Я якраз визирала з хвіртки, а вони накиннулися на мене з двору.

– Вони, мабуть, прибули сюди ще до нашого приїзду. Вистежили. І накрили. У-у!..

– Жах! Що ж тепер буде?! Що тепер буде?!

– Пропав я! Пропав! – скрушно захитав головою Борис Борисович.

І тут на сцені з'явився... дід Гогоня. Він вийшов із саду і став, вражено позираючи на голого забрьоханого Бориса Борисовича та скуйовджену Елеонору Іванівну.

– Що тут у вас робиться?...

Борис Борисович і Елеонора Іванівна тільки злякано, розгублено презирались і нічого не відповідали. – Гм... – дід Гогоня почухав потилицю. – А я сидів на ганку, не спалося щось, дивлюсь – якась машина попід мої ворота під'їхала. Тихо так, з погашеними фарами. А тоді двоє з вашого городу – шасть, із якимось пакунком. У машину. Дверцята тільки – клац, клац! З місця рвонули і – до соші на повному газу. Я до вас. У саду Манефа припиначкою зв'язана біля корови лежить. А тут – ви... Що – злодії, грабіжники?...

– Ага-га!.. – закивала, шморгаючи носом, Елеонора Іванівна.

– То треба негайно до міліції! У міліцію дзвонити, їх ще на трасі перехопити можна...

– Ах! Яка там міліція... – махнув безнадійно рукою Борис Борисович. І раптом завмер, глянув на Елеонору Іванівну. Та розпачливо схопилася рукою за рота.

– Чого це ви? Даремно! От я зараз... Побачите! – дід Гогоня зробив рішучий крок до воріт.

Борис Борисович рвонувся вперед:

– Діду! Не треба!.. Я... я вам потім усе поясню... Але... ви нічого не бачили, нічого не чули... нічого не було... Благаю! Ви ж не хочете нас погубити?

Дід Гогоня примружився на Бориса Борисовича, зітхнув:

– Казав я тобі – кидай к бісовому батьку оту свою контору. Бери землю...

Він помовчав трохи, тоді спитав:

– А як там Вітько? Бо то такі, що й хлопця викрасти могли. Мішок був чималий.

– Ой! – стрепенулася Елеонора Іванівна.

Я підхопився і навшпиньках прожогом кинувся до вікна.

Ледве встиг, не роздягаючись, пірнути під ковдру, натягнути її на самісінькі вуха, як за дверима почулися кроки, і потім голос Елеонори Іванівни:

– Слава Богу! Спить!

Більше я нічого не бачив і не чув. Вони ще довго про щось гомоніли, але як я не прислухався, нічого розібрати не міг.

Я роздягнувся, знову ліг, і сон нарешті зборов мене. Так закінчився цей перший незвичайний день мого чарівного перетворення.

Розділ XVI

Знову розповідь Вітасика Дорошенка. Зникнення «батьків» і машини. Розмова по телефону. Дід Гогоня стурбований. «Я спробую!»

Прокинувшись, я не одразу збагнув, де я і що зі мною.

Сів, здивовано озирнувся. За вікном квокчуть кури. Десь далеко мекекече коза. Жодного людського голосу не чути.

І раптом я все згадав – і своє перетворення, і Елеонору Іванівну та Бориса Борисовича, і дорогу, і бабу Манефу, і діда Гогоню, і жахливу нічну пригоду в корівнику. Все-все.

Я підхопився, гарячково натягнув штани, сорочку і, прочинивши двері, визирнув у сусідню кімнату. Нікого.

Вискочив у сіни. На ганок. Ні душі.

Кури, що греблися на подвір'ї, підвели голови й подивилися на мене своїми круглими здивованими очима.

Я підбіг до повітки. Двері відчинені, корови нема, але яма закидана, зверху гній, наче й не було нічого.

Пробігся садом, городом.

Ніде нікого.

Тю!

Куди ж це вони всі поділися? І раптом я помітив, що машини у дворі нема. О! Поїхали, значить, одбирати свій скарб. А мене, «синочка», кинули напризволяще.

І тут я згадав про своїх рідних маму і тата... Ой!

Це ж вони там ніч не спали, збожеволіли від хвилювання. Думають, що я вже й загинув. А я...

Негайно треба бігти на пошту, дзвонити, що я живий-здоровий. Скористатися швидше, поки нема контролю.

Я вискочив на вулицю. Глянув в один бік – нікого. В другий – сидить віддалік на лавочці біля своїх воріт якась старенька бабця.

Я – до неї. Треба ж спитати, де пошта, бо я ж навіть не знаю, у який бік іти.

Підбігаю:

– Здрастуйте!

– Здрастуйте, якщо не жартуєте, – усміхнулася бабця, широко розтягаючи беззубого рота. – Скажіть, будь ласка, а де у вас пошта?

– Там, де й сільрада, – впевнено сказала бабця.

– А де сільрада?

– Там, де й пошта, – усміхнулася вона.

– Так я ж і питаю – де?

– Так я ж і кажу.

– Що ви кажете?

– Те, що ти питаєш, – і усміхається привітно-привітно. Дуже старенька бабця, років, мабуть, за дев'яносто.

– Скажіть хоч, у який бік бігти? – питаю у відчаї.

Вона на мене дивиться-дивиться, наче щойно побачила, а тоді:

– У той, звідки ти прибіг, – і засміялася дрібненько. – Хе-хе-хе-хе!..

Бачу – толку не буде. Подякував і побіг назад.

Біжу, біжу – аж якась тітка з дядьком назустріч корзини з яблуками несуть (на базар, мабуть).

– Здрастуйте, – кажу (у селі, ти ж знаєш, треба з усіма вітатися).

– Здоров-здоров, – відповідають. І дядько до тітки:

– Бачиш, вилюднів-таки. Почав вітатися. А ти казала...

– Вилюднів, – закивала тітка. – Надовго приїхали?

– Та ні, – зам'явся я.

– Ну, передавай привіт.

І вже коли вони минали мене, я наважився спитати:

– Скажіть, будь ласка, а де пошта?

Вони здивовано презирнулися:

– Тю! Та он же ж вона! – і дядько кивнув назад.

Я почервонів. Звідки їм знати, що я – це не я і зовсім тут не орієнтуюся.

Пошта справді була метрів за сто від того місця, де я стояв.

Коли я платив за розмову, поштарка мені сказала:

– Тільки автомату нас травмований. Бісові хлопці весь час кулаками гатять, псують. Якщо встигнеш щось сказати, твоє щастя.

Я набрав код, наш номер і, почувши мамин голос, радісно закричав:

– Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Зі мною все гаразд! Я, може, не приїду ще два-три дні...

Але не хвилюйся. Все буде добре!

– Хто це? – чую, здивовано питає мама.

– Та я ж! Вітасик!

– А чого в тебе такий голос... не твій? – Правильно! – кричу. – Не мій! Але все одно це я.

– Де ти? – тремтячим голосом питає мама.

– Потім усе розкажу. Потім. Говорити більше не можу. Прощай! Не хви... – я відчував, що воно от-от перерветься, і воно перервалося: «...луйся» я вже договорити не встиг.

Я відчув на собі чийсь погляд. Обернувся. Позад мене стояв дід Гогоня. Він, звичайно, чув усю мою розмову – я так кричав.

– Це ви? – розгублено спитав я, навіть забувши привітатися.

– Я. Доброго ранку.

– Здрастуйте... вибачте...

– Нічого я у вас не розумію. Куди це й ти намилився? На два-три дні. Сам, чи що?... І куди це батьки поїхали? І що це за люди приїздили до них уранці?

Я тільки очима кліпав. Я нічого не міг сказати. Я нічого не знав. Хтось, виявляється, приїздив уранці. І Борис Борисович з Елеонорою Іванівною поїхали з ними.

Але дід Гогоня думає, що я знаю. Він певен, що я тільки-но дзвонив Елеонорі Іванівні, бо ж я кричав: «Мамочко».

Ми одійшли від пошти і попрямували вулицею назад до хати баби Манефи.

– Слухай, Вітько, ти зовсім малий хлопець, – Дід Гогоня супив брови. – У тебе все життя попереду. Я так за тебе боюся, синку...

Я мовчав.

– Ти мене нічого не питаєш? – здивувався дід Гогоня. – Тебе не цікавить, чого я так кажу?

Я розгублено подивився на нього.

– Значить, ти у курсі всіх справ?... – дід Гогоня зітхнув. – Невже й тебе, дитину, вплутали...

Далі мовчати вже було неможливо.

– Ніхто мене ні у що не вплутував. І я зовсім не в курсі ніяких справ.

– Що? – недовірливо глянув на мене дід Гогоня.

Я вдарив себе в груди:

– Чесне слово!

– Серйозно? А ти хіба не з мамою говорив зараз?

– Але не з Елеонорою Іванівною...

– Що?! – вирячився він на мене. – У тебе ще одна мама є?

– Ні... Ви... ви все одно зараз не зрозумієте... Але, клянусь, я вам чесно кажу... Я нічого не знаю про їхні справи... Клянусь!

– Що ж... Хоч я нічого не розумію... Але я тобі чогось вірю... Серцем... А воно мене поки що ніколи не підводило. Якийсь ти сьогодні не такий, як завжди. Тож слухай, Вітько. Я вам не стороння людина. Я вам кривий родич. Кривий, розумієш. Ми з твоєю прабабкою, Манефиною мамою, рідні брат і сестра. І даремно ти мене обізвав тоді «дисидентом...»

– Я-а?!

– Бач, совісно стало. Навіть самому не віриться. Думаєш, твоя баба Манефа просто так

сюди переїхала? До мене переїхала. Бо, крім мене, у неї нікого з родичів не лишилося. Отже, я за всіх вас відповідальний перед людьми. Бо – найстарший у роду. І не можу я спокійно дивитися, що у вас робиться...

Дід Гогоня зітхнув і якийсь час кульгав мовчки.

– Нечисте щось робиться. Розумієш? Ти вже хлопець не малий, мусиш розуміти...

– Я розумію, – сказав я.

Йому було важко говорити.

– Ти тільки не лякайся... Твій батько непоганий чоловік, але... він працює у торгівлі. А це, так би мовити, зона підвищеної небезпеки... Бо з грошима, з великими грошима справу мають люди. То колись жартома казали: «Нам сонця не треба – бо Сталін нам світить, нам хліба не треба – роботу давай!» Треба, треба, багато чого треба людям. І слабкодушому важко встояти перед спокусою. Але, синку мій дорогий, нечесні, лихі гроші ніколи ще не приносили людям щастя. Саме лише горе.

– Я розумію, – повторив я.

– Молодець! – зрадив дід Гогоня. – То прекрасно, якщо ти це розумієш. Може, ти єдиний у змозі врятувати зараз батька... батьків...

– Як? – спитав я.

– Тільки не подумай, що я тебе підмовляю на батьків клепати, наговорювати. Боже збав!.. То колись Павлик Морозов вважався героєм. Ніякий він не герой. Нещасна дитина. Жертва страшної епохи. Рідних батьків зраджувати – то останнє діло... От якби ти з ними просто поговорив. Обережненько. Щоб про тебе подумали, про твою долю... Того, хто вчасно сам приходить повинитися, іноді навіть прощають, карають умовно...

Дід Гогоня замовк і знову якийсь час ішов мовчки.

– Я спробую, – нарешті сказав я.

Дід Гогоня мовчки пригорнув мене до себе, і мені здалося, що я відчув, як б'ється його серце...

Розділ XVII

Розповідь Вітасика Дорошенка ще раз ненадовго переривається, щоб нагадати читачеві, що капітан Горбатюк не сидить склавши руки, а розплутує загадки подій, як то кажуть, екстремальних

Капітан Горбатюк уже дві години не відходив від рації.

Оперативники доповідали кожні п'ять-десять хвилин. Крізь потріскування і шарудіння раз у раз чулося:

– Першому! Доповідає третій! Обстежили восьмий квадрат. Машини не виявили.

– Першому! Доповідає п'ятий! Обстежили тринадцятий квадрат. Нема.

– Першому! Доповідає четвертий. Через КП машина не проїжджала.

– Першому! Доповідає другий. На східному напрямку глухо.

Слухаючи, капітан тільки зітхав. Хлопці, звичайно, старалися.

Але – загубити легше, ніж знайти. Просто не пощастило. Розвертаючись, вони втратили майже три хвилини. Слідом за «Жигулями» Здоровеги назустріч одразу йшла автоколона з делегатами якоїсь конференції, і перерізати їй шлях було неможливо.

А за три хвилини «Жигулі» одриваються на п'ять кілометрів (при швидкості під сто на годину). І де вони звернули з шосе – не відомо. А те, що звернули, точно. Повз КП у місто вони не в'їжджали. Мабуть, усе-таки помітили «хвоста».

Капітана особливо хвилювало те, що, по-перше, там Валера, одинадцятикласник, і по-друге, що вони з Шипулею після ресторану, напідпитку. Отже, можливі будь-які непередбачені ексцеси.

Бентежило капітана й те, що не було ніяких відомостей від «сьомого», який відповідав за безпеку Жені Киселя.

«Гарний хлопчина, – думав про Женю капітан. – Такий ще малий, у шостому класі, а вже здатний на вчинки, на особисту ініціативу. Буде з нього толк. Стане людиною. А на вигляд

такий тендітний, мрійливий. Вірші пише. Яке обманливе буває перше враження. Як треба уважно і глибоко...»

Роздуми капітана враз перервалися.

– Першому! Доповідає третій! У сімнадцятому квадраті на лісовій дорозі виявлено машину Здоровеги. Машина врізалася в дерево. Власник машини у важкому стані, непритомний. Потрібна «швидка допомога»! Потрібна «швидка»! Терміново! Більше нікого в машині нема.

Капітан негайно викликав «швидку» і помчав на місце аварії.

Лісова дорога в тому місці була рівною, не вибоїстою. Здавалося, водій навмисне розігнався по ній, щоб врізатись у височезну сосну, що стояла край дороги. Бо далі починалися вибоїни, і треба було гальмувати.

Весь капот машини сплющився у гармошку, лобове скло посипалося дрібними скельцями, кермо врізалось водієві в груди.

Оперативники розповіли, що коли вони підбігли до розбитої машини і кинулися витягати Здоровегу з кабіни, він на хвилину прийшов до тями, встиг промовити: «Я сам...» – і знову знепритомнів. Чи то він хотів сказати, що він сам постарається вилізти, чи – що сам винен в аварії.

Капітан ще по рації наказав «другому», «четвертому», «п'ятому» і «шостому» негайно прочесати навколишній ліс, не чекаючи підкріплення.

І майже в ту ж мить, як підїхала «швидка допомога», «четвертий» доповів, що кілометрів за півтора від того місця, де сталася аварія, він затримав у лісі Валеру Лобуренка.

Оглянувши Здоровегу, лікар скрушно похитав головою, і за хвилину «швидка» з потерпілим уже мчала до міста.

А ще через кілька хвилин «четвертий» привіз Валеру. Вигляд у Лобуренка був жалюгідний. Рот роззявлений, очі несамовиті, ноги підгиналися, руки трусилися. Чи то його так розвезло після ресторану, чи то все з переляку. Говорити з ним зараз було неможливо. Він дивився безтямним поглядом і тільки гикав.

Шипулі не знайшли ніде.

Шипуля зник.

Розділ XVIII

Продовження розповіді Вітасика Дорошенка. Відповідальна розмова з «батьками»

Баба Манефа, виявляється, бігала у сільмаг по «колу». Бо Вітасик Граціанський, як потім я зрозумів, без «коли» дня прожити не міг.

І як прибігла вона додому з кошиком тієї «коли» і мене вдома не виявила, то мало не зомліла з переляку. Зняла галас на весь куток. – Вітя-а! Вітасику-у! Де ти?! Озовися! – ще здалеку почули ми з дідом Гогонею.

Побачивши нас, баба Манефа вдарила руками об поли:

– Та де ж вас лихий носить? О Господи! Я вже не знаю, що й думати... – і заплакала, витираючи кінцем хустки очі.

– Ну, не треба, не треба! Все ж гаразд, – заспокійливо мовив дід Гогоня.

– А ну його, той гаразд! – махнула рукою баба Манефа і одвернулася, притуливши хустку до очей.

– Раніше було б думати, – буркнув дід Гогоня. – Сама винна!

Баба Манефа знову махнула рукою, тепер уже мовчки, і почимчикувала готувати мені сніданок.

Зі слів діда Гогоні я вже знав, що на світанку приїздили «джипом» двоє, маленький, щуплявий, і кремезний, старий, але теж невисокий. Явно не ті, що були вночі. Балакали з «батьками» дуже інтелігентно, як сказав дід Гогоня (він не спав і у вікно все бачив – його ж хата через дорогу навскоси). Та інтелігентна розмова «батьків» дуже налякала, і вони одразу поїхали на своїй машині за тим «джипом».

Натякнув дід і на нічних грабіжників, які щось украли.

Про те, що я все це бачив, я дідові не сказав. Не хотів ускладнювати й без того складну ситуацію. Хтозна, як би повівся на моєму місці справжній Вітасик Граціанський. А весь час викликати підозри – нерозумно.

І от почав я чекати «батьків».

Чекав і думав – що ж я їм скажу, особливо Борису Борисовичу? І як вони поставляться до моїх слів?

Думав-думав і надумав – скажу, що все бачив (як насправді й було). А що – не міг я прокинутися вночі і побігти до вітру? Міг. І пробігаючи повз повітку, не міг побачити? Міг, звичайно. Чого мені думати? Хай вони думають! Хай викручуються. Хай пояснюють. Якщо й можна їх урятувати якось – то тільки правдою.

Вони приїхали аж надвечір.

Виснажені, схудлі й постарілі років на десять. Мені навіть шкода їх стало. Мабуть, нічого їхні намагання повернути скарб не дали.

Я навіть подумав, чи не відмовитися від тієї розмови. Але згадав слова діда Гогоні й вирішив: треба! Але – без свідків. Сам на сам. Я – і вони.

Дочекався я, поки баба Манефа пішла доїти Лиску (дід Гогоня взагалі не з'являвся), і спитав:

– Що трапилося?

Ми сиділи після вечері за столом, тихі й мовчазні. То була безмовна вечеря. Вони сказали, що їздили по справах, дуже втомилися і тому, ясна річ, не до розмов.

– Що трапилося? – повторив я, бо вони не одразу відповіли, тільки мовчки злякано презирнулися.

– Нічого-нічого, синку. Все нормально, – втомлено усміхнувся Борис Борисович.

– Нормально?... Я ж усе бачив. Уночі.

– Що ти бачив? – у нього зірвався голос. Відступати було пізно.

– Все бачив. І оте копання ями під коровою. І оте довгасте в мішку. І... і отих злодіїв із панчохами на головах.

Вони були приголомшені.

– Як?! Ти ж... спав... Я сама бачила.

– Не спав. Я можу повторити все, що ви говорили.

І я безжально повторив. Все, що бачив і чув. Вони обоє враз похилилися, стали наче менші. Як оті надувні дитячі іграшки, з яких випускають повітря. Першим опанував себе Борис Борисович:

– Синку! Любий! Я не можу тобі всього пояснити. Ти ще занадто малий...

– То були гроші? Ваші? – спитав я.

Я якось не зміг сказати «твої», але воно прозвучало наче «ваші», тобто «твої» й «маміні».

Він не одразу відповів.

– Чи дорогоцінності? Скарб? – спитав я.

Він іще мовчав.

– Але то не чесно зароблений скарб. Ніхто не ховає у гною чесно зароблене, – сказав я.

І раптом... Раптом він розмахнувся і вдарив мене. Дав такого ляпаса, що голова моя хитнулася і я щокую торкнувся плеча.

– Щеня! Як ти смієш так говорити з батьком?!

У мене потемніло в очах і перехопило подих.

Мене ніколи не били батьки. Ніколи. Не те що по обличчю. Взагалі. Ти ж знаєш.

– З-злочинець! З-зłodій! – зціпивши зуби, проказав я, ледве стримуючись, щоб не заплакати.

Він замахнувся, щоб знову вдарити, але не вдарив, схопив себе рукою за волосся, судорожно почав чухати пальцями голову.

Елеонора Іванівна все ще затуляла собі долонею рота і тільки хиталася розпачливо усім тілом.

Борис Борисович скривився плаксиво:

– Що ми, їй-богу!.. Що ми... Хіба зараз до того... Пробач, синку... Я не хотів... Рука зірвалася. Ти ж не хочеш нещастя своїм батькам? Правда? Нещастя батьків – це ж і твоє

нешастя. Тільки не питай зараз нічого. Завтра я тобі все розкажу, все поясню.

– Віддайте все самі... Того, хто вчасно сам приходиться повинитися, іноді навіть прощають, карають умовно, – повторив я слова діда Гогоні.

Борис Борисович скрушно похитав головою.

– Що ти говориш, синку? Що віддати? Ти ж бачив – усе забрали.

– Хто?

– Ну, не міліція ж... Міліція капронові панчохи на голову не натягає.

– А звідки вони дізналися?

– Якби я знав...

– А хто сьогодні вранці приїздив? «Джипом»?

Вони презирнулися.

– А звідки ти взяв, що хтось приїздив? Хто тобі сказав? – на вилицях Бориса Борисовича випнулися жовна.

– Сам бачив, – збрехав я, щоб не видавати діда Гогоню.

– То... то... друзі наші... хотіли допомогти... Але тобі зовсім ні до чого вплутуватися у дорослі справи. Головне, синку, з'ясувати – нікому в світі ти не повинен говорити того, що відбулося сьогодні вночі. Розумієш, нікому! – Борис Борисович спрямував вказівний палець просто мені в обличчя.

– Вітасику любий, ти ж розумієш, від цього залежить наше життя, – подала нарешті голос Елеонора Іванівна.

– А про життя свого сина ви подумали? Що з ним буде, як вас заарештують? – я подивився спершу на неї, тоді на нього.

– Ну досить, досить на сьогодні розмов! Досить! – замахав руками Борис Борисович. – Всім спати! Поговоримо завтра вранці.

– Так. Я ледве тримаюся на ногах, – кволим голосом промовила Елеонора Іванівна.

Проте це не завадило їй досить спритно підхопитися і майже побігти стелити мені постіль.

І от я вже лежу на отому твердому тапчанчику біля вікна і прислухаюся до тихих приглушених голосів у сусідній кімнаті. Про що вони говорять, мені не чути. Раз у раз проривається тільки голос баби Манефи: «О Господи! Це ж треба! Страх Господній!»

Говорять досить довго і збуджено. Борис Борисович на чомусь наполягає, Елеонора Іванівна підтакує, баба Манефа схлипує.

Я вже починаю засинати, аж тут у кімнатку заходить Елеонора Іванівна.

– Ти не спиш? – вона торкає мене рукою за лоба. – О Боже! В тебе температура! Ти захворів.

Вона швидко виходить, через хвилину повертається зі склянкою в руках.

– Одкрив рота. Прийми зараз же. Це аспірин.

Вона силою суне мені в рота якусь таблетку, підносить воду, я мимохіть ковтаю, навіть не встигнувши ні сказати щось, ні заперечити.

Потім вона нахилиється, цілує мене в лоба й шепоче:

– Спи, мій любий! Все буде гаразд!

Але чогось не йде. Сідає у мене в ноги і починає обережно гладити мене поверх ковдри. Я чую, як вона тихенько плаче. Хочу їй щось сказати, але не можу, бо раптом починаю кудись провалюватися, лечу, лечу і вже нічого не відчуваю...

Розділ XIX

Розповідь Вітасика Дорошенка на короткий час переривається, щоб читач зміг побувати на допиті Валери Лобуренка

– Як ви опинилися в лісі?

Валера сидів у кабінеті капітана Горбатюка, на стільці навпроти його столу. Хлопець уже опанував себе і навіть набрався нахабства дивитися на капітана зухвало і зверхньо.

– А що? Не можна гуляти в лісі? Там що – заборонена зона? Таємний військовий об'єкт?...

– Відповідайте на питання – як ви опинилися в лісі? – спокійно повторив Горбатюк.

– «Як»? Звичайно! Приїхав.

– На чому?

– На автобусі. – З метою?...

– Побачення в мене тут було призначено. З дівчиною. Не прийшла, холера!

– Ім'я дівчини?

Лобуренко на хвилину задумався:

– Марічка, здається. Ми тільки вчора познайомилися.

– Попереджаю про відповідальність за неправдиві свідчення. Чи знайомий вам Здоровега Леонід Михайлович?

– Який Здоровега?

– Відповідайте на поставлене питання.

– Не знаю ніякого Здоровеги.

– Чомуховалися в лісі? Чому намагалися втекти, коли побачили співробітника міліції?

– Злякався. На ньому ж не було написано, що він співробітник міліції.

– Де дівся Шипуля?

– Звідки я знаю? Не бачив я Шипулю.

– Повторюю про відповідальність за неправдиві свідчення.

У цей час на столі задзвонив телефон. Горбатюк зняв трубку:

– Капітан Горбатюк слухає.

Після цього він заговірив і хвилини дві слухав, не перебиваючи. Потім сказав:

– Ясно. Дякую, – і поклав трубку. Подивився на Валеру довгим поглядом, зітхнув: – Доведеться все-таки говорити правду. Справа серйозна. Ви підозрюєтесь у причетності до замаху на вбивство.

– Що?! – Валера одразу зблід, очі забігали.

– Щойно подзвонили з лікарні. Медичне обстеження Здоровеги показало, що крім проламу грудної клітини, травм обличчя і рук, є ще рана потилиці від удару важким предметом ззаду. Тобто його спершу вдарили ззаду, а вже тоді він врізався в дерево. Де ви сиділи?

– Що? Я... я не сидів... – розгублено сказав Лобуренко.

– Поряд із водієм чи ззаду?

– Ні... ні... я нічого не знаю... я ніде не сидів... Мене там не було.

– Якщо потерпілий помре... Ви ж розумієте... – капітанові так незвично було називати цього одинадцятикласника на «ви», хотілося просто покласти йому руку на плече й сказати: «Дурненький хлопче! Ну, нащо ти вталапався у цю брудну справу? Невже ти не розумієш, що тебе просто використовують небезпечні злочинці для прикриття? А може, й для того, щоб звалити свій злочин на тебе. Ти, мовляв, неповнолітній, тебе й за вбивство не так покарають. Я ж не вірю, що ти вдарив Здоровегу!»

Але слідство є слідство, і душевні розмови не завжди можливі й доречні. Треба збирати докази. Агентурні дані, донесення оперативних працівників, погоня – це ще не докази. Якщо гнався, та не догнав – нарікай сам на себе.

Допит Лобуренка тривав майже дві години. Але жодних наслідків не дав. Валера поки що абсолютно все заперечував.

Шипуля – як у воду впав. Наче розчинився в повітрі. Жодного сліду.

Лише «сьомий», що відповідав за безпеку Жені Киселя, нарешті обізвався...

Розділ XX

Закінчення розповіді Вітасика Дорошенка. У погребі. Втеча. Бородань. Остання зустріч із «батьками»

Я прокинувся від холоду і сирості. Й перше, що я побачив, була мокра земляна стіна. Мене охопив жах. Мені здалося, що я вмер і лежу в могилі...

Та, глянувши на лампочку, що світилася угорі біля чорної замшілої драбини, я подумав: «Ні, лампочок у могилах не буває і драбин теж».

А коли побачив величезний дерев'яний ящик із картоплею, діжки, скляні закручені банки з

компотами, то зрозумів: не могила це, а погріб, льох.

Я лежав у льоху на розкладушці, прикритий ковдрою, ще й кожухом. Спросоння розкрився і тому змерз, прокинувся.

Біля розкладушки на двох стільцях стояло кілька термосів, плеєр, лежали книжки і записка.

«Любий синку!

Пробач і не гнівайся. У нас не було іншого виходу. Ти зараз у такому нервовому стані, що можеш наробити непоправних дурниць, за які потім шкодуватимеш все життя. Повір, у нас просто немає ні часу, ні можливості займатися тобою, і ми змушені вдатися до такого незручного способу твого порятунку. Ще раз пробач. Ми дуже любимо тебе. І робимо все тільки заради твоєї користі і безпеки. Потерпи трохи. їж, читай, слухай музику і добре закутуйся, щоб не застудитися.

Цілуємо тебе, тато і мама».

Ясно!

Замкнули батьки синочка у льоху.

Мамочка дала звечора снодійного під виглядом аспірину, щоб не прокинувся, як будуть переносити, і...

Ну, дороженькі! Любесенькі! Ріднесенькі!

І таке мене зло взяло, що я схопив один із термосів і пожбував об стіну. Кришка одлетіла, усередині дзвякнуло й посипалося.

«Що ж це я роблю? Кого ж це я караю? Сам себе! Там же гаряча їжа, чай, кава...»

Більше нічого розбивати я не став.

Подряпався на драбину, спробував натиснути на ляду – де там, навіть не зрушилася.

Спробував крикнути – сам свого голосу майже не почув. Глухо, мов крізь подушку.

Льох у баби Манефи за хатою край городу. Навколо погребні бур'яни – кропива майже двометрова. Навіть кури там не гребуться. Ніхто не почує.

І вибратися звідси самому годі й думати.

Ввімкнув плеєр, лежу, слухаю й думаю – що ж там нагорі у світі вільному робиться? Де мої «ріднесенькі»? Поїхали, мабуть, знову свій скарб одвойовувати. Важке у них становище. У міліцію не заявиш. Самим діяти треба. Невже вони на щось сподіваються? Ті ж грабіжники озброєні. Та й здорові які!..

І баба Манефа теж штучка! Дозволила, щоб рідного внука у сирий холодний льох замкнули. Та моя бабуся Світлана такий би зчинила галас, якби хтось посмів зі мною таке зробити. Та й хто б це посмів? Мої тато з мамою? Та нізащо в світі! Ні за які гроші!

І твої б не зробили з тобою так. Певен. їм би й на думку таке не спало.

І знову жалко мені стало Вігасика Граціанського. Ну, що в нього за життя? Що в нього за батьки?...

Скільки минуло часу, я не знаю.

Я вже тричі їв, двічі спав-дрімав, прочитав півкнижки «Експедиція «Гондвана» Леоніда Тендюка.

І раптом, коли я знову почав дрімати, за спиною в мене почулося:

– Ну, все! Іди вже...

І зацокали, віддаляючись, копита...

Я підхопився.

Дзвякнула нагорі клямка. Чи це мені тільки здалося? Я подряпався по драбині, натиснув на ляду. Вона піддалася.

Двері погребні були прочинені.

Ти, мабуть, не знаєш, яке то почуття, коли після довгого сидіння в погребі ти нарешті виходиш надвір. Ти занурюєшся у повітря, як у теплу воду. І тобі так хороше, що хочеться кричати від радості.

Та я не кричав.

Я, наче злодій, озирався навколо, боячись, щоб мене не схопили.

Але ніхто мене не хапав. Бо нікого поблизу не було. І машини у дворі не видно.

«Ну, все! Досить мені тих Граціанських, треба тікати», – вирішив я.

І сторожко озираючись, я гайнув на вулицю.

Був день. Світило сонце. Але вулиця була безлюдною.

Лише та сама старенька бабця, що сміялася з мене, сиділа на лавочці біля своїх воріт. Побачивши мене, вона усміхнулась і привітно помахала мені здаля рукою. Я розгубився і теж помахав їй. Хоча це було й ні до чого. Бо ж я тікав. А втікачі, як правило, ні з ким не вітаються.

Здіймаючи куряву, я побіг вулицею у бік пошти. Ще коли я дзвонив по телефону мамі, я помітив, що там, на майдані, висить жовта табличка автобусної зупинки.

Пробігаючи повз обійстя діда Гогоні, я зиркнув через тин і ледь не впав. Біля старого осокора, що ріс одразу за ворітьми, стояв дід. Побачивши мене, він усміхнувся і сховався за дерево. Біжи, мовляв, я тебе не бачу.

І я побіг.

Автобуса не було. Я вирішив не чекати і побіг дорогою, що вела на трасу.

Я хотів додому. Але додому було далеко. Ми їхали машиною майже три години.

В кишені у мене було всього дві гривні. Мабуть, оту десятку, яка колись там лежала, передбачливо витягли «дорогі батьки». План був такий. Дістатися до Хрястова (за дві гривні) і попроситися подзвонити додому, щоб хтось приїхав по мене електричкою.

Три дні мого чарівного перетворення от-от мали вже закінчитися, а з ними і всі мої переживання...

Хто відчинив льох і випустив мене – чи баба Манефа, чи дід Гогоня, чи, може, отой таємничий невідомий чарівник, що скаче на коні, – я збагнути не міг. Та й не дуже про це зараз думав.

Я хотів якнайшвидше втекти. Тільки щоб мене не впіймали, не завернули, не замкнули знову в льосі.

Біг я довго, аж поки зовсім не захекався, не знесилів і не повалився у траву на узбіччі.

Й отам, лежачи у траві на узбіччі і дивлячись, як проносяться по шосе машини, я – хочеш, вір, хочеш, не вір – побачив «дороженьких батьків».

Мені здалося, що їхня машина мчить просто на мене. Я ледве встиг опустити голову в траву. І весь заціпенів од страху. Чекав: от-от заскриплять гальма і машина зупиниться. Але вони мене не помітили, не спинилися.

Вони їхали в бік села. Зараз вони приїдуть, побачать, що мене нема, і кинуться наздоганяти. Треба було якнайшвидше тікати подалі. Пішки не втечу. Доженуть. І я вирішив «голосувати».

Став на обочині і підняв руку. Довго ніхто не спинявся. Одні вибачливо знизували плечима, піднімали над кермом руку – нікуди, мовляв, повна машина. Інші просто не дивилися в мій бік – удавали, наче не бачать. Нарешті якийсь «Москвич» спинився, водій, перехилившись, прочинив дверцята:

– Що таке?

– Дядечко! До Хрястова підвезіть, будь ласка! – попросив я.

– А гроші є? – спитав він.

– Дві гривні.

Він мовчки роздратовано хряснув дверцятами і поїхав.

Я навіть не встиг знову підняти руку, як біля мене загальмувала вантажівка.

– Тобі куди? – спитав усміхнений молодий бородань.

– У Хрястів.

– Сідай!

Я видряпався на високий східчик, щоб залізти в кабінку. І вже коли сидів на гарячому цератовому сидінні, сказав тихо:

– Тільки в мене всього дві гривні. – Купиш собі на них морозива, – хитнув бородань головою, і ми поїхали.

– Він тебе що – через це й взяти не захотів? – бородань, мабуть, бачив, як я просився у «Москвич».

– Ага, – кивнув я.

– Шкура, – сказав бородань.

Якийсь час їхали мовчки.

– Тікаєш чи доганяєш? – усміхнувся бородань.

– Тікаю, – зітхнув я.

Він знову замовк. Потім сказав:

– Судячи з твого фінансового стану, ти не злодій. А раз не злодій, значить, чесна людина. А чесна людина може тікати тільки від чогось справді поганого. Отже – все гаразд.

До самого Хрястова він не сказав більше нічого. Тільки раз у раз позирав на мене і усміхався. Уже на вулицях Хрястова спитав:

– Тебе де висадити?

– Мені взагалі на вокзал...

– Куди ж ти за дві гривні їхати зібрався? – засміявся він.

– А я матері подзвоню. Вона по мене приїде.

Він перестав усміхатися.

– Он воно що... Пробач... Я б тобі позичив... Але... усі до копійки витратив донечці на шубку – випадково трапилася дешева... – він ніяково знизав плечима. – Я ж не знав...

– Та ви що! – поспішив його заспокоїти. – Все буде нормально. Я вам так вдячний...

Біля вокзалу бородань мене висадив.

– Ну, хай тобі щастить! – і простягнув мені велику мозолясту руку. Я потиснув її і скочив на землю.

Ні мамі, ні татові я не додзвонився. Всюди було зайнято.

Тоді я не витримав і подзвонив тобі. Це ти вже знаєш. Але це ще не кінець.

Чекаючи, поки ти приїдеш, я тинявся по вокзалу. Потім сів у залі чекання біля вікна і почав дивитися на перон, як приходять і відходять поїзди.

І раптом побачив їх – «батьків»! Я не міг собі навіть уявити, що вони так швидко прийдуть. Борис Борисович і Елеонора Іванівна йшли по перону, роззираючись навсбіч. Я не встиг відсахнутися од вікна. Борис Борисович глянув і зустрівся зі мною поглядом. Якусь мить ми дивилися один одному у вічі – удав і кролик. Наступної миті він зірвався з місця і кинувся до залу чекання.

Я розгублено заметушився. Сіпонувся в один бік, у другий, перекинув чинюс валізу, спіткнувся об чийсь клумак, комусь наступив на ногу, когось штовхнув. Зчинився галас. Борис Борисович, продираючись крізь юрбу, біг до мене. Слідом за ним бігла розпатлана Елеонора Іванівна.

Тікаючи, я вскочив у якісь двері, у якийсь коридор. Добіг до протилежних дверей. Вони були замкнені. Далі тікати нікуди. Я у пастці.

От уже чується важкий тупіт ніг. У коридорі з'являються захекані Борис Борисович та Елеонора Іванівна. Я притуляюся спиною до замкнених дверей. Виходу нема!

Замружуюсь.

«Не хочу! Не хочу! Не хочу!» – рветься з грудей. І раптом чую голос Елеонори Іванівни:

– Та це ж не він!

– Не він! – розгублено каже Борис Борисович. – Але ж... я ж... точно бачив його... Може, кудись вибіг...

Борис Борисович штовхає двері з одного боку коридорчика, з другого. Замкнені. Так, як і ті, біля яких стою я.

– Чортівня якась! – бурмоче Борис Борисович.

І я нарешті розумію: я перестав бути Вітасиком Граціанським, я знову став Вітасиком Дорошенком!

І разом із радістю несподіваного звільнення від небезпеки таке мене раптом охопило щастя, що я – це знову я, а не Граціанський, наче заново на світ народився. Аж засміявся. Такі рідні й дорогі здалися мені мої дешевенькі джинсики! І черевички моєї місцевої взуттєвої фабрики. І сорочечка картатенька без гудзика на комірі. І все-все моє власне, якого я колись соромився і стидався.

– Отож-бо! – весело промовив за спиною хрипливатий голос. І заокотіли, віддаляючись, копита.

Крізь розчинені четверті двері, у які я вбіг, до коридорчика вже зазирають, налазячи один на одного, цікаві.

– Що трапилося? Що таке? Що сталося?...

– Нічого-нічого! – поспішливо говорить Елеонора Іванівна. – Ми думали, що це наш син. Чоловік помилився. Вибачте.

І схопивши Бориса Борисовича під руку, вона швидко повела його геть. Боялася, що зараз з'явиться міліціонер.

Цікаві одразу розійшлися. А через півгодини приїхав ти.

Розділ XXI

Події розвиваються несподівано й блискавично. Погоня. Женя у відчай. Знову погоня. «На фазенду не потикатися! їдьте до дідуся». «Справжні оперативники!»

Все те, що ви почули, Вітасик Дорошенко розповів Жені Киселю, сидячи на лавочці у кутку залу для чекання.

Щойно Вітасик устиг закінчити свою розповідь, як підійшов і сів поруч із ними високий широкоплечий юнак зі значком майстра спорту на піджаку. Юнак привітно подивився на них, усміхнувся і спитав:

– Куди, козаки, мандруєте?

Хлопці презирнулися:

– А що? – спитав Вітасик.

– Та нічого. Бачу, вже півтори години сидите. А нікого з дорослих поряд нема. Отже, самостійно подорожуєте. До міста?

– А ви хто? З міліції? – спитав Женя.

– А хоч би й так, – юнак усміхнувся.

– Ходімо! – Женя схопив Вітасика за руку й потяг. – Батьки там на пероні чекають, а ми тут... Біжімо!

Женя майже силоміць примусив Вітасика бігти.

– Що таке? Чого це ти? – спитав на бігу Вітасик, коли вони вже були на пероні.

– Потім поясню. Давай сюди, під вагони! – Женя шмигнув під товарняк, що стояв на другій від перону колії. Вітасик за ним.

– Диви! Він за нами женеться! – обернувшись, вигукнув Вітасик.

– Я ж тобі казав!

Справді, високий юнак вибіг на перон і нервово озирався, втративши з очей хлопців.

Вони принишкли, ховаючись за колесами.

– Та що таке? – віддихуючись спитав Вітасик.

Женя похапцем, без деталей, у загальних рисах розповів йому про Шипулю, про своє викрадення, про капітана Горбатюка...

– Ух ти! Мафія! Як у кіно! – захопився Вітасик.

І тут вони знову побачили високого юнака. Він вискочив із-під коліс за кілька вагонів од них і загукав, побачивши їх: – Стійте! Зупиніться!

Але вони знову шмигнули під колеса і ледь-ледь не вгналися під маневровий тепловоз, що з'явився на першій колії.

На мить присіли, перелякані, а тоді що духу рвонули вздовж колії, а потім знову шмигнули під товарняк.

Якби юнак був не такий високий, йому б легше було шмигляти під вагонами. Тут у хлопців була явна перевага. Це й дозволило їм одірватися від переслідування.

Нарешті вони вискочили за межі станції, на якийсь порослий бур'янами пустир. І тут Женя, що біг попереду, з усього розгону потрапив у чиїсь обійми.

Підняв голову – і не повірив своїм очам.

Його міцно тримав у руках... Шипуля. Шипуля був вражений не менше, ніж Женя Кисіль. Він гикнув, потім зареготав:

– Ні! Не вірю! Так буває тільки у казках. Хоч я й не тебе чекаю, але й ти мені дуже потрібен. Ходімо! – він обернувся до Вітасика, що стояв осторонь, здивовано дивлячись на них. – А ти – киш! Рви звідси!

Але замість того, щоб тікати, Вітасик рвонувся вперед:

– Ні! Я його не залишу. Ми разом.

Шипуля вибалушився на нього:

– Що? – потім нахмурих брови. – А чого ви бігли? За вами хтось гнався?

– Гнався! З міліції! – Женя задерикувато глянув на Шипулю і смикнувся всім тілом. –

Пустіть! Бо...

Він не договорив – Шипуля підхопив його під руку, другою згріб Вітасика і разом з ними у кілька стрибків миттю доскочив до машини, що стояла за пустирем на дорозі.

Водій машини вже відчинив передні й задні дверцята.

Шипуля силоміць запхнув хлопців у машину, почав залазити сам (йому непросто було впихати своє велетенське тіло у «Жигулі»), і в цю мить на пустирі з'явився юнак. Він замахав руками і загукав:

– Стій! Стій!

Але добігти до «Жигулів» не встиг.

Шипуля вже хряснув дверцятами, і машина з місця набрала швидкість.

Тільки тепер Женя збагнув, яку дурницю він упоров. Вони тікали від того, хто хотів їх захистити, і потрапили прямісінько до рук злочинців.

Вітасик сидів на передньому сидінні поруч із водієм. Женя на задньому з Шипулею. Він глянув на водія. Це був той самий низенький дядечко в окулярах, з борідкою, який його викрадав.

Дядечко, напівобернувшись, глянув на Женю і криво усміхнувся:

– От бачиш, знову зустрілися. Попереджали тебе по-хорошому. А ти стукаєш, дятлик. Негаразд. Тепер доведеться відповідати. То ж не жарти, серденько... То...

Він, мабуть, ще хотів щось сказати, але тут Шипуля, озирнувшись назад, перебив його:

– Здається, нам сідають на хвоста. Жми.

Женя витяг шию, намагаючись теж зазирнути у заднє скло, та Шипуля рвучко присадив його:

– Тихо будь!.. Мало того, що через вас, тюльки, велику рибу впустили, так ще й клопіт маємо... І не радйте! Для вас краще, коли нас не доженуть... Бо ми вами прикриватися будемо. Ви наші заручники.

Хлопці відчули всю смертельну небезпечність свого становища.

Стрілка на спідометрі вже минула риску «сто» і підбиралася до ста десяти.

Машин на шосе в тому місці було небагато, і це давало змогу розвивати максимальну швидкість.

Та несподівано з узбіччя, де стояв мотоцикл, зробив крок на шосе і підняв руку зі смугастим жезлом міліціонер.

Водій ледве вивернув машину, щоб не збити його з ніг. Але навіть не пригальмував. Тільки хукнув перелякано.

– Не тушуйся! Газуй! – засміявся Шипуля.

Женя все-таки обернувся. І побачив, що їх переслідує світла «Нива», а тепер уже й міліціонер на мотоциклі.

Що таке погоня на шосе, я думаю, розповідати вам не треба. Я певен, що ви встигли вже надивитися досить фільмів із такими погонями. Отже можете легко собі уявити й без моєї розповіді. Річ це, безперечно, захоплююча – для тих, хто дивиться. А для тих, хто сидить у машині, яку переслідують, то річ страшна й небезпечна.

Водій був білий, як мрець, руки його гарячково вчепились у кермо і дрібно тремтіли – чи то од вібрації, чи то від страху.

– Та жми, не бійся! Аварійної ситуації вони не створюватимуть. Вони ж гуманісти – знають, що в нас на борту малявки. Отже давай родео! Га-га-га! – він зареготав так, як регочуть пірати у мультфільмах. – Люблю гострі моменти!

– Тобі це атракціон! – процідив крізь зуби водій. – Ти хлопець ризиковий. А в мене сім'я...

– Сім'я й без тебе проживе! – знову зареготав Шипуля. – Слава Богу, має на що.

– Бодай тобі поприщило на язичі! – сердито процідив водій. Стрілка спідометра вже тремтіла на цифрі «сто сорок».

– Ну жми, жми! Ще трохи – і ми будемо у зоні фазенди... О! Уже!.. Викликаю шефа! – Шипуля вільною рукою натиснув на мобільному кнопку, увімкнувся гучний зв'язок, тож хлопці чули всю розмову.

– Алло, шеф! Нам сіли на хвіст. Ми щойно проскочили сто двадцять сьомий кілометр.

Крізь шарудіння долинуло:

– Хвоста можу одрізати тільки на сто дев'ятому. Через сім хвилин. Постарайтесь одірватися хоча б метрів на п'ятсот.

– Тобі ясно? – спитав Шипуля водія. – Газуй!

Женя й Вітасик із тривогою дивилися на жигулівський годинник. Сім хвилин минули...

Вони ще здалеку помітили, як на шосе з ґрунтової дороги виїхала вантажна машина. Вона їхала назустріч зигзагами, вихляючи з боку в бік. Так їздять тільки шофери у нетверезому стані.

Уникаючи зіткнення, «Жигулі» трохи не вискочили на узбіччя. Проскочили. І в ту ж мить вантажна машина спинилася, ставши поперек шосе.

Вони ще встигли почути, як дико завищали гальма.

Але чи сталася аварія, чи ні – вони вже не бачили, бо шосе звертало ліворуч.

– Спасибі, шеф! – радісно вигукнув Шипуля. З телефону почулося насмішкувате:

– За спасибі працюють лише монашки з товариства «Милосердя».

– Про що мова, шеф! Все буде оплачено! – знову вигукнув Шипуля.

– Клієнта везете? – почулося з телефону.

– Ні, шеф... – зітхнув Шипуля.

– Ви що – жартуєте? Кому тоді потрібні ваші танці?! – роздратовано залунало з того кінця. – Так сталося... Нічого не можна було зробити. Ми навіть кинули більмуватого на станції, бо почалася погоня.

– Не розумію.

– Ми захопили хлопців. Вони самі вискочили на нас.

– Яких хлопців?

– Отого Женю Киселя. І його товариша.

– А-а... Ну, це добре. Тепер це нам згодиться. Тільки на фазенду не потикайтесь. їдьте до дідуся. Я надвечір туди приїду. Все!

Зв'язок розірвався. Шипуля був у доброму гуморі.

– Ну як? Га? Жижки трусилися? Га-га-га! – заливисто реготав він. – Як ми хвоста обрубали?! – радів так, наче то він сам усе зробив.

Водій похмуро мовчав.

Машина довго петляла по якихось сільських ґрунтових дорогах, поки знову не вискочила на безлюдне шосе з квадратних бетонних блоків.

– Ну, досить вам пейзажі роздивлятися. Лягайте! Ти вперед – голову в коліна! – Шипуля силою пригнув Вітасикову голову до колін. – А ти сюди – вбік! – притис Женю до сидіння. І не дивитися у вікно! Бо мішки на голови понадіваю.

Женя згадав, як йому зав'язували очі, і зрозумів, що опиратися – марна праця.

– Доведеться вам, пацани, пожити трохи у дідуся в сараї. Якщо взагалі жити хочете. Думайте над листами, які напишете батькам. Слова підбирайте. Щоб за душу брало! Сльозу вишибало! Га-га-га! – Шипуля знову противно зареготав. – Від цих листів залежатиме ваше життя і наші інтереси.

Женя був у відчаї. Це він, він винен у всьому! Ну, нащо кинувся тікати від того юнака, що підсів до них? І Вітасика підбив. Там його чекають батьки. Радіють, що він нарешті знайшовся. А через його, Женину, дурість не дочекаються. Тепер, може, й зовсім...

Женя підхопився:

– Пустіть Вітасика! Пустіть! Мене везіть, а його відпустіть! Ви ж хотіли. Його батьки там чекають, він пропав був.

Для Шипулі це було так несподівано, що він не одразу зреагував. І лише тоді, як Женя все це вигукнув, він знову притиснув його до сидіння: – Лежи! Ну! «Відпустіть!»! Розумник який! Уже пізно. Хочеш, щоб тепер ми пропали?... Почекають батьки. Он уже ми приїхали.

Машина під'їжджала лісовою дорогою до якогось хутора на галявині, мабуть, лісництва.

– Щось дідуся не видно. Він завжди у цей час біля вуликів пораяється, – стурбовано сказав

водій.

– Та чого ти нервуєш? Підгрибай. Ох уже ці перелякані старички!

– Піди перевір, – буркотнув водій, зупиняючи «Жигулі» метрів за п'ятдесят від лісництва.

– Та нема ж шухеру, чого ти, – роздратовано сказав Шипуля, але з машини виліз. Хлопці вже підвелися й дивилися, як Шипуля, озираючись на всі боки, іде до будинку. От він уже прочинив хвіртку, зайшов на подвір'я, гукає:

– Діду! Де ви там?

Це сталося так раптово, що хлопці аж здригнулися. Знизу, з трави, зметнулися вгору великі рибальські сіті, накрили Шипулю, і він, падаючи, забився в них, як велетенська дивовижна риба. Кілька чоловіків у цивільному і двоє міліціонерів одночасно вискочили з різних боків – із-за повітки, з-за будинку, з-за копиці сіна – і кинулися до машини.

– У, чорт! – лайнувся водій, та зрушити машину з місця не встиг.

Женя обхопив його руками ззаду, затуляючи очі, й гукнув Вітасику:

– Ключ!

І коли водій зметнув догори руки, щоб вивільнитися від Жениних обіймів, Вітасик висмикнув ключа.

«Жигулі» вже оточили зусібіч.

Першим, хто зазирнув у машину, був капітан Горбатюк.

– Живі? Здорові? – він полегшено зітхнув.

– Мало того, що живі-здорові, – просто геройські хлопці! – вигукнув вусатий міліціонер. – Діяли, як справжні оперативники.

– Молодці! Молодці! – тільки й сказав капітан.

Що може бути приємніше для хлоп'ячого серця – коли кажуть, що ти герой, а ти справді зробив щось таке, що не кожного дня роблять навіть найвідчайдушніші хлопці.

Розділ XXII

Два капітани об'єднуються. Був пізній вечір наступного дня

Два капітани знову сиділи на балконі свого дванадцятого поверху, дивилися на вогні міста і гомоніли.

Власне, говорив переважно капітан Горбатюк, а капітан Попенко слухав, іноді щось питав, а іноді вставляв кілька слів.

– Ти собі не уявляєш, як я хвилювався за хлопців! Спершу несподівано зник Женя. І Костя Барановський, «сьомий», що його опікав. А я ж обіцяв батькам абсолютну безпеку. Ну, думаю, біда. Але потім Костя подзвонив. З Хрястова. «Хлопці зустрілися, сидять на вокзалі, чекають електричку, я з них очей не зводжу». Ну, порядок!.. Трохи заспокоївся. Виїжджаю разом із групою у лісництво, до «дідуся»...

– А хто тебе вивів на «дідуся»? – спитав Попенко.

– Уяви собі, родич Граціанського. Дід Гогоня. Чесний, хороший чоловік, фронтовик, інвалід. Той «дідусь» до Граціанського з якимось дядечком вранці приїздив. Дід Гогоня його побачив, пізнав. І до дільничного: «Треба, каже, Борку рятувати, загине. Я того, каже, «дідуся» ще з війни знаю, він мене забув, а я його ні. То страшний чоловік, був зрадником, поліцаєм. Тепер у Вовчому бору лісникає, на відлюдді. Я думав, він тихо сидить, доживає, а він, бачте... Раз він у цьому ділі замішаний, діло криваве». А ще підштовхнуло діда й те, що Граціанські свого сина у льох замкнули. Щоб не виказав їх. Обурився дід. «Раз вони так, то і я мовчати не буду!»

Ну, а вже «дідусь» виявився наскільки підлим, настільки й слабодухим. Коли йому нагадали про його військові подвиги, сам усе виклав. Про їхню «організацію». Керував нею «шеф» – Олександр Васильович Ригоренко, він же Лисовин, він же Золотаревський, він же Тарасюк, старий рецидивіст, «злочин у законі», дванадцять разів судимий за шахрайство, крадіжки, бандитизм. В «організації» було кілька колишніх спортсменів, на чолі з Шипулею. Спочатку «організація» займалася рекетом – примушувала платити данину працівників торгівлі, далі взялася до рейдерства – захоплювала чужу власність, прибирала до рук маленькі

фірми. До речі, «шефа» ми взяли в той же вечір, знову ж таки завдяки хлопцям, Жені та Вітасику.

– Яким це чином? – спитав капітан Попенко.

– Засідку ми зробили тому, що «дідусь» сказав, начебто сьогодні мусять привезти якихось «клієнтів». Там у нього на хуторі у підвалі що тільки не робили з «клієнтами» рейдери, щоб примусити їх віддати майно. Страшна річ!..

Затримавши Шипулю та водія, ми гадали, що на цьому й кінець. Хотіли вже їхати. Аж тут хлопці кажуть: «Увечері сюди мусить прибути й шеф. Ми самі чули, як він по мобіліці говорив». У них там оснащення не гірше, як у заокеанських мафіозі: і японська техніка, і машини, і озброєння. Будь здоров!

– Ну, ми, звичайно, хлопців негайно відправили під охороною у місто, додому, а самі залишилися чекати «дона Ригоренка».

– Обійшлося хоч без стрілянини?

– Уяви собі – без. Двох охоронців «шефа» накрили так само сіткою, як і Шипулю. А «самого» взяли спокійно в машині. Він навіть не намагався втекти, зрозумів, що програв.

– Ну, а Граціанські?

– Сьогодні вранці прибули признаватися. Самі. Мабуть, через те, що син у них пропав, утік.

– Куди?

– Мий самі спершу не знали. Але вдень поїхали на «фазенду» Ригоренка робити обшук. Пам'ятаєш, був колись серіал «Рабиня Ізаура», то Ригоренко й досі свій маєток «фазендою» називає... І ти знаєш, там у підвалі несподівано знайшли Вітасика Граціанського. Знесиленого, ледь живого від страху й переживань. Каже, що його викрали й три дні тримали під замком.

– Що ж, цілком імовірно.

– Я б теж так подумав, якби...

– Що?

– ...якби Граціанські не запевняли, що син зник тільки вчора.

– Може, хлопець перебільшує. Коли сидиш під замком, час тягнеться так повільно... Здається, що минув цілий день, а минуло всього три години. Тим більше коли тебе викрадено і в тебе такий стан.

– Стан справді дивний. Бо Граціанські запевняють, що їхній Вітасик утік із села. І дід Гогоня про це говорив – що він навіть випустив хлопця з льоху, допоміг утекти. А юний Граціанський твердить, що в селі зовсім не був, що його викрали одразу після школи, в суботу.

– Що?

– От-от. І якби ж не ще одне «якби»...

– Яке?

– Якби не розповідь Вітасика Дорошенка... – Ану-ну! Що він розкаже? Куди він зник? Де він був?

– Він говорить, що сам несподівано перетворився на Вітасика Граціанського.

– Що-о?!

– Тобто прийняв його подобу.

– Як це?

– А отак. Почув таємничий голос за спиною... Пам'ятаєш, я тобі говорив... І той голос йому запропонував...

– Нісенітниця! Казки! Містика!

– З точки зору формальної логіки і здорового глузду, звичайно, повірити в це важко...

– Неможливо повірити! Бо це неймовірно! Бувають речі ймовірні і речі неймовірні! Це – річ неймовірна!

– Багато у житті неймовірних речей, які, як не дивно, реально існують.

– Знову ти за своє!

– Твоя версія?

– Моя версія – твої хлопці фантазери і авантюристи. Такі характери бувають – це науково доведений факт. Вигадують і самі вірять у свої вигадки. І так переконливо доводять, що тільки вуха розвішуй. Ну, гаразд, облишмо цю фантастику. Скажи мені краще, як це кришталево

чистий, поза всякими підозрами Борис Борисович Граціанський так ганебно вталапався у той бруд?

– Усе почалося з малого. Один раз дозволив, щоб його дружині зробили цінний подарунок на іменини. Потім сам не відмовився від подарунка. Потім іще, ще... І почав брати хабарі, «відкати», відмивати гроші. Через його ж руки тече готівка. Не останню роль зіграв також брат його дружини Здоровега, через якого ділки налагоджували зв'язок з Граціанським.

– А як його здоров'я, до речі?

– У сорочці народився. Житиме. Тільки не на волі.

– А чого все-таки Борис Борисович зірвався і поїхав до матері відкопувати гроші?

– Знову ж таки родич Здоровега. Повідомив, що треба негайно зібрати велику суму, щоб начебто відкупитися від слідчого, який зібрав докази проти Граціанського. Але то була пастка, розставлена «доном Ригоренком». Вони хотіли вислідити, де ховає готівку Граціанський. І це їм удалося. Вони вірно розрахували. Дізналися адресу матері та влаштували там засідку.

– Значить, Здоровега був у них на гачку? І «заклав» родича? – Авжеж. А потім вони вирішили його приборати. Коли заволоділи грішми Граціанського. Щоб не навів на слід. Причому руками неповнолітнього. Провести цю операцію чисто ми їм перешкодили. Знову ж таки завдяки Жені, який навів нас на Шипулю. І ми почали за ними стежити...

– Ну, Здоровега і Граціанського я в тебе, мабуть, заберу. Вони проходять по моїй парафії.

– Забирай. Хоча доведеться нам працювати в контакті.

– Авжеж. І розкрадачі, і вбивці тепер в одній компанії.

Капітан Попенко на хвилину замислився, дивлячись на пригасаючі вже вогні майже нічного міста. Потім запитав:

– А чого все-таки Шипуля зазірав у бінокль до квартири Граціанських? Адже він чудово знав, що Граціанські поїхали у село. Шипуліні «самбісти» уже ж були там.

– По-моєму, ці злодюги, крім усього, збиралися попросту ще й обчистити квартиру Граціанських, користуючись їхньою відсутністю. Було що взяти. І Шипуля приглядався, розвідував, як би відключити сигналізацію.

– А для чого було викрадати Женю?

– По-перше, щоб залякати. Щоб не плутовався під ногами. По-друге, їх справді цікавило, чи під підозрою в нас Граціанський. Від цього залежало їхнє до нього ставлення. Якщо під підозрою і його от-от заарештують – це одне, можна з ним не церемонитися. Якщо ні – то інша справа: його можна залякувати, шантажувати, вимагати, щоб він працював на «організацію».

– Той «дон Ригоренко» не дурний чоловік. Тому й небезпечний.

Вони трохи помовчали.

Потім капітан Горбатюк зігхнув і сказав:

– Одного лише ніяк не можу збагнути.

– Чого?

– Що ж то був за таємничий голос за спиною? Я ж його сам чув. На власні вуха.

– Знову ти! Ну, як хлопчисько! Кажу ж тобі – звичайнісінькі слухові галюцинації. Під впливом розповідей отого твого Жені. Дуже ти вразливий. А тут іще нервував, спав погано...

– Ні... ні... не в цьому справа... Дуже ти просто все пояснюєш, – капітан Горбатюк похитав головою. – Ех! Якби все незбагненне пояснювалося так просто...

– Тобі не в карному розшуку працювати, а у театрі юного глядача. Режисером. П'єси-казки ставити...

Капітан Горбатюк тільки махнув рукою.

Розділ останній

Землетрус у школі. Козак усміхається. «Все добре, що добре закінчується!»

У той час, коли два капітани гомоніли на балконі, Женя Кисіль лежав у ліжку і ніяк не міг заснути. Та й хіба можна було спокійно заснути після такого дня?

У школі був сьогодні невеличкий землетрус. Якби сейсмічна станція поставила у

коридорах свої вимірювальні прилади, вони напевне зареєстрували б поштовхи силою два-три бали, не менше. На перервах робилося таке тупотіння, що дзвеніли шибки і падав на підлогу скелет у кабінеті анатомії. Вся школа бігла з усіх поверхів, з усіх класів на третій до шостого «Б» – подивитися на Вітасика Дорошенка та Женю Киселя.

По-перше, тому що Вітасик нарешті знайшовся.

По-друге, ходили якісь дивовижні чутки про його неймовірне перетворення.

По-третє, всі вже знали, що сьогодні вранці директорові Регіні Ігнатіївні дзвонив по телефону капітан Горбатюк і сказав, що порушує клопотання перед Міністерством Внутрішніх Справ про нагородження учнів шостого «Б» класу Віталія Дорошенка та Євгена Киселя цінними подарунками «За мужність і кмітливість, виявлену під час знешкодження і затримки небезпечної групи організованих злочинців». Так і було сказано. Дослівно. Секретарка директорки Стелла чула це на власні вуха. Двері кабінету були прочинені, і Регіна Ігнатіївна голосно повторила ці слова капітана Горбатюка.

Ну, а вже про однокласників з шостого «Б» і говорити годі.

Хлопці заздро гигикали, дівчатка не давали їм проходу.

– Ах, які умнички-розумнички! – вигукувала староста Оксана Фіцелович.

– У шостому «А» всі тепер луснуть від горя, що в них нема таких, – казав Вова Сорока.

– Утерли ми їм носа, – казав Шурик Дармовис.

А Милочка Петриківська, красуня і принцеса Милочка, яка ніколи не вдостоювала їх привітним поглядом, а дивилася завжди зверхньо та презирливо, тепер позирала на них так, як ніколи не позирала на Граціанського. Навіть коли слухала його плеер.

– І чого тільки я, дурень, йому заздрив?... – шепнув Вітасик Жені. – Отож-бо! – усміхнувся Женя.

Хтозна, що згадав при цьому Вітасик Дорошенко: чи те, як гримала на нього «мама» Елеонора Іванівна, чи те, як дав йому ляпаса «тато» Борис Борисович, чи те, як стояв «тато» голий у ямі, тримаючи в руках брудний «скарб», а злочинці з панчохами на обличчях у нього той скарб видирали, чи – як замкнули батьки рідного синочка у погребі...

Хтозна...

Було що згадувати.

Ні! Не заздрив Вітасик Граціанському. Анітрішечки! Навпаки.

Було йому щиро Граціанського жаль.

І він сказав про це Жені. І Женя з ним погодився.

Граціанський у школу не ходив. Його взагалі не було в місті. Приїхали баба Манефа і дід Гогоня й забрали його в село. І може, він там поки що й залишиться. Навіть вчитиметься там. Хтозна...

Й от Женя лежить і не спить. Міркує.

А що справді було усі ці дні з Вітасиком Граціанським? Невже його справді викрали після школи і завезли на «фазенду»?

Цілком можливо.

Капітан Горбатюк каже, що злочинці полювали на гроші Граціанського, то, звичайно, вони могли викрасти його сина.

А чи правду каже його друг Вітасик Дорошенко про своє чарівне перетворення? Бо він же фантазер, вигадувати мастак.

Може, він просто втік із дому, на зло йому, Жені, щоб довести, що він таки здатний на щось путнє. І ночував у Хрястові у дядька Мирона, сторожа бази відпочинку. Женя ж йому тоді так і сказав: «Невже ти здатний тільки заздрити, а сам ні на що путнє не годен?» І він образився і втік, щоб довести... І таки довів!..

Женя глянув на картину, що висіла на стіні проти ліжка. Картина була освітлена місячним сьайвом.

І раптом козак Мамай на картині знову усміхнувся і підморгнув Жені.

І таємничий голос бадьоро проказав:

– Усе добре, що добре закінчується!

І заокотіли, віддаляючись, копита...

А може, це Жені наснилося?... Бо наступної миті він уже спав...

* * *

Оце все, дорогі друзі, що я вам хотів розказати. Я дуже люблю правду, але в житті так багато таємничого, загадкового і незбагненого, що навіть наймудріші вчені на чолі з президентом Академії наук поки що не можуть дати відповіді на всі запитання.

Недарма ж учені зацікавилися проблемами енергоінформаційного обміну в природі, в Україні створене «Українське феноменологічне товариство», щороку проводяться конференції. Формується нова наука – феноменологія.

Отже, вся надія на вас. Виростаєте, ставайте вченими і рухайте ту науку вперед.

Може, тоді справа проясниться.

Бо тільки-но я написав ці слова, як почув таємничий голос за спиною:

– Правильно!

І зацокотіли, зацокотіли, віддаляючись, копита.

Цок-цок!

Цок-цок!

Цок-цок-цок!..

Ципа зникає вдруге

Розділ I

Перша поява Ципи. Випадок з капітаном Пилипеєм. Пошуки починаються

Почалася ця дивовижна історія з випадку настільки ж несподіваного, наскільки й

комічного.

Шестикласники Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко, ховаючись за парапетом набережної, спостерігали за кормою трипалубного красеня-теплохода «Квітка-Основ'яненко». Там стояв капітан Семен Іванович Пилипей і про щось розмовляв із матросом Платошею. Капітан був високий, стрункий, статурний, у сліпучому кремовому кітелі і неймовірно прекрасному кашкеті з таким самим кремовим верхом, чорним околишем, золотим крабом і золотими позументами на чорному лакованому козирку.

Матрос Платоша у засмальцьованій тільняшці й лиснючих кльошах поряд із капітаном мав вигляд, наче гидке каченя поряд із білим лебедем. Хлопці боляче це переживали, бо матрос Платоша був, можна сказати, їхнім другом – вони упродовж трьох останніх днів ловили разом рибу з десятого причалу, де майже ніколи не швартувалися кораблі. Сьогодні Платоша обіцяв пустити їх на свій теплохід, поки до посадки ще було кілька годин і обстановка дозволяла. Тому хлопці з нетерпінням чекали, коли ж капітан, нарешті, добалакає й піде.

Капітан добалакав, але не пішов. Навпаки, пішов Платоша. Певне, капітан кудись його послав. А сам капітан витяг люльку, натовк її тютюном і запалив. Звідти війнув вітерець, і до хлопців долинули пряно-медові солодкі пахощі. Хлопці перезирнулися й заздрили.

Й хіба можна було не зітхнути заздро, дивлячись на втілення мрій усього хлоп'ячого народу земної кулі.

І тут на кормі за спиною отого втілення раптом з'явився хлопчик. Женя й Вітасик із таким захопленням дивилися на капітана, що навіть не встежили, як і звідки хлопчик з'явився. Побачили його вже тоді, коли він підходив до капітана ззаду. Хлопчик був такого ж віку, як і вони, мабуть, теж шестикласник. Худий, гостроносий, капловухий, із рудим настовбурченим чубчиком. Він обійшов капітана, глянув на нього ззаду і сказав:

– Пилипей? Здоров! Привіт тобі від Вороного!

Женя й Вітасик почули слово в слово те, що він сказав. Хоча коли капітан говорив з Платошею, не чули анічогісінько. Теж річ дивна...

Але те, що відбулося потім, було просто фантастично. Капітан вирячився на хлопчика з таким жахом, який буває тільки в кіно. Щелепа його одвисла, очі мало не вилізли на лоб.

– Ципа? – прохрипів капітан. Женя й Вітасик теж це почули дуже чітко.

– Я! – весело сказав хлопчик.

– Ні! Ні! Ні! – капітан у паніці швидко позадкував, перечепився об фальшборт, який був йому трохи вище колін, і, змахнувши руками... шубовснув у воду.

Женя й Вітасик тільки побачили, як неймовірно прекрасний капітанський кашкет, наче чайка, злетів із його голови, плавно опустився на воду і загойдався на хвилях.

– Людина за бортом! – дзвінко закричав Ципа, схопив рятувальний круг і кинув у воду.

І майже тієї ж миті згори, з верхньої палуби кинувся у воду матрос у кльошах і в тільняшці. Ще коли він летів у повітрі, хлопці зрозуміли, що то був Платоша. На набережній уже юрмилися цікаві і, перехилившись через парпет, збуджено вигукували:

– Га?

– Де?

– Хто?

– Що?

– Потонув!

– Скинули!

– Та ні! Щось украв і тікає!

– Держи!

– Лови!

– Хапай!

– Он-он! Виринув!

І звідки вони тільки беруться, ті цікаві?

Щойно нікого не було – мить! – і вже цілий натовп.

Капітан, мокрий як хлющ, одфоркуючись, вилазив на гранітні сходи.

За ним, переможно тримаючи в руках капітанський кашкет, вигулькнув із води Платоша.

– Семене Іванович! Що таке? Як же це ви? – Платоша намагався говорити співчутливо,

але губи мимохить розтягалися у посмішку.

– Та хай йому біс! Перечепився... ненароком... Тьху! – ніяково одмахувався капітан і нервово крутив головою. Хлопці теж роззирнулися. Та ні на кормі, ні серед людей на набережній Ципи не було. Ципа зник.

Платоша, закинувши назад голову, замахав нагору до цікавих, що позвішувалися з парашету:

– Ну чого? Чого? Розходьтєся! Видовище влаштували! Цирк вам, чи що? Чуєтє – перечепився капітан ненароком. Виробнича травма. Розходьтєся! Ну! От безсовісні! Ідїть-ідїть!

Та натовп розходитися не поспішав.

– Ха-ха! Капітан!

– Шубовснув! Ха-ха-ха!

– Оце капітан!

– З власного корабля падає!

– Ха-ха-ха!

Безжальний народ цікаві. Особливо у натовпі, в гурті. Батька рідного не пожаліють – засміють.

І тільки тоді, як Платоша з капітаном сховалися на кораблі, люди почали розходитися. Та й то неквапом, жваво обговорюючи кумедну подію.

Чи їм робити нічого? Чи вони ніде не працюють? Наче немає в них ні обов'язків, ні інтересів ніяких. Тільки й блукають по місту, чекаючи, поки щось десь станеться, щоб одразу збігтися і загаласувати збуджено...

Набережна вже порожніла, а Женя й Вітасикусе ще не йшли, сподіваючись, що Платоша вийде до них, як обіцяв. І таки дочекалися.

Платоша збіг по трапу сухий, чистенький, молодецький – у новій тільнящі і напрасованих, видно, святкових кльошах.

Підбіг до хлопців:

– Братва! Вибачайте, сьогодні нічого не вийде... Ви ж, мабуть, бачили... – і усміхнувся багатозначно.

– Бачили, – одночасно сказали обидва.

І тут же розказали все, що бачили й чули.

– Ципа? Гм... Інтересно! – Платоша підняв брови і схилив голову набік. – Мені теж здалося, наче на корму шмигнув якийсь хлопець, як я вийшов. А капітан запевняє, що на кормі нікого не було, що він просто прикурюючи позадкував, перечепився об фальшборт і... Інтересно!

– А що за людина ваш капітан? – спитав Женя Кисіль.

– Питаєтє! Молоток! – Платоша підніс догори великий палець. – Вища кляса!

– Не боягуз? – спитав Вітасик Дорошенко.

– Та ви що?! Як то кажуть, пройшов вогонь, воду й мідні труби. І пожежі на кораблі гасив, і тонув, і виринав, і з піратами бився... Всього було! Дай Боже вам бути такими боягузами, як він.

– А чого ж він так злякався? – здвигнув плечима Женя.

– То вам здалося. Не злякався, а просто... хто його зна...

– Обом одразу здалося? Так не буває, – сказав Вітасик.

– Ну... не знаю, – розгублено розвів руками Платоша. Потім подумав і сказав: – Хлопці! Треба було б того Ципу відшукати. Я б і сам цим зайнявся, але сьогодні ж увечері відпливаємо... Ви ж розумієтє...

– А де його шукати? – непевно сказав Женя і презирнувся з Вітасиком. Вітасик мовчки знизав плечима.

– Ну, ви артисти! – пхикнув Платоша. – Щоб не знайти Ципу? Це ж не якийсь Андрійко, чи Антоша, чи Павлуша, чи Вадик? Ципа! Не так багато Цип на світі. Як то кажуть, шукайте і знайдете.

– Ну... ми спробуємо... – Женя знову презирнувся з Вітасиком.

– Спробуємо, – кивнув Вітасик.

Розділ II

До справи підключається капітан міліції Попенко, а згодом дружина капітана міліції Горбатюка

Капітан міліції Анатолій Петрович Попенко був завзятим рибалкою. За будь-якої вільної хвилини та слушної нагоди хапав вудочки та гнав на Дніпро.

Сьогодні в нього саме почалася відпустка, а дружина «відпускала» лише через тиждень, і тільки тоді вони мали їхати у село до його батьків, де вже два місяці гостював їхній п'ятирічний Андрійко. І тому не дивно, що Анатолій Петрович схилився з вудочками над водою на десятому причалі, коли сталася ота пригода з капітаном Пилипеєм. Вудочок у Анатолія Петровича було три, і, захоплений поплавцями, він не встеріг самої пригоди, що сталася біля третього причалу, де швартувався «Квітка-Основ'яненко», бачив лише натовп цікавих.

І вгледівши знайомих хлопців Женю Киселя й Вітасика Дорошенка, що заклопотані йшли звідти набережною, звичайно, не втримався і спитав:

– Привіт, хлопці! Що там таке сталося?

Хлопці наче зраділи, побачивши капітана Попенка, і, перебиваючи один одного, почали розказувати. Під кінець Женя Кисіль сказав:

– По-моєму, це варте уваги слідчих органів.

– Так-так, – мотнув головою Вітасик Дорошенко. Після однієї дивовижної історії з таємничим голосом за спиною вони виявляли особливу пильність і всюди шукали кримінальної таємниці. Попенко поблажливо усміхнувся:

– Ну, хлопці, не поспішайте. Так усіх на світі, без винятку, запідозрити можна. Тим більше ви кажете, що коли капітан говорив з матросом Платошею, ви нічого не чули. А як говорив той Ципа – то слово в слово. Не виключено, що вам щось учулося.

– Обом одне й те саме? – недовірливо скривився Женя.

– Не виключено. Вірні добрі друзі і думають, і почувають однаково... Раптова поява на кормі якогось хлопчика просто могла здивувати капітана, він позадкував, від несподіванки перечепився й шубовснув. – А чого ж капітан запевняв Платошу що ніякого хлопчика взагалі не було? – спитав Вітасик.

– Ну, як ви не розумієте! Незручно було йому, що він, капітан, начебто злякався якогось пацана і впав у воду. Реноме своє захищав.

– Що?

– Ну, честь мундира капітанського.

Хлопці зітхнули. Не хотілося їм розлучатися з думкою, що вони були свідками чогось дивного й загадкового.

Але Анатолій Петрович говорив логічно й переконливо. І таємничий Ципа буквально на очах перетворювався на звичайного пацана, який своєю несподіваною появою призвів до кумедного випадку з капітаном. І вже не були вони певні на сто відсотків, що справді чули оті дивні слова. Коли люди аж надто чекають таємниць, уява іноді підводить їх.

Хлопці ще раз зітхнули і попрощалися з капітаном Попенком.

Анатолій Петрович якусь годину постирчав над байдужими нерухомими поплавцями і змотав вудочки. Кльову не було.

Вдома, біля дверей ліфта, він зіткнувся із своїм другом і сусідом капітаном Горбатюком Степаном Івановичем, який повертався з роботи.

– О! Ну, як улов?

– Ні хвоста! – махнув рукою Попенко.

– То заходь до нас. Жінка якраз борщу наварила й ковбаси домашньої підсмажила. Нема кращої риби, як ковбаса. Ходімо! Тим більше за агентурними даними твоя обідня не готувала. Підганяє до відпустки звітність. Прийде пізно.

Попенко спробував відмовлятися («Та я вже поїв у кафе, не голодний, дякую»), але Горбатюк і слухати не захотів:

– Не брешти. В жодне кафе у такому вигляді, та ще з вудочками, не пускають. Без розмов!

І коли двері кабіни на їхньому останньому дванадцятому поверсі розчинилися, воля

капітана Попенка була вже зламана.

– Ну гаразд, зараз переодягнусь і зайду.

Смажена домашня ковбаса так принадно шкварчала і видавала такі запаморочливі пахощі, а борщ так апетитно парував, що капітан Попенко заплющив очі і схопився за серце:

– Ой! Я зараз зомлію.

– Ти ж не тенор, – засміялася Ніна Олександрівна і раптом прикусила язика.

Горбатюк кинув на неї швидкий погляд:

– А що – твої тенори вже й умлівають?

Ніна Олександрівна нічого не сказала, одвернулася до плити, насипаючи ополоником борщ у тарілки. Обідали вони, як завжди, на кухні.

– Та що там тенори, зараз капітани з кораблів у воду падають, – засміявся Попенко. І почав розповідати про випадок на пристані. А коли він вимовив ті слова, які за твердженням хлопців начебто сказав Ципа капітану Пилипею, Ніна Олександрівна раптом зойкнула, випустила з руки ополоник, і він булькнув у каструлю, розбризкавши борщ по плиті.

– Що таке? – звів на неї очі Горбатюк.

– Ні, нічого, – знітилася Ніна Олександрівна.

– Ти, мабуть, забула, що я все-таки слідчий... – усміхнувся Горбатюк.

– Нам усе відомо! Зізнавайся! – жартівливо нахмурих брови Попенко.

– Я обіцяла не говорити, – почервоніла Ніна Олександрівна.

– Кому? Сокирку?

– Яка різниця, – зовсім розгубилася Ніна Олександрівна.

– Ой дивись! Доведеться, мабуть, мені таки його заарештовувати.

– Нічого не вийде. Він щойно відчалив.

– Куди?

– В Одесу. А потім навколо Європи.

– Звісно, якщо ти обіцяла, то не говори. Але тоді тримай себе в руках. Не виказуй хвилювання.

– Це... це просто неймовірно, – тихо промовила Ніна Олександрівна.

– Ну хоч не інтригуй нас далі.

– Ні! Я не можу... Я мушу розказати... Бо... бо це дуже... Хай уже пробачає мені Іван Романович, але...

І Ніна Олександрівна почала розповідати.

Та оскільки вона дуже хвилювалася, збивалася і по кілька разів повторювала одне й те саме, ми не будемо передавати її розповідь, а просто повернемося у вчорашній день.

Розділ III

«Не кажіть нікому! Навіть чоловікові!»

Дружина капітана міліції Горбатюка Ніна Олександрівна працювала адміністратором у філармонії.

Багато було у філармонії артистів – і тенори, й баритони, й баси, навіть один бас-профундо, тобто такий низький, густий і громоподібний, що коли він брав найефектнішу ноту, з люстри градом сипалися на голови глядачам кришталеві висюльки, а в кабінеті головбуха сам собою одчинявся сейф.

Але все-таки не той бас-профундо, не інші баси й баритони, а звичайнісінький ліричний тенор Іван Романович Сокирко був найбільшим улюбленцем публіки й адміністрації. Бо не лише сила голосу обумовлює успіх співака, а щось таке, чому немає назви на людській мові, що зветься душею пісні, а що таке та душа, ніхто сказати не може.

І коли співав Сокирко «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю, чому я не сокіл, чому не літаю», погляд його враз робився соколим, а за плечима, здавалося, виростили крила, ще мить – і злетить Іван Романович над сценою, випурхне крізь відчинені на гальорці двері у вікно і шугоне у надхмарні висоти. І шанувальниці його таланту, стиснувши кулачки, із завмиранням серця молили Бога, щоб цього не сталося, бо хто ж тоді на «біс» виконає «O sole mio»,

«Yesterday» та «Ой не світи, місяченьку».

Ніна Олександрівна, як і вся адміністрація, була гарячою прихильницею тенора Івана Романовича Сокирка. З свого боку Іван Романович виділяв Ніну Олександрівну з усієї адміністрації і саме їй раз у раз дарував то квіти, якими його обсіпали після концерту, то цукерки, а то й плитку шоколаду, спеціально куплену для неї у буфеті філармонії.

Решта адміністрації ту особливу симпатію тенора до Ніни Олександрівни давно помітила й дозволяла собі хихикати і робити різні прозорі натяки.

Проте Ніна Олександрівна була вище тих натяків, не ображалася і сама підсміювалася, бо щиро любила свого капітана міліції Горбатюка і ніколи в світі не зрадила б його. Капітан Горбатюк це чудово знав, вірив своїй дружині, хоча іноді жартома казав: «Ой, дивись, заарештую я твого Сокирка за зловживання службовим становищем!» Сьогодні, зайшовши до адміністраторської, Ніна Олександрівна виявила на своєму столі не одну, як завжди, а три плитки шоколаду і коротеньку записочку: «До побачення. Не забувайте вірного Вам С.»

«Ну, це вже занадто! – спалахнула Ніна Олександрівна. – Скоро він мені весь буфет перетягне. Одну залишу, а дві поверну», – і, схопивши дві плитки, вона рішуче попрямувала до артистичної, звідки чулися рулади Івана Романовича. Через півгодини мав початися останній у цьому сезоні його сольний концерт. Завтра він вирушав пароплавом до Одеси, а звідти у закордонний круїз по країнах Європи. Він давно мріяв про цю поїздку і майже всім працівникам філармонії наобіцяв сувенірів, не кажучи вже про Ніну Олександрівну. Рік видався для Івана Романовича дуже важкий, він багато концертував по всій Україні і мав цілковите право на відпочинок.

По коридору попереду Ніни Олександрівни до артистичної швидко йшов якийсь хлопчик років одинадцяти-дванадцяти. Обличчя їй не було видно, лише відстовбурчені вуха, кумедний рудий їжачок і тоненьку шийку.

Ніна Олександрівна ще подумала: «Що це за хлопчик? Концерт вечірній, дорослий. І ні на кого з дітей працівників не схожий. Треба спитати». Але не встигла. Хлопець уже одчинив двері артистичної і ступив крок уперед.

Іван Романович стояв обличчям до дверей і саме брав верхнє «ля», коли побачив хлопчика. І так і застиг із роззявленим ротом, замовкнучи.

Ніна Олександрівна почула, як хлопець дзвінким голосом сказав:

– Сокирко? Здоров! Привіт тобі від Вороного!

І тут Ніна Олександрівна побачила, що обличчя Івана Романовича конвульсивно пересмикнулося, рот скривився, очі затуманилися, він враз поточився і...

Ніна Олександрівна скрикнула й кинулася до артистичної.

Іван Романович лежав на підлозі горілиць, розкинувши руки, нерухомий і якийсь незвично довгий. Їй спершу здалося, що він неживий. Але схилившись, відчула – дихає. Вона схопила карафку з водою і тільки тут побачила, що кімната порожня – хлопчик зник.

Іван Романович розплющив мокрі, наче заплакані очі (Ніна Олександрівна вилила йому на голову майже всю карафку):

– Га? Що?... Ох!.. – Що з вами? Я так злякалася! Що це за хлопчик? Що він вам сказав? Ви його знаєте?

Обличчя Івана Романовича враз закам'яніло. Якусь хвилю він мовчав, потім здивовано закліпав очима:

– Який хлопчик? Я не бачив ніякого хлопчика!

– Як?! Він вам сказав: «Сокирко? Здоров! Привіт тобі від Вороного!» Я сама чула.

– Ні-ні! Вам здалося. Я не бачив ніякого хлопчика... просто я співав, узяв верхнє «ля». І раптом в очах потемніло, земля пішла обертом і... більше нічого не пам'ятаю. Видно, страшена перевтома. Гіпертонічний криз. Тільки не кажіть нікому! Я вас благаю! Ніно Олександрівно! Дорога! Благаю! Бо ж соромно. Засміють! Здоровенний дядько, а зомлів, як дівчина. Прошу вас! Нікому! Навіть чоловікові.

Ніна Олександрівна розгублено здвинула плечима:

– Ну... що ж... Гарзд...

Останній концерт тенора Сокирка відмінили. Через несподівану хворобу артиста.

Це було вчора, напередодні випадку з капітаном Пилипеєм.

Розділ IV

Вчинки, незбагненні для звичайних людей, роблять не лише люди мистецтва

– Мда... – сказав капітан Горбатюк, коли дружина закінчила розповідати. І почував потилицю.

– Тоді, мабуть, хлопцям не вчулося, – сказав капітан Попенко.

– Що ж це може означати? Ваша версія, капітане Попенку!

– Перше, що спливає на думку: і Пилипей, і Сокирко злякалися не хлопця, а його слів. Отого привіту від Вороного.

– Я теж так думаю. Чогось одразу згадалася ота «чорна мітка» піратська з «Острова скарбів».

– Можливо, знову маємо справу зі зловмисниками.

– Але чого вони вплутують у цю справу хлопчика?

– Якщо цей Вороний – карний злочинець, то чекати від нього високої моральності й педагогічного такту годі.

– Стривай, – Горбатюк запитально глянув на дружину. – Ти сказала, що твій Сокирко щойно відчалив... – Так... Ой! – Ніна Олександрівна завмерла. – На теплоході «Квітка-Основ'яненко»! Уявляєте?

– Де капітаном пан Пилипей! – Горбатюк виразно глянув на Попенка.

– Ін-те-рес-но! – Попенко схилив голову набік, замислюючись.

– Збіг? Випадковість? Чи... – роздумливо мовив Горбатюк. – Ти казала, що він вирушає в круїз навколо Європи?

– Так... З Одеси...

– Але «Квітка-Основ'яненко» не рейсовий, а екскурсійний. До Одеси і назад. А назад йому не треба. Який сенс платити зайві гроші? Удвічі більші, – Горбатюк знизав плечима. – Не розумію.

– А мене якраз це не дивує, – сказала Ніна Олександрівна. – Люди мистецтва іноді роблять учинки, незбагненні для звичайних людей. Він, до речі, казав, що давно мріяв проїхатися по Дніпру. Спокійно. Не «Метеором» чи «Ракетою», а саме теплоходом. Рейсові теплоходи на таку відстань давно відмінили. Сім'ї в нього нема. Гроші є. З дружиною розлучився, дітей у них не було.

– Цікаво, чи знайомі вони між собою – Пилипей і Сокирко?

– Я ніколи не чула від Івана Романовича цього прізвища – Пилипей. Путівку на теплохід він купив уже два тижні тому. Якби був знайомий з капітаном, гадаю, обов'язково сказав би. Він узагалі любить підкреслювати свої престижні знайомства. А капітан такого теплохода...

– Ти маєш рацію, – погодився Попенко. – Мабуть, сказав би... Артисти такий народ...

– Якщо вони не знайомі, тим ситуація цікавіша й небанальніша... От же ж, їй-богу! – Горбатюка дедалі більше розбирала професійна криміналістична цікавість.

– Коли «Квітка-Основ'яненко» вирушає? – глянув Попенко на Ніну Олександрівну.

– Я ж кажу – щойно відчалив. О восьмій. А зараз чверть на дев'яту.

– Невже ми не дізнаємося, у чім тут справа? – з досадою мовив Горбатюк.

– Сокирка я побачу лише через місяць, – усміхнулася Ніна Олександрівна.

– А «Квітка-Основ'яненко» повернеться за дванадцять днів, – сказав Попенко. – Проте якщо і капітан, і тенор уже зараз відмовляються визнати, що бачили хлопчика, то жодних гарантій нема, що вони визнають це потім. Розмова з ними нічого не дасть.

Запанувала мовчанка.

Борщ холон на столі. Ніхто навіть ложки не взяв до рук.

Ніна Олександрівна стояла біля вікна розгублена й винувата – наче це вона загадала їм цю нерозгадану загадку.

Друзі сиділи за столом задумані й похмурі.

– Ви знаєте, – тихо сказав нарешті Горбатюк. – У мене таке враження, що під час рейсу на теплоході щось станеться. От таке передчуття, інтуїція...

– Припини! – сказала Ніна Олександрівна, але впевненості в її голосі не було.

– Мені чогось здається, що й Ципа зараз на кораблі, і Вороний... – Горбатюк глянув на Попенку, чекаючи, як завжди, заперечень. Але той заперечувати не став:

– Цілком можливо...

– То що будемо робити, капітане Попенку? Ваше рішення?

– Підстав для того, щоб розпочинати кримінальну справу і створювати оперативну групу, явно недостатньо. Однієї інтуїції та смутних здогадів малувато.

– Так. Офіційно починати розслідування справді неможливо. А от неофіційно, приватно...

– А де взяти приватного детектива?

– У мене є один на прикметі.

– Хто?

– Ти!

– Що?! Жартуєш?

– Ні! – очі Горбатюка вже горіли тим азартним вогнем, який був добре відомий Попенку ще з дитинства: коли його шкільний друг замислював якусь авантюру, зупинити його було неможливо.

– Припини! Припини! – підхопився Попенко.

– Стьопо! – благально вигукнула Ніна Олександрівна. Але обидва вигукували більше, як то кажуть, для годиться. Бо добре знали, що нічого вже не допоможе.

– Твоя Наталка іде у відпустку за тиждень, – розвертав докази Горбатюк. – А круїз «Квітки-Основ'яненка» дванадцять днів: шість до Одеси і шість назад. Сокирко їде тільки до Одеси. І тобі треба тільки туди. Назад повернешся літаком. Отже – один день навіть у запасі.

– А як це практично? «Квітка-Основ'яненко» вже в дорозі. Як у кіно, доганяти на катері? Смішно! – Ні. Доганяти не треба. Перша зупинка у Каневі. Завтра вранці. Треба підсісти.

– А путівка?

– От про це треба подбати. Зараз буду старатися. У мене є знайомі на річковому вокзалі.

– Так. Чого-чого, а знайомих у тебе всюди повно...

– Оперативнику без цього не можна, – Горбатюк уже набирав номер телефону. – Алло! Тамаро Григорівно? Добрий вечір! Горбатюк. Пробачте за турботи. «Квітку-Основ'яненка» вже відправили? Ясно. А як у них там – комплект? Путівки ніхто не здавав?... Що ви кажете? Люкс?... Сімсот?... Дорогувати... Здали. Що ви кажете? На чотирьох?... Ви вгадали. Треба підсадити одного нашого товариша... Ні, не чотирьох. Одного. Я? Ні! На жаль, сам не можу. Розумію, що тільки в Каневі. Ну, ми будемо думати. Дякую, дякую. Ви скільки ще там будете? Ясно. Ми під'їдемо.

– Ну що? – спитала Ніна Олександрівна, коли Горбатюк поклав трубку.

– Є вільний люкс. Але... ціну ви чули... Ну, і буквально сьогодні вранці одна сім'я здала путівки на чотиримісну каюту. У когось там гострий приступ апендициту, поклали в лікарню, який уже там круїз, – Горбатюк зітхнув і мрійливо подивився устелю. – Ех! Якби можна було теж цілою сім'єю... Для конспірації...

– Ну, вибач. Змотатися у село за Андрійком, а потім у Канів навіть на своїх «Жигулях» я аж ніяк не встигну. Та й батько з мамою не поїдуть нізащо, не кинуть своє птаство напризволяще...

– Не іронізуй. Слухай, а що як загітувати наших пацанів, Женю і Вітасика? По-перше, вони єдині, хто бачив в обличчя того Ципу. Це дуже важливо. Тільки вони можуть його впізнати. По-друге, для них була б така радість. На першокласному теплоході. Ще й загадкова детективна пригода. Чого не зробити хлопцям свято? І може, з їхніх батьків хтось зможе. Я дзвоню!

Не встигли Ніна Олександрівна та Попенко зреагувати на його слова, як Степан Іванович уже набирав номер Дорошенків (йому так часто доводилося дзвонити їм під час недавньої історії зі зникненням Вітасика, що він знав номер напам'ять).

Попенко глянув на Ніну Олександрівну і усміхнувся:

– Вчинки, незбагненні для звичайних людей, роблять не лише люди мистецтва!

Ніна Олександрівна тільки махнула рукою.

Розділ V

Шлях на Канів

Женя й Вітасик сиділи впритул один до одного, дивилися через плече капітана Горбатюка вперед на дорогу, раз у раз презиралися і нервово гигакали. Радісне збудження не полишало їх.

І хоча Вітасиків тато, що куняв поряд із ними на задньому сидінні, час від часу розтуляв очі й бурмотів: «Лягайте, лягайте, хлопці, спіть!» – спати вони й не думали. Яке там спати!

Все сталося так фантастично раптово, що вони й досі не могли отямитися.

Після розмови на десятому причалі з капітаном Попенком вони пішли шукати Ципу. Ходили по дворах і питали у хлопців: «У вас Ципа є? Ципу знаєте?» Спершу відповідь була однозначна: «Ні! Нема. Не знаємо». Але от в одному дворі якась дівчина сказала:

– Є! Я його сама чекаю. Пішов на Дніпро, має скоро прийти.

Хлопці з хвилюванням чекали майже годину, розпитували дівчинку, вона їм розказала безліч різних випадків, які характеризували Ципу з найгіршого боку, вони вже раділи, що мають таку багатющу інформацію. А потім прийшов рудий довготелесий хлопчина, якого звали, до речі, не Ципа, а Циба, і вся та багатюща інформація виявилася коту під хвіст. До самісінького смерку ходили Женя й Вітасик по дворах і так нічого й не виходили.

А увечері несподівано подзвонив капітан Горбатюк. І півгодини говорив з Вітасиковим татом. Вітасиків тато – Григорій Тарасович Дорошенко – спершу півгодини відмовлявся, казав: «Та що ви? Та хто ж так робить? Та це ж нереально! Та я ж на роботі!»

А потім в останню хвилину раптом погодився. І чверть години умовляв свою дружину. Жениних батьків умовляти майже не довелося, бо тоді вже було ясно, що Григорій Тарасович сам їде, що він подзвонив своєму начальникові і домовився про три дні у рахунок відпустки і ще три дні відгулів, належні йому на додаток до відпустки за роботу у вихідні.

І от вони мчать уночі машиною на Канів, щоб сісти там уранці на комфортабельний теплохід «Квітка-Основ'яненко», усередину якого вони вчора мріяли хоч оком глянути, а сьогодні будуть його пасажирами...

– Вставайте, хлопці, приїхали! – торкнув капітан Горбатюк за плече спершу Вітасика, потім Женю. Хлопці здригнулися, прокидаючись. Навіть не могли збагнути, як вони послули. Ще було темно. Вони стояли біля Канівської пристані.

Напівсонних хлопців майже на руках перетягли до залу чекання, і вони одразу ж знову заснули на лавках.

Горбатюк не став чекати ні хвилини. Поспішав повернутися назад, щоб устигнути на роботу.

– Тільки не розбий мені машину, авантюристе! – штурхнув його в плече на прощання капітан Попенко.

– Авантюристи прикрашають життя, – сказав Вітасиків тато. – Без авантюристів нудно було б жити на світі.

– Дзвони мені. Повсякчас дзвони. Я тебе прошу! – приклав руку до серця Горбатюк.

– За твій рахунок. Як даремно з'їздимо і все це виявиться дурницею – всі витрати за твій рахунок, – удавано сердито буркотнув Попенко.

– Згода!

– Ну, їдь уже, їдь!

Друзі обнялися.

Горбатюк сердечно потиснув руку Вітасиковому тату:

– Вибачайте, дорогий, що втравив вас у...

– Та ви що! Я, навпаки, дякую. Це ж така приємність. Я на пароплаві років двадцять не плавав. Та й для хлопців...

– Ну, удачі вам!

– Щасливої дороги!

«Жигулі» рушили з місця. А Анатолій Петрович Попенко та Григорій Тарасович Дорошенко пішли до зали чекання.

Розділ VI

Дивуватися довелося не Платоші, а хлопцям. Перша пригода на теплоході

Женя й Вітасик прокинулися від гучного й басовитого корабельного гудка.

Підхопилися, заморгали заспаними очима, не одразу втямивши, де вони і що з ними. «Квітка-Основ'яненко» швартувався біля Канівської пристані. Бурунилася під гвинтами вода – давався задній хід. Щось гукали матроси з пристані і з теплохода.

Був ранній ранок. Сонце тільки-но піднялося над виднокругом, і сонячна доріжка сліпила очі.

Над Дніпром кигикали чайки, раз у раз черкаючи крилами воду і знову злітаючи вгору. Хтось уже ввімкнув радіо чи магнітофон, і лунала ритмічна музика, хоча пасажери ще спали, і палуби та містки були безлюдні.

Хлопців з новою сплюю охопило радісне збудження.

– Підйом! Умиватися! В каюті доспите! – Вітасиків тато вже виймав із великої дорожньої сумки мило, пасту, зубні щітки й маленькі похідні рушнички. У вокзальному туалеті, вмиваючися, хлопці бризкалися водою і сміялися, аж вищали.

Як добре жити на світі, коли тобі дванадцять років, коли надворі сонячний ранок, коли зараз ти сідатимеш на прекрасний трипалубний теплохід, і попереду, крім захопливої самої по собі мандрівки, тебе ще чекають таємничі пригоди й несподіванки. Що можна бажати кращого у дванадцять хлоп'ячих років?

Свіжовиголений, напахчений французькими парфумами директор круїзу, зустрівши їх біля трапа і глянувши на простягнені Попенком путівки, весело сказав:

– Ну, молодці! Догнали! Чудово! А ми вже сумували, що каюта гулятиме. Прошу! Прошу! – і він повів їх показувати каюту, не припиняючи по дорозі говорити. – Сніданок о пів на дев'яту в ресторані. Потім екскурсія на Тарасову гору. Покладання вінків і квітів до могили великого Кобзаря. Відвідання музею Шевченка та Успенського собору – пам'ятки архітектури XII століття.

Хлопці йшли вузькими коридорами, встеленими килимовими доріжками, і весь час хихикали. Без жодної причини, просто від радості.

Каюта була дуже затишна, з м'якими диванами, з лампою на столику біля вікна, з дзеркальними дверима. А вікно опускалося, як у поїзді. І за вікном, на відстані якогось метра, були палубні перильця, за якими вже починалося небо, чайки, сонце, внизу ріка, далекі береги – чарівний корабельний світ.

Коли директор круїзу пішов, хлопці почали підсакувати на м'яких диванах і знову безпричинно реготати.

Анатолій Петрович і Григорій Тарасович нічого їм не говорили. Тільки мовчки позирали й усміхалися. Все було й так зрозуміло.

– От Платоша здивується, як побачить нас! – вигукнув Женя, і вони зареготали ще дужче.

– Який Платоша? – насторожився Анатолій Петрович.

– Ну, матрос наш знайомий! – вигукнув крізь регіт Вітасик.

– Ми ж тому й товклися тоді біля парасюти. Він нам обіцяв корабель показати, – пояснив Женя.

– Хіба ми вам не казали? – здивувався Вітасик.

– Не казали. Добре, що хоч зараз сказали. Бо через того Платошу наша конспірація справді може погоріти. Постарайтеся зробити так, щоб він не здивувався. А головне, щоб капітан того здивування не побачив. І Сокирко теж. Платоші скажете, що приятель Вітасикового тата (тобто я) разом із татом зробили вам сюрприз. І ви до останньої миті не знали, що будуть путівки. Путівки ж справді виявилися несподіваними – так, як і було. Запам'ятайте, що я працюю в «Автосервісі» економістом, добре знайомий із працівниками річкового вокзалу, і вони мені сповістили про «горючу» путівку... До речі, я саме закінчив справу про зловживання в системі «Автосервісу» і зараз, як то кажуть, «у темі», можу навіть справді працювати економістом. І давайте, хлопці, домовимося – нічого зайвого не балакати, самим ніяких ідей не реалізовувати, самодіяльністю не займатися. Слухатися мене. Якщо вже розслідувати, то професійно. Бо навіть одне якесь необережне слово може все зіпсувати. Домовилися?

Попенко звертався до хлопців, але раз у раз позирив і на Віталикового тата.

Григорій Тарасович зрозумів, що це його теж стосується, і кивнув:

– Домовилися! Правда, хлопці?

– Правда.

– Домовилися.

– Ми – звичайнісінькі туристи, дисципліновано виконуємо всю програму і нічого нас більше не цікавить. Постарайтеся відшукати свого Платошу зараз, поки люди ще не попрощалися. Те, що ви шнирите по кораблю, нікого, гадаю, не здивує. Було б, навпаки, дивно, якби ви не шнирили. Гайда! – і Попенко одчинив двері каюти.

– Тільки обережно, не позвалюйтесь за борт, – гукнув їм услід Вітасиків тато. – І запам'ятайте номер каюти.

Вони чогось думали, що їм доведеться обійти мало не весь теплохід, шукаючи Платошу. Але зустрілися з ним майже одразу. Підійшли до трапа, що вів на верхню палубу, і раптом згори з гуркотом з'їхав, тримаючись за лискучі мідні бильця, Платоша.

– О! – глянув на них і... Дивуватися довелося їм, а не йому.

Бо Платоша раптом схопив хлопців за руки і мовчки побіг коридором, тягнучи їх за собою. Підбіг до трапа, що вів униз, озирнувся, чи нема нікого, наказав:

– Мерщій!

І вони, як груші, покотилися вниз. Женя упав, забив коліно. Але Платоша підхопив його і знову помчав, тягнучи їх по коридору.

Розчахнув двері якоїсь каюти, впхнув їх одного по одному туди і клацнув замком.

Вони не встигли сказати йому ні слова.

І тільки тепер, замкнені у каюті, спромоглися на якісь звуки.

– Тю! – сказав Женя.

– Тьху! – сказав Вітасик.

– Ти щось розумієш?

– Нічого. А ти?

– І я.

Каюта була теж чотиримісна, але дивани тверді, а не м'які. І замість вікна круглий ілюмінатор, за яким плюскотіли дніпровські хвилі.

– А... а може, Платоша заодно з Ципою... і Вороним? – прошепотів Вітасик, хоча в каюті не було нікого і ніхто почути не міг.

– Та ти що?! – А що? Викрав нас, щоб ми не заважали, щоб не змогли упізнати Ципу. Тільки ж ми бачили його в обличчя.

– Ти підозрюєш Платошу?!

– Я не підозрюю, але... всяке буває. А чого він нас замкнув?

Як швидко змінюється людська доля!

Щойно життя було прекрасне і настрої був – краще не буває.

Мить – і тебе невідомо чого замкнено. І що тебе чекає – не відомо. І життя – як осіння негода. І настрої твої – не буває гірше.

– А такий наче симпатичний здавався, – зітхав Женя. – Черв'яками ділився, гачка навіть подарував.

– Вір після цього людям, – підтакнув Вітасик.

– А тато твої і Анатолій Петрович спокійно собі балакають, думають, що ми по кораблю шниряємо.

– Як би це їм сповістити? – Вітасик наблизився до ілюмінатора. Ілюмінатор був одчинений. На стелі й на стінах каюти коливалося й переливалося сонячне од води мереживо. Вода була близько, метрів півтора, не більше.

– А давай утечемо? – обернувся до Жені Вітасик.

– Давай! – рішуче сказав Женя.

Ілюмінатор був високо, майже під стелею каюти. Самому вилізти неможливо. Треба, щоб хтось підсадив.

– Обом утекти не вдасться, – зітхнув Вітасик. – Доведеться комусь одному пробиватися до своїх, а потім уже виручати.

Кидали жеребок. Випало Вітасику.

– Роздягайся, – зітхнув Женя. – Нащо одяг мочити.

Жені дуже хотілося, щоб випало йому. Але що поробиш. Правда, Вітасик краще плаває. В нього навіть розряд юнацький є...

Женя підсадив Вітасика, допоміг йому вилізти. Вітасик іще тримався руками за край ілюмінатора, як двері каюти клацнули, розчинилися, і на порозі з'явився Платоша.

– Ви що?!

Та було вже пізно.

Вітасик одпустив руки – шубовсть! – і Платоша тільки й міг, що кинутися до ілюмінатора й визирнути.

– Не бійся! Не потоне! – сказав Женя. – У нього розряд.

– От же урвителі! Ну, що мені з вами тепер робити? Капітан як дізнається, спише мене на берег.

– Чого?

– Що я «зайців» покриваю.

– Яких «зайців»? Ми не «зайці». Ми по путівках. – Як?!

Усю інформацію, яку треба було викласти Платоші за інструкцією капітана Попенка, Женя вже сповіщав на бігу, похапцем, важко дихаючи і ледве встигаючи за Платошею.

Вони збігли по трапу з теплохода і кинулися вздовж берега.

Вітасик уже підплив і виходив із води на пісок.

– Ну, фантастика! А я був певен, що ви «зайцями», – говорив Платоша, поки Вітасик викручувався й одягався. – Мені й на думку не спадало, що ви законні пасажери. Вчора ж удень вас бачив, і ви нічого не сказали... От і вирішив вас поки що замкнути, бо ж біг виконувати терміновий наказ боцмана. А ви, виявляється... Ну, фантастика!.. Добре, що ніхто, здається, не бачив... А то за такі стрибки з ілюмінатора... знаєте...

Коли хлопці, вскочивши у каюту, почали, захлинаючись, розповідати про свою пригоду, капітан Попенко нахмурився:

– Я ж просив!.. Поводитися як звичайні туристи. Не привертати нічиєї уваги. А ви! Через ілюмінатор у воду стрибаєте. Нічого собі «звичайні туристи»! Єдина надія, що дуже рано і, може, ніхто не бачив, не звернув уваги.

– Це все твої штучки! – гримнув на Вітасика Григорій Тарасович. – Твоя вічна гонитва за пригодами! Ще щось – і я відправлю тебе додому. Продовжимо подорож без тебе, утрюх.

Женя спробував заступитися за Вітасика, казав, що все вирішило жеребкування, що міг стрибнути й він, намагався навіть пожартувати (мовляв, якби Платоша підсадив, то і стрибнули б удвох), але Григорій Тарасович на жарт не зреагував, не усміхнувся.

Отже, перша їхня пригода на теплоході, якої комусь вистачило б на довічні тріумфальні спогади під захоплені оплески однокласниць (ще б пак – утеча з каюти через ілюмінатор!), схвалення не здобула. Навпаки, викликала негативну реакцію і репресивні наслідки.

– Щоб від мене – ні на крок! – наказав Григорій Тарасович. І автономія хлопців була втрачена на цілий день.

Під невсипущим наглядом вони снідали, потім ходили разом з усім теплоходом на екскурсію. А втім, той невсипущий нагляд їх анітрохи не бентежив. Бо в Каневі вони були вперше. А той, хто хоч раз побував у Каневі, той знає, яке почуття охоплює людину на цій святій землі, – вони про все на світі забули.

Розділ VII

Розмова з Горбатюком. Троє Вороних. Який? Несподівана поява четвертого. У Сокирка різко змінюється настрій

– Капітан Горбатюк? Добрий день! Дозвольте доповісти?

– А-а, Толю, здоров! Ну що, що у тебе?

– Та поки що нічого особливого. Вивчаємо ситуацію, прощупуємо персонал. Ципи на теплоході поки що не виявили. Хоча серед майже п'ятисот пасажирів це й не так просто. З Сокирком познайомився. Це було не дуже важко. Сказав, що прихильник його таланту. Тут за ним ціла вервечка дівчат бігає. Примусили його навіть дати невеличкий концерт у кают-компанії. Я його намагаюся від тих дівчат рятувати. Він живе в одномісній каюті. Хлопець начебто непоганий, хоча й трохи самозакоханий. З капітаном, здається, не знайомий. У всякому разі я бачив, як вони, зустрівшись, не те що не привіталися, а навіть одвернулися один

від одного. Хоча капітан вітається з багатьма пасажирами, особливо першого класу. І з відомим артистом міг би привітатися й без знайомства.

– Це теж інформація до роздумів.

– Можливо. Але більше ніяких проявів у взаєминах між ними не помічено. Капітан користується у команди повагою. Суворий, але справедливий. До «Квітки-Основ'яненка» плавав на «метеорах», «ракетах», фарватер знає добре, аварій не мав. З наступного сезону «Квітку-Основ'яненка» обіцяють перевести на закордонні круїзи. Дніпро – море, Україна – Румунія. І в цьому заслуга капітана Пилипея. Так вважає команда. Я говорив із кількома матросами... А як у тебе? Відносно Вороного?

– У нашій картотеці зареєстровано три Вороних. Вороний Артем Степанович, 1931 року народження, старий «карманник», п'ять років як «зав'язав», хворий на виразку шлунка, зараз лікується в Миргороді. Єременко Василь Олександрович на прізвисько Вороний, 1949 року народження, рецидивіст, убивця, грабіжник, зараз відбуває покарання у колонії суворого режиму. І Вороний Юхим Веніамінович, 1964 року народження, засуджений торік за грабіж і насильство.

– О! Годиться. Ті двоє навряд. Хоча Єременко не виключений. А от цей третій... І грабіж, і вік... може бути цілком Ципиним батьком. Тоді зрозуміло стає... Треба б підняти справу – чи не проходили свідками або потерпілими капітан Пилипей і співак Сокирко.

– Співак?

– А що? Згадай Френка Синатру. Його зв'язки з мафією.

– Щоб підняти справу, треба офіційний запит. Не хотілося б поки що нікого підключати.

– А ти спробуй неофіційно. У тебе ж стільки знайомих. Таку коротку довідку – лише два прізвища, – тобі можуть дати дівчата з архіву.

– Ну, я подумаю... А як там наші хлопці?

– У своєму репертуарі! Вже вискакували з ілюмінатора у воду.

– Та ти що?!

– Ну, про це потім. Зараз перерветься. Бо у мене вже гроші закінчуються. З Черкас подзвоню знову. Бувай!

– Щасливо.

Коли Анатолій Петрович після телефонної розмови вернувся на теплохід, Григорій Тарасович, Вітасиків тато, зустрів його несподіваною звісткою:

– До речі, серед пасажирів теплохода є Вороний.

– Звідки ви знаєте?

– Директор круїзу сказав.

– Отак сам узяв і доповів? – усміхнувся Попенко.

– Ні, – і собі усміхнувся Григорій Тарасович. – Я його зустрів. Кажу: «Ви мені не допоможете? Мені сказали, що тут у вас на пароплаві їхатиме один дуже цікавий чоловік, екстрасенс. Назвали прізвище, але я забув. Причому прізвище, не повірите, точнісінько як у тому оповіданні Чехова, – коняче...» Є, пам'ятаєте, у Чехова таке оповідання...

– «Коняче прізвище»... Пам'ятаю. А ви молодець!..

– Стривайте... «Дуже, кажу, я хотів би з ним познайомитися, він, кажуть, лікує від віталіго, а в моєї дружини на руках білі плямочки з'явилися, вона так переживає. Якщо вам не важко». – «Зараз. Подивлюсь», – каже. Пішов, переглянув списки. Приходить: «З «конячими» прізвищами лише двоє – Білокінь і Вороний». І назвав каюти. «Ні, кажу, не те... Значить, немає, кажу, дезінформували мене. Шкода...»

– Ну, Григорію Тарасовичу, ви діяли, як справжній оперативник. Комар носа не підточить. Могли б у нас працювати, – капітан Попенко дивився на Вітасикового тата з неприхованим захопленням.

Григорій Тарасович почервонів і опустив очі.

Вітасик Perezирнувся з Женею і теж почервонів від задоволення: що й казати, приємно, коли твого тата хвалять.

Вороний виявився високим худорлявим дядечком років під п'ятдесят із гачкуватим носом і сивими вусами. Вираз обличчя його був похмурий і непривітний. А може, це просто здавалося. Лиха й зловредна річ – підозра. Коли на когось падає підозра, ти вже якось мимохідь

не можеш дивитися на нього об'єктивно, а тим паче доброзичливо.

Тому капітан Попенко вважав за свій обов'язок попередити:

– Дорогі друзі! Будьмо стримані і розважливі. У нас ще нема жодної підстави для звинувачень, жодних доказів, жодних аргументів... Основний принцип нашої криміналістики зараз – презумпція невинності. Поки вина людини не доведена – вона невинна.

Але – слова словами, а підозра, повторюю, річ зловредна. Вже сама присутність на теплоході людини з прізвисьмом Вороний, попри всі варіанти випадковості, сприймалася тривожно і недвозначно.

«Привіт тобі від Вороного!» – сказав дивний хлопчик Ципа і капітанові Пилипею, і артистові Сокирку. Обидва страшенно перелякались. І от вони обидва на одному теплоході. І на цьому ж теплоході їде Вороний. Не треба мати дуже буйну фантазію, щоб зв'язати ці факти докупи.

Каюта Вороного була майже поряд із їхньою. Тому стежити за Вороним було дуже легко і зручно. Доля наче навмисне поселила їх поруч.

І якби ж Вороний був людиною доброю, привітною, товариською. А то й зовнішній його вигляд, і поведінка давали всі підстави до того, щоб підозри дедалі збільшувались.

Вже перша зустріч хлопців із ним у коридорі викликала негативні емоції.

– Не крутіться під ногами! Пройти не можна! – роздратовано гримнув Вороний. І хлопці змушені були попритулятися до стіни, пропускаючи його.

Разом із Вороним у каюті оселилися двоє молодих бороданів і завжди усміхнений товстун. Один із бороданів чув слова Вороного, звернені до хлопців, і коли той піднявся по трапу нагору, сказав:

– Не звертайте, хлопці, уваги, він і на нас гримає, такий уже характер.

На що усміхнений товстун, який вийшов з каюти слідом за бороданем, зауважив:

– Непедагогічна репліка, пане педагог! Хе-хе-хе!

І хлопці зробили висновок, що бородань, очевидно, вчитель, а товстун – спільник Вороного.

Тим часом капітан Попенко Анатолій Петрович сидів у тенора Сокирка Івана Романовича в його каюті і розмовляв. Говорили про машини. Сокирко теж виявився автомобілістом. Мав «тойоту», привезену три роки тому з Японії, де він був на гастролях. Коли зустрічаються двоє автомобілістів, вони можуть годинами теревенити про шини. І почувши, що Попенко працює в автосервісі, тенор дуже зрадів. Ну, який автомобіліст не захоче мати знайомого в автосервісі?... На столі миттю з'явилася пляшка шампанського, фрукти, цукерки... – На жаль, не можу, – розвів руками Анатолій Петрович. – Печінка, шлунок – доводиться берегтися.

– Ха-ха-ха! – ще більше розвеселився Сокирко. – Я ж теж! Ні краплі! Горло. Тільки для гостей тримаю.

Знову перейшли на циліндри, прокладки, клапани, скати, карбюратори...

– Ви знаєте, звичайно, чудова річ – машини. З ними, так би мовити, зв'язане все моє життя. Але... – капітан Попенко зітхнув, – шкода мені все-таки, що коні як транспорт одійшли вже назавжди. Яка то все-таки була краса, – ресорна коляска, запряжена парою вороних!.. Я, між іншим, городянин у першому поколінні. Батьки й зараз живуть у селі. І все моє дитинство, юність минули на привіллї, серед степів і луків (ми з лісостепу). Пам'ятаю, як ми пасли коней. У нічному. Був у мене в дитинстві улюблений коник – Вороний. Так і звався. Ах, який коник! Бувало, скачу на ньому степом охляп, без сідла, відчуваю його тепло своїм тілом. Наче ми одне ціле, одна істота. Вітер свистить у вухах, із неба зірки падають. І серце мало не вискакує з грудей від шаленої радості. Я тільки тепер розумію, що то були найщасливіші хвилини в моєму житті. Ех, Вороний, Вороний!.. Де ти? Нема тебе вже на світі. Як нема й ніколи не буде неповторних років дитинства...

Незважаючи на свій немалий уже криміналістичний досвід, капітанові Попенку здалося, що він уперше в житті бачить, щоб так блискавично змінювався стан людини, її настрої, вираз її обличчя. Може, тому, що капітан не мав досі ще справ із людьми мистецтва.

Іван Романович Сокирко, який щойно широко й весело усміхався, раптом зблід, очі погасли, куточки губ опустилися вниз. Капітанові здалося, що він зараз зомліє.

– Що з вами?

– П...пробачте, – Сокирко витер долонею холодний піт із чола. – Щось раптом занудило. Це в мене буває. Особливо після перевтоми. Останні місяці було дуже багато концертів...

– Випийте! – наливаючи у склянку воду, Анатолій Петрович подумав: «Мабуть, справа таки дуже серйозна, раз на саме слово «Вороний» він так реагує. Недарма. Треба буде поговорити з ним відверто про злочинність, викликати довіру. Може, він щось скаже... Але згодом, не зараз...»

Розділ VIII

Чого приходив капітан Пилипей? «Голі» очі

Поява капітана теплохода у їхній каюті була така несподівана, що не лише хлопці, а й Анатолій Петрович і Григорій Тарасович здивовано Perezирнулися. Спершу пролунав негучний, але енергійний стукіт у двері, і коли Анатолій Петрович гукнув: «Будь ласка!» – двері розчинилися і, пригнувши голову, до каюти зайшов капітан.

– Дозвольте? Добридень!.. Капітан теплохода Пилипей Семен Іванович, – він приклав руку до козирка.

– Добрий день!

– Здрастуйте! Дуже приємно, – майже в один голос віталися Анатолій Петрович і Григорій Тарасович, хлопці теж закивали, вітаючись.

– Сідайте, будь ласка, – сказав Попенко.

Капітан присів, ледь-ледь усміхнувся:

– Мені доповіли, що ви піділи до нас у Каневі. Раніше не було часу, а оце зайшов спитати, чи все гаразд, скарг, претензій немає?

– Ні-ні, що ви? – поспішив запевнити Григорій Тарасович. – Прекрасний теплохід. Чудове обслуговування.

– І годують добре, – додав Попенко.

– Дуже смачно, – наважився втрутитися Вітасик.

– Особливо третє, – докинув і собі Женя.

– Що ж, тоді порядок, – усміхнувся капітан, обвів пильним поглядом усіх чотирьох і підвівся. Вже стоячи у дверях, він обернувся: – Тільки стрибати з теплохода у воду не треба. Будь ласка!.. До побачення!

І, не чекаючи відповіді, вийшов і зачинив за собою двері.

– От бачиш! – гостро глянув на Вітасика Григорій Тарасович.

Хлопці розгублено кліпали очима.

– Невже він сам помітив? – сказав Женя. Вітасик винувато мовчав.

– Хороший капітан мусить знати все, що робиться в нього на кораблі, – сказав Григорій Тарасович.

– Мені здалося, що він приходив не лише для того, щоб сказати про стрибки з теплохода, – роздумливо промовив Попенко, промовив – і тут же усміхнувся й махнув рукою: – А втім, це вже я, мабуть, передаю куті меду. Вас закликаю до розсудливості, а сам... Ходімо вечеряти.

Після вечері Григорій Тарасович із Женею і Вітасиком пішли у каюту. За столом хлопці вже одверто клювали носами. Давалася взнаки майже безсонна ніч. Треба було їх вкладати.

А капітан Попенко піднявся на верхню палубу.

Вечір на туристському теплоході – завжди свято. Грає музика, працює бар. Чоловіки стрункіші, ніж удень, і голови відкидають назад гордовитіше. Жінки у вечірньому вбранні, підмальовані, збуджені, сміються голосніше, ніж удень, і такі красуні всі, й очима тільки – стрель, стрель, стрель!..

Серед отих блискавичних жіночих поглядів капітана Попенка раптом різонув чийсь пильний гострий погляд. Із професійною інтуїцією капітан відчув тривогу. Глянув і побачив, що худорлявий засмаглий чоловік у білому елегантному костюмі, який стоїть біля бару, дивиться на нього. Погляди їхні зустрілися, і капітан ледь утримався, щоб не кивнути, не привітатися. На нього дивилися знайомі очі. Так дивляться тільки на того, кого знають. І разом

із тим капітан не міг згадати, де він бачив цього худорлявого засмаглого красеня з відкритим нахабним поглядом. Той перший одвів очі й одвернувся, наче спохопився. І пожалкував, що впізнав. Швидко перехилив келих, який стояв перед ним на стійці бару, і не озираючись пішов. Бармен провів його здивованим поглядом.

Думка про «знайомого незнайомця» не полишала капітана Попенка цілий вечір. Він нічого не сказав ні Григорію Тарасовичу, ні тим більше хлопцям, але весь час напружував пам'ять, згадуючи. Проте марно. Пам'ять не завжди вчасно видає інформацію.

Лише десь опівночі, коли хлопці та Григорій Тарасович уже давно спали, він раптом підхопився і сів на ліжкові.

– О-ля-ля!.. Як же я міг забути?! Авжеж це він! Його очі! «Голі очі», як сказала колись про них одна з дівчат, що проходила свідком у тій справі.

Це був професійний рецидивіст, злочин у законі Григораш – один із перших професіоналів злочинного світу, з яким зіткнулися на початку своєї діяльності молоді тоді слідчі Попенко і Горбатюк. Власне, розслідування вели не вони. Розслідування вів досвідчений старий слідчий Олександр Іванович Коломієць. Вони були тільки стажистами. Й Олександр Іванович для практики по черзі доручав їм допитувати Григораша. Той відверто глузував із них, сміявся їм просто у вічі. Вигадував то одну легенду то іншу що зовсім суперечила попередній. І тільки повторював:

– Ой! Пробач, начальнику, з голови вилетіло. Зовсім не так було. Я ж чокнутий. Мене мама у дитинстві головою об стіл ударила. Ха-ха-ха!

А йому, Попенку Григораш сказав:

– Ти, начальнику, мені подобаєшся. Настирний ти, впертий. Я таких люблю. Але врахуй, я тюрми не боюся. Для мене тюрма – рідний дім. І я все одно вийду. Я більше трьох років ніколи не сиджу. А в тебе, начальнику, все життя попереду. З такими, як я, краще дружити, ніж ворогувати. Подумай! – «голі» очі його дивилися нахабно й зухвало. Він погрожував!

Було це десять років тому. Тоді Григораш носив вусики й бакенбарди. Мабуть, через це Анатолій Петрович і не впізнав його відразу – ні вусиків, ні бакенбардів тепер не було.

Тоді за групове розбійне пограбування Ощадбанку й замах на вбивство було Григораша засуджено на дванадцять років позбавлення волі.

Розділ IX

Де він?

– Капітане Горбатюк? Привіт! Це я.

– Здоров, капітане Попенко. Що це в тебе такий голос? Утратив почуття гумору?

– Боюсь, що й ти це почуття втратиш, коли я тобі скажу, що на пароплаві Григораш.

– Який Григораш?

– Забув? І Коломійця Олександра Івановича забув? І наше в нього стажування?

– А-а... Та ти що?! Отой злодюга нахабний? Невже вийшов? Він же тоді на всю катушку одержав.

– Мені дуже не подобається його присутність на пароплаві. Це значно ускладнює ситуацію. Я вже шкодую, що взяв пацанів. Головне, мені здається, він мене впізнав.

– Та-ак. Справді... недуже... Можна, правда, зсадити на берег, але це одразу викличе підозру... Стривай! Скільки ви ще стоятимете? – Та до вечора. Зараз екскурсія по місту.

– Подзвони мені за півтори, ні, краще за дві години. Я постараюсь дещо розвідати.

– Гарзд.

Попенко відправив Григорія Тарасовича з хлопцями на екскурсію, а сам в обласне управління внутрішніх справ поїхав. Там працював їхній однокурсник, Василь Гончаренко.

Однокурсник так бурхливо зрадів, побачивши Анатолія Петровича, що той аж злякався, чи не зіпсує ця експресія всієї справи.

– Васю! Вибачай, я не в гості, я у справі, буквально на півгодини. Тільки, будь ласка, нічого не розпитуй, все одно не скажу. У мене одне прохання. Допоможи переглянути списки пасажирів теплохода «Квітка-Основ'яненко». Тільки делікатно, не викликаючи особливих

- підозр і якомога конфіденційніше, щоб, крім директора круїзу, не знав ніхто... Навіть капітан.
- Ого! Навіть капітан?
 - Навіть. Ти можеш це зробити?
 - Постараюсь. Я сам це зроблю. Не будемо нікому передоручати.
 - Я не хотів би, щоб нас бачили разом.
 - Авжеж. Я поїду а ти мене тут почекаєш. Яке прізвище тебе цікавить?
 - Григораш.
 - Ім'я, по батькові?
 - Я не пам'ятаю. Але це не має значення. Не думаю, що на теплоході багато Григорашів.
- Мене цікавить, в якій він каюті і хто разом із ним.
- Ясно. Сиди, читай он свіжі газети і чекай.
- І Гончаренко повернувся через сорок хвилин.
- Григораша у списках пасажирів немає.
 - Як? Ти певен?
 - Я сам особисто двічі перечитав списки. Ти є. Григораша нема.
 - Гм. Значить, під іншим прізвищем. А може, одружився і взяв прізвище дружини. Це гірше.
- Пробач. Я не розпитую. Але... Може, потрібна допомога. Судячи з твоїх слів, це рецидивіст. У таких випадках страховка не завадить.
 - Ні. Нічого не треба. Це неофіційна приватна справа. А що ти сказав директору круїзу? – Особливо не фантазував. Сказав, що ми шукаємо одну людину. Конфіденційно. І просив капітанові нічого не говорити, щоб марно не турбувати. Він, по-моєму, все зрозумів. Симпатичний дядько.
 - Мені теж здалося. Дякую тобі, Васю.
- Вони ще трохи погомоніли про колишніх однокурсників – хто, де, як, про останні службові новини. І попрощалися.
- А через кілька хвилин Анатолій Петрович уже телефонував Горбатюку.
- Ну як?
 - Після тієї справи Григораш мав іще дві судимості. Півроку як знову на свободі. Де зараз – не відомо...
 - Він правду тоді казав – більше як три роки він не сидить. Як це йому вдається?
 - На жаль, наша правова система ще не бездоганна, особливо щодо рецидивістів. А в них колосальні зв'язки.
 - До речі, в списках пасажирів його нема.
 - О-о! Це вже не жарти. Коли вони беруть фальшиву ксиву – справа серйозна. Будь обережний, Толю.
 - Мені Вася Гончаренко пропонував допомогу. Я відмовився.
 - Я вже шкодую, що втравив тебе у цю справу. Чесно. Слухай... – Горбатюк на хвилину замовк. – Завтра субота... Може, я...
 - Не вигадуй! – перебив його Попенко. – Поки що все – суцільні домисли і гра уяви. От ми були певні, що на кораблі буде Ципа. А його нема. Я обнишпорив увесь пароплав. Хлопці теж. Прокол.
 - Може... Ну гаразд, побачимо... Я нічого певного сказати не можу, бо справа, яку зараз веду, ще не закінчена, робота є робота, і ти ж знаєш... Пильнуй тільки, Толю. Будь розсудливим.
 - Я-то розсудливий. Це ти у гарячому купаний...
 - Ну, добре, не будемо... Дзвони. Тримай мене в курсі весь час...
- Через півгодини капітан Попенко, стоячи в глибині кают-компанії, щоб не привертати до себе уваги, уважно спостерігав через вікно за пасажирами, що після екскурсії піднімалися по трапу на борт «Квітки-Основ'яненка».
- Григораша серед них не було.

«Гурт»

Вони стояли біля поручнів палуби – двоє молодих хлопців і дві дівчини, одна білява, друга чорнява. Чорнява була з довгим розпатланим волоссям, з великими золотими кружалами-сережками і темно-синіми підводами під очима. Білява була коротко стрижена, під хлопця, тільки нагорі волосся безладно стирчало у різні боки довгими цмоузами. Власне білявими, білими були тільки ці цмоузи вгорі, а внизу волосся було темно-брунатне. В лівому вусі в білявої була довгастенька сережка, а в правому аж три сережки – одна біла металева крапелька в мочці і дві металеві нашльопки збоку і нагорі вуха.

Женя й Вітасик задивилися на прикраси.

Усі четверо палили довгі сигарети й голосно реготали.

Один із хлопців, чорнявий, в окулярах, щось захлинаючись розказував і першим починав реготати, виширившись, оголюючи майже всі свої конячі зуби і витягаючи вперед голову, так що на шиї напружувалися жили – от-от луснуть. При цьому голова його трусилася од реготу й окуляри підскакували на носі. Другий хлопець – рудий, із довгим жіночим волоссям, регочучи, закидав голову назад і вигукував весь час одну й ту саму коротку брутальну лайку.

Хлопці чогось вирішили, що це якийсь поп-гурт. Жені навіть здавалося, що він бачив їх по телевізору. Хоча хто його зна – їх так багато, тих гуртів, і такі вони однакові...

Якась старенька, схожа на вчительку, проходячи повз «гурт», докірливо мовила:

– Посоромилися б! Дівчата, а смалите, як...

– Іди-іди, ровесниця Другої світової! – сказала білява.

– Поки у воду не полетіла! – докинула чорнява. А рудий вигукнув ту саму коротку брутальну лайку.

Й усі четверо знову оглушливо зареготали, дивлячись, як поспішливо, не озираючись подріботіла од них старенька.

Але й самі раптом зрушили і, все ще регочучи, швидко пішли у протилежний від старенької бік – наче злякалися когось.

– Сім пар нечистих! Ноїв ковчег! – почули хлопці ззаду знайомий голос. Обернулися й побачили Вороного, що роздратовано дивився услід «гурту». Таки, мабуть, це він їх сполошив. – А ви чого тут?... Знайшли на кого дивитися! – важким поглядом глянув на хлопців Вороний і пішов геть. Він був високий і дебелий, а ходив нечутно, як кицька, – хлопці й не встежили, як він з'явився.

За кілька хвилин Женя й Вітасик знову зустріли юнаків з «гурту», – вже на верхній палубі.

– А чувихи класні, – сказав рудий. – Твоя мені навіть більше подобається.

– Можем махонутися, – і чорнявий знову зареготав, виширившись і напружуючи на шиї жили.

– Та ні, хай уже буде так, як він сказав, – махнув рукою рудий.

– А де він їх, цікаво, доп'яв?

– Він що хочеш тобі дістане.

– Такими, як він, ми з тобою не станемо ніколи, – чорнявий зітхнув.

Рудий щось відповів, але хлопці вже не чули, проминули. Зупинятися й одверто підслуховувати було ризиковано.

У каюті Вітасик спитав батька:

– А що таке Ноїв ковчег?

– А нащо тобі?

Хлопці розказали про «гурт», про Вороного, про його слова.

– Ну, Ноїв ковчег – це з Біблії. За біблійськими легендами Ягве, Бог-творець, що сотворив землю і людей, розгнівався на людство за його гріхи і вирішив покарати, знищити, влаштував всесвітній потоп. Всі люди загинули, крім праведника Ноя і його сімейства. За дозволом Ягве Ной побудував корабель, ковчег, куди взяв з собою насіння всіх дерев і рослин на землі і кожної тварі по парі, тобто всіх тварин і комах.

– А що таке «сім пар нечистих»? – спитав Женя.

– То ж серед тих тварей на ковчезі були «чисті» й «нечисті» – гади, плазуни тощо. Вороний, мабуть, хотів сказати, що тут на теплоході є і порядні люди, і різна нечисть, типу

отого «гурту»...

– До речі, Ноїв ковчег теж був трипалубний, як і наш «Квітка-Основ'яненко», – усміхнувся Анатолій Петрович.

– Точно, – кивнув Григорій Тарасович. – Трипалубний.

– А чи не заодно той «гурт» із Вороним? – сказав Женя і переповів розмову на верхній палубі. – Хто це «він», як не Вороний?

– Усе можливе, – підняв плечі Анатолій Петрович. – Про всяк випадок будьте, хлопці, обережні. І не підходьте близько ні до «гурту», ні до Вороного. І не стежте за ними. Боронь вас Боже, щоб вони помітили, що ви за ними стежите. – Так, так! – підхопив Григорій Тарасович. – Якщо це злочинці, вони ні перед чим не зупиняться.

Капітан Попенко не сказав, що буквально півгодини тому він дізнався від директора круїзу, що на теплоході з'явився ще один пасажир. Якийсь «підприємець» один зайняв отой вільний двомісний люкс. («Бачите, не тільки ви нас догнали», – директор був дуже задоволений). Анатолій Петрович уже навіть бачив цього «підприємця». Кремезний, із могутньою шиєю важкоатлета, у темних окулярах, він чимось нагадував самбіста Шипулю, який проходив у справі Граціанського. «Злочинці дедалі більше цікавляться спортом. Це вже стає системою. Скоро вони заснують своє спортивне товариство – який-небудь «Домушник» абощо. Чи витримає наше «Динамо» цю конкуренцію?...» – подумав Попенко.

Ні Григорію Тарасовичу, ні хлопцям він вирішив про «підприємця» поки що нічого не говорити.

Розділ XI

«Ви ж не донощики, правда? ...»

Був другий вечір їхнього перебування на «Квітці-Основ'яненку».

Анатолій Петрович після вечері знову пішов на верхню палубу, сподіваючись, що Григораш з'явиться біля бару; Григорію Тарасовичу теж не сиділося в каюті. Він постелив хлопцям, наказав лягати і, суворо заборонивши рипатися куди-небудь із каюти, подався нагору слідом за Анатолієм Петровичем. Хіба ж всидиш у такий дитячий час в каюті, коли там, нагорі, і «гурт», і Вороний, і Сокирко, і капітан Пилипей, – і хтосна-що може статися (хоча ні про Григораша, ні про «підприємця» Вітасиків тато нічого не знав).

Хлопці сиділи біля вікна й дивилися на річку. Був синій вечір. На небі вже миготіли зірки. Ау темній воді мерехтіли, переливаючись, сьйнисті вогні теплохода. Вдалині бовваніли високі чорні береги, лише інколи моргаючи цяточками світла. Теплий вечір дихав у прочинене вікно лагідно і приємно-лоскітно.

На палубі перед вікном не було нікого. Ті, кому належало спати, вже повклалися, решта була там, нагорі, звідки лунала музика, голоси і сміх.

– Гарно! Правда? – тихо сказав Женя. – Гарно! Отак сидів би й сидів цілу ніч, – теж тихо відгукнувся Вітасик.

І вони знову надовго замовкли.

Світло в каюті було вимкнуте, і з палуби здавалося, що там нікого нема. І тому...

Він з'явився так раптово, що хлопці відсахнулися. Вражений, завмер і він.

Завмер на відстані простягнутої руки, зовсім близько – так, що вони відчували його подих.

Ципа отямився перший.

– Привіт! – сказав, затнувшись.

– Привіт! – відгукнулися вони, ледь ворущачи язиками.

– Ви самі? – спитав він після миттєвого роздуму.

– Самі, – сказав Женя.

– Ну, тоді нічого, – він враз заспокоївся. – Навіть добре. Ви ж не донощики, правда? І батьки не міліціонери?

Він не бачив у присмерку, як густо вони почервоніли.

- Ти – «заєць»? – запитав, щоб подолати незручність, Вітасик.
- А що зробиш... як треба...
- А де ти ховаєшся? – спитав Женя.
- У шлюпці під брезентом.
- І лежиш там цілий день?! – жахнувся Вітасик.
- Що ж робити?... – усміхнувся Ципа.
- Ух ти!.. А як же... – Вітасик затнувся.
- А поліетиленові кульки нащо? – відверто сказав Ципа. – Я запасливий. І води пляшку маю. А от із їжею...
- Так ти ж, мабуть, голодний! – догадався нарешті Женя.
- Ти – розумний хлопець! – знову усміхнувся Ципа.
- Ми зараз... зараз... – хлопці кинулися до сумок, куди дбайливі їхні матері, не дуже довіряючи туристському раціонові, напакували різного додаткового харчування: печива, цукерок, фруктів, шоколадок...
- Та ви що? Куди мені стільки!
- Бери! Бери!
- У нас навалом!
- Ну, спасибі, спасибі, хлопці! – він так пожадливо кусав яблуко і жував печиво, що їм аж боляче було дивитися.
- Він це, мабуть, відчув, бо, ковтнувши, промовив:
- Пробачте... Двадцять років не їв... Спасибі!.. Я вам чимось віддячу. Обов'язково! Ой! Хтось іде. Покедова!..
- Він шаснув убік і пропав.
- З протилежного боку повз вікно прочимчикувала пара – череватий дядечко й огрядна, з великим декольте дама.
- Це найщасливіший вечір у моєму житті! – бив себе однією рукою в груди черевань, другою обіймаючи даму за плечі.
- Ви – гуморист!.. Ви – гуморист! – сміялася дама, похитуючись і хапаючись за поручень.
- Вони вже пройшли, але майже хвилину ще чувся її сміх і слова: «Ви – гуморист!..»
- Хлопці мовчали, не в змозі отямитися від такого фантастично раптового знайомства з Ципою.
- Що ж робити? – сказав нарешті Вітасик. – Ти як хочеш, а я не можу сказати ні капітану, ні навіть татові.

- І я не можу, – сказав Женя.
– То що ж буде? – Не знаю.
– І я не знаю...
Вони знову замовкли.
– Він якийсь дивний, правда? – сказав Вітасик.
– Ага.
– І мені його жаль чогось.
– І мені. Я не вірю, що він злочинець.
– І я.
– Мабуть, його все-таки примусили.
– Ага. Бачиш, і не годують. І «зайцем» їде.
– А чому все-таки «зайцем»? Невже вони не могли його взяти просто так?
Важко було все це зрозуміти хлопцям.

У становище вони потрапили справді скрутне. І розказати про зустріч із Ципою вони не могли, совість не дозволяла («Ви ж не донощики, правда?»), і приховувати – чи мали вони право, чи не зашкодить це розслідуванню справи складної і, можливо, небезпечної? Дуже шкодували хлопці, що прямо не встигли спитати Ципу, хто ж такий Вороний і чого так злякалися тоді капітан Пилипей і артист Сокирко. І Женя, і Вітасик чогось були певні, що Ципа сказав би їм правду. От були переконані в цьому обидва. Хоч не могли б сказати, на чому це переконання ґрунтується. Щось було невловиме у голосі, в інтонації того Ципи. Якась переконлива щирість. І він же довірився їм – сказав, де ховається.

І хлопці вирішили, що завтра вони обов'язково знайдуть Ципу і спитають про все. А тоді вже буде ясно – говорити дорослим чи ні.

На тому й поснули.

Анатолій Петрович і Григорій Тарасович повернулися в каюту після одинадцятої.

«Гурт» поведився на танцях, як усі: танцювали, реготали, галасували. Але не бешкетували й не билися. Обійшлося, як то кажуть, без ексцесів.

Григораш у барі не з'являвся. Вороного не видно було теж. Не вгледів Попенко й «підприємця».

Капітан Пилипей ніяких ознак занепокоєності не виказував. Анатолій Петрович бачив його сьогодні кілька разів. І в рубці, і на палубі, і в коридорі. Обличчя впевнене, вольове, незворушне. Одного разу навіть усміхався. Хоча взагалі, видно, вдачі суворої.

Одійшов і Сокирко. З кают-компанії не раз протягом дня чувся його спів і оплески. Видно, прихильниці його таланту перемогли-таки.

Хоча контактів з Анатолієм Петровичем тенор явно уникав. А може, то здавалося, бо Іван Романович весь час був в оточенні дівчат і ні на кого іншого його просто не вистачало.

Одне слово – нічого вартого уваги за весь день не відбулося.

«Завтра хоч і не телефонуй Горбатюку. Крім появи «підприємця», нічого й розказувати», – подумав засинаючи Попенко.

Розділ XII

«Облава буде!» – «Облаву одмінили!»

Шлюпки були на кормі одразу за верхньою палубою, обабіч труби – висіли на рострах, наче люльки, по дві з кожного боку. У якій із них ховається Ципа? І як із ним законтрактувати?

Зранку на верхній палубі людей було небагато, але все-таки були. Он біля поручнів стоїть старенька, яку так брутально обляяли дівчата з «гурту». Замріяно дивиться вперед, підставивши обличчя стрічному вітрові. Щось, мабуть, згадує хороше – усміхається. А он біля протилежного борту вчорашня пара – череватий «гуморист» і декольтована дама. Він щось говорить вибачливим тоном, вона ображено смикає плечем. Обличчя в обох несвіжі, набряки під очима.

Ще кілька пасажирів походжають туди-сюди. І хоч усі вони не звертають на Женю й Вітасика аніякісній увазі, все-таки треба бути обережними, щоб не зрадити Ципу. А так же ж хочеться хоч пошепки поговорити з ним трохи. Та й не те що хочеться – треба. Заради

зустрічі з Ципою їх же й узято на теплохід. У Ципи ж ключ до розгадки таємниці. А вони замість того, щоб допомогти розслідуванню, унеможливають його. Треба, неодмінно треба законтрактувати з Ципою. Але як?

– Давай підходити до кожної шлюпки і тихенько стукати, щоб ніхто не бачив, – прошепотів Женя.

– Давай, – погодився Вітасик.

Вони вибрали момент, коли поблизу нікого не було, постукали об дно шлюпки, і Женя тихо проказав:

– Ципо, це ми! Не бійся!

– Озовись! Треба поговорити! – проказав Вітасик.

– Ти не вилазь! Тільки озовись! – Дуже треба!

Але Ципа не озивався.

Вони підійшли вже до третьої шлюпки, як раптом почули ззаду:

– Що, хлопці, думаєте, там хтось є?

Вони рвучко обернулися.

Платоша усміхався. Вони так розгубилися, що не могли сказати ні слова. Зрадили! Таки зрадили Ципу!

– Я теж думаю, що він у шлюпці ховається, – стишивши голос, сказав Платоша.

– Хто? – розгублено спитав Женя.

– «Заєць»...

– Ні-ні! Там нікого нема! – гаряче прошепотів Вітасик.

Платоша пильно глянув на хлопців:

– Ви не думайте... Я... – він заперечно похитав головою. – Але капітанові хтось сказав, що на теплоході «заєць». І капітан хоче сьогодні вночі зробити облаву.

– Що?! – хлопці з жахом перезирнулися. – А хто сказав? Хто? Коли?

– Не знаю. Сьогодні вранці. Зараз робити не можна, щоб не привертати уваги. А вночі, коли пасажери спатимуть... Отже, до ночі в нього ще є час... – Платоша усміхнувся, підморгнув і, кивнувши хлопцям, побіг до трапа.

Хлопці знову перезирнулися.

– Ципа подумає, що це ми, – безнадійно похитав головою Вітасик.

– Що ж робити?

Став накрапати дощ. Верхня палуба вмить спорожніла.

– Треба його попередити. Поки нікого нема, – вигукнув Женя і кинувся до четвертої шлюпки.

Вони бігали під дощем від шлюпки до шлюпки, стукали кулаками по дну і, видершись на шлюпбалку, гукали під брезент:

– Ципо! Сьогодні вночі облава. Хтось сказав капітану. Пильнуй!..

У каюту вони прибігли мокрі як хлющ.

– Ви що – здуріли?! – накинувся на них Григорій Тарасович. – Ану, переодягайтеся швидше.

Дощ лив цілий день, аж до вечора. Екскурсію в місто відмінили. «Зелену стоянку» з купанням теж.

Масовик улаштував ігри, танці і вікторини в кают-компанії та на критих палубах. Цілий день працювали буфет, і бар, і відеосалон. Крутили кіно. Та, незважаючи на це, день тягнувся дуже довго.

Може, тому, що хлопці нервували. Чи вдасться Ципі переховатися, чи вдасться уникнути облави?

Хлопці блукали по теплоходу, раз у раз визирали на верхню палубу.

А перед вечерею несподівано зустріли Платошу він таємничо схилився до них і прошепотів:

– Капітан відмінив облаву. Чудасія!

Усміхнувся й побіг.

Хлопці знову розгубилися. Значить, вони даремно налякали Ципу. І він, може, й перебазувався.

– Треба попередити! – вирішив Вітасик.

Захопивши парасольки, хлопці подалися на палубу. І знову оббігли під дощем усі шлюпки. Знову, пильнуючи, щоб ніхто не побачив, стукали і гукали під брезент:

– Облаву відмінили! Ципо! Відгукнись! Треба поговорити.

Але Ципа не відгукнувся. Чи справді перебазувався, чи просто не захотів розмовляти.

Розділ XIII

У тринадцятому розділі такої повісті, як наша, обов'язково має відбутися щось таємниче і страшне. І воно відбувається

Анатолія Петровича огортав неспокій. Закінчився третій день плавання, а розслідування не просунулося ні на крок. Ні капітан Пилипей, ні співак Сокирко, які так злякалися були привіту від Вороного, як уже говорилося, не виявляли особливих ознак занепокоєння. І пасажир Вороний ніяких контактів із ними не має. І Ципи на кораблі начебто нема – мовчать Женя й Вітасик. І «підприємець» зі свого люкса не виходить. І Григораша ніде не видно, може, давно вже зійшов на берег... Гуляє, мабуть, після тюрми. Це у них так належить, у злодіїв у законі. Бо знову ж сяде...

«Ну чого ти нервуєш? Ну нема ж об'єктивних підстав. Ти ж аналітик. Головна твоя риса – залізна логіка. На відміну від твого друга Стьопа Горбатюка, який підвладний емоціям і якого через це завжди заносить», – сам себе переконував Попенко. До речі, він кілька разів дзвонив сьогодні вдень Горбатюку, та так і недодзвонився – того чомусь не було на місці. Хоча розказувати й нічого, але Попенко не любив, коли щось не виходило, зривалося. Й ота відсутність контакту з Горбатюком теж нервувала Анатолія Петровича, вселяла якість почуття відірваності, самотності.

«Втрапив мене в якусь авантюру, а сам собі займається своїми справами, – подумав навіть Анатолій Петрович. – Даремно тільки катаюся. Ловив би собі спокійнісінько рибу на десятому причалі».

І все-таки якість почуття небезпеки, ота незбагненна професійна інтуїція не давали йому сьогодні заснути.

Він одягнувся, тихенько прочинив двері й вийшов із каюти.

Коридори були безлюдні. М'яко пружинила під ногами килимова доріжка.

Анатолій Петрович піднявся трапом угору. На цьому поверсі містився ресторан. І тут у коридорах – ні душі.

Попенко піднявся трапом іще вище – на червону палубу, де були одномісні каюти і каюти люкс. Каюта «підприємця»-спортсмена була майже поряд із каютою співака – через одну.

«Сам у двомісному люксі... Навіть для людини, в якій є зайві гроші, – не дуже розсудливо...» Ця думка не давала Анатолію Петровичу спокою з тієї миті, як він дізнався про появу «підприємця». Для когось це місце, мабуть-таки, призначалося. Не треба бути великим мудрецем, щоб дійти такого висновку. У списках пасажирів Григораша не було, а в барі він його бачив. На власні очі.

Анатолій Петрович зробив крок до «червоного» коридору і раптом завмер.

По коридору поперед нього ішов хлопчик років дванадцяти. Обличчя його він не бачив, лише потилицю, тонку шийку і кумедно настовбурчений на маківці рудий їжачок.

Біля дверей каюти Сокирка хлопчик зупинився, якусь мить постояв, потім рвучко відчинив двері й переступив поріг. І в ту ж мить почувся зойк.

Анатолій Петрович кинувся туди.

Двері каюти були прочинені, і ще не добігши, Анатолій Петрович почув хриплуватий, наче застуджений, хлоп'ячий голос:

– Ти все розкажеш, все!

– Розкажу, розкажу! Тільки зникни! Зникни! Бо я збожеволю! – істерично вигукнув Сокирко.

Анатолій Петрович уже взявся за ручку дверей, і тут щось примусило його обернутися. У кінці коридору біля трапа стояв... Григораш. У голубому махровому халаті, наче щойно з

басейну.

Кілька секунд вони дивилися один на одного. Потім Григораш нервово сіпнув головою (це був знайомий жест, який не лишав жодних сумнівів, – і тоді, на допитах, він так робив, коли не витримував і починав нервувати). Повернувся, і тільки війнули поли халата – так швидко, по-мавпячому шугонув угору трапом Григораш.

Коли злочинець тікає, міліціонер не може не переслідувати його. Тут уже не до роздумів. Це інстинкт. І Попенко кинувся до трапа.

Він теж подолав його у два скоки.

Це був найвищий поверх корабля. Тут, поряд із рубкою, містилися каюти капітана, старпома, лоцманська, радіорубка... Сюди пасажирам вхід не дозволявся, про що сповіщала табличка на ланцюжку.

Але Анатолій Петрович перескочив ланцюжок, як за секунди до цього перескочив його Григораш – про це свідчили голубі нитки на табличці: видно, Григораш зачепився за неї халатом. І затримався. В останню мить Попенко встиг помітити, як зачинилися двері каюти капітана. Іншого виходу у Григораша не було. Хіба що на небо. Якби там несподівано з'явився вертоліт. Але так буває лише в кінофільмах.

Двері каюти не піддавалися – Григораш зачинився зсередини. Мабуть, капітана там не було.

І справді капітан був у рубці. Стоячи біля штурмана, що вів корабель, щось йому говорив.

Інстинкт переслідувача не дозволяв Анатолію Петровичу одійти далеко від дверей каюти, і він чекав, поки капітан обернеться і зверне на нього увагу.

І от капітан обернувся і помітив його.

Здивовано звів брови, щось коротко сказав штурману і швидко пішов до Попенка. Штурман не обертався і не бачив Анатолія Петровича.

– Що таке? Чого ви тут? – півголосом спитав капітан, причинивши двері, що вели в рубку.

– Вибачте. Але до вашої каюти зайшов сторонній.

– Що?

– І не просто сторонній, а карний злочинець.

Капітана Пилипея наче вдарило струмом.

– Карний злочинець? Ви певні? Не помиляєтесь?

– Я певен і не помиляюсь. Бо добре його знаю. Я – капітан міліції, – Анатолій Петрович простягнув Пилипею посвідчення.

Той якось неуважно, незосереджено глянув на нього. Вони вже підійшли до дверей каюти.

– Ану, подивимось, подивимось, що тут за карний злочинець, – весело й голосно промовив капітан, беручись за ручку.

– Він замкнувся, – сказав Попенко.

– Замкнувся? Не міг він замкнутися! – знову ж таки голосно, з притиском сказав капітан. Поторсав ручку, натиснув і... двері розчинилися.

– От бачите! – капітан зробив крок і, стоячи в дверях, зазирнув у каюту. – Нікого нема. Вам здалося.

Через плече капітана Анатолій Петрович бачив, що у першому приміщенні каюти, так званому кабінеті, справді не видно було нікого. Але існувало ще й друге приміщення, де капітан спав, відпочивав.

– А там? – І там, по-моєму, нікого, – сказав капітан і зробив ще два кроки.

І хоч капітан не запрошував його, Анатолій Петрович зайшов до каюти.

Останнє, що він встиг побачити, – це перекошене обличчя капітана, який враз обернувся.

Від страшного удару ззаду по голові Анатолій Петрович утратив свідомість.

Розділ XIV

У люксі хтось є

Григорій Тарасович прокинувся серед ночі. Щось йому наснилося – хтось його переслідував, хапав, душив. Так бувало, коли він спав на спині. Глянув на годинник – була майже третя година, за чверть. І одразу відчув, що в каюті щось не так. Кинув погляд на сусідню верхню полицю – вона була порожня. Прислухався. На нижніх полицях мирно посапували хлопці. На столику, куди вони клали на ніч свій одяг, речей Анатолія Петровича не було. Григорій Тарасович зліз. Нашвидку одягнувся, вийшов у коридор. Зазирнув у туалет. Нікого. Григорій Тарасович працював енергетиком на заводі металовиробів, і за роки роботи почуття пильності стало професійним. Небезпеку він відчував підсвідомо і майже ніколи не помилявся. От і зараз... О третій годині ночі без жодних підстав Попенко не вийшов би з каюти. Щось таки сталося. І не збудив. Сам пішов. Оберігає. Образа знову ворухнулася в серці Григорія Тарасовича. Вчора перед сном, коли хлопці вже поснули, між ними відбулася досить гостра розмова. Григорій Тарасович сказав прямо, без викрутасів:

– Анатолію Петровичу, ви ж ще вчора знали, що у двомісному люксі їде якийсь підприємець. Чому мені не сказали?

Анатолій Петрович знітився:

– А ви звідки дізналися?

– По-перше, бачив, як він виходив із каюти. По-друге, спитав у директора круїзу. А він, виявляється, ще вчора вам сказав.

– Не хотів вас даремно турбувати.

– Що ж я, хлопчик, чи що? Я погодився їхати з вами не для того, щоб... А щоб... – від образи Григорій Тарасович не знаходив слів. – Ну, нащо вам зайвий клопіт? – намагався заспокоїти його Попенко. – Звичайнісінький підприємець, а ви будете думати казна-що. Воно вам треба?

– То що ж мені – вже й думати заборонено?

– Навпаки. Думайте. Особливо про хлопців. Дивіться за ними уважно. Щось вони дуже розбігалися по пароплаву. Я за ними стежити весь час не можу. Давайте домовимось, що за хлопців відповідаєте ви.

– Отже, моя роль зводиться тільки до ролі няньки?

– Ну, для чого так? Любий мій! Ви ж справді не хлопчик, не шукач пригод. Ви ж доросла людина. І дай Боже, щоб ніяких пригод не було. Я особисто про це мрію. Щоб наші підозри виявилися не більше як підозри. Безпідставні.

Безпідставні!

То чого ж ти серед ночі кудись подівся, голубе?

Григорій Тарасович ступав навшпінках. Хоча й так на м'якій килимовій доріжці кроків було не чути.

Із-за дверей якоїсь каюти долинули крики, лайка.

Григорій Тарасович застиг, прислухаючись.

– Ну, що я сказала? Що? Все життя ти мене мучиш! Своїми безпідставними ревностями ти мене заженеш у могилу! Я більше не можу! Не можу! – верещав жіночий голос.

Чоловічий щось нерозбірливо бубонів.

Якесь подружжя серед ночі з'ясовувало свої стосунки.

Знову щось безпідставне!

Григорій Тарасович обійшов увесь корабель. Піднявся навіть на верхню палубу. Анатолія Петровича не було ніде.

Так само навшпиньках Григорій Тарасович підійшов до каюти-люкс. Затамував подих, прислухаючись. За дверима балакали. Але ж «підприємець» їде сам. Значить, там Анатолій Петрович. Слів не чує. Голоси приглушені.

Двері розчинилися так несподівано, що Григорій Тарасович відсахнувся.

У дверях стояв «підприємець», кремезний, мускулястий, у майці з вищиреним тигром і синіх джинсах.

– Що таке?

– Н-нічого, – розгубився Григорій Тарасович.

– Щось сталося? – «підприємець» дивився очікувально і стурбовано.

– Ні... Просто не спиться... Гуляю... – Неправда. Що сталося?... – тепер «підприємець» дивився пильно й пронизливо. – Ви когось шукаєте? Хтось зник?

Григорій Тарасович мовчав, намагаючись зазирнути через плече «підприємця» у каюту.

Він міг присягтися, що у люксі, крім «підприємця», хтось є.

Але то був не Анатолій Петрович. Несподівано розчинилися двері сусідньої каюти... І визирнув Сокирко.

Розділ XV

«Ділові»розмови

Коли Попенко отямився, то відчув, що не може ворухнути ні рукою, ні ногою. Він лежав зв'язаний на вкритій килимом підлозі каюти капітана. Над ним схилився Григораш, уже не в халаті, а в картатій сорочці і спортивних штанах.

– Прочумався?...

– Розв'яжи! – скреготнув зубами Анатолій Петрович.

– Переб'єшся. Спершу побалакаємо. Що тобі треба? Чого ти тут шнириш?

– Де капітан? Що ти з ним зробив?

– Капітан? Ха! Веде корабель. Чого це я мав із ним щось робити? Він мій друг.

– На що ти розраховуєш? Невже ти думаєш, що в тебе щось вийде?

– Думаю, думаю. Є лише два варіанти для виходу з ситуації, в яку поставила мене зустріч із тобою, начальнику. Або ти стаєш моїм другом і будеш із нами на паях. Нам якраз потрібен такий кадр, як ти. До речі, у нас уже є друзі з вашої контори, ти будеш не перший. Це найкращий варіант. Він мені імпонує. Я обома руками за нього. Раджу від душі. Я ж іще тоді, пам'ятаєш, сказав – ти мені подобаєшся. Звичайно, для цього першого варіанту будуть певні умови... Ну, а другий варіант – сумний для тебе, начальнику, – «мокрый», – Григораш черконув себе долонею по шиї і засміявся. – Так просто я ж тебе випустити не можу. Будь-який третій варіант – сумний уже для мене. І я його змушений виключити. Подумай. Зваж. Розумію, що одразу ти не погодишся. Не можеш. Такий у тебе характер. За це я тебе й поважаю. Даю тобі для роздумів півгодини. Більше не можу. Спускати твій труп під воду треба зараз, поки ще темно. Між іншим, врахуй: нас тут на теплоході багато. Раз я тебе приймаю в каюті капітана, це щось та означає... Давай, думай швиденько. Не буду заважати, – Григораш підвівся і вийшов.

Так, думати треба було швидко, Григораш – професійний злочинець, убивця. Виконати свою погрозу йому не важко. Це ясно. Невже капітан Пилипей не жертва, а злочинець? Тоді й Сокирко. А Вороний? З ворогуючої банди?

Думай! Думай!

Якщо є вихід із тієї ситуації, в яку ти потрапив, то він тільки в твоїй голові. Якщо можна перемогти зараз Григораша, то тільки розумом, хитрістю.

Треба не мовчати, говорити, щось вигадувати. Треба йти, як то кажуть, на переговори.

– А які ж умови для дружби? – гукнув Попенко.

– О! Це вже ділова розмова! – весело сказав Григораш, знову заходячи з «кабінету» у «спальню». – Питаєш, які умови для дружби. Ну, яка ж може бути дружба між «злодієм у законі» і праведником-міліціонером? Треба, щоб ти хоч трохи зрівнявся зі мною. Щоб замазався трохи. Щоб і на тобі повисла «мокруха»... Ні, ні, різати, стріляти нікого не треба. Не ті умови. Та й часу нема. От! – він двома пальцями підняв за залізну пробку пляшку «коли». – Ця пляшка отруєна. На ній твої відбитки пальців. Поки ти був без пам'яті, я її твоїми пальцями замацав. Цю пляшечку я зараз передам своїм асистентам. Добре себе поводитимеш – може, й обійдеться. А ні... «Кола» влітку, коли так хочеться пити... довго не стоятиме. До речі, її так люблять діти... На твоїй совісті буде. Іди потім доводь, поясни. Ти й не знатимеш, хто, коли, куди її поставить.

Анатолій Петрович похолов. Краще вже зараз вмерти самому. Але це не вихід. Скільки лиха ще наробить цей нелюд! Держись, Толю, держись! Він презирливо усміхнувся і звів очі на Григораша.

– А ти що, саме дітей боїшся, що труїти їх задумав? Ай-яй-яй! Такий великий, а боїшся дітей. Здорово ж вас Ципа налякав.

Григораш зблід:

– Звідки ти знаєш... про Ципу?

– І про Вороного знаю, – усміхнувся Попенко.

– Звідки? – прохрипів Григораш.

– Це вже ділова розмова. Розв'яжи! – твердим голосом сказав Попенко.

Григораш завмер, наче вагаючись. Потім раптом кинувся навколішки, схопив Попенка за плечі і струсонув з усієї сили:

– Ні! Ти скажи – звідки, звідки?!

В очах його були лють і жах.

– Розв'яжи!

– Уб'ю! Всіх уб'ю! – його вже тіпало, як у лихоманці. Він бив зв'язаного Попенка головою об підлогу. Потім підхопився і почав гамселити його ногами, несамовито вигукуючи:

– Уб'ю! Уб'ю!

Підібгавши під себе ноги, Анатолій Петрович намагався захистити живіт і груди. «Ну кінець! Як по-дурному все вийшло!» – майнула думка.

І тут раптом двері розчахнулись, і до каюти вскочили «підприємець», Григорій Тарасович і... капітан Горбатюк. Вони схопили Григораша, скрутили йому руки, повалили на підлогу. У дверях стояв блідий, як мрець, Сокирко.

Розділ XVI

Злодіїв спіймано, але таємниця не розкрита

Прокинувшись, Женя й Вітасик нічого не могли зрозуміти. Чому Анатолій Петрович весь перев'язаний, забинтований і заклеєний пластиром? Звідки взявся капітан Горбатюк? Чому Вітасиків тато такий збуджений і разом із тим сяючий? І чому всі кажуть, що їхня мандрівка на теплоході закінчена, вони зараз сходять на берег і повертаються додому?

Все було неймовірно і незбагненно.

Нарешті з не дуже послідовної розповіді Григорія Тарасовича вони дізналися про події минулої ночі, про те, як затримали карного злочинця Григораша і його спільників капітана теплохода Пилипея та співака Сокирка.

– А Ципа? – вигукнув Женя.

– Де він? – підхопив Вітасик.

– Ципи на теплоході поки що не виявили, – сказав Григорій Тарасович.

– А Вороний?

Григорій Тарасович знизав плечима і глянув на капітана Горбатюка. – Ні про Ципу, ні про Вороного ніхто з них поки що не хоче говорити. Правда, Сокирко сказав: «Я розповім, тільки потім. Зараз не можу. Бо це щось неймовірне», – капітан Горбатюк ствердно хитнув головою. – Гадаю, що він розкаже. Хай трохи заспокоїться. Він зараз у такому стані... Це ж він нас привів до каюти капітана...

– Значить, я йому завдячую життям, – усміхнувся Анатолій Петрович.

– Виходить. І де заховані коштовності, показав. Одним словом, повинився. І це буде враховано. Може, ще й умовно засудять. І не в тюрмі, а на волі співатиме.

– Які коштовності? – здивувалися хлопці.

– Ну, розкажи вже їм все по порядку. Щоб не муляло, – кивнув Горбатюку Анатолій Петрович.

– Так от. Коли Анатолій Петрович побачив на теплоході нашого давнього знайомого злодія у законі Григораша і сказав мені про це по телефону, я почав збирати інформацію про нього. А тут черговий по місту доповів, що отримав із Канева зведення: хтось подзвонив по телефону «02», сказав лише одну фразу: «Діаманти на теплоході «Квітка-Основ'яненко», – і повісив трубку. Я негайно підняв справи про крадіжки коштовностей. І виявилось, що прізвище Григораша несподівано сплило у справі про розбійне пограбування ювелірної крамниці. Були вкрадені унікальні коштовності, діаманти, перли, смарагди на велику суму. Це вже дало мені можливість діяти офіційно. Відрядив свого нового працівника Борю Тихолаза на «Квітку-Основ'яненка». Під виглядом підприємця він зайняв двомісний люкс. А вчора увечері перед відплиттям і я до нього приєднався. Прилетів літаком. Вирішив поки що навіть другові своєму не показуватися, придивитися, що і як. І от бачите, одразу ж уночі довелося брати участь в арешті злочинця.

– А коштовності? – спитав Вітасик.

– А-а... Коштовності були в Сокирка. В тюбиках.

– Яких тюбиках? – спитав Женья.

– Різних. Зубна паста. Крем для гоління. Шампунь. Був намір таким чином провезти дорогоцінне каміння за кордон. Сподівалися – відомий артист, не дуже перевірятимуть, пройде «зеленим коридором». Зараз же на митниці новий порядок. Довіра. Я тільки поки що не збагну, що їх зв'язувало: капітан першокласного теплохода, популярний співак у розквіті таланту – і рецидивіст, злочинець, убивця. Ніяк не збагну. Що могло бути спільного між ними?... Щодо закордонних зв'язків ясно. Приятель Григораша, з яким він колись сидів, кілька років тому виїхав у Сполучені Штати.

– А інші спільники? – спитав Вітасик.

– Ага! Сказав же Григораш, що на кораблі «наших багато», – підхопив Женья.

– Думаю, що то він, як то кажуть, брав на Бога. Сокирко запевняє, що більше спільників на теплоході нема.

– А Вороний? Той, що на кораблі? – знову спитав Вітасик.

– Виявився цілком порядною людиною. Кандидат педагогічних наук, викладач університету. І отой «гурт» нічого спільного з кримінальними справами поки що, здається, не має. Хоча, як то кажуть, на межі. Без царя в голові. І без доброти в серці. Не кажучи вже про цілковиту невихованість.

Хлопці були розчаровані. І тим, що помилились у своїх підозрах. Капітан, на якого вони так закохано дивилися, злочинець. А несимпатичний Вороний – порядна людина.

І тим, що головні події: розкриття злочину, затримка Григораша, – все відбулося, коли вони солодко спали, без їхньої участі.

– На цей раз без нас обійшлося, – зітхнув Женья.

– Даремно тільки їздили, – махнув рукою Вітасик.

Анатолій Петрович усміхнувся:

– Недаремно, хлопці. Все-таки Ципа на кораблі був.

І він розказав про нічну зустріч у коридорі та про підслухану розмову хлопчика з Сокирком.

– Ну, те, що він був, ми знаємо, – сказав Женья і презирнувся з Вітасиком.

– Тепер можна, – хитнув головою Вітасик. І хлопці розказали про своє несподіване

знайомство з Ципою, про частування, про пошуки на верхній палубі...

Дорослі були вражені.

– Ну-у! Конспіратори! – розвів руками Анатолій Петрович. – Правда, якби сказали, може б, обійшовся без травм...

Женя і Вітасик винувато похилили голови.

Анатолій Петрович трохи помовчав, потім сказав:

– Але... Я вас розумію. Може б, і я на вашому місці не сказав... Ви ж не донощики... Ви чесні хлопці, що допомагають боротися зі злочинністю.

Григорій Тарасович усміхнувся: – То от чого наші запаси зменшилися. А я дивлюсь – півсумки нема. Невже, думаю, на хлопців після добрячої вечері такий апетит вночі напав...

– Тільки де ж він усе-таки подівся, той Ципа? – задумливо мовив капітан Горбатюк. – Обшукали ж весь корабель. І шлюпки, і всі закутки, куди можна сховатися. І ще ж до швартовки, в дорозі. Невже вплав утік?

– А що – запросто! – сказав Вітасик.

Григорій Тарасович глянув на сина і посварився пальцем.

Розділ XVII

Ципа і Вороний

– Іване Романовичу, уже ж минуло кілька днів. Я вас не турбував. Розумію, ви вразливий. Такий пережили стрес... І взагалі... Я вважаю, вас примусили, шантажували... Ви людина, мені здається, непогана. Мені багато розповідала про вас дружина, Ніна Олександрівна.

Сокирко звів на Горбатюка здивований погляд:

– Це ваша дружина?! Ах, так... так... вона ж говорила... Який збіг!.. Хто б подумав... – погляд Сокирка пригас.

– Я знаю Григораша. Він здатен на все. А ви людина м'яка...

Сокирко зітхнув:

– Я теж його знаю... На жаль!..

– Ви обіцяли розказати. По-моєму, вже час.

– Розказати... Це не так просто... Ви навряд чи повірите.

– Постараюсь.

– Не знаю навіть, із чого почати...

– Давайте почнемо по порядку. Ну, по-перше, хто такий Ципа? Чого ви його так злякались?

– Ципа?... Хто такий Ципа?... – співак гірко усміхнувся. – Ципа – наш однокласник.

– Що?

– От бачите, ви вже не вірите.

– Але ж він, пробачте, хлопчик. А ви – доросла людина. І не дуже юна.

– Тридцять сім.

– А йому – дванадцять. – Не знаю...

– Щось я не дуже розумію.

– Думаєте, я розумію? Я теж не розумію.

– Ну, давайте постараємось зрозуміти разом. Розкажіть. Спокійно розкажіть.

Сокирко зітхнув:

– Якби ж можна було спокійно розказувати... Коли воно якесь божевілля... Марення якесь... – він знову зітхнув. – Це було двадцять п'ять років тому. Вчилися ми тоді в шостому класі, троє нерозлучних друзів – я, Семен Пилипей і Славко Ципа. Справжнє прізвище його було Цибуленко, але інакше, як Ципа, ніхто його не називав. Ще в першому класі дали йому таке прізвище, він тоді був худенький, маленький, шийка тоненька, курчача. Одне слово Ципа – «Ціп-ціп-ціп!» Так його в першому класі дражили. Найменший був серед нас. І хоч потім він швидко підріс і став майже такий, як ми, прізвище лишилося. Всі його любили, не тільки ми з Семеном, усі в класі. Світлої вдачі хлопець був. Добряга й оптиміст. Ніколи не плакав, що б не трапилося. І завжди всіх заспокоював: «Держи себе в руках! Все буде о'кей!» Хоча здавалося б,

не він, а його треба було заспокоювати. Бо з ним найчастіше й траплялися різні неприємності – то впаде, то перечепиться, то загубить щось, то штани розпанахає, то ще щось. Не дуже він був меткий і ловкий.

А от хто був меткий і ловкий – то це сусіда мій, десятикласник Юрко Григораши. Найавторитетніша для нас людина тоді, шибайголова і хуліган, як вважали дорослі, герой і одчайдуха, як вважали ми. Наш кумир... Ви не дивуйтесь, ми були в шостому, він у десятому... В шостому хлопці такі дурні...

– Я не дивуюсь, я сам був у шостому класі, – сказав капітан Горбатюк.

– Власне, тільки вважалося, що він у десятому. В школу він уже не ходив, тинявся по вулицях, бречав увечері на гітарі в кодлі таких, як він, підлітків під горищем на сходах. Із шостого класу був на обліку в дитячій кімнаті міліції, але толку з того було мало. Виховувала його не міліція, а вулиця. Сім'я, як то кажуть, неблагополучна – батько алкоголік, вантажник у магазині. Троє дітей. Мати билася як риба об лід. Але це зараз я так міркую. А тоді я не міркував. Тоді я в рота йому дивився. Тоді я, та й Ципа, і Пилипей ладні були за Григораши на край світу, у вогонь і в воду. Він уже й тоді був гарний – смаглявий, стрункий і очі відважні такі, зухвалі. Одне слово – герой.

Того літа у Григораши було захоплення – коні. Вони з «кодлом» їздили електричкою у яке-небудь село, де паслися у нічному коні, крали їх, гарцювали по полях і лісах цілу ніч, а над ранок відпускали коней і тікали. Отака була розвага. Розповідалося про це з захватом, як про справжні ковбойські пригоди. І ми слухали, роззявивши рота, з безнадійною заздрістю.

Одного разу увечері ми сиділи на сходах під горищем. «Кодло» і Григораши, як завжди, угорі, наша трійця (я, Пилипей і Ципа) на східцях трохи нижче. То було наше традиційне місце. Крім нас, нікому з «малоліток» тут сидіти було не можна. Для нас, як велика честь, робився виняток. І то завдяки поблажливому ставленню до нас Григораши, мого сусіди.

Григораши запропонував знову погарцювати вночі, на кониках. Але кодло його сьогодні не підтримало. Кілька днів тому гарцювали, після того у більшості були дома великі неприємності. До того ж якраз з'явилася перша стаття у «Вечірці» про ці нічні гарцювання. Газети потім багато про це писали. Одне слово, кожен знайшов собі причину, ніхто не захотів. А Григораши був упертий.

– Ну і фіг з вами! – сказав він раптом. – На фіг ви мені здалися. Я он з «малолітками» поїду.

І він кивнув на нас.

Він навіть не спитав нашої згоди. Він був певен, що ми не відмовимося.

Нас охопила воднораз і шалена радість, і страх. Радість, що збудеться наша безнадійна мрія. І страх – що ж сказати вдома, як утекти на цілу ніч?

– Добре, я поїду, – похмуро сказав довготелесий Філя Філімон.

– І я, – шморгнув носом Лесик Дуремар. Інші промовчали.

– Значить, вшістьох. Порядок! Більше й не треба, – сказав Григораши.

Наша доля була вирішена.

– А... а що дома сказати? – заїкнувся Ципа.

– Нічого. Вранці скажеш. Як будеш виправдовуватися... – Григораши засміявся. – Не дрейф! Хапай момент! У тебе такого в житті більше ніколи не буде.

– Держи себе в руках! Все буде о'кей! – сказав Ципі Ципиними словами Пилипей.

Більше ми не говорили нічого. Те, що штовхало нас до Григораши, було сильніше за страх, за розум, за волю. Я потім ніяк не міг згадати, як ми дісталися до вокзалу, як їхали електричкою, як вийшли, як знайшли тих коней на узліссі.

Я добре пам'ятаю лише момент, коли сідали на коней.

Ципа якось одразу скочив на Вороного, це було навіть дивно – невмілий невдаха Ципа уже верхи, а ми з Пилипеем скачемо навколо своїх гнідих кобилок і ніяк не можемо сісти.

Та от уже й ми верхи, і всі скачемо у ліс. Десь там, ззаду, щось розпачливо кричить пастух, але ми не зважаємо, скачемо, скачемо, скачемо... Я досі пам'ятаю те незвичайне почуття – захоплення, радість і страх. Мені здавалося, що ми скакали дуже довго – півночі. А насправді то тривало, мабуть, із півгодини. Нарешті перед нами велика, осяяна місячним сяйвом галявина.

Ми спинилися.

– Ну як? – спитав Григораш, дивлячись на нас, неофітів.

– Клас! – сказав Пилипей.

– Сила! – сказав я.

– О'кей! – сказав Ципа. В нього було таке щасливе обличчя!

– Отож-бо! – сказав Григораш.

– А Ципі який коник дістався! А? – заздро мовив Філя Філімон. – Вороний!

– Ти диви! Справді! – Григораш скочив зі свого коня, підійшов до Вороного, на якому сидів Ципа, поплескав його по крупу, обійшов навколо, погладив по шиї. – Гарний коник!..

Він і справді був дуже гарний, цей кінь – чорний, як ворон, з білою плямою-зіркою на лобі, з шовковою гривою, стрункими ногами, з гордим поворотом голови на довгій гнучкій шиї. Красень!

– Махонемось. Злазь! – сказав Григораш.

Ципа зліз. Хіба з Григорашем можна було сперечатися?

Григораш схопив Вороного за гриву, підскочив і...

І Вороний раптом заїржав, став дибки і скинув Григораша на землю.

Філя Філімон і Лесик Дуремар зареготали.

– У-у, зараза! – скреготнув зубами Григораш, підводячись.

Він знову схопив Вороного за гриву і... знову Вороний заїржав і скинув його на землю.

Філя Філімон і Лесик Дуремар аж заходилися від сміху. Хирлявий «малолітка» Ципа, що ніколи на коні не сидів, без проблем, як то кажуть, гарцював на Вороному, а хвацький «ковбой» Григораш підступитися до нього не може. Кумедія!

Ще кілька разів намагався сісти на Вороного Григораш, але марно.

Нарешті не витримав:

– Чого щиритесь, аглоєди? Ану, спробуйте ви!

І... спершу полетів на землю Філя Філімон, за ним Лесик Дуремар.

Тепер уже реготав Григораш.

– От бачите, бачите!.. А ви сміялися. Це ненормальний кінь. Психічнохворий. Тобі, Ципо, просто пощастило. Ти дуже легенький. Він просто тебе не відчув. Він навіть не думав, що на ньому хтось їде. Ха-ха-ха!

Філя Філімон і Лесик Дуремар теж засміялися.

– На ньому не можна їхати, – сказав Григораш. – Поїдеш, Ципа, разом із Пилипеєм. А Вороного треба покарати, заразу.

У Григораша через плече висіла сумка. Коли він падав на землю, в ній щось торохтіло і дзвякало.

Григораш розсунув «блискавку» і витяг із сумки маленький топірець і цвяхи, великі дециметрові цвяхи. Я тепер думаю: невже вони випадково були тоді в сумці у нього – ті цвяхи? Мабуть, що ні. Мабуть, він давно задумав ту жорстоку витівку. І тільки чекав нагоди.

– Ану, ведіть його сюди, до пенька, – наказав Григораш Філімону і Дуремару. – Ставте копито на пеньок.

– Що ти робиш? Не треба! Не треба! – скрикнув Ципа.

– Ану, мовчи, шмакодяв! – замахнувся на нього топірцем Григораш. – Заберіть його! – гукнув він нам. – Бо я за себе не ручаюсь.

Григораш аж кипів од люті. Він не міг пережити своєї ганьби. І ми з Пилипеєм схопили Ципу й тримали його, а Григораш прибивав цвяхами копито Вороного до пенька. Вороний чогось не дуже й пручався. Може, він думав, що його підковують.

– Не треба! Не треба! Не треба! – кризь сльози вигукував Ципа. Ми вперше бачили, щоб Ципа плакав.

– Мовчи! Мовчи! – заспокоювали ми Ципу. – Він же тебе вб'є. Ти що, не бачиш, як він лютує?

Нарешті Григораш закінчив свою чорну справу і гукнув:

– По конях!

Філя Філімон і Лесик Дуремар одразу скочили на коней. Ми завагалися.

– Кому сказав! – вигукнув Григораш, уже сидячи верхи і розмахуючи топірцем. Ми з

Пилипеєм не витримали й побігли сідати. А Ципа не зрушив з місця.

– Я його не кину! – сказав він.

– Що-о?! Ти ще пишцать будеш? То я й тебе приб'ю до пенька. Ще цвяхи є.

– Не кину! Не кину! – вперто повторив Ципа.

Ми з Пилипеєм почали вмовляти Ципу але він нас не слухав.

– Ну й лишайся, зараза! Вперед! – гукнув Григораш і поскакав. Філя Філімон і Лесик Дуремар за ним.

Цю мить я потім все життя згадував із страшним соромом і каяттям.

Але зрозумійте! Ми були зовсім пацани, шестикласники. Ліс. Ми на крадених конях. Ніч. У будь-яку мить можуть з'явитися пастухи, селяни...

– Ципа, сідай, поїхали! – благали ми. Але він не слухав.

І тоді ми не витримали і поскакали доганяти Григораша.

Так. Я розумію. Це була зрада. Якби ми могли знати, що станеться, ми б, звичайно, лишилися. Але... Минулого не повернеш.

Ми догнали Григораша й хлопців. Ми просили вернутися. Але Григораш і слухати не хотів.

– Ніде не дінеться ваш Ципа. Посидить трошки в лісі й пошкандибає на електричку. Не так далеко. Кілометрів сім. Хай не буде таким розумним.

Ми погарцювали ще трохи, кинули коней і посунули на станцію.

Було навіть не дуже пізно. Пів на другу, чи що. Ми навіть ще встигли на останню електричку.

Ципа додому не повернувся.

Ми мовчали, нічого не говорили аж до вечора наступного дня. Тільки надвечір, плачучи, ми розповіли батькам усе.

Міліція шукала, прочісувала ліс дві доби. Не знайшла ні Вороного, ні Ципи. Ми не могли точно визначити галявину. Мабуть, тому, що тоді була ніч і ми були у такому стані, ми не запам'ятали місцевості. Філя Філімон та Лесик Дуремар теж плуталися й запевняли, що були там уперше. Єдиний, хто добре знав місцевість, був Григораш. Але він зник. За ним були ще якісь гріхи, і він просто втік із дому. Він уже давно збирався тікати, говорив про це «кодлу».

Ми з Пилипеєм дуже переживали.

Був оголошений розшук по всій країні.

Цілий рік Ципина фотографія висіла на стенді біля райвідділу міліції. Потім її зняли.

Що з ним сталося – так ніхто й не знав.

Пустили чутку, начебто Григораш і хлопці вбили його і закопали в лісі. Але ми ж були свідками – ніхто тоді Ципу не вбивав.

Про Григораша я нічого не чув років п'ять. Потім якось зустрів Філю Філімона, і він сказав, що Григораш уже двічі сидів у тюрмі, спершу в колонії для неповнолітніх, потім на хімії. Одне слово, став рецидивістом.

Батьки Ципи кудись виїхали.

Дитинство закінчилося. Почалося доросле життя.

Пилипей пішов у мореходку. Я – в консерваторію. Бачилися рідко, хоч жили в одному місті. Дружби між нами не було. Мабуть-таки, через Ципу. Кожному з нас боляче, неприємно було згадувати ту ганебну нашу поведінку, і тому не хотілося бачитися. Час ішов.

Ципа забувався поволі.

А потім і зовсім не згадувався. Така вже особливість людської психології – людина жене від себе неприємні, болючі, страшні спогади.

Пилипей став капітаном. Я – співаком.

Жили кожен своїм життям. Досягли певних успіхів.

І от... Вперше це було років п'ять тому. На концерті. В мене був у той день особливий успіх. Знаєте, у кожного співака бувають такі щасливі дні, коли ти в голосі, сам відчуваєш, що співаєш добре, і публіка сприймає особливо, аплодують шалено, кидають квіти, викликають на «біс». Вийшов я на авансцену, нахилиюся, приймаю квіти... І раптом бачу – стоїть унизу... Ципа. У тій самій сорочечці, що була на ньому в той останній день, такий самий дванадцятирічний, як тоді. Стоїть, усміхається, аплодує... Все у мене попливло перед очима.

Мабуть, я на якусь мить утратив свідомість. Але не впав. Хитнувся тільки. Прийшов до тями, дивлюсь – нема вже Ципи, якісь дівчата на тому місці одштовхують одна одну. Ну, думаю, привиділось, примарилось. Та й чого хвилюватися, – сам себе заспокоюю, – він же не погрожував тобі, навпаки, аплодував і усміхався. Я й заспокоївся. А потім і зовсім забув про той епізод.

Минули ці п'ять років. Мені вже заслуженого дали, уже й за кордоном гастролною, по радіо, по телебаченню виступаю часто. Одне слово – усміхається фортуна. Що ще треба? І раптом... Дайте води, будь ласка.

– Будь ласка!.. Перепочиньте трохи, заспокойтесь.

Розділ XVIII

Григораши. І знову – Ципа

Так от... Раптом увечері до мене додому приходять Григораши. Три місяці тому. Без попередження, без дзвінка. Як сніг на голову. Одчиняю двері. Стоїть на порозі. Усміхається.

– Не пізнаєш?

Я його одразу впізнав. Хоч двадцять п'ять років не бачив. З того самого дня. Заціпенів – що йому треба?

А він безцеремонно заходить у квартиру. Обводить її пильним оком, усміхається нахабно:

– А ти, шмакодяв, не бідуєш. Ти в порядку. Та не дрейф, я не грабувати тебе прийшов.

Дивлюсь я на нього, і старий дитячий трепет перед ним охоплює мене.

Слова сказати не можу.

Сідає він, ногу на ногу, закурює, дивиться примружено, глузливо:

– А я тебе у тюрмі бачив... По телевізору. Карузо! Кар-р-ру-зо! – повторив розкотисто. – Але – компліменти потім. Спершу справа. Так от. Мені ваша допомога потрібна, шмакодяви. Твоя й капітана Пилипея. З ним я вже говорив.

Я нарешті подав голос:

– Що таке?

– Зараз розкажу. Тільки попереджаю. Справа серйозна. І люди в ній задіяні поважні. І тут, і за бугром. Хочеш, не хочеш, доведеться робити. Просто іншого кадра в мене зараз немає. Я так і сказав: «Карузо зроби». А раз я сказав, ти ж знаєш... – він струсив попіл цигарки мені на плече.

Так, як і в дитинстві, він не питає згоди, він сам вирішив. І все.

– Що тобі треба? – ледь чутно прохарамаркав я.

– Нічого особливого. Треба, щоб ти поїхав за кордон і там передав дещо одному дяді. Фільм «Діамантова рука» бачив? От-от. Свою частку одержиш. Солідну.

Я похолов.

– Але... як же я поїду за кордон? Коли?

– Через три місяці. Є круїз по країнах Європи. Завтра ж почнеш оформляти пугівку. У турфірмі вже домовлено. А до Одеси доїдеш із Пилипеєм. На теплоході я тобі передам усе, що треба. Отак! Він підвівся, ще раз струсив попіл від цигарки, тепер уже на друге плече. Пішов до дверей, у дверях обернувся й сказав:

– Якщо ти мене закладеш, тебе заріжуть, Карузо. Просто – для інформації. Щоб ти не сумнівався. Буде жаль, ти непогано співаєш.

Він вийшов, навіть не попрощавшись. Я не спав усю ніч. Вранці побіг до Пилипея. Він був дома.

– Боюсь, що доведеться робити, – похмуро сказав мені Пилипей. – Навіть газети визнають, що організована злочинність – страшна річ. А тут ще й міжнародна мафія підпряглася. Коли нас із тобою поріжуть на шматки і одправлять малою швидкістю у різні кінці України, міліція тільки поспівчуває, та й годі. Я ще хочу пожити.

Ви, звичайно, засуджуєте нас. Та й я б на вашому місці засуджував. Але ми просто боялися. Страшенно боялися за своє життя. І мали всі підстави.

Взагалі я не знаю, як би розгорталася подія, якби не Ципа... Він з'явився раптом у

філармонії, перед моїм концертом. Зайшов і сказав: «Здоров, Сокирко! Привіт тобі від Вороного!» У тій самій сорочечці, такий самий дванадцятирічний, як тоді. Це було неймовірно. Це був жах. І головне – як він на мене дивився, яким тоном він це сказав: «Привіт тобі від Вороного!» І в погляді, і в словах, і в інтонації був глибокий докір – що ж ти, мовляв, робиш, я ж усе знаю... Я не витримав і втратив свідомість. Від потрясіння. І я ж не міг нічого сказати. Нікому. Не міг пояснити. Це ж треба було розказувати все. Все! І про Григораша. І про діаманти. Накликати собі смерть...

Я ще сподівався, що це в мене галюцинації від перевтоми, від нервового напруження. Але на другий день, на теплоході, коли я сказав про це Пилипею, він розповів мені про свій випадок: про несподівану появу Ципи на кормі, про ті ж самі слова, про те, як він упав за борт.

Сумнівів не лишалося. Це було насправді.

Нас охопив панічний страх.

Що ж це таке? Як же це можливо?

І тут я згадав...

Колись я їхав у електричці, й позад мене хтось розповідав якусь дивну страшну історію. Про маленького хлопчика, якого колись убили. А через багато років до сусідів прийшов хлопчик зі шрамом на скроні й почав доводити, що він і є той убитий. І так точно описував все, як було і що де стояло, ніколи не будучи в хаті, одразу зорієнтувався і показав, де стояли меблі, яких уже не було, – аж волосся в сусідів ворушилося на голові од жаху...

Я не бачив того, хто розповідав цю історію, але й мені стало моторошно. А люди ззаду говорили про цілковиту можливість таких речей, заговорили про душу, яка не вмирає, про переселення душ... Мені час було вже виходити, і я пішов не дослухавши, і так чогось і не обернувся – і не побачив оповідача...

І ще я згадав читану в дитинстві книжку англійського письменника Джеймса Баррі «Пітер Пен» – про хлопчика, який не хотів вирости і назавжди лишився дитиною. І хоч це була повість-казка, а все-таки... Всі дива колись були казками, а потім стали дійсністю – і літаки, і телевізори, і комп'ютери... І щодня ми чуємо про якесь нове диво, яке стало дійсністю. І вже навіть академічна наука почала визнавати можливість ще вчора неможливого. Я десь недавно читав, що якийсь український учений доводить, що наша цивілізація налічує не сотні тисячоліть, як завжди вважалося, а всього шість тисяч років – як у Біблії...

Одне слово, ми з Пилипеєм дійшли висновку, що ми не божевільні, не маримо, що незбагненно яким чином, але наш друг Ципа матеріалізувався у колишньому дитячому вигляді, і з цим треба рахуватися.

Було ясно, що Ципа щось знає про наші теперішні зв'язки з Григорашем і засуджує нас.

Але що нам було робити?

Григораш їхав разом із нами на теплоході. Він примусив Пилипея, щоб той узяв його до себе в каюту. Капітан має таке право – везти в своїй каюті родича, товариша абощо. Григораш передав уже мені оті тюбики. Зайшов уночі до каюти, так щоб ніхто не бачив. Сказав, що на теплоході їде ще багато його спільників. Вони всі, мовляв, мусять оберігати мене, щоб зі мною нічого не трапилося аж до посадки в Одесі на інший корабель. Думаю, просто мене залякував.

Але й він злякався. Я бачив. Коли ми з Пилипеєм розказали йому про Ципу. Почав сміятися з нас, глузувати. Але в очах був страх.

А коли ми почали переконувати його, розлютувався:

– Заткніться! Чуєте! Якщо я побачу того вашого Ципу, я уб'ю його власними руками. І викину за борт. Ви що – хочете зірвати мені справу? Я й вас кінчу! Ідіоти!

Тієї ж ночі у вікно моєї каюти зазирнув Ципа.

Я мало не вмер із переляку.

Вранці сказав Пилипею. Він спершу вирішив зробити облаву. Я ледве вмовив його. Я боявся. Я тепер боявся всього на світі. Ті клятві тюбики з коштовностями не давали мені жити. Нарешті я не витримав.

Коли всі пішли на екскурсію, я заскочив до телефонної будки, набрав «02» і сказав оту фразу про діаманти на теплоході «Квітка-Основ'яненко». Григораш не міг цього бачити. Вдень він не виходив з каюти капітана. І на жодні екскурсії не ходив.

Я вже навіть хотів, щоб мене заарештували. Аби тільки закінчилась ота мука. Тепер мені

все байдуже.

Про одне лише благаю – знайдіть Ципу!.. Знайдіть! Благаю!.. Я не зможу на світі жити, якщо не зустрінуся з ним, не вимолю в нього прощення...

– А по-моєму, це вже не обов'язково, – сказав капітан Горба-тюк. – Людина кається не перед кимось, а головним чином перед власною совістю...

Розділ XIX

Клює, та не ловиться...

Женя й Вітасик ловили рибу на десятому причалі. Поплавці гойдалися на хвилях, їх зносило течією, і раз у раз доводилося закидати заново. Кльову не було.

– Невже це справді? – вже вкотре запитував себе Вітасик. – Невже можливо, щоб людина не виростала, лишалася пацаном так багато років?

– А може, то син Ципи? Бувають же сини, точнісінько схожі на тата в дитинстві. Тато йому розказав свою історію, і він вирішив одплатити друзям-зрадникам.

– Та воно-то можливо, – кривився Вітасик. – Але... пам'ятаєш його слова: «Двадцять років не їв»...

– Ну, коли людина голодна, може сказати й – сто років не їв. Звичайне перебільшення.

– А очі! Ти пам'ятаєш його очі? Якись особливі, недитячі. Я звернув увагу. Чесне слово.

– І куди він усе-таки зник?

Женя знизав плечима. – Стрибнув із теплохода, – почувлося ззаду. Хлопці обернулися.

Ззаду стояв, усміхаючись, із вудочками на плечі, Платоша. Вони й не почувли, як він підійшов.

– Ти про... Ципу? – спитав Вітасик.

– Ну, не знаю... Ципа чи інший якийсь пацан. Тієї останньої ночі я вийшов на верхню палубу. Бачу – від шлюпки за трубу метнулася якась маленька постать. Потім наче з корми плюснуло щось у воду. Я підбіг – на кормі нікого. За кормою вода піниться, а далі темрява, не видно нічого. Може, здалося...

– Це він! – впевнено сказав Вітасик.

– Хтозна... – знизав плечима Платоша і раптом закричав: – Клює! Клює! Тягни! Ну!

Женя схопив вудлище, підсік, і на сонці заблискотіла довга й вузька, як шабля, чехоня.

– Якби й таємницю можна було отак: раз – і на гачку, – усміхнувся Платоша. – Але таємницю, якщо вона справжня, так просто не вловиш. Справжня, пацани, таємниця клює, клює, та не ловиться...

Хлопці не відгукнулися.

Знову закинули вудочки і мовчали, про щось міркуючи. А з вікна каюти «Квітки-Основ'яненка», пришвартованого біля третього причалу, дивився на них, усміхаючись, якийсь хлопець.

Було далеченько, й обличчя не розгледіти...

Агент СД

Розділ I

Сімейна справа Милочки Петриківської

Милочка Петриківська, завжди безтурботна й усміхнена, перша красуня сьомого «Б», в яку по черзі закохувалися всі хлопці класу, раптом перемінилася. У понеділок прийшла до школи заплакана і сумна. На всі розпитування тільки махала рукою і одверталася. За весь день ні разу не усміхнулася. Навіть коли Вова Сорока, намагаючись її розвеселити, став на парті догори ногами.

– Понеділок – важкий день, – заспокоїв Вову Шурик Дармовис.

Але й у вівторок Милочка була заплакана й сумна.

– Мовчить, нічого не каже, – розгублено розводила руками Оксана Фіцелович.

На парті догори дригом стали вряд Вова Сорока, Шурик Дармовис, Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко.

Але Милочка навіть голови не підвела.

А коли й у середу Милочка прийшла до школи заплакана, сьомий «Б» вже не на жарт стурбувався.

– Що таке? Що сталося? Яке горе?

– Може, хтось помер, у тюрму посадили абощо?

Проте Слава Порохня, що жив з Милочкою в одному будинку, запевняв, що ніякого горя в родині Петриківських нема. Усі живі-здорові, на волі, ніхто не вмер, навіть не захворів. Якби щось таке сталося, було б відомо. Тато Милоччин, Сергій Терентійович Петриківський, був професор, доктор наук, вчений-мікробіолог. Ще й громадський діяч. Часто виступав по радіо, по телебаченню з лекціями про охорону навколишнього середовища, друкував статті з екологічних проблем у газетах і журналах.

Якби з ним щось сталося, справді було б відомо, навіть із газет.

Тоді що ж таке з Милочкою?

Щось особисте? Може, закохалася нещасливо? Ні, це абсолютно виключено! В неї закохувалися. Вона – ніколи.

Що ж таке?

Розгадка наступила тільки в п'ятницю.

Причому сталося це так несподівано, що Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко були просто приголомшені. Бо... Але давайте все по порядку.

У п'ятницю після першого уроку Милочка Петриківська, проходячи повз парту Жені й Вітасика, нишком поклатла їм складений учетверо аркушик паперу, і Вітасик роззявив рота, прихлопнув аркушик спітнілою долонею і закам'янів.

Клас уже спорожнів, усі вибігли в коридор, а Вітасик усе ще сидів нерухомо, поклавши на парту руки, як той сфінкс єгипетський.

– Що таке? – пошепки спитав Женя, який не бачив, що поклатла на парту Милочка.

– За-записка... по-моєму, – прошепотів Вітасик.

– Ану!

Вітасик тремтячими руками похапцем розгорнув аркушик.

Так, то була записка.

«Ж. і В.!

Мені треба з вами поговорити.

Після школи у сквері біля ведмедів.

Тільки нікому!

Будь ласка!

Гаразд?

М.»

Тепер за партою сидів уже не один сфінкс, а два.

Я думаю, що й ви, одержавши таку записку від першої красуні у класі, на якусь мить закам'яніли б.

Наступної миті вони схопилися, вискочили з-за парти й побігли в коридор.

Милочка самотньо стояла біля вікна й дивилася на шкільне подвір'я.

Враз обернулася, побачила хлопців і, почервонівши, насупила брови – стривайте, мовляв, не викажіть мене.

Хлопці спинилися з розгону, презирнулися, теж почервоніли, потім глянули на Милочку і мовчки разом кивнули: розуміємо, мовляв, не турбуйся, все о'кей, у сквер прийдемо.

Ех, яка ж то мука пекельна терпіти аж чотири довжелезні уроки!

Женя й Вітасик раз у раз оберталися до Милочки і, коли вдавалося перехопити її погляд, мовчки смикали головами, киваючи. Милочка червоніла й опускала очі.

І Женя, і Вітасик – обидва в той день одержали незадовільні оцінки. Женя з хімії, Вітасик із географії. Хоча обидва домашні завдання готували. Але зосередитися і зібрати думки до купи не могли ніяк. Ну, які могли бути у голові альдегіди або корисні копалини, коли увесь організм був сповнений трепету й чекання!

І от нарешті прозвенів дзвінок з останнього уроку.

У глухій алеї скверу, що біля школи, стояла велика гіпсова скульптура – ведмеді на дереві. Щовесни скульптуру заново фарбували і кожного разу іншою фарбою. Торік ведмеді були сірі, а цієї весни стали жовтими.

До тих жовтих ведмедів і прибігли Женя й Вітасик. Милочки, певна річ, іще не було. Де ви бачили, щоб красуні приходили на побачення першими? Зате був якийсь вусатий старшокласник, який сидів на лавочці біля ведмедів і пахкав сигаретою.

Побачивши хлопців, він чвіркнув крізь зуби й мовчки смикнув головою – геть, мовляв, звідси!

Хлопці одвернулися, удавши, наче не розуміють.

Старшокласник тихо свиснув і сказав англійською мовою:

– Донт ю андестенд? Гоу гоум!

Женя з Вітасиком глянули один на одного.

У кожного в очах була відчайдушна рішучість – триматися до кінця.

– Ніхт ферштеєн! – сказав Женя. – Неблагородно поводитесь, пацани, – несподівано миролюбно сказав старшокласник. – Я тут чекаю одну людину.

– Ми теж! – задерикувато сказав Вітасик. Старшокласник зареготав.

– Ваше щастя, що моя людина вже йде. А то дав би й одному, й другому такого копняка, що полетіли б у космос. Рано починаєте, пацанята.

Людина старшокласника була у міні-спідниці, підмальована і теж із сигаретою.

Обнявшись, вони пішли по алеї, озираючись і регочучи.

Милочка прийшла хвилин через десять. Видно, вона чекала, поки розійдуться додому однокласники.

Хлопці нічого їй не питали, тільки мовчки, нетерпляче дивилися.

Вона сіла на край лавки осторонь від них. Зітхнула. Видно, їй важко було почати розмову.

– Я... мені... – нарешті вимовила вона. – Ви ж... знаєте тих міліцейських капітанів... А він не хоче звертатися до міліції. Категорично... Хлопчики, допоможіть мені, – підборіддя у неї затремтіло, на очах з'явилися сльози.

– Що?... Хто не хоче звертатися?... Що трапилося?... Що треба?... – перебиваючи один одного, підсунулися на лавці до неї Женя й Вітасик.

– Тато... не хоче... Продав машину... і гроші всі в банку зняв... і каже, що загубив... Начебто хотів купити нову дачу на Десні, їхав на катері, тримав у руці портфель, ручка одірвалася, і портфель упав у воду. А ми з мамою не віримо. Нам здається, що він... що його хтось шантажує... що він оддав гроші якимсь злочинцям... Я так боюсь!.. Хлопчики! Що робити?... Я просто не знаю... – вона знову заплакала.

Хлопці презирнулися.

Он воно що!

– А... скільки грошей було? – спитав Вітасик.

– Багато, – схлипнула Милочка. – Сорок тисяч. Все життя... І машину ж продав...

– А до водолазів, майстрів підводного плавання не зверталися? – спитав Женя. – За такими грошима можна й...

– Я теж вважаю. А він не хоче. Каже, там течія швидка, глибоко, все одно у мул затягле... Нічого, каже, проживемо без дачі й без машини. Мільйони людей живуть без дач і без машин...

– Взагалі, звичайно, – підхопив Женя Кисіль. Ні в його, ні у Вітасикових батьків не було ні дачі, ні машини. – Та хіба я про дачу, про машину! – скривилася Милочка. – Мені... мені тата жалко. Якщо це злочинці, вони ж і далі можуть вимагати... І взагалі...

– Взагалі, звичайно, – зітхнув Вітасик Дорошенко.

– То що ж робити?... – розгублено закліпала своїми довгими віями Милочка.

– Якщо тато нічого не говорить, то... – Вітасик знизав плечима.

– Як же дізнаєшся? – Женя теж знизав плечима. – Чи злочинці, чи не злочинці?

– Але ж є у міліції якісь методи. Мусять бути... – Милочка з надією подивилася на хлопців. – Я й подумала... Може, ви поговорите, порадитесь зі своїми капітанами. Тільки так, щоб тато нічого не знав.

Хлопці презирнулися.

Справа була явно безнадійна. Але просила Милочка. Милочка Петриківська!.. Зверталася до них у такій інтимній, особистій сімейній ситуації. Хіба можна було відмовити?

– Ну, гаразд! – сказав Женя.

– Ми поговоримо! – сказав Вітасик.

–

Розділ II

Інцидент в Ощадбанку

Любов Іванівна, контролер Ощадбанку гарна і привітна жінка не першої, як то кажуть, молодості (років за п'ятдесят), звівши голову, усміхнулася:

– О! Ми вас уже чекаємо. Доброго ранку, Всеволоде Казимировичу! Давайте вашу книжку.

Касирка Олечка, гарненька і молоденька, теж звела голову й усміхнулася постійному клієнтові:

– Здрастуйте!.. Щось, мабуть, купуєте? Фундаментальне?

Всеволод Казимирович Стародуб чогось не усміхнувся, як завжди, а невдоволено скривився.

– Олечко! Не став нескромних питань! Будь ласка, – насупила брови Любов Іванівна.

Олечка знітилась, почервоніла і опустила очі.

Всеволод Казимирович теж знітився, але не почервонів, а навпаки – зблід. І, наче вибачаючись, промовив:– Та ні! Нічого-нічого... Не купую, Олечко. Позичаю. Шкільному товаришу.

– Таку суму?! – здивовано виструнчилась на стільці Любов Іванівна.

– А що поробиш?... Купує квартиру. Сімейні обставини. Нова сім'я. Молода дружина, – тільки тепер він усміхнувся, та й то якось вимучено, невесело.

Любов Іванівна несхвально похитала головою:

– Пробачте, це, звичайно, не моя справа... Але, мені здається, вам не слід було б цього робити. Якщо я правильно зрозуміла, ваш товариш покинув дружину, з якою прожив багато років, дітей, і збирається почати життя спочатку. Причому на чужі гроші! Нехай візьме кредит у банку...

Всеволод Казимирович знову скривився і не відповів.

– А по-моєму, Всеволод Казимирович чинить дуже благородно. Я схилиюся перед ним. Підтримати чиєсь кохання, сприяти чужому щастю – це... – Олечка говорила пристрасно, як на сцені.

– Щастя на чужому нещасті – це злочин! – перебила її Любов Іванівна.

– От правду кажуть, ніколи старші, – Олечка хотіла сказати «старі», але вчасно виправилася, – ніколи старші не зрозуміють...

– Будь ласка, я вас прошу, будь ласка! – перебив її тепер уже Всеволод Казимирович, нервово озируючись. За ним уже стояло в черзі кілька чоловік.

– Ви казали, будете брати акредитиви? Я би порадила дорожні чеки, – мовила Любов Іванівна і звернулася до черги: – Вибачте, будь ласка, хто поспішає, не стійте. Доведеться зачекати. У нас буде довга операція.

Двоє з черги, невдоволено буркнувши, пішли, троє лишилися.

Всеволод Казимирович виявляв явне занепокоєння, весь час оглядався, нервово позирав на годинник.

Любов Іванівна й Олечка більше не говорили нічого. Працювали мовчки.

Тільки потому як Всеволод Казимирович пішов, обстановка в Ощадбанку трохи розрядилася.

– Пощастило комусь! – мрійливо усміхнулася Олечка.

– А комусь ні, – зітхнула, але одразу ж усміхнулася Любов Іванівна, тепер уже до наступної клієнтки, підфарбованої бабусі у крислатому капелюшку:– Здрастуйте, дорога Ангеліно Іванівно! Вибачте, що довелося чекати...

– Нічого, мені поспішати нікуди. Хай молоді поспішають.

Проте не поспішала, мабуть, лише одна Ангеліна Іванівна. Всі

інші кудись поспішали. Майже весь день в Ощадбанку була черга, і Любові Іванівні та Олечці ніколи й угору було глянути, не те що продовжити свою дискусію. Тільки десь годині о п'ятій на кілька хвилин Ощадбанк спорожнів, і вони змогли трохи перепочити. І в цей момент двері прочинилися, і спершу забіг великий попелястий пудель, а за ним велично впливла дебела пещена дама. Це була дружина члена-кореспондента Академії наук Всеволода Казимировича Стародуба Ірина Семенівна, «кореспондентша», як її називали позаочі сусіди та знайомі. Була вона ровесницею Любові Іванівні, але на вигляд набагато молодшою. Бо дуже дбала про свою зовнішність. Двічі на тиждень ходила до масажистів і до візажистів, і це, звичайно, давало наслідки.

– Здрастуйте, Ірино Семенівно, голубонько, – люб'язно привіталася Любов Іванівна. – Ви чудово виглядаєте... Як завжди...

– Ах, яке там... Здрастуйте! – вона махнула рукою. – Оце з аеропорту. Проводжала свого.

– Полетів?

– Так не люблю, коли він літає!.. Не довіряю тим літакам. Але він уперся.

– Ну що ж, може, й правильно. Краще не ризикувати. Хоч і дорожні чеки везе, але ж такі гроші...

– Які гроші?! – «кореспондентша» застигла з роззявленим ротом.

Любов Іванівна спохопилася, безпомічно глянула на Олечку але було вже пізно.

– Він що... зняв із книжки?... – «кореспондентша» не договорила, очікувально вп'явшись

очима в Любов Іванівну.

– Ой! Ми ж не маємо права... таємниця вкладу, – ледь чутно пролепетала Любов Іванівна.

– Ви що – мене не знаєте?... Скільки він зняв? – вона була бліда як стіна.

Любов Іванівна знову подивилася безпорадно на Олечку, шукаючи підтримки. Олечка підняла догори плечики і затрусила з боку в бік головою.

– Скільки? – трагічним голосом повторила «кореспондентша».

– С-сорок тисяч... – не сказала – видихнула Любов Іванівна. В цю мить двері розчинилися, і до Ощадбанку зі сміхом увірвалися троє молодих хлопців, певно, студенти.

Далі вести цю розмову було неможливо.

Ірина Семенівна ображено стулила губи і, не попрощавшись, пішла до дверей.

Вона виходила з Ощадбанку згорблена, жалюгідна, постаріла на двадцять років.

Пудель вискочив за нею, підібгавши хвоста.

Ощадбанк містився у будинку, де мешкав із батьками Женья Кисіль.

Розділ III

Невдача. НЛЮ. Дядько Бориса Івановича

Капітана Горбатюка у райвідділі не було – поїхав розслідувати розбійний напад на кафе, що стався сьогодні вночі.

Хлопці чекали години дві, але марно.

– Він може й до вечора не повернутися, – сказав черговий. – Розбійний напад – це вам не жарти. Детальний огляд місця події, збір речових доказів, опитування свідків... Це вимагає уваги й часу. А у вас щось серйозне? Може, мені доповісте?

– Та ні, вибачте... – зам'явся Женья.

– Нам до капітана. Особисто, – сказав Вітасик.

– Ну, дивіться... – хлопцям здалося, що черговий образився. Він був новою людиною у райвідділі і нічого не знав про дружні стосунки Жені й Вітасика з капітаном Горбатюком.

Почекавши ще трохи, хлопці вийшли надвір.

– Взагалі-то дохле діло, – сказав Вітасик. – Ну, чим може допомогти капітан? Якщо це навіть і шантаж, а потерпілий сам не хоче розслідування, що ти зробиш?

– Нічого, – погодився Женья. – Та й не до того тепер. Раз у нього розбійний напад.

– Але ж ми сказали, що подзвонимо. Вона чекає...

– І капітан Попенко у відрядженні... – зітхнув Женья.

– Давай усе-таки подзвонимо. І скажемо як є. А то вона подумає, що ми просто не захотіли. Образиться.

Вони підійшли до телефону-автомата, набрали номер.

Милочка не образилася. – Ну що ви, що ви! Не виправдовуйтеся! Коли зможете... тоді й... Спасибі! Ідіть готуйте уроки. А то завтра контрольна з математики. До побачення!

Як це приємно, коли перша красуня в класі, яка ще вчора гнула кирпу і навіть не дивилася у ваш бік, говорить із вами так лагідно й привітно!

– Треба-таки буде їй допомогти, – сказав Женья.

– Авжеж, треба! Та чи зможемо? – невпевнено відповів Вітасик.

– Самі ні, звісна річ. А з допомогою Анатолія Петровича та Степана Івановича... – тут Женья замовк, бо раптом побачив, що назустріч їм біжить Шурик Дармовис – переляканий, розгублений, очі горять, наче за ним сто вовків женуться.

– Ой!.. Ой!.. Ой!.. – задихаючись, тільки й спромігся вигукнути Шурик, наскочивши на хлопців.

– Що таке?

– Що з тобою?

Женья й Вітасик не відразу одержали відповідь. Шурик тільки тикав рукою назад у небо і ойкав. Нарешті вигукнув, віддихавшись:

– Там!.. НЛЮ бачив!.. На власні очі!.. Клянусь! Оно-но!.. Ще видно!.. Дивіться!

Хлопці подивилися туди, куди він показував, і ледь устигли помітити на крайнебі

маленьку білу цятку, що сховалася за хмари.

– Та яке НЛО! Звичайнісінький літак, мабуть, – сказав Женя.

– «Літак»! Що я, літака упізнати не можу? – пхикнув Шурик. – То ви просто не побачили, бо вже далеко було. А я отак-о бачив, майже над головою. Сріблястий довгастиий предмет. Без крил. Схожий на маленький дирижабль.

– Так, може, й був дирижабль, – сказав Вітасик.

– «Дирижабль»! – знову пхикнув Шурик. – Хіба дирижабль так літає? Раз! – і за мить півнеба. І знову завис.

Бачачи, що хлопці недовірливо презираються, Шурик махнув рукою:

– А! Ну вас! Хоми невірні! – і побіг далі.

– Невже справді НЛО? – дивлячись йому вслід, заздрісно проказав Женя.

– Як ми не бачили! – досадливо тупнув ногою Вітасик. – Що було б у небо глянути одному з нас!

Справді. Вони так мріяли хоч разочок побачити який-небудь нерозпізнаний літаючий об'єкт! Так мріяли! Особливо з минулої осені, коли Вітасиків сусіда, кандидат фізико-математичних наук і письменник Борис Іванович Бука, дав їм прочитати замітку про те, що сталося у Сумах 27 вересня. То було потрясно! Тут уже й найпоміркованіші скептики, що завжди говорили про НЛО, наче то атмосферні явища, уламки супутників, космічних ракет, радіозонди абощо, змушені були прикусити язика.

Які вже там атмосферні явища, уламки та радіозонди, як багато людей на власні очі бачили: підлетіла до парку червоно-бордова куля, відчинився внизу люк, і з'явилася істота триметрового зросту з трьома очима, у сріблястому комбінезоні й «чоботах» бронзового кольору, з якимось диском на грудях. І коли маленький хлопчик закричав із переляку, «триокий» глянув на нього – і хлопчик ураз знерухомів. Очі прибульця світилися при цьому. А потім він спрямував якусь півметрову трубку на шістнадцятирічного підлітка, і той... зник. Всі люди закричали. А «триокий» заліз назад у кулю, й куля полетіла. Й одразу знову з'явився підліток, що зник...

Все те засвідчили не лише очевидці, не лише журналісти, але й міліція (правда, в газетах потім були й спростування, але Слава Порохня твердив, що то навмисне, щоб не було паніки).

І хоч діти, які це бачили (а їх було чимало) довго після того боялися, Женя й Вітасик дуже їм заздрили. Стільки вже дітей бачили НЛО, а тут хоч би разочок!

І оце щойно Шурик Дармовис бачив, а вони були зовсім поряд і нічогісінько не бачили. Тільки якусь цяточку на крайнебі. Ну, не прикрість?

Краще б вони не зустрічали того Дармовиса і не чули про те НЛО.

Вітасик не знав тоді, наскільки зросте його досада ввечері. Бо тато, прийшовши з роботи, буквально з порога загукав:

– Слухайте! Я сьогодні НЛО бачив! Слово честі! На власні очі!.. Стою біля вікна, дивлюсь – а в небі з'явився сріблястий еліптичний параболоїд. Завис нерухомо, потім враз блискавично перемістився кілометрів на чотири. А потім зник. Ніхто мені не вірить.

Вітасик ледь не заплакав.

Але стримався і сказав:

– Ми з Женею теж бачили. Тільки вже на обрії. А Шурик Дармовис зблизька.

– Та ти що?! От здорово! Скажи? А то читаємо, читаємо, а самим бачити не доводилося. А тепер... Ану, ходімо швидше до Бориса Івановича.

Сусіда Дорошенків, Борис Іванович Бука, бородань років сорока, якого нещодавно прийняли до Спільки письменників і який після цього кинув роботу і цілком присвятив себе творчості, писав науково-художні книжки для молоді.

Авторитет його серед сусідів у питаннях науково-технічного прогресу був незаперечний.

Але сьогодні Борис Іванович зустрів їх чогось не дуже привітно. Був явно чимось заклопотаний.

Захоплену розповідь Вітасикового тата про НЛО сприйняв без особливого ентузіазму, як щось абсолютно рядове й звичайне:

– Що ж... вірю. Можлива річ. Цілком. Шкода, звичайно, що не сфотографували.

Григорій Тарасович був розчарований.

– Що це ви, Борисе Івановичу, не в гуморі? Взагалі помічаю, останнім часом ви чогось невеселий. Здавалося б, навпаки, є підстави радіти. Купили машину, про яку стільки мріяли. А замість радості – як у воду опущений.

– Та! – махнув рукою Борис Іванович. – Через ту машину й...

– Що таке? – здивувався Григорій Тарасович.

– Ну, ви ж знаєте, грошей у мене не було. За нову книжку, на яку я розраховував, заплатили небагато. А тут несподівано запропонували машину, зовсім не дорого. Що робити? Я до дядька. Ну, ви його знаєте, він у мене на дні народження був. Олексій Федорович Помазан. Доктор наук. Лауреат. «Виручай, дядю!» Він мені позичив. А тепер я дізнаюсь, що сам бігає, позичає. І не дріб'язок якийсь, а грубі гроші. В кого три, в кого дві, в кого півтори тисячі... Це мені мій колишній сокурсник сказав, який у тому інституті працює. А я віддати борг іще не можу... От і мучить мене совість.

Вітасик нашорошив вуха.

– Ну, не переживайте, – заспокійливо сказав Григорій Тарасович. – Мало що буває. Він же, як вам позику давав, не говорив, що йому теж потрібні!

– В тому-то й справа. Навпаки, казав: усе одно лежать без руху... І не останні ж оддавав. Ще, казав, є. І раптом... Чого йому так припекло? Дача є. Машину купувати й не думає. Дальтонік. Із дружиною розлучився, дітей нема.

– Може, закохався? Одружитися хоче?

– Ви що! Майже сімдесят років. Та й, крім науки, книжок і порцеляни, нічим не цікавиться. Фарфорових собачок колекціонує, їх у нього чотири шафи. – Все одно не хвилюється, – сказав Григорій Тарасович. – Не на хліб же позичає. Переб'ється як-небудь.

Вітасикові вже давно кортіло втрутитися, і він нарешті не витримав:

– А може, то шантаж? Ви ж знаєте, які зараз злочинці!

І тут Борис Іванович роззявив рота, хотів щось сказати. Але так і завмер із роззявленим ротом...

Розділ IV

Зустріч із капітаном Горбатюком

– А потім тільки – кліп! кліп! кліп! – Вітасик закліпав повіками, показуючи Жені, як це робив його сусіда Борис Іванович. – П'ять хвилин не міг нічого сказати. Так ця думка вразила його. І він тут же, при нас, почав дзвонити своєму дядькові. Спершу довго було зайнято, а тоді нарешті додзвонився. «Дядечку, – каже, – тільки я вас благаю, скажіть мені правду, у вас немає ніяких неприємностей?» Ну, я тобі не переказуватиму цієї розмови, я ж не чув, що йому той відповідав, але начебто дядько сказав, що все о'кей. Гроші він позичав, бо наклеювалися якісь дуже цінні експонати для його порцелянової колекції. І хай, мовляв, Боря не турбується і не морочить собі голови. Але Бориса Івановича розмова з дядьком не дуже переконала. Що це за експонати, які коштують такі шалені гроші? Та й голос у дядька був якийсь не такий, як завжди. Одним словом – щось не те... Так Борис Іванович і сказав.

– Ясно, – Женя загадково усміхнувся. – А тепер сядь, бо ти зараз упадеш... Моя двоюрідна сестра Олечка, та, що працює в Ощадбанку ти її знаєш, заходила увечері до нас узяти журнал «Дзвін». І розказала, що у них учора в касі трапилося...

Женя переповів Вітасику те, що ви вже знаєте, – про члена-кореспондента Всеволода Казимировича Стародуба та про його дружину-«кореспондентшу» Ірину Семенівну про оті сорок тисяч...

– Тю! – вражено сказав Вітасик. – Це вже не смішно. Це вже не поодинокі випадки, а – система. Тепер ми вже просто не маємо права мовчати.

– Я теж так вважаю, – погодився Женя. – Може, це справа серйозніша за той розбійний напад. Причому ти звернув увагу – і там сорок тисяч, і там сорок тисяч. Однакова сума. – Точно. Це, мабуть, не випадково.

– Ходімо до Степана Івановича.

– Сьогодні ж неділя!

– Додому.

– Чи зручно?

– Коли йдеться про шантаж, а може, навіть загрозу для життя таких людей – професорів, академіків, лауреатів, – які можуть бути церемонії?

– Спершу подзвонимо.

– Давай.

Вони підвелися з лави на бульварі, де сиділи, і попрямували до телефону-автомата на розі біля гастроному.

– Дзвони ти. Він тебе краще знає. Ти з ним більше контактував, – сказав Вітасик, даючи Жені трубку.

– Ну, гаразд, – Женя набрав номер. Відповів жіночий голос. Трубку взяла дружина Горбатюка Ніна Олександрівна.

– Добрий день! А Степана Івановича можна?

– Добрий день. А хто це його питає?

– Це Женя... Кисіль. Дуже... дуже треба.

– Зараз.

– Добрий день! – весело привітався капітан Горбатюк. – Що сталося?

– Здається, щось серйозне. Чесне слово. Хочемо порадитися. Тільки, вибачте, – не по телефону...

– Ну що ж, приходьте. Тільки зараз. Бо через дві години їду у справі.

– Спасибі. Ми зараз, зараз!..

Степан Іванович сам відчинив їм двері.

– Здоров, оперативники! Ну, що там у вас?

Ніна Олександрівна усміхнулася з кухні та привітно закивала головою.

Вони сіли у кімнаті на диван і почали розповідати. По черзі. Женя про професора Петриківського, Вітасик про колекціонера доктора наук Помазана, потім знову Женя – про члена-кореспондента Стародуба. Так домовилися зарані.

Степан Іванович слухав уважно, але часом ледве стримував усмішку.

Тільки як хлопці вже закінчили свою розповідь, капітан Горбатюк дозволив собі усміхнутися.

– Ну що ж, дорогі друзі, факти, наведені вами, самі по собі досить цікаві, але поки що доказами чийсь злочинної діяльності бути не можуть. У кожному випадку своє пояснення «потерпілого», куди він подів або хоче подіти свої гроші. Навіть якщо ці пояснення й не дуже переконливі, ніхто не має ніякого права втручатися. Саме втручання й було б протиправною, а відтак і кримінально караною дією. Отже, любі мої хлоп'ята, на цей раз творчої співпраці у нас із вами, мабуть, не вийде...

Хлопці вийшли від капітана Горбатюка засмучені й похнюплені.

– Я ж казав – дохле діло, – зітхнув Вітасик.

– Що ж ми тепер Милочці скажемо? – глянув на нього Женя.

Вітасик мовчки знизав плечима.

Розділ V

Перша розмова капітанів

Капітан Попенко повернувся з відрядження пізно ввечері. Прийняв душ, випив чаю й пішов до Горбатюка. Так у них було заведено – зустрічатися майже щовечора, ділитися новинами, радитися. Благо, ходити далеко не треба. Мешкали друзі на одній площадці, через стінку.

Горбатюк передусім, звичайно, розказав про нову справу – розбійне пограбування кафе. Одного з грабіжників, рецидивіста Короненка, вже й затримали.

– Ну, я такими успіхами похвалитися не можу, – похитав головою Попенко. – Два дні сидів у Полтавському обласному архіві, цілий день їхав у поїзді. В архіві потрібної мені інформації не знайшов. З'їздив, вважай, безрезультатно. Єдине що – у поїзді познайомився з цікавою людиною. їхав зі мною в купе вчений – спеціаліст з очисних споруд. Як відомо, це вкрай необхідна річ. Але яка ж вона складна і яка вартісна, коштує величезних грошей. Забруднюється середовище легко, швидко і просто. А очищається з неймовірними зусиллями. Щоб досягнути оптимальних результатів, потрібні мільярдні капіталовкладення. Він наводив приклад. У Німеччині в одному місті поряд із тепловою станцією побудований очисний завод, який повністю переробляє шкідливі викиди. Так будівництво самої станції коштує один мільярд євро, а очисного заводу – півтора мільярда. Уявляєш?... До речі, дізнавшись, що я слідчий, він мені розповів один епізод із родинного життя. У нього є старший брат, теж учений, але металург, може, ти навіть чув – академік Яворський. Так от був він якось у брата. Брат десь порався на кухні, готував вечерю. Він це любить робити сам. Тим більше дружина, вона артистка, була на роботі, в театрі. І раптом телефонний дзвінок. Бере молодший брат трубку. «Алло?» – «Добрий день! Це ви?» – «Я», – каже. «А це я. Ми тоді не домовилися про термін. Бажано було б...» – «Що? Хто це?» – «Уже забули? Агент СД». – «Хто-хто? Ви куди дзвоните? Вам кого?»

Розмова перервалася. Агент СД поклав трубку. Він до старшого брата, розказує про дивний дзвінок. А в них із братом голоси дуже схожі, особливо по телефону. «Може, це тобі, каже, дзвонили?» Брат явно знітився: «Ні-ні! Не знаю ніякого агента СД! Ти що?» Але йому здалося, що брат щось приховує. І ще одне – той мій супутник запевняв, що під час телефонної розмови він відчував якесь особливе почуття, незрозумілий страх, просто-таки трепет, наче гіпнотичний вплив «агента». Ну, я, звичайно, намагався його заспокоїти. СД, кажу, наскільки мені відомо, – то була нацистська служба безпеки у часи Другої світової. Під час війни, як з'ясувалося, старшого брата ще й на світі не було, яка вже тут агентурна робота! Отже, це якийсь жартун явно помилився номером. Але мій супутник сказав тоді ще про одну річ – старший брат запросив його до себе для того, щоб порадитися, як сказати дружині, що він учора програв у преферанс дуже велику суму. Понад двадцять тисяч. Це було дивно. Бо академік, хоч і грав іноді в карти, але, як то кажуть, «по-маленькому». І більше п'ятнадцяти-двадцяти гривень ніколи не програвав...

– Це цікаво! Знову, значить, академік! – очі капітана Горбатюка загорілися.

– Чого «знову»? – не зрозумів Анатолій Петрович.

– А того, що сьогодні зранку приходили Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко...

Степан Іванович розказав про візит хлопців і їхню розповідь.

– Ти диви! Справді факти лягають у певну версію, – Анатолій Петрович почував

потилицю. – Може, хтось і вирішив «потрусити» вчених... Але хто?

– Найвірогідніше, хтось із їхнього оточення.

– Що? Який-небудь професор чи академік? Чи, може, сам президент Академії наук?

– Ні. Але який-небудь родич – син, племінник абощо. Чи навіть сусіда, знайомий... Хіба мало навколо пристойних порядних людей крутиться різної шушвалі – алкоголіків, наркоманів, просто лайдаків, ласих до чужої копійки? Спробував шантажувати одного, вийшло, він і на інших перекинувся. І доїть їх, як корів.

– Ти гадаєш, учені всі такі дурні, що легко оддають великі гроші?

– Мабуть, – знизав плечима капітан Горбатюк, – він знайшов ключик. У кожної ж людини є якась слабина – риса характеру, недолік, пристрасть, а то й факт біографії, на чому можна зіграти. У науці останнім часом робиться казна-що.

– Безперечно. І підсиджують одне одного, і проштовхують негодящі дисертації, і незаслужені звання отримують... Що є – те є.

– І якщо є певна інформація, компромат, так би мовити, то можна й скористатися. Тому я й кажу – хтось з оточення, з близьких людей, може, й родичів.

– Маєш рацію. Вірогідна версія.

– Та, на жаль, взятися за її розробку зараз я не можу. Треба розкручувати той розбійний напад.

– І я часу не маю, – зітхнув капітан Попенко. – Копаюся, ти ж знаєш, у справі про зловживання в державних установах.

– Отже, доводиться констатувати, що ми, догадуючись про злочинні дії якогось агента СД, і пальцем не поворухнемо, щоб перешкодити йому.

– Для чого ці езуїтські висловлювання? Ти можеш щось запропонувати? – Поки що нічого. Просто розмірковую вголос. І шкодую, що не можу цим зайнятися. Бо ця справа мене вже гріє.

– Я бачу.

– Я уявляю собі, – мовив Степан Іванович, – що якийсь учений, може, зі світовим ім'ям, замість того щоб працювати над важливою науковою проблемою, від якої залежить прогрес усього людства, стоїть зараз у черзі до каси Ощадбанку, щоб зняти з рахунку усі свої гроші і оддати пройдисвіту, який їх проп'є й прогуляє... І після того він не те що не зможе продовжити свою роботу над науковою проблемою, а й узагалі хтозна, чи спроможний буде працювати. Такі стреси призводять і до інфарктів, і до нервових зривів. Одне слово – до цілковитої втрати працездатності.

– І хтозна, – посміхнувся капітан Попенко, – чи не стоїть за спиною отого агента СД справжній агент іноземних спецслужб, закинутий до нас для підриву української науки...

– Можеш сміятися, але не виключена й така можливість. І якщо ти думаєш, що іноземні спецслужби зараз абсолютно роззброїлися, підперли голови кулаками і розчулено дивляться, як ми будуємо капіталізм, бажаючи нам усіляких успіхів, то ти глибоко помиляєшся. Ми захоплюємося зараз, як там «за бугром» уміють працювати. Авжеж, уміють. Це стосується і їхніх спецслужб. Нікому там дурно гроші не платять.

– Згоден. Але тоді ця справа – не нашої компетенції, цим повинна займатися СБУ.

– Можливо. Тільки треба довести, що є певні докази слідів агентури спецслужб. Ато засміють. Ти ж знаєш, вони звикли дивитися на міліцію трохи зверхньо.

– Стривай, ти говориш так, наче ми вже почали цю справу. І знову-таки приватно, неофіційно, – Анатолій Петрович усміхнувся.

– Ні, – зітхнув Степан Іванович. – На жаль, ні. Не маю можливості.

– Але я ж тебе знаю. Ти вже будеш думати про це і вдень і вночі. І не відчепишся від тих думок, аж поки не дізнаєшся, чи дурниця ті всі підозри, чи ні... Ще й мене примусиш...

– Отут уже ти маєш рацію, – усміхнувся Степан Іванович. – Толю, ти ж усе-таки не такий завантажений...

– Авжеж! Складні справи тільки в тебе. А я байдики б'ю.

– Ні. Серйозно. Я ж бачу. Раз ти можеш на три дні їздити у відрядження, яке нічого не дає... – Ти теж по кілька днів працюєш без наслідків...

– Не ображайся, Толю. Я ж не...

- Ну добре, добре. Чого ти хочеш?
- Поцікався оточенням член-кора Стародуба і доктора наук Помазана, – мовив капітан Горбатюк. – А я спробую вийти на професора Петриківського і академіка Яворського.
- Ти ж зайнятий!
- Що поробиш...
- Ех, Степане, Степане!.. Знову починається приватний детектив. Мало нам клопотів службових, то ще й займаємося приватною практикою. З власної ініціативи.
- Така вже наша доля. Такий шлях собі у житті обрали. Ну, скажи чесно – коли тобі життя загадує якусь загадку, ти можеш відмахнутися і не думати про неї?
- Не можу. В тому-то й справа. До речі, з Яворським може допомогти й твоя Ніна. Вона ж знає всіх артистів. І Яворську, певно, теж.
- Я ж це й мав на увазі. Ніно! – гукнув із кухні, де вони сиділи, Степан Іванович. Ніна Олександрівна не відповіла.
- Не буди її. Вона вже, здається, задрімала. Завтра спитаєш... Ну, я піду. На добраніч!
-

Розділ VI

Друге побачення з Милочкою. Нові факти

У понеділок Милочка Петриківська прийшла до школи усміхнена й весела.

І наче сонце знову зійшло у сьомому «Б». Наче й не було того похмурого негожого тижня.

Після першого ж уроку на перерві Оксана Фіцелович уже розказувала дівчатам, а дівчата тут-таки переказували хлопцям про те, що тато Милоччин, професор Петриківський, продав машину, хотів купити дачу, віз гроші на катері і впустив у річку. І тому Милочка дуже переживала і плакала. Тобто все те, що під таким секретом Милочка розказала у суботу Жені й Вітасику, тепер розказувалося всім без усякого секрету.

Женя й Вітасик почували себе ображеними. Милочка наче зрадила їх. Причому знову у їхній бік навіть не дивилася. І навіть не поцікавилася, не спитала, чи говорили вони з капітаном Горбатюком. Нащо ж тоді просила?

Всі, звичайно, охали й ахали, бо гроші таки великі, і шкода, звісно. Але не вбиватися ж через гроші!

А дехто в душі й радів. Коли не в тебе, а в когось пропадають гроші – це навіть приємно. Така, на жаль, природа деяких людей.

– Професор не бідний, ще собі заробить, – сказав Вова Сорока.

– І так вони мають більше, ніж треба, ті вчені! – сказав Шурик Дармовис. – І гранти одержують, а толково пояснити нерозпізнані літаючі об'єкти не можуть.

І став розказувати про НЛО, яке він бачив у суботу.

Милочка цього не чула, джерготала собі та сміялася в іншому кінці коридору.

Жені й Вітасику про НЛО балакати не хотілося. Вони дивилися на безтурботну веселу Милочку і зітхали.

– Ну й нехай! – сказав Вітасик.

– Нам навіть краще! – сказав Женя.

– Добре, що Степан Іванович не взявся за цю справу.

– А то було б незручно. Просили, просили, а їй до лампочки.

Ех, красуні, красуні! Які ж ви непостійні й непослідовні!

Наступного дня, у вівторок, Милочка знову прийшла заплакана й сумна. І на всі розпитування знову махала рукою й одверталася. Але сьомий «Б» вже не переживав.

Тільки Женя й Вітасик дивилися на Милочку співчутливо й очікувально.

І вона, перехопивши їхні погляди, скрушно кивала головою.

А на перерві підкинула їм записку.

«Треба поговорити. Там само.

М.»

Після уроків хлопці побігли до жовтих ведмедів збуджені, ледве стримуючи радість. Хоч для радості причин, мабуть, не передбачалося.

На цей раз Милочка недуже й затримувалася.

– Ой, хлопчики! Ой, я просто не знаю... Я так боюся! – голос її тремтів і зривався.

– Що таке? – водночас вигукнули Женя й Вітасик.

– Все було так добре. Тато з мамою помирилися. А вчора увечері мама пішла ночувати до бабусі (вона хворіє). Ми лишилися удвох із татом. Я лягла спати. Але чогось довго не могла заснути, захотіла пити, вийшла зі своєї кімнати. Бачу – тато у кабінеті говорить по телефону. Причому якимсь дивним, не своїм голосом. Я тільки встигла почути два слова – агент СД... Тут тато вгледів мене – хоп! – і поклав трубку. І застиг, розгублено дивлячись на мене. Й мені стало чогось так страшно, що я аж вся похолола. «Тату! – шепочу. – З ким ти говорив? Що за агент?» А він, блідий такий, усміхнувся над силу і став мене заспокоювати: «То хтось номером помилився. Страховий агент, здається». – «Неправда, – кажу. – Не страховий. Агент СД. Я добре чула». – «Та який СД?! Ти що?! Ти знаєш, що таке СД? СД – це гітлерівська нацистська служба безпеки. Й того СД давно вже нема. Тільки в кінофільмах про війну». – «А чого ж ти такий блідий, переляканий?» – «То тобі здалося. Просто думав, що ти спиш, а ти раптом виходиш...» І тут мені сянуло: «Той агент, кажу, шантажує тебе. Видурює у тебе гроші. Так?» Він ще більше зблід, але роблено засміявся: «Ну, ти, доню, детективів начиталася, мабуть. Тільки не кажи нікому. Бо сміятимуться». А потім уже серйозно: «Слухай, донечко, мамі нашій не говори нічого. Вона тільки заспокоїлася з тими грошима. Знову ж почне хвилюватися. Ти ж знаєш, яка вона вразлива. Я тебе дуже прошу!» І так благально, так благально подивився на мене. Я, звичайно, пообіцяла. І мамі нічого не сказала. Та я ще й не бачила її. Вона ж у бабусі ночувала. Але я так хвилююся знову, так хвилююся! По-моєму, тата той агент шантажує. Я ж тата добре знаю. Він завжди такий стриманий. А тут хвилювався так, що аж... Хлопчики! Дорогі!.. Ви ж такі... і в усіх тих історіях – і з Ципою, і з Вітасиком Граціанським... Ну, що робити? Придумайте щось! Допоможіть нам! Татові моєму так погано зараз. Я ж бачу. Якби я була знайома з тими слідчими, я б сама...

У Милочки знову затремтіло підборіддя і на очах показалися сльози.

Хлопці спробували її заспокоїти.

– Ну, ти не поспішай робити висновки, – сказав Женя. – Може, й справді тобі здалося.

– Може, справді страховий агент помилився номером, – сказав Вітасик.

– Вони такі настирливі, набридучі. І серед ночі дзвонити можуть, – сказав Женя.

– Абсолютно! До мого тата одна агентка як причепилася – місяць йому дзвонила і на роботу, й додому. Якраз увечері, – сказав Вітасик. – Ні, хлопчики, – зітхнула Милочка. – Не помилилася я. То не страховий агент. І не вмовляйте мене. Як не хочете нічого робити – так і скажіть. Просто я не знаю, до кого звернутися, – підборіддя в неї знову затремтіло.

Коли у першої красуні в класі, в котру ви закохані, тремтить підборіддя і вона звертається до вас по допомогу – хіба можна спокійно дивитися, хіба можна лишатися байдужим?

– Та ти що?! – бухнув себе кулаком у груди Женя Кисіль.

– Ми хочемо! – бухнув себе кулаком у груди Вітасик Дорошенко.

– Ми зробимо!

– Ми все зробимо!

Та одне діло бухкати себе у груди й казати. Зовсім інше – робити.

Коли Милочка, втерши напахненою парфумами хусточкою сльози, заспокоїлася і почеберяла додому, Женя й Вітасик задумалися.

– А що ж будемо робити? – почухав потилицю Вітасик.

– Не знаю, – розвів руками Женя.

– А чого ж ти обіцяв?

– А ти?

– Вона думає, що ми підемо до капітана Горбатюка. Вона ж не знає, що ми вже були, і він зараз займатися цією справою не хоче.

– Вірніше, не може.

– Не хоче, не може, яка різниця. Ясно сказав – творчої співпраці не вийде. Тож потикатися до нього знову якось...

– Не той... Правильно!.. Але – новий факт, про який ми йому не говорили. Телефонний дзвінок. Агент СД.

– Ти гадаєш, то таки не страховий агент?

– Не знаю. Може, й не страховий. Вона ж запевняє, що точно чула – агент СД.

– Слухай, а може, це такий просто жартун – страховий агент. Є страхова компанія – Добрострах. Він переставив літери, і вийшло СД. І він так себе називає. Жартома. Агент СД. Тобто «агент страхування добра».

– Хто його зна.

– А що – не може бути дотепних, веселих агентів Держстраху? Навпаки, страхові агенти навіть повинні бути метикованими, кмітливими. Бо, думаєш, легко страхувати людей, як вони не вірять у страхування? Я ж пам'ятаю, як мого тата агентка вмовляла.

– То що ж будемо робити все-таки? Раз обіцяли, щось робити треба. – До капітана з тим «агентом», по-моєму, йти недоцільно, – Вітасик чекав, що Женя буде його переконувати, щось доводити, але Женя сказав:

– Я згоден. Я на місці капітана теж за цю справу не взявся б... Усе воно якесь... сумнівне, непереконливе, бездоказове... Все на якихось непевних здогадках.

– То що ж ти пропонуєш робити? Сам кажеш, треба робити. А що?

– По-моєму, самим треба спробувати щось довідатися.

– А як?

– Ну... ну от давай хоча б... от давай подзвонимо самі член-кору Стародубу і доктору наук Помазану і скажемо – від агента СД. Якщо це справді шантаж, то вони повинні себе якимось виказати.

– Ну що ж – давай.

–

Розділ VII

«Бурлеск нових спудеїв»

Дружина академіка Яворського Маріанна Сергіївна раніше працювала артисткою драматичного театру, але, як це часто буває, акторською своєю долею була незадоволена. Вважала, що головний режисер недооцінює її, дає не ті ролі, на які вона заслуговує, ставиться недобррозичливо й упереджено.

Тому коли останнім часом почалася мода на театри-студії, її охопило жагуче бажання створити такий театр.

Нарешті вона підбила на це свого колегу і товариша ще з театрального інституту – чергового режисера Костянтина Бородавченка.

– Ти Костянтин, я Сергіївна. Сама тінь великого Костянтина Сергійовича Станіславського благословляє нас очолити новий театр!

Бородавченко не заперечував. Немає в світі чергового режисера, який не хотів би стати головним.

Вони загітували ще десятка півтора молодих акторів і актрис, недавніх випускників, які прагнули творити й працювати по-новому, й організували експериментальний театр-студію «Бурлеск нових спудеїв».

Творці нового бурлеску мали на меті не стільки ставити пародії на біблійні теми, скільки пропагувати вічні істини добра на прикладах сюжетів святого писма. У своєрідній, звичайно, театральній формі.

Самі стіни театру-студії вже повинні настроювати глядача на чисті думки й високі почуття. «Бурлеск нових спудеїв» містився у старовинному будинку на київських пагорбах.

Будинок був у комунальній власності, і щоб відвоювати це приміщення, довелося докласти чималих зусиль. Якби Маріанна Сергіївна не підпрягла свого чоловіка та його впливових колег і знайомих з Академії наук, хтосьна, чи почули б колись стіни старовинної кам'яниці голоси акторів, аплодисменти і гомін публіки. Бо віддавати будинок у центрі Києва під театр-студію міська комунальна служба не квапилася.

– Ви й з Андріївського узвозу скоро малярів виженете й усе під офіси перебудуєте! – патетично вигокували академіки.

– А звідки ще гроші брати на розвиток міста? – цинічно відповідали комунальники.

– Але ж ця кам'яниця – пам'ятник архітектури, охороняється державою. А ви його новомодними офісними ремонтами нищете... Та й хіба можна забувати про людину, про її духовні запити? Моральні цінності не менш важливі за матеріальні.

Одне слово, академіки перемогли. Комунальники передали приміщення театру-студії в оренду на пільгових умовах, звільнивши таким чином плацдарм.

Майже півроку, знову ж таки не без допомоги шефів з Академії наук, які відшукали благодійні кошти, робили капітальний ремонт.

Так народився «Бурлеск нових спудеїв» – дітище Маріанни Сергіївни Яворської та Костянтина Даниловича Бородавченка – фундаторів експериментального театру-студії.

Маріанна Сергіївна йшла з дому вранці і поверталася увечері. Академік Яворський уже забув, коли він востаннє їв борщ із пампушками та вареники з картоплею, які смачно готувала колись дружина. Єдиний син Яворських вчився у військовому училищі в іншому місті.

Ресторанів академік Яворський терпіти не міг. Тому готував собі їжу сам. Маріанна Сергіївна харчувалася в кафе. Самообслуговування. Бачилися вони пізно увечері, коли Маріанна Сергіївна верталася зі свого «Бурлеску», будила академіка і, збуджена, розчервоніла, півгодини розповідала свої театральні новини. Майже щомісяця, а то й частіше та розповідь закінчувалася так:

– Льолику! – (вона називала Леоніда Миколайовича Льоликом). – Ти вибач, але нам іще потрібно трохи грошей. Розумієш, ми купуємо апаратуру для звукозапису і трошки знову не вистачає. Я все записую, все до копійки. Ми оддамо! Обов'язково. – Віддасте-віддасте! – усміхався академік. – На тому світі вуглинками.

Він любив свою експансивну дружину і не був скупий. Без його підтримки експериментальний театр-студія давно б прогорів.

І тому коли одного разу, повернувшись опівночі з театру, Маріанна Сергіївна побачила, що її чоловік не спить, сидить на кухні зі своїм братом Богданом (Болеком, як вона його називала), то дуже здивувалася, її Льолик пунктуальний, завжди вкладався спати об одинадцятій годині, та й Болек ніколи так пізно у них не засиджувався.

Але ще більше здивувалася вона (навіть не здивувалася – вразилася!), коли академік Льолик винувато усміхнувся (він ніколи так не усміхався!) і сказав:

– Марі!.. Я не знав, як тобі сказати... От навіть Богдана запросив, щоб порадитися. Але потім вирішив сказати все як є.

– Що? Що сталося? – похолола вона.

– Я програв у преферанс велику суму.

– Ану тебе! А я вже злякалася! – полегшено зітхнула вона. – Подумаєш! Міг і не говорити. Бог із ним.

– Я теж так вважаю. Але все-таки сума значна. Тому я й вирішив покаятися перед тобою.

– Скільки?

– Двадцять тисяч... З гаком.

– Що-о?! – вона застигла. – Ти жартуєш... Болеку! – вона перевела погляд на Богдана Миколайовича.

– На жаль, ні, – зітхнув той.

– Кому? Кому ти програв? Що це за... за шахраї такі?! Що це за преферанс? – голос її дужчав, набирав силу. – Це злодії якісь! Шулери! Бандюги. Піймали тебе, як карася на гачок! Побачили – академік. І вирішили... Я цього так не залишу! Ні! Я... Я... Кому ти програв? Прізвище. Ім'я. По батькові. Сподіваюся, ти не з таємничими незнайомцями грав у преферанс?... Я хочу знати, кому мій чоловік...

Академік перебив її:

– Саме тому, що ти така збуджена, що ти так настроїлася, я й не можу сказати, кому я програв. І не скажу. Ніколи. Картярський борг – це борг честі.

– Я не знала, що ти такий гусар!

– Я не гусар, Марі. Але поняття честі для мене теж святе, – твердо сказав академік.

Маріанна Сергіївна заплакала.

Вона добре знала свого чоловіка, знала, що слово його непохитне. Саме сьогодні вона хотіла попросити у Льолика дешицю грошей. Костя Бородавченко придумав надзвичайно ефектне вирішення спектаклю, де по ходу дії актор мав виїхати на сцену на живому віслюку. Оренда віслюка в зоопарку вимагала грошей.

Все це відбулося два тижні тому.

І хоч академік гроші на віслюка, незважаючи на програш, усе-таки дав, настрої у Маріанни Сергіївни був тривожний. По-перше, вона мала щирю, відверту розмову з Болеком, колись трошки закоханим у неї і не таким твердим та непохитним, як Льолик. Болек, на жаль, не міг сказати, кому Льолик програв гроші, бо й сам не знав, але він розповів їй про той незвичайний телефонний дзвінок агента СД. Маріанна Сергіївна була певна, що це безпосередньо пов'язано з програшем. Академік, граючи, звичайно, не мав з собою такої суми готівкою, і «агент» нагадував йому про борг. Це ясно як білий день. І ще ясно, що пристойна людина не стала б називатися «агентом СД» і взагалі не стала б одразу нагадувати. Отже, це якийсь кримінальний тип.

По-друге, сьогодні до неї приходила Ніна Олександрівна Горба-тюк, адміністратор філармонії, просити два квитки на спектакль.

Ніну Олександрівну добре знали в акторському середовищі, оскільки її чоловік працював у міліції. А чи є в природі людина, якій не доводилося б звертатися до міліції по допомогу? Актори, навіть найталановитіші, – ті ж тяж люди. То прописати когось треба, то якусь довідку, щось пропало, щось украли, а то й може виникнути делікатне питання, пов'язане з витверезником (хай Бог милує, звичайно, але чого не трапляється у буремному, експресивному акторському житті!). Сама Яворська до Ніни Олександрівни ніколи не зверталася, не було потреби, але колеги її, навіть головреж «Бурлеску» Костя Бородавченко, зверталися не раз. Тому Маріанна Сергіївна добре знала Ніну Олександрівну і, коли та подзвонила, негайно взяла для неї у касі два квитки у першому ряду.

Ніна Олександрівна прийшла по квитки. Розцілувалася з Маріанною Сергіївною, як це прийнято у театральному світі, сіла й почала розмову. Де ви бачили, щоб жінки, зустрівшись навіть у справі, не поговорили трохи про те, про се?

Після обов'язкових розпитувань про здоров'я і новини Ніна Олександрівна завела мову про зростання злочинності. Вже кому-кому, а їй ця тема була близька. І наче між іншим перейшла до світу вчених, розказала про те, як «утопив» сорок тисяч професор Петриківський; як несподівано для дружини зняв із банку таку ж суму член-кор Стародуб; як, щойно позичивши племіннику на машину, сам одразу ж почав бігати позичати гроші доктор наук Помазан...

Маріанна Сергіївна була вражена... Вона нічого цього не знала. Хоча й належала до світу вчених.

Тривожні підозри посилилися в неї, вона не втрималась і розповіла Ніні Олександрівні про катастрофічний програш академіка і про телефонний дзвінок агента СД, і лише розказавши, схаменулася. Бо згадала суворий наказ академіка нікому про це не говорити. Ах, та легковажна, нестримана, балакуча жіночка вдача!

– Тільки ж я вас благаю! – приклала вона руки до грудей. – Ви ж, будь ласка, не говоріть нікому.

– А я й так знала, – усміхнулася Ніна Олександрівна.

– Як?! – вразилася Маріанна Сергіївна.

Ніна Олександрівна розказала про знайомство капітана Попенка у поїзді з Богданом Миколайовичем.

– О Господи! Який тісний світ! – сплеснула руками Маріанна Сергіївна. А сама подумала: «А Болек! Зрадник! Кажуть, що тільки жінки балакучі!»

– Ніно Олександрівно! Серденько! Як ви вважаєте? Це шахрайство? Це шантаж? Що думає з цього приводу ваш чоловік? Чи може він взятися до цієї справи?

– Чоловік каже, що, на жаль, все можливе. Але займатися зараз цим він не може. Він дуже зайнятий, і доказів вагомих, переконливих поки що немає. І головне, сам потерпілий не скаржиться. Але той факт, що чоловік ніколи на великі гроші не грав, а тут одразу «програв»

таку суму, насторожує. Постарайтесь поговорити з ним лагідно і щиро. Може, його справді залякали і шантажують. Тоді обов'язково треба щось робити. Бо вони не відчепляться. Побачать, що вигоріло, і продовжать шантаж.

– Так! Так! Так! – захитала головою, погоджуючись, Маріанна Сергіївна. – Спасибі вам, голубонько. Я обов'язково поговорю.

Але щирої й лагідної розмови не вийшло. Коли Маріанна Сергіївна, прийшовши ввечері, збудила, як завжди, академіка, ніжно поцілувала його і почала голосом, яким вона говорила у найзворушливіших сценах спектаклів:

– Льолику! Коханий! Ну, ти ж любиш мене! Ну, признайся, що тебе залякали, що ти не програв ті гроші... – Леонід Миколайович так різко підхопився, наче його вдарило струмом, а коли вона розповіла про візит Ніни Олександрівни і розмову з нею, розлютився так, що аж почав кричати: – Я ж просив, я ж просив ніякої міліції сюди не вплутувати! Ніхто мене не залякував! Ніхто мене не шантажує! Я не дозволю, щоб із мене робили дурника, посміховисько! Припини негайно всякі розслідування! Я не дозволю!

Ніколи академік Яворський так не кричав. Та ще й на свою Марі, на свою кохану Марі.

Маріанна Сергіївна гірко заплакала.

Тільки тоді Льолик схаменувся, заспокоївся і почав миритися.

Вони помирилися з умовою, що вона ніколи більше не повернеться до розмови про ті нещасні гроші.

Академік уже давно спав, а вона все ще лежала горілиць і все думала, думала, думала...

І що більше думала, то більше впевнювалася: справа темна, а її чоловік щось приховує. І переживає через це. Вона дуже добре його знала. І відчувала – щось тут не те.

Після довгих роздумів Маріанна Сергіївна відважилася на акцію, якої не робила ніколи упродовж всього їхнього двадцятидвохлітнього подружнього життя. Вона вирішила зазирнути в його ощадну книжку.

Як уже говорилося, академік не був скупий, але був мудрий. Він добре знав, що таке жіночий характер, знав, як важко втриматися жінці, коли хочеться щось купити. Тому не спокушав свою дружину можливістю витратити всі наявні гроші. Він видавав їй стільки, скільки вона просила, але доступу до рахунку в банку вона не мала.

Маріанна Сергіївна підвелася з ліжка і, мліючи від хвилювання, пішла до кабінету. Підійшла до письмового столу, ввімкнула настільну лампу, витягла одну шухляду, другу, третю... Серце її шалено калатало в грудях. Ощадної книжки не було. Вона навіть не знала, де її шукати.

На спинці стільця висів його піджак.

Відчуваючи себе шпигункою, злодійкою, вона сунула руку в кишеню, витягла портмоне, розгорнула. О! Є!

Підійшла до лампи, схилилася, розглядаючи. І не повірила своїм очам.

Кілька днів тому з рахунку зняли сорок тисяч. Не двадцять, а сорок. Удвічі більше! Майже все, що було...

Маріанна Сергіївна проплакала всю ніч.

Що робити? Він не простить, як дізнається, що вона лазила по кишенях. Отже, вона не може йому нічого сказати. І разом із тим тепер було абсолютно ясно – це не картярський борг, не програш.

Вона була у відчаї.

Розділ VIII

Візит до Помазана. «Сумнівів нема жодних!»

Домовилися так – Женя дзвонить член-кору Стародубу, а Вітасик – доктору наук Помазану. Номери телефонів дізналися по «09».

З «кореспондентшою» вирішили не розмовляти. Але трубку як на те знімала весь час саме вона. В Помазанів телефон узагалі мовчав. Тільки десь годині о сьомій, коли Вітасик уже без усякої надії востаннє набрав номер, у трубці несподівано клацнуло, і бадьорий голос промовив:

– Алло!

Вітасик так розгубився, що забув усі заздалегідь продумані слова і не міг нічого сказати.

– Алло! Я вас слухаю! – повторив голос.

– Відповів, – прошепотів розгублено Вітасик Жені, затуливши трубку рукою.

– Ну що ж ти? Давай!.. Доктор наук Помазан! Вас турбують за дорученням агента СД, – гаряче зашепотів, підказуючи, Женя.

– Доктор наук Помазан? – тремтячим голосом спитав у трубку Вітасик.

– Так-так. Я вас слухаю.

– Вас турбують за дорученням агента СД... – одним духом випалив Вітасик і замовк. На тому кінці дроту теж якусь хвилю мовчали, а потім той самий бадьорий голос швидко заговорив:

– Слухаю вас уважно. Не кладіть трубки. Говоріть.

– У нас є важлива інформація. Тільки не по телефону.

– Що ж, приходьте. Будь ласка. Я вас чекаю. Адресу знаєте? Пушкінська вулиця, 7, квартира 91, п'ятий поверх. Приходьте.

Повісивши трубку, Вітасик якийсь час розгублено дивився на Женю, потім слово в слово переказав усе, що говорив Помазан.

– Так, – сказав Женя. – Значить, агент СД таки справді існує. І Помазан про нього знає. Інакше він би просто здивувався: «Який агент, що за жарти?» – Точно, – хитнув головою Вітасик. – Я ж так і казав. Пам'ятаєш? Якщо не здивується, а навпаки – схвилюється, значить, агент йому дзвонив.

– Що ж робити? Іти до нього?

– Я гадаю: треба. А що він нам зробить? У крайньому разі розкажемо все як є. Без брехні.

– Взагалі-то правильно. Ми ж зичимо їм усім добра. Щоб той агент їх не шантажував, не витягав у них гроші.

– Але щось надто швидко погодився він зустрітися, – роздумливо проказав Вітасик. – Та ще й сам: «Не кладіть трубку. Говоріть...» А може, там уже засідка? Ми прийдемо, а нас – цоп! – міліція.

– Ну й що? Ти міліції боїшся?

– Та ні... але... подумують, що ми з тим агентом заодно.

– Не подумують. Ми ж для затравки. І Горбатюк у курсі, – Женя заспокоював Вітасика, але й у самого коти на серці шкребли.

Засідки не було.

Двері їм одчинив маленький худорлявий дідок у потертих джинсах, кросівках і картатій фланелевій сорочці.

З-під сивих настовбурчених брів весело дивилися жваві сірі очі.

– Це ви дзвонили? Заходьте-заходьте.

Він завів їх у велику кімнату, заставлену скляними шафами, де не лише на полицях, а й нагорі під стелею стояли десятки, а може, й сотні порцелянових собачок.

У Жені й Вітасика аж очі розбіглися.

– Що? Подобається? – усміхнувся Помазан і, не чекаючи відповіді, закивав головою. – Будьте певні! Такої колекції немає ні в кого в Україні. З усього світу. З п'ятдесяти трьох країн. А оцей маленький з одбитим вухом побував навіть в Антарктиді. З експедицією... Ну добре, добре, – перебив він сам себе, – не будемо відволікатися. Сідайте, будь ласка!..

Він посадив хлопців на низенький м'який диван і уважно почав роздивлятися, переводячи погляд то з Жені на Вітасика, то з Вітасика на Женю.

Хлопці розгубилися й мовчали.

– Що ж вам сказати, хлопці мої дорогі, – враз посерйознішавши, промовив доктор наук. – Бачу, ви не наважуетесь почати розмову. Дуже ви молоді й, мабуть, недосвідчені. Не знаю, чого вам доручили цю справу. Я б на його місці обійшовся без такої делегації. Розчулювати мене не треба. Передайте, що я не передумав, що все зроблю. А затримався тому, що... вибачте, ще не зібрав потрібної суми. Так і передайте. Але я вже знайшов покупців, і на тому тижні...

Хлопці були так вражені його словами, що тільки презиралися, не в змозі вимовити ні слова.

– Більше вас не затримуватиму, діти мої дорогі. Нелегка у вас місія. От нате вам на згадку про мене, – він витяг із шухляди і простягнув їм по шоколадному цуцику у блискучій кольоровій обгортці.

За хвилину, так нічого й не сказавши, вони вже стояли за дверима на площадці, тримаючи в руках шоколадних цуциків.

І тільки на вулиці Женя нарешті сказав:

– Ну!.. Ти щось розумієш?

– Все розумію! По-перше, що ми – йолопи. По-друге, що він прийняв нас за спільників агента СД, який прислав нас до нього, щоб розчулити, бо він досі не сплатив гроші. По-третє, що Помазан щось продає, щоб зібрати потрібну суму. І по-четверте, – і це найголовніше! – що агент СД таки зловмисник і шантажує вчених. Тут сумнівів нема жодних.

– Так. Я згоден. Сумнівів нема.

– То що ж тепер робити?

– Мусимо щось робити. Бо так вийшло, що ми стали фактичними спільниками злочинця. Наш візит допоможе йому прискорити одержання грошей.

– А що ж тепер?

– Гадаю, що з шантажистами нам самим тягатися не до снаги. Треба знову йти до Горбатюка. Тепер уже, думаю, він не відмовиться. Факти переконливі.

–

Розділ IX

Друга розмова капітанів. Доктор Помазан дякує за турботу

– Так от, – розповідав увечері капітан Попенко капітану Горбатюку. – В одному будинку з член-кором Стародубом мешкав такий собі Пищенко, вже немолодий, сім разів судимий. Він відбував покарання за шахрайство, в тому числі шантаж і здирство. Зі Стародубами, особливо з «кореспондентшею» Іриною Семенівною, був у конфлікті. Через собаку. Колись Пищенко у нетверезому стані вдарив стародубівського пуделя дрючком. «Кореспондентша» скаржилася дільничному і навіть хотіла подавати до суду. Пищенко при сусідах нахвалявся зробити їй «тьомную жизнь». До речі, ініціали Пищенка саме «С. Д.» – Сергій Данилович. На це звернули увагу наші юні друзі, які мені ту інформацію про Пищенка й видали. Женя живе в одному будинку з Пищенком і Стародубом.

– Ну, а до чого тут Помазан, Яворський, Петриківський? Із ними ж у Пищенка нема конфлікту.

– Спробував шантажувати Стародуба, вийшло. Він і на інших переключився. Навколо Сергія Даниловича крутиться багато молоді. Як усі шахраї, він людина контактна, товариська. Для молодих сучасних гультаїв, які люблять кайф і ненавидять працю, моральне кредо Сергія Даниловича, його життєвий досвід привабливі й надихаючі. Можливо, сам Сергій Данилович і не шантажує. Він, так би мовити, «мозковий центр». А безпосередні виконавці – молоді лобуряки. Тому вони й називають себе агент СД – «агент Сергія Даниловича» – така собі гра слів.

– Що ж, логіка є. Вам, Анатолію Петровичу, не відмовиш у розсудливості.

– Вчуся у вас, дорогий Степане Івановичу.

– Отже, давай підсумуємо, що ми маємо на сьогоднішній день. Головне те, що тепер уже ясно: агент СД – не страховий агент, що випадково помилився номером. І професору Петриківському виявляється, він дзвонив. І доктору наук Помазану. А не тільки академіку Яворському. А те, що розповіли наші хлопці сьогодні про свій візит до Помазана, – взагалі дивовижно. Помазан прямим текстом, не криючись, говорив із ними, думаючи, що вони – посланці агента.

– Гадаю, з Помазана й треба почати.

– А може, з Яворського? От Ніна сказала, що сьогодні до неї приходила дружина Яворського, плакала, не знає, що робити. Чоловік категорично забороняє їй втручатися у його «програш», а вона з відчаю пішла на неетичний крок, зазирнула у його ошадкнижку і виявила,

що «програв» він не двадцять, як говорив, а сорок тисяч, удвічі більше.

– Сорок?! – вигукнув капітан Попенко. – Знову сорок! Стільки ж, як професор Яворський та член-кор Стародуб. Це вже не випадково. Нічого собі «такса» у цього агента. Але все-таки мені здається, починати треба з Помазана. Раз він говорив із хлопцями так одверто, на цьому можна зіграти. А до Яворського як під'їдеш? Він із дружиною на цю тему не хоче говорити, зі мною не захоче й поговорити.

– Ну що ж, можна почати й з Помазана. Помазан за тобою. Ти й підеш до нього... Але знову ж таки неофіційно. Ніна пробувала умовити дружину Яворського написати заяву, щоб можна було почати розслідування, але та й слухати не хоче. Отже, можлива лише приватна делікатна розмова.

– Спробую.

Наступного дня Анатолій Петрович Попенко подзвонив надвечір Помазану:

– Пробачте, будь ласка, мені сказали, що ви колекціонуєте порцелянових собак. Я теж колекціонер, правда, початківець. Чи не можна було б глянути на вашу колекцію?

– О! Будь ласка! Будь ласка! Дуже приємно. Приходьте. Хоч зараз.

Колекціонери – народ особливий. Коли хтось виявляє інтерес до предмета їхньої пристрасті, вони ладні прийняти його навіть серед ночі. Помазан зустрів Анатолія Петровича, як то кажуть, з розкритими обіймами.

Розглядаючи порцелянових цуциків, Анатолій Петрович висловлював щире захоплення. Йому навіть не доводилося кривити душою: статуетки були справді чудові.

– У вас унікальна колекція. Це справжнє багатство, пробачте, ви дуже необережні, – усміхаючись якомога привітніше, сказав Анатолій Петрович. – Зараз так зросла злочинність, а ви пускаєте до себе незнайому людину, повіривши їй на слово.

– Я довіряю своїй інтуїції, – сказав Помазан. – І вона ніколи мене не підводила.

– Ніколи? – знову усміхнувся Анатолій Петрович. – Ви так певні? І не бувало, що ви помилялися в людях? Не бувало, щоби хтось зловживав вашою довірливістю?

– У принципі ні.

– Тоді ви щаслива людина. На жаль, деякі ваші колеги вчені не можуть цим похвалитися. Є підозри, що зараз у середовищі вчених, академіків, професорів діє якийсь спритний шахрай, який називає себе агент СД. Дзвонить, вимагає гроші, причому велику суму. Сорок тисяч, – Анатолій Петрович, кажучи це, дивився просто у вічі Помазану.

Той одразу спохмурнів. – Хто ви такий? Здається, інтуїція мене таки підвела. Вперше в житті.

– Ні. Якраз не підвела, – усміхнувся Анатолій Петрович, виймаючи посвідчення. – Я з міліції. Хотів би допомогти вам і вашим колегам. Розумію – коли професійний досвідчений шахрай шантажує, він робить це дуже вміло, і те, що жоден із потерпілих не звернувся до міліції, свідчить про високий професіоналізм злочинця. Але тим більше його треба знешкодити...

– Я з вами згоден, але... – Помазан теж усміхнувся. – Мене ніхто не шантажує. І я не знаю ніякого агента СД. Пробачте...

Помазан дивився просто у вічі Анатолію Петровичу, і в погляді його була рішучість і непохитність.

– Шкода, що ви не довіряєте нам, – зітхнув Анатолій Петрович. – Тим ви ставите під удар не лише себе, а й своїх колег. Адже агент СД, відчувши безкарність, накоїть ще багато лиха.

– Мені теж шкода, але я вас запевняю, що нічим не можу допомогти.

– Я хотів би повірити, що це так. Але... Позавчора у вас було двоє хлопців... Це гарні хлопці, нічого спільного з агентом СД не мають.

Помазан нервово стулив губи:

– Ви хочете сказати, що це ваші агенти? Це ви їх підіслали?

– Ні. Не ми. Вони з власної ініціативи.

– А звідки тоді вам відомо?...

– Просто ми давні друзі... Отже, говорити, що ви нічого не знаєте про агента СД, не зовсім коректно.

– І все-таки я нічого про нього не знаю. Слів «агент СД» я не вимовляв. Це можуть

підтвердити ваші юні друзі. А якщо я справді комусь хочу допомогти грошима – це моя особиста приватна справа і нічого протизаконного я не роблю. Кажу вам, ніхто мене не шантажує, не змушує. Я сам, свідомо, з власної волі й бажання роблю те, що хочу. У нас багато нових прогресивних законів, але Верховна Рада ще, здається, не прийняла закону про те, щоб міліція контролювала, на що людина витрачає свої чесно зароблені гроші... Отже, на цьому розмову давайте припинимо. Я вдячний вам за турботу, зичу вам успіхів у боротьбі з правопорушеннями і злочинністю. Людина ви, очевидно, непогана. Інтуїція мене таки не зрадила. Бувайте здорові!

Анатолію Петровичу Попенку нічого не лишалося, як простягнути руку доктору наук Помазану і піти.

Розділ X

С. Д. Пищенко

Коли перехожі бачили його на вулиці, ніхто й подумати не міг, що то карний злочинець. Випещене благородне обличчя, окуляри, сива професорська борідка, на голові крилатий велюровий капелюх, штовхне когось ненароком: «Пробачте! Даруйте! Пардон!» Завжди пропускав уперед себе у дверях навіть чоловіків, не кажучи вже про жінок. Знайомим жінкам при зустрічі цілував руку, і тільки зрідка, коли бував «під чаркою», тобто у нетверезому стані, дозволяв собі «розслабитись», і тоді ставало видно, що більшу половину свого життя він провів за ґратами у товаристві не дуже вишуканому. Тоді з язика його замість «Даруйте! Пробачте! Пардон!» зривалися фрази іншого гатунку. Саме в такий день і зародився конфлікт Сергія Даниловича з «кореспондентшею» та пуделем.

Але то бувало, повторюю, дуже рідко. Здебільшого Сергій Данилович був вихований, ввічливий, навіть запопадливий. Жив він в окремій однокімнатній квартирі, де крім нього, була прописана ще й його сестра, яка насправді мешкала у своїх дорослих дітей в Кагарлику.

Сергій Данилович любив товариство, особливо молоде. В його квартирі весь час товклися юнаки й дівчата, слухаючи його безконечні теревені... під музику. Сергій Данилович не лише балакун, але й меломан. Збирав музику, здебільшого старовинні платівки. І всім казав: «Якщо знайдете десь старовинну платівку, негайно несіть до мене. Купую за грубі гроші». Женья не раз чув ці слова. І тепер у нього виникла ідея:

– Ми повинні десь роздобути платівку.

– У нас є, – сказав Вітасик. – Але, по-моєму, зовсім старовинних серед них нема.

– Треба пошукати. Ти ж розумієш, ми повинні з ним зустрітися, ми повинні з'ясувати – він чи не він. Міліції це важче, ніж нам.

Вітасик не заперечував. Це саме він перший висловив припущення – а чи не Пищенко шантажує вчених? Хоча Сергій Данилович жив не з ним, а з Женею в одному будинку, та Вітасик про його існування, звичайно, знав. А на ініціали (С. Д.) вже звернув увагу Женья.

Вітасикові батьки теж любили музику, в них іще досі зберігся старий стереопрोगравач «Вега» з колонками. І пару полицок у шафі займали платівки. – Доведеться без дозволу, – зітхнув Вітасик. – Бо якщо зараз почати пояснювати, мати категорично заборонить. Вона минулого разу сказала: «Щоб це було востаннє. Жодних розслідувань, жодних контактів зі злочинцями!»

– Звісна річ, ризикувати не можна. Потім уже якось пояснимо. Візьмемо гріх на душу.

Вони довго перебирали платівки, нарешті знайшли найстарішу – затерту, надщерблену – з одного боку танго «Циган», з другого – фокстрот «Ріо-Рита».

– Мама її збиралася викинути. Вона так шипить, майже нічого не чути.

– Та нам же тільки привід. Щоб зайти до нього.

Хлопці загорнули платівку в газету (конверта від неї давно вже не було) і пішли.

Пищенко відчинив їм двері, не питаючи – хто. Він злодій не боявся.

Аніскілечки не здивувався. Відразу побачив у Вітасика під пахвою платівку у газеті.

– О! Бонжур, мусьє!.. Заходьте, заходьте. Показуйте, що притарабанили.

Отже, хлопцям навіть і пояснювати нічого не треба було.

Зайшовши до кімнати, вони з цікавістю роззиралися. Не лише Вітасик, а й Женя був у Пищенко вперше. Ні письмового, ні обіднього столу в квартирі не було. Попід однією стіною стояла широченна, вкрита пухнастим закарпатським ліжником тахта. Біля неї – низенький журнальний столик. Посеред кімнати лежав великий килим, на якому були розкидані барвисті диванні подушки. Попід другою стіною стояла шафа, телевизор, старезна стереосистема «Радіотехніка» і величезний, аж до стелі стенд, на якому, наче в старовинному магазині грамплатівок, стояли сотні платівок у барвистих конвертах.

Вітасик одразу мовчки віддав Сергію Даниловичу свого «Цигана». Пищенко розгорнув, глянув і усміхнувся:

– Ясно, товар художньої цінності не має. У мене вже три «Цигани» у різних варіантах і п'ять «Ріорит». Але за увагу дякую. Де взяли? Хапенгезен? – він зробив спритний рух рукою, показуючи – вкрали, мовляв.

Хлопці почервоніли.

– Не соромтесь. Колись же треба починати. Я теж, до речі, починав із платівок. Ще у сорок шостому. У сусідки чоловік був офіцер. Привіз трофейного Лещенка. Ох, ми захоплювалися тоді ним! І я в неї поцупив «Марусічку», вона в мене досі є. Хочете послухати?

Він підійшов до стенда, ловким рухом, не шукаючи, дістав із верхньої полиці платівку, поставив і ввімкнув радіо. Старовинна радіола звучала по-особливому.

Сергій Данилович був у волохатому, голубому з білим халаті, в яких ото ходять у басейні плавці. На вигляд – наче цирковий ілюзіоніст.

Хлопці дивилися на нього зачудовано. Він абсолютно не був схожий на злодія. За останні дні це був другий колекціонер, з яким вони зустрічалися. Порівнюючи тих колекціонерів, можна було б подумати, що отой доктор наук Помазан у потертих джинсах швидше схожий на кримінального злочинця, ніж цей статечний, поважний Сергій Данилович.

Коли Лещенко доспівав «Марусічку», Сергій Данилович зняв платівку, вклав у конверт і поставив на місце.

Потім знову взяв у руки принесеного хлопцями «Цигана» і задумливо промовив:

– Що ж мені з вами робити? «Цігойнер» ваш мені й не потрібен, але... для того, щоб підтримати комерцію, як казав мій учитель, покійний Аркадій Ісакович Бердичівський, царство йому небесне!.. – Сергій Данилович перехрестився. – Дам я вам п'ять гривень.

– Та... якщо вам не треба... нащо?... – зашарівся Вітасик.

– Ми не візьмемо, – сказав Женя. Сергій Данилович усміхнувся:

– Джентльмени! Не морочте мені голови!.. Ви ж для чогось прийшли. Ви ж хотіли мати якийсь прибуток. Купити платівку ви не могли. Ніде таке барахло не продається. На смітнику теж не рилися. Ви чистенькі інтелігентні хлопчики. Я ж вас знаю. Отже – вкрали. І нічого соромитися. Я не директор школи, моралі вам не читатиму. Ви про мене теж, мабуть, дещо чули... Отже... беріть свою п'ятірку і – хай вам Бог помагає... Злочинність, юні мої колеги, існуватиме завжди. Поки існують гроші і соціальна нерівність, тобто багаті й бідні. Зникне злочинність хіба що, може, при комунізмі, сяючі вершини якого ще зовсім недавно здавалися такими близькими й досяжними. Тільки ми з вами до них не дошкандибаємо. Тому чесно й самовіддано працюють зараз лише бідні розумом, тобто дурні, ідіоти. А розумні люди працюють головою. Почитайте газети – всі крадуть: від робітника, що виносить з заводу все, що може, до міністра.

Хлопці принишкли й тільки перезиралися. – Чого голови в плечі поховали? Слава Богу, зараз демократія і плюралізм. Можна спокійно говорити все, що думаєш. За що, за що, а за це мене не посадять. Народні депутати по телевизору і не таке балакають... Ех-хе-хе!.. – він театральньо зітхнув. – То тільки у дитячих книжках добро завжди перемагає зло. Перемога добра може бути лише тимчасовою, любі мої гороб'ята. Такий уже невмолимий закон життя, яке, як відомо, завжди закінчується смертю, – він знову зітхнув. – І воно таке швидкоплинне, таке скороминуче, те життя. Повірте мені. Сімдесят років промайнули як один день. Треба брати все, що можна, негайно, не чекаючи.

Сергій Данилович, мабуть, не вперше виголошував цю промову, бо говорив без запинки, не замислюючись, як на сцені майстер художнього слова.

Хлопці вперше чули від дорослої, немолодої людини такі, м'яко кажучи, антипедагогічні

слова. Вони звикли, що дорослі завжди говорили їм зовсім протилежно, а тут...

– Наше щастя, що ми тепер живемо не в країні суцільних злидарів і неімущих, – вів далі Сергій Данилович, – що є у нас досить багаті люди, навіть мільйонери – хабарники-високопосадовці, корупціонери, олігархи...

– Академіки, – несподівано докинув Женя.

Пищенко уважно глянув на нього:

– І деякі академіки... А що?... Ти, може, на Стародуба націлився?... – він криво усміхнувся. – Є і в нього, звичайно, якась копійка... Але – дріб'язок. Зараз найгрошовитіші люди – це банкіри й олігархи, різні ділки тіньової економіки...

У двері подзвонили.

– Одну хвилинку.

Сергій Данилович вийшов у передпокій, і за хвилину звідти почулося його привітно-солодке:

– А-а, заходьте-заходьте, дорогі мої! – й одразу тихе, майже пошепки (але хлопці почули):
– Обережно, у мене сторонні.

До кімнати слідом за Сергієм Даниловичем зайшли двоє молодиків – один високий, худорлявий, із довгим білявим волоссям, що по-жіночому спадало на плечі, затуляючи потилицю; другий із чорною бородою і сережкою в одному вусі.

Жоден із них не привітався з хлопцями. Тільки усміхнулися презирливо.

Женя й Вітасик одразу підвелися й почали прощатися:

– До побачення! Дякуємо! На все добре!

Сергій Данилович не став їх затримувати, провів і попрощався досить холодно.

Навіть не вірилося, що буквально хвилину тому він так привітно й одверто розмовляв із ними.

– Ну? Що скажеш? – спитав Вітасик, коли вони були вже у дворі.

– Майже певен, що це він. Ти бачив, як він подивився на мене, коли я сказав «Академіки...»? Бачив?... І одразу почав: «Копійки... Дріб'язок...» Щоб відвести підозру. Нічого собі копійки – сорок тисяч!

– А ці двоє, може, і є його агенти. Якби звичайні знайомі музику послухати зайшли, він би так не говорив.

– Причому я їх ніколи тут не бачив. Це не місцеві.

– А що з п'ятіркою робити? – Вітасик непевно м'яв у руках асигнацію.

– Ну, не викидати ж на смітник!.. Перша, вважай, у житті виручка за крадіжку. Та ще й від «колеги» – професійного злодія.

– Смієшся! То що ж, нам її на втіхи собі витратити? Совісно якось.

– Давай віддамо музикам у підземному переході. Буде чесно.

– Давай. А потім я колись признаюсь батькам.

Розділ XI

Сварка

Після візиту до Сергія Даниловича вони розійшлися – Вітасик побіг до себе додому, а Женя до себе.

Зайшов у двір і раптом побачив отих двох молодиків, що приходили до Пищенка: високого з довгим жіночим колоссям і нижчого, чорнобородого, з однією сережкою. Вони, явно ховаючись, стояли за фанерним будиночком на дитячому майданчику. Стояли вони спиною до Жені. Стежили за чиймись вікнами. У тому крилі будинку була якраз квартира член-кора Стародуба. Женя це відзначив зразу.

Пригнувшись, він пірнув за кущі живоплоту, що оточували дитячий майданчик.

Сутеніло, накрапав дощ, і ні у дворі, ні на майданчику не було ні душі.

Молодики про щось тихо розмовляли. Щоб почути, Женя почав підкрадатися за кущами.

Розчув лише кілька слів.

– Треба взагалі з'ясувати бюджет нашої фірми, – сказав високий. – Звичайно, – погодився

чорнобородий. І раптом обернувся, прожогом, наче кіт, метнувся до куців і схопив Женю за комір.

Женя не встиг навіть зреагувати.

– А-а... Знайомий. Шпигуєш?! – просичав чорнобородий.

– І до Маестро, значить, не дарма приходив, – сказав високий, який був уже поряд.

Чорнобородий нахилився впритул до Жениного обличчя, так що сережка дряпнула його по щоці, і зашипів:

– По землі розмажу!

Міцно тримаючи Женю за комір, нахилив його вниз, притис обличчям до асфальтової доріжки і, здираючи шкіру, протяг двічі.

Щоку і ніс Жені обпекло вогнем.

– Облиш, Цигане, – зупинив його високий. – Не каліч. Може, він і не...

– Ти гуманіст, Рудий, – презирливо скривився Циган і, знову схилившись впритул до Жені, засичав: – На кого працюєш, шмаркач?!

– Ні на кого, – ковтаючи сльози, прохрипів Женя.

– Так чого ж зриш?

– Я... не зирю... я просто...

– Ще колись побачу – уб'ю! – Циган боляче копнув Женю ногою.

– Запам'ятай, байстрюче, шпигувати – останнє в житті діло! – сказав Рудий. – Стукачів і донощиків зневажають усі на світі. їм плювали і плюють в обличчя. Навіть у тюрязі вони лежать біля параші.

– Вали звідси! – Циган одпустив нарешті Женин комір і востаннє копнув його ногою. Потім обидва швидко пішли з двору.

Коли Женя переступив поріг, мати жажнулася і сплеснула руками:

– О Господи! Що з тобою?!

Женя одвів очі.

– Упав... Тільки що... У дворі. Послизнувся – і об асфальт...

Мати забідкалася, потягла його у ванну, почала мити, потім обробляти садна перекисом водню. Женя скрипів зубами, але намагався триматися, не плакати. Проте сльози самі собою лилися з очей. І не стільки від болю, скільки від образи й досади...

На другий день Женя до школи не пішов.

Вітасик подзвонив йому після першого ж уроку на перерві.

– Що таке?

– Захворів.

– Чим?

– Прийдеш, розкажу.

Йому не хотілося по телефону нічого говорити.

Вітасик прибіг одразу після школи.

– Ой! Та ти що?! Хто це тебе так?!

Женя розповів усе як було. Потім зітхнув і сказав:

– Не буду я більше цим займатися.

– Чим?

– А всім оцим... шпигунством. Не хочу стежити, стукати.

– А ти хоч знаєш, що таке стукач? Стукач – це коли своїх зраджує. Своїх, розумієш? А це ж бандюги. Так що ж – хай вони з людей збиткуються, мордують їх, гроші одбирають, б'ють, убивають. А ти чистенький сидітимеш, до вікна одвернувшись. Як у тролейбусі. Щоб місцем бабусі не поступитися.

– Тобі добре говорити! Тебе мордою по асфальту не розмазували. – Злякався, значить...

Просто злякався.

Женя скипів:

– Я – злякався?! Я не злякався! А от ти б злякався. Точно! По собі судиш.

Вітасик образився і пішов. Вони посварилися.

Агент СД міг спокійно продовжувати свою таємну діяльність.

Розділ XII

Несподівана інформація Клавдії Іванівни

Сусідка Дорошенків Клавдія Іванівна працювала на пошті, приймала і видавала грошові перекази. Її відділення зв'язку було аж на околиці міста, куди вона добиралася на швидкісному трамваї майже сорок п'ять хвилин, цілий урок. Всі радили їй поміняти роботу, перевестися в якесь інше поштове відділення, ближче, але вона й слухати не хотіла. Вона працювала на одному місці понад тридцять років. Понад тридцять років за вікном, де вона сиділа, шепотів листям ліс, який вона любила з дитинства, бо жила тут-таки, неподалік од пошти, у маленькому батьківському будиночку. Потім батьки померли, а будиночок знесли (на тому місці звели новий корпус санаторію). І Клавдії Іванівні виділили однокімнатну квартиру в новому будинку, поряд із Дорошенками. І хоч мешкала вона тут уже кілька років, але ніяк не могла звикнути до нового місця, її весь час тягло туди, на рідну околицю. Клавдія Іванівна була самотня і з усіх радостей життя знала хіба що свою роботу, свій рідний ліс на околиці міста і ще – театр. Вона була завзятою театралкою, і свою відпустку брала у два прийоми: дванадцять днів улітку відпочивала в будинку відпочинку, там же у лісі на околиці, по сусідству з поштою, а решту восени чи навесні, щоб поїхати до знайомих у Москву або Петербург – походити по театрах.

І сьогодні вона якраз приїхала з Москви і увечері завітала, як завжди, до сусідів Дорошенків поділитися враженнями. Вона довго розказувала про московські спектаклі. А потім раптом сплеснула руками:

– Ой! Я ж вам не розказала, що у нас було на пошті перед самісіньким моїм від'їздом до Москви!.. Не повірите! Просто детектив. Сиджу я, значить, як на голках, кінець дня, через три години поїзд, а ще ж треба заїхати додому по валізу, нервую. Дивлюсь, заходить на пошту... хто б думали?... Академік Яворський, чоловік заслуженої артистки Маріанни Яворської. Я його добре пам'ятала. Кілька разів бачила на прем'єрах. Мені його знайома білетерка показувала: оце, каже, академік, чоловік нашої Маріанни Сергіївни. Та й він видний такий, високий, стрункий, із сивиною. «Менський», як кажуть поляки. Зайшов, сів заповнювати бланк. Подає. Дивлюсь – і очам не вірю. По-перше, сума! Сорок тисяч. По-друге, прізвище на зворотній адресі зовсім не Яворський, Добровольський. Я добре запам'ятала. І адресований переказ директору якоїсь фірми Дикому Степану чи Семену, точно не пам'ятаю. І назви фірми не

пам'ятаю. Хвилювалася дуже, з несподіванки. І сорок тисяч треба ж було перерахувати. А я ж поспішала... Рахую, а сама думаю: «Чого він їхав здавати гроші аж сюди, до нас, як живе у центрі міста, я точно знаю. І прізвище чуже. І сума така. Щось не так». Бачу – і він нервує, аж випіки на щоках. То зиркне на мене, то одведе очі, то зиркне, то одведе. Нарешті перерахувала я гроші, виписала квитанцію, пішов він. А тут інкасатор приїхав. А потім я вже боялася, що на поїзд не встигну. З начальницею я ще заздалегідь домовилася, що вона мене в кінці дня підмінить. Тож я нікому нічого про свої сумніви й не сказала у той день. Чого, думаю, паніку на ходу піднімати. Може, я й обізналася. Може, то справді якийсь Добровольський, а не Яворський... Але потім у поїзді, і згодом у Москві весь час думала про це, згадувала і впевнилася – то був-таки він, не могла я помилитися. Я ж його не один, а кілька разів бачила на прем'єрах. А у мене зорова пам'ять чудова.

Вітасик весь напружився, слухаючи Клавдію Іванівну. Але й слова не промовив, не виказав свого хвилювання. Вони з Же-нею домовилися батьків поки що у справу агента СД не втаємничувати.

– Ну що ж, випадок цікавий, – сказав Григорій Тарасович. – Але криміналу тут нема. Якби ж був якийсь злодій, а то академік, відома на весь світ людина.

– Може, він співвласник тої фірми, – висловила припущення Вітасикова мама. – І не хоче, щоб поки що хтось знав про це.

– Можлива річ, – підтвердив Григорій Тарасович. – Зараз час підприємливих людей, активних. Чому такою заповзятливою людиною не може бути академік?

– Різна буває заповзятливість у наш час, – скептично промовила Клавдія Іванівна. – Оно пишуть про фірмочки, які «одмивають» брудні, нагробовані, нечесні гроші. – Бувають, певна річ, і такі, – погодився Григорій Тарасович. – Але гадаю, що гроші академіка Яворського все-таки чисті.

Клавдія Іванівна пішла від Дорошенків незадоволеною. Крім театру, вона ще захоплювалася детективними романами, і їй було прикро, що сусіди не підтримали так гаряче, як вона сподівалася, її кримінальної версії випадку на пошті з академіком Яворським.

Вона ж не знала, що не всі Дорошенки були одностайні у своєму скептичному ставленні до її розповіді. Вітасик, на жаль, не міг при батьках сказати Клавдії Іванівні, що він про це думає.

А думав він от що:

Гроші академіка Яворського безперечно чисті, а от фірмочка Степана чи Семена Дикого явно нечиста, займається здирництвом, шантажує вчених. І Рудий та Циган, які хотіли розмазати Женю по асфальту, очевидно, і є агенти СД – агенти Семена Дикого, директора фірми. Ех, як ми недоречно посварилися з Женькою! Що ж робити? Іти самому до капітана Горбатюка? Женька більше з ним контактує. Та й здивується капітан, що я сам прийшов. Пояснювати – значить, розказувати, що Женька не хоче більше займатися розслідуванням, не хоче бути «стукачем».

Все зводилося до того, що з другом треба миритися. І, засинаючи, Вітасик вирішив завтра ж після школи йти до Жені.

Хоча винен у сварці був не він, а Женя. І ви знаєте, як це не просто для самолюбства в такій ситуації зробити першим крок до примирення.

Розділ XIII

«Біднуvато живеvе. Треба жити краще...»

Настрій був у Жені поганючий. Головне – через оту сварку з Вітасиком. І в школі другий день не був. Уже скучив за класом. Коли щодня ходиш, то мрієш хоч день погуляти. А як два дні пропустиш, то вже й нудишся. І рани на щоці й носі хоч і взялися струпом і майже не боліли, але заважали. Ні тобі усміхнутися, ні носом шморгнути: наче маска на обличчі. А як у дзеркало глянеш – плюнути хочеться: пика, як у поліського злодія.

Пробував писати вірші – і вірші не пишуться. Якась нудота з-під пера виходить:

*Надворі дощ, надворі мряка.
Бреде з опущеним хвостом
Кульгавий і брудний собака,
Що хоче їсти і...*

Останнє слово – рима – ніяк не придумувалося, крутилося тільки слово «котом»... І тут подзвонив телефон. Женя зняв трубку.

– Алло!

– Здоров! Як ти себе почуваєш, сусідо?

Женя не одразу впізнав голос Пищенка. Тільки коли той спитав:

– Батьки дома? Поклич когось!.. – Женя нарешті догадався.

І розгубився, не знаючи, що сказати.

– Ти що – не чуєш? Алло!

– Чую... Нема нікого, – нарешті вичавив із себе Женя.

– От і добре. Я зараз зайду, – і Пищенко поклав трубку.

Женю охопила паніка. Що ж робити? Що робити? Пускати? Не пускати? Дзвонити в міліцію? Батькам? Кинутися до сусідів? Він відчув себе у власній квартирі, як миша у мишоловці. Він не встиг нічого вирішити. Нікому не подзвонив, ні до кого не кинувся.

І коли Пищенко постукав (саме чогось постукав, а не подзвонив), Женя покірно відчинив йому двері.

У квартирі одразу запахло французькими парфумами.

– Ова! Здорово він тебе, зараза! – співчутливо сказав Сергій Данилович, глянувши на Женю. – Ну нічого. Він у мене получить. Вже отримав і ще отримав... Власне я зайшов, щоб вибачитися за цього придурка перед тобою і твоїми батьками.

– А я нічого батькам не сказав, – тихо промовив Женя.

– І менти не знають? А що ж ти сказав?

– Що впав... послизнувся...

– Ну-у молодець! – розцівів Сергій Данилович. – Оце я розумію! Це по-нашому!.. Ти на нього зла не держи, на того Цигана. Він шизик, у дурдомі навіть лікувався... Вони вчора мені як сказали – я їх мало не повбивав. Це ж треба! Сусіду отак розмалювати!.. – він зітхнув. – А взагалі – нащо тобі оті менти? Нащо ти з ними зв'язався? І Шипуля на вас з дружком ображається. І Григораши. Інші хлопці теж. Воно тобі треба?...

Жені перехопило подих. Звідки він знає? Все знає – і про Шипулю, і про Григораши... Звідки? Сергій Данилович наче прочитав його думки, усміхнувся, по-хазяйськи походжаючи по кімнаті:

– Все знаю. У нас, брат, інформація, як в інформаційній агенції УНІАН. Всі про всіх знають. Час біжить швидко, строки в тюрмі закінчуються, хлопці виходять... Усяке трапляється... Я ж і кажу – воно тобі треба? – знову усміхнувся.

У Жені мурашки побігли по спині від тієї усмішки.

– А живете ви біднуvато, – Сергій Данилович обвів поглядом кімнату. – Можна краще жити.

Женя почервонів.

– Подумай над тим, що я тобі сказав. Ти мені подобаєшся. Я б хотів, щоб із тобою все було гаразд. Приходь у гості... – він іще раз обвів поглядом кімнату і повторив: – Біднуvато живете. Треба жити краще. Ауфвідерзеєн!..

Він пішов, лишивши запах дорогих французьких парфумів.

Женя ніяк не міг заспокоїтися. Серце шалено калатало в грудях. Він не був боягузом. Але зараз його охопив нестримний слабкодухий страх. Він відчув себе маленьким беззахисним кроликом, якого кинули у клітку до хижаків. Таким самотнім і нещасним він не відчував себе навіть у найстрашніші хвилини минулих пригод.

«Ну, нащо, нащо я посварився з Вітасиком, нащо наговорив йому образливих слів? Сам, сам же й винен. Треба дзвонити й миритися. Негайно!»

Але телефон Дорошенків мовчав, не озивався. Хоча уроки уже давно закінчилися. Женя був у відчаї.

І тут прийшов Вітасик.

Миритися.

Женя так зрадів, що не витримав і на radoщах заплакав.

– Що? Що з тобою? – злякався Вітасик.

– Нічого. То я од радості. Що ти прийшов. Тут таке було... – і Женя розповів йому про візит старого шахрая.

Вітасик спохмурнів.

– Залякує... Авжеж... Значить, боїться. Ти йому небезпечний.

– І ти.

– У мене, до речі, теж нові факти, – і Вітасик переказав Жені розповідь Клавдії Іванівни.

– Все ясно, – похитав головою Женя. – Злочинна організація. І Циган, і Рудий, і Пищенко – всі там.

– То що ж – мовчатимемо?

Женя зітхнув і одвернувся: – Не знаю.

– Можна бути або з тими, або з цими. Третього не дано. По-моєму, Пищенко хоче тебе перевербувати. Судячи з його слів. Може, хочеш до них перекинутися?

– А ти хочеш знову посваритися?

– Ні... Слухай, давай так домовимося – стежити, шпигувати не будемо, але розказати про все, що ми знаємо, по-моєму, треба. Надто важлива інформація.

– Так. Мабуть, треба. Будь що буде! – Женя махнув рукою.

Розділ XIV

Третя розмова капітанів. Терміновий виїзд у Жовтневе. Знайомство з Диким. Підозри збільшуються

Вони сиділи, як завжди, на балконі свого дванадцятого поверху пізно ввечері, після важкого робочого дня. За рідкісними винятками вони майже щодня зустрічалися – один вечір у Горбатюка, другий – у Попенка. Так уже в них було заведено відтоді, як одержали квартири в одному будинку, на одному поверсі.

– Отже, підсумуємо, що зроблено у справі агента СД. Спершу ти, потім я, – сказав капітан Горбатюк.

– Ну, після того, як хлопці розповіли про інцидент у поштовому відділенні, я, вибравши вільну хвилину, подався туди, поговорив із Клавдією Іванівною. Дуже славна жінка, виявила справжній ентузіазм, відшукала і саму квитанцію, і запис у комп'ютері. На квитанції, як ти знаєш, пишеться лише населений пункт і прізвище. Але й цього вистачило. Яворський переказував гроші у приміське селище Жовтневе. Там, слава Богу, лише одне відділення зв'язку. Я поїхав туди, і поштарка Маруся, теж симпатична дівчина, одразу назвала мені адресата, показала переказ, по якому директор фірми «Варіант» Дикий Семен Панасович одержав гроші. Маруся його добре пам'ятала, бо не щодня бувають такі перекази. Чим займається фірма і що за людина Семен Панасович Дикий, з'ясувати поки що не встиг. Просто не зміг. Офіс фірми на замку. Семена Панасовича вдома теж не було. Власне, офіс міститься в його помешканні. Він знімає дві кімнати у приватному будиночку, хазяйка якого сказала, що вона його майже не бачить, він весь час кудись їздить, дома не сидить. Сім'ї в нього нема, живе сам. Хоча чоловік уже й не молодий – лисий, з сивими вусами. Не п'є, не гуляє. Більше нічого сказати про нього хазяйка не змогла. «Може, каже, й хороший чоловік, а може, й пройдисвіт... не знаю...»

– Ясно, – сказав Степан Іванович. – Ну, а мої підопічні, Циган і Рудий, просто пройдисвіти, злодії та шахраї без усяких «може». Циган – це Комаров Євген Романович, а Рудий – Мамлюк Аркадій Семенович. Встановити їхні імена було не дуже важко, оскільки обидва у нас на обліку, мають по одній судимості. Проте відомостей, що вони стали підприємцями, поки що нема.

– Стюпо, треба було б постежити за квартирою Семена Панасовича у Жовтневому. Бо так ми з місця не зрушимо, – сказав Анатолій Петрович. – Тепер уже ясно, що зв'язок між фірмою

«Варіант» і академіком Яворським безпосередній. Не думаю, щоб академік добровільно переказав сорок тисяч Дикому, хоч і підписався Добровольський.

– Я теж про це думав. І це не дуже й важко. Хоч і знову ми починаємо справу приватно. Якраз у Жовтневому мої хлопці «пасуть» зараз одного дядечка, який проходить у справі про розбійний напад на кафе. Я їх попрошу, вони кинуть оком і на офіс Дикого.

– А от хлопцям треба категорично заборонити займатися розшуком, стежити і підглядати. Бо це погано скінчиться. Хоч Женя й не признається, відмовляється, але оті сліди на його щоці й носі – не результат випадкового падіння, як він каже. Я певен.

– Та скільки ж уже говорилося. Я весь час наполягаю, щоб вони самі нічого не робили.

– То такий народ, що треба ставити питання руба.

– Мабуть, доведеться.

Так несподівано й категорично було вирішено питання про участь Жені й Вігасика у розслідуванні справи про агента СД.

Наступного дня хлопці капітана Горбатюка доповіли з Жовтневого, що до офісу фірми «Варіант» приходили Рудий і Циган – питали Дикого. Та, крім старої хазяйки, нікого не застали. Покрутилися на вулиці, почекали трохи і поїхали ні з чим.

А надвечір з'явився Дикий. Капітан Горбатюк негайно виїхав у Жовтневе.

Довго не відчиняли.

Степан Іванович помітив, як у вікні мелькнула лисина й вуса.

Але й після цього не відчиняли. Горбатюк загрюкав у двері дужче й вимогливіше. Один з його хлопців стояв на вулиці біля воріт, другий ховався за сараєм. Нарешті дзвякнула клямка, і на порозі з'явилася хазяйка, маленька гостроноса бабуся у хустці і теплій безрукавці:

– Хто це двері виламує? Що таке?

– Пробачте. Довго стукав, вирішив, що не чуєте. Мені Дикого Семена Панасовича.

– Нема його.

– Пробачте... Мені здається, ви помиляєтесь.

– Коли здається, перехреститися треба.

Капітан був у цивільному, і хазяйка виявляла твердість і непохитність. Капітанові не лишалося нічого, як тягти службове посвідчення. Хазяйка піднесла його до світла, що падало з сіней, уважно роздивилася.

– Так би й сказали. Проходьте.

Вона пропустила Горбатюка в хату, защепила клямку й гукнула від дверей:

– Семене Панасовичу! Це з міліції. Виходьте!

З дверей другої кімнати визирнула лиса голова. Очі були стривожені:

– Ви до мене?

– Семен Панасович Дикий? Добрий день! Якщо дозволите?

– Заходьте.

Кімната, у яку зайшов Горбатюк, була заставлена шафами. Ні стільців, ні столу не було. Лише біля вікна стояло ліжко з пірамідою подушок, під мереживним покривалом, накритим зверху гаптованим рушником.

Дикий провів його далі, у сусідню кімнату. Тут уже стояв великий стіл, багато стільців, диван. На стіні висіли якісь діаграми, графіки і портрет сивого бороданя, не знайомого Горбатюку. Це, мабуть, було робоче приміщення фірми «Варіант». Капітан помітив ще одні двері, які вели у передпокій і надвір – другий окремих вхід. «Для маневру», – подумав Степан Іванович.

– Сідайте, – запросив Дикий. – Чим зобов'язаний?

– Пробачте, будь ласка, за пізній візит. Але ви так рідко буваєте вдома, що піймати вас просто неможливо.

– Так. Я багато їжджу. Такий зараз у нас період. Організаційний. Багато різних справ. Фірма тільки починає свою діяльність...

«Гарна діяльність!» – не без іронії подумав капітан і спитав:

– А якого, пробачте, роду ваша діяльність? Якщо не секрет? – Взагалі-то не секрет. Але я людина забобонна і не люблю анонсувати справи, успіх яких залежить до певної міри від збігу обставин, випадковості й удачі.

«Ловко закручує!» – знову подумав капітан.

– Але все-таки... Хоч натякніть.

– Діяльність наша пов'язана з науково-технічним прогресом, із впровадженням нової технології. Одне слово – з наукою.

«От-от! Спеціалізація на шантажі вчених. Хитро!»

– Трохи, правда, туманно... Але... дозвольте поставити вам кілька питань...

– Якого характеру? – очі Дикого дивилися пильно й пронизливо.

– Ви, звичайно, можете не відповідати. Розмова у нас неофіційна, приватна. Це аж ніяк не допит... Якщо ви вважаєте, що відповіді можуть вам зашкодити, ніхто вас змушує.

– Питайте. Я здогадуюсь, що вас цікавить. Я був майже певен, що та дівчина на пошті доповість вам. Так дивилася...

– Ви помиляєтесь. Вона нам не доповідала. Та оскільки ви самі зачепили цю тему...

– Так. Я одержав велику суму грошей. Для фірми. Але... не знаю від кого.

– Що? – капітан глянув Семену Панасовичу просто у вічі: «Ну й ловкач!»

Дикий очей не відводив:

– Ви не вірите. Але це правда. От дивіться, – він витяг із кишені і простягнув капітанові жовтуватий чотирикутничок цупкого паперу – талон до поштового переказу. На зворотному його боці було написано: «Прийміть мій скромний внесок у благородну справу вашої організації. Бажаю успіху. СД». На переказі було прізвище – Добровольський Станіслав Олександрович. Але за вказаною адресою такий не проживає. Та й квартири сімдесят сім у тому будинку немає. Остання – п'ятдесят восьма.

– Цікаво, – усміхнувся Степан Іванович. – Але трохи дивно. Вам не здається?

– Я розумію, – погодився Дикий. – Повірити важко. Але це так. Я кажу правду.

– Ви поклали гроші на рахунок фірми?

– Авжеж. Це можна перевірити.

– Але право розпоряджатися фінансами фірми належить вам?

– Так, – він почервонів. – Але існує правління. – Воно знає про анонімний грошовий переказ?

– Ще ні. Всі у роз'їзді.

– Вам не здається дивною сума переказу?

– Та здається.

– Невже ви вважаєте, що це подарунок чесного доброго дядечка?

– Ви гадаєте, що... – Дикий не договорив: в очах його майнув переляк.

– Вам не спадало на думку, що хтось хоче «відмити» гроші, зароблені на зброї або наркотиках?

– Я не подумав про це, – він то червонів, то бліднув.

– А що ви можете сказати про Цигана і Рудого?

– Нічого. Не знаю... ні Цигана, ні Рудого.

– Справжні їхні прізвища Комаров Євген Романович та Мамлюк Аркадій Семенович.

– Ні. Не знаю таких, – похитав головою Дикий.

– Дивно. А вони сьогодні приходили, питали вас. Один такий високий, з довгим білявим волоссям. Другий нижчий, чорнобородий, з сережкою в одному вусі.

По обличчю Дикого пробігла тінь, очі оскляніли, на вилицях заходили жовна.

– Не пригадуєте? – спитав Горбатюк.

– Ні, – крижаним голосом сказав Дикий.

– І прізвище Пищенко нічого вам не говорить? Сергій Данилович? С. Д.? – на останніх двох літерах Горбатюк зробив наголос, вимовив їх із притиском.

Дикий опустив очі.

– Ні. Нікого з названих вами осіб я не знаю. Не знайомий із ними. У вас, видно, якась хибна інформація.

– Можливо... можливо... Але погодьтеся, що на моєму місці ви теж не дуже задоволилися б нашою з вами розмовою. Багато непереконливого і, я б навіть сказав, підозрілого.

– Я згоден.

– Хоч у цьому нема суперечностей.

– Але повторюю – я кажу правду. Рано чи пізно ви переконаєтесь у цьому.

– Буду радий, якщо це станеться. На всяк випадок ось вам мої координати – телефон, прізвище, ім'я, по батькові.

У цей час на тумбочці біля стіни задзвонив телефон. Дикий розгубився й очікувально-запитально глянув на капітана. – Що ви... що ви... будь ласка! – зникнув Горбатюк. – Ви у себе вдома.

Семен Панасович зняв трубку:

– Алло... Я... Так... Ні... Не зможу... Подзвони завтра. Потім поясню... На добраніч! – він поспішливо поклав трубку, наче боявся, що капітан вирве її з рук і втрутиться в розмову.

Горбатюк підвівся:

– Пробачте, що забрав у вас стільки часу і набридав своїми питаннями. Така вже у нас робота, – він усміхнувся і розвів руками.

– Нічого-нічого. Я вас розумію, – Дикий зітхнув з полегкістю.

Але, стоячи на порозі, Горбатюк обернувся:

– Скажіть, а чому ви не хотіли відчиняти? І просили хазяйку сказати, що вас нема?

Дикий знітився:

– Просто... Зараз такий час.

– Когось боїтесь?

– Ні... але... – Семен Панасович явно не хотів продовжувати розмову.

– Ну, гаразд... ще раз вибачте... До побачення! – і капітан зачинив за собою двері.

Розділ XV

«Ще пара днів, і йому гаплик!» «Поможіть, хлопчики, я сама боюсь...»

Домовленість між капітанами Горбатюком та Попенком з одного боку і Женею та Вітасиком з другого була такою: хлопці запряглися не робити жодних спроб самостійного розшуку, а капітани твердо гарантували їм інформацію про весь перебіг розслідування справи агента СД.

Правда, за умови додержання цілковитої секретності. «Нікому чужому, сторонньому інформація не повинна передаватися!»

Чужому! Сторонньому!

Але хіба ж Милочка Петриківська була чужою, сторонньою?

Та це ж із неї все почалося! З її тата! Вона, можна сказати, найзацікавленіша у цій справі особа.

Тож коли хлопці дізналися про зустріч капітана Горбатюка з директором фірми «Варіант» Диким і про те, що підозри щодо нього дедалі зростають, мовчати було просто несила.

Хлопці кріпилися першу перерву, другу, а на третій уже не витримали, відкликали Милочку подалі за ворота школи, до зачиненого кіоску «Преса», щоб не почув ніхто справді чужий і сторонній, і, перебиваючи один одного, зашепотіли, озируючись:

– Агент СД, вважай, уже на гачку!

– Ще пара днів – і йому гаплик!

– Що? Що ви кажете! – прошепотіла вражена Милочка. – А хто, хто це?

Хлопці презирнулися: говорити чи ні? То вже конкретна інформація, а слідство тільки починається, і капітани попереджали не раз – поки ведеться слідство і провина не доведена, називати підозрюваних не можна.

Але Милочка дивилася так благально, і такі в неї були очі, і вона ж таки не стороння, а найзацікавленіша особа...

– Директор фірми «Варіант», – одним подихом видихнув Женя.

– Дикий Семен Панасович, – видихнув Вітасик.

– Ой! Хлопчики! Ой, молодці! То, значить, даремно я хвилювалася. І вас турбувала даремно, – вдячний погляд Милочки був нагородою хлопцям за їхні переживання.

На цьому інформація вичерпувалася, бо хлопці й самі більше нічого не знали – Горбатюк

у подробиці їх не втаємничував.

Але й цього було досить, щоб Милочка дивилася на них, як на героїв. До кінця перерви і взагалі до кінця того дня Женя й Вітасик ходили, як янголи по хмарках.

Але наступного дня вони впали на грішну землю.

На першій же перерві, відкликавши хлопців убік, Милочка прошепотіла:

– Тато сказав, що все це – нісенітниця! І агент СД, і директор фірми, і всі підозри. Той Семен Панасович Дикий – дуже порядна і чесна людина. І скоро міліція в цьому впевниться.

– Ти сказала татові?! – жажнувся Женя.

– Нащо?! – сплеснув руками Вітасик.

– А що – я могла мовчати? Це ж його стосується! Безпосередньо! – вона дивилася так, що доводити їй щось було просто неможливо.

Хлопці були в той день як у воду опущені. Це ж як дізнаються капітани, що вони розказали Милочці (а професор Петриківський мовчати, мабуть, не збирається, раз хоче довести міліції порядність і чесність Дикого), хоч хрестись і тікай.

Вони відчували себе зрадниками й нікчемами. Довго вагалися і нарешті вирішили – піти й сказати Горбатюку все як є, покаяться. Завжди краще самому признатися, ніж чекати, поки тебе, як кошени, носом тикнуть у твою шкоду.

Тим більше вони зарані домовлялися, що прийдуть сьогодні до Степана Івановича дізнатися про новини у справі агента СД.

Капітана Горбатюка на місці не виявилось. Вони чекали його три години, але він так до кінця робочого дня в райвідділі й не з'явився.

А коли вони наважилися нарешті звернутися до чергового, той їм сказав:

– Не чекайте, хлопці, його вже не буде.

Так Женя і Вітасик ні з чим і пішли.

Була субота, і все відкладалося аж до понеділка. А в неділю вранці до Вітасика прибіг захеканий, схвильований Женя. І зашепотів, задихаючись:

– Ходімо! Швидше! Є справа. Нагальна.

– Що таке?

– Потім. Скажи батькам, що на цілий день...

– Тю!.. А я ж домовився з батьком лагодити мій велосипед...

– Відкладеш! А це – невідкладне.

– Та що таке?

– Кажу – нема часу. Потім. І попроси хоча б кілька гривень. Треба.

– Ну ти даєш!

– Швидше. Бо запізнимось. Давай!

Добре, що Григорій Тарасович був, по-перше, взагалі добрий чоловік, а по-друге, у нього на цю неділю були ще й свої особисті плани, крім Вітасикового велосипеда. І за хвилину Вітасик із червінцем у кишені («Бо ж поїсти треба буде! Що тобі кілька гривень?») – сказала мама) вже біг разом із Женею сходами вниз.

– То що таке – ти можеш сказати? – на бігу спитав він Женю. – Куди ми?

– На вокзал. На електричку.

– Чого?

– Там нас Милочка чекає.

– Що?!

– Вона подзвонила мені по телефону і... мало не плакала, просила... Вітасику боляче кольнуло в грудях, що не йому, а Жені подзвонила Милочка. Але на особисті переживання часу зараз не було.

– А що трапилося?

– Сказала, що подробиці розкаже, але щось із татом і з агентом СД. Треба, сказала, простежити, куди їде тато.

– А ти ж казав – ніколи не будеш стежити.

– Це вона стежити хоче. За власним татом. Може, йому допомога потрібна. І що я міг зробити, як вона: допоможіть, хлопчики, я сама боюсь...

Проте перш ніж попрямувати за хлопцями на вокзал, ми з вами мусимо повернутися у

вчорашній день, у суботу. Щоб дізнатися, чим то був так заклопотаний капітан Горбатюк, що не вийшов на зв'язок з хлопцями, як обіцяв.

Розділ XVI

Четвертим в операції взяв участь Стинг

У суботу годині об одинадцятій ранку в кабінеті капітана Горбатюка задзвонив телефон.

– Приїжджайте негайно, – не привітавшись, не назвавшись, вимогливо проказав схвильований тонкий, наче жіночий голос.

– Хто це? – спитав капітан.

– Приїжджайте, бо його, здається, забрали.

– Хто забрав? Кого?

– Пожилця мого, Семена Панасовича.

– Хто, хто забрав? – капітан нарешті зрозумів, що дзвонить хазяйка Дикого.

– Двоє якихось. Урки, по-моєму. Швидко давайте, бо не встигнете. На машині. Номер запишіть...

– Машина яка? Марки якої? – записуючи помер, спитав Степан Іванович.

– А біс її знає, низьконоса така. На праску схожа.

– Колір?

– Світла. Сіра. Давайте. Бо дуже він хвилювався.

– Коли це було?

– Хвилин двадцять тому. Поки я додзвонилася...

– Які вони, ті двоє?... Один високий, із довгим світлим волоссям? Другий із чорною бородою і з сережкою в одному вусі? Так? – Ви їх що – знаєте?

– Я зараз приїду.

Поклавши трубку, Горбатюк тут-таки зв'язався з автоінспекцією: попросив затримати світло-сіру машину і назвав номер.

А сам поїхав до Жовтневого. Він і так збирався туди їхати. У справі розбійного нападу на кафе.

Хазяйка зустріла його на порозі, зосереджена і серйозна.

– Розкажіть, що тут у вас трапилось.

– Ну що... Зранку він нервував дуже. Бачу, весь час у вікно позирає, ходить по хаті, ходить. Я йому: «Чого це ви?» А він: «Мусить один товариш під'їхати. Не знаю, чи встигне». – «Ви що – знову кудись їхати намилились? От непосидючий», – кажу. А він: «Така вже моя доля...» Пішла я на кухню поратися. Раптом заходить – блідий як стіна. «Слухайте, от вам номер телефону. Якщо вони мене заберуть, подзвоните. І сховайтесь, наче вас нема вдома. І номер машини скажете...» І назвав. Здивувалася я – що таке?... Визирнула у вікно: ідуть двоє, чорнобородий, із сережкою, і високий волосатий. А біля воріт машина. «Казав: товариш, а їх двоє», – думаю. Хотіла ще спитати, а він: «Ховайтесь швидше! Я вас благаю!» Бачу, він так хвилюється, шаснула я у комірчину в передпокої, двері причинила, зачаїлася. Чую – стукають. Клацнула клямка – відчинив він. «А-а. Нарешті. Застали-таки», – хтось із тих двох весело так. «Що ж ти, зараза, нас за носа водиш! Гадаєш, ми жартуємо? – це вже другий, сердито. – Хазяйка вдома?» – «Нема». – «Це добре. Не доведеться з нею возитися». – «Я ж сказав, гроші не мої, спільні, без правління не можу, а правління...» – «Не мели дурниць! Поїхали». – «Куди?» – «Він сам хоче з тобою поговорити». – «Я нікуди не поїду». – «То залишишся тут навіки». – «Перо в бік – і всі діла?» – «Не дригайся, бо...» Більше я нічого не чула. Вийшли вони. У комірчині віконце маленьке. Дивлюся – пішли усі троє. Він посередині, вони по боках. Сіли в машину – поїхали. Ну, я одразу дзвонити...

Капітан слухав її, не перебиваючи. Подумав тільки: «Згодився мій папірець із телефоном». Ставити питання бабусі навіть не довелось – так доладно вона все розповіла. Горбатюк подякував їй за кмітливість і оперативність. І вийшов надвір.

«Що ж таке? Виходить, Дикий не в контакті з Циганом і Рудим, а навпаки – в конфронтації. Якщо вірити хазяйці, то картина ясна: рекетири Циган і Рудий шантажують

підприємця Дикого. А може, це блеф? Щоб сплутати карти. Може, вони навмисне розіграли п'єсу для хазяйки, щоб замести сліди. І всі зникнуть, відчувши, що міліція сідає їм на хвоста?... Не будемо робити поспішних висновків... Почекаємо повідомлень від автоінспекції. Треба подзвонити черговому».

Капітан, який у поспіху забув мобільний телефон, поїхав на пошту. Можна було, правда, завітати до Жовтневого райвідділу, але там усі знали, що Горбатюк розслідує справу про кафе, а тут щось нове, доведеться пояснювати, розказувати, не той зараз настрої.

Телефонна кабіна була вільна. Капітан привітався з Марусею – гарненькою дівчиною, що сиділа на прийомі й видачі переказів і допомогла відшукати Дикого. Маруся закивала йому привітно, але в очах чогось був неспокій.

Зайшов до кабіни, набрав чергового.

– Привіт. Горбатюк. Від автоінспекції не було нічого? Що ж, почекаємо. Запиши, будь ласка, прикмети і передай їм. Значить, троє. Один лисий, з сивими вусами. Директор фірми Дикий. Очевидно, жертва. Двоє інших – злочинці: Рудий і Циган. Рудий високий, з довгим білявим волоссям. Циган – нижчий, чорнобородий, із сережкою у лівому вусі. Можливо, озброєні. Бути обережними. Через півгодини передзвоню.

Двері кабіни не зачинялися, були напіввідхилені. І раптом Горбатюк побачив, як слухає його розмову Маруся. Аж шию витягла, напружилася, і в очах не лише цікавість, а й переляк. Перехопивши його погляд, вона одразу опустила очі. І капітанові згадалися враз слова Дикого: «Я був майже певен, що та дівчина на пошті доповість вам. Так вона дивилася...»

Відвідувачів на пошті не було.

Капітан підійшов до її віконця, схилився:

– Марусю, скажіть чесно, кому ви говорили про той переказ? Згадайте. Це дуже важливо.

Маруся почервоніла так, наче її ошпарили окропом. І низько-низько схилила голову, ховаючи очі.

– Розумієте, від цього залежить зараз життя людини. Я ж бачу, ви щось приховуєте, – капітан уже був певен, що не помиляється. – Ви їх знаєте, Цигана і Рудого? Правда? Ви боїтесь сказати?

Не підводячи очей, вона мовчки закивала головою.

– Якщо ви скажете те, що знаєте, це може запобігти лихові. А вам я обіцяю захист і допомогу.

Вона підвела очі, повні сліз: – Я не знала... я не хотіла... Мене запросила подруга на день народження. І вони там були. А напередодні якраз прийшов той переказ. Ну і я... Я не знала... я не хотіла... – вона заплакала, по-дитячому шморгаючи носом.

– Ви не знаєте, куди вони могли зараз поїхати?

Вона заперечливо похитала головою.

Але капітан відчув, що вона щось приховує.

– Марієчко! Серденько моє! – Горбатюк намагався вкласти в свої слова всю щирість і лагідність, на які був здатен. – Зрозумійте! Його можуть убити. Дорога кожна хвилинка. Якщо ви щось знаєте і не кажете, ви берете великий гріх на душу. В ці хвилини, може, вирішується доля не лише Дикого, а й тих дурних хлопців. Вони ще не стали вбивцями, а можуть стати. Швидше, швидше зважуйтесь. Зараз хтось зайде, наша розмова перерветься, буде же пізно.

Вона підвела очі. В них були страх і вагання.

– Ну!

Вона глибоко зітхнула, як перед стрибком із кручі:

– Я... я не знаю... Але Циган говорив, що в нього є хатинка на узліссі, спадщина, «бунгало», як він говорив... Навколо нікого, краса неймовірна... Він запрошував мене туди.

– Де це?

– У Пилипівцях, п'ятнадцять кілометрів звідси... Тільки ви... не видавайте мене! Вони мене вб'ють... – вона знову заплакала.

– Спасибі тобі!.. Не бійся!.. Все буде гаразд!.. – останні слова капітан вигукнув уже з порога, біжучи до машини.

Нате, щоб зняти з постів двох своїх хлопців, пішло дві хвилини, не більше.

«Порушую, псую офіційне розслідування про кафе. Може, той, на кого ми тут чатуємо,

саме в ці хвилини й з'явиться. Але так уже й буде. Баритися не можна. Хтозна, що вони зараз там виробляють із ним... – думав капітан, газуючи по вибоїстій ґрунтовій дорозі. – Даремно тільки автоінспекцію турбував. Шантажисти на шосе й не вискакували. Доведеться вибачатися».

Пилипівці – невеличке мальовниче село під лісом, із тих неперспективних занедбаних сіл, майже половина хат яких, кинутих, напіврозвалених, ще недавно не мала господаря. І лише рік-півтора після того, як їх почали продавати городянам, обійстя стали відроджуватися, з'явилися нові будинки. Але жили тут здебільшого влітку, і цієї непривітної листопадової пори село було порожнє й безлюдне.

Горбатюк зупинив машину край села, вийшов, озирнувся, міркуючи, де може бути «бунгало» Цигана. Ліс огинав село майже з трьох боків. Де ж те узлісся, про яке він говорив Марусі?

І враз з одного боку капітан почув... музику. Стинг виспівував на повну потужність свої захопливо-ритмічні пісні.

– Вилазьте, хлопці! – схилившись до машини, сказав Горбатюк. – Побігли!

Хлопці миттю вискочили з машини.

– До зброї!.. Чує моє серце, буде стрілянина, – капітан вихопив із кобури пістолет, клацнув затвором.

Майже одночасно пересмикнули затвори хлопці. Пригнувшись, вони бігцем кинулися до похилої розвалюхи на узліссі, звідки линула музика.

Коли вони наблизилися, то крізь мелодійно-ритмічні вигуки Стинга почули враз нелюдський болючий стогін – виття.

Злодюги були настільки впевнені, що ніхто їх зненацька не заскочить, – навіть не замкнули дверей.

Капітанові довго потім снилася ця жахлива картина.

Дикий лежав на лавці голий до пояса зі зав'язаними під лавкою руками. А над ним стояв Циган і прикладав праску до його спини.

Пищенко і Рудий сиділи за столом і пили коньяк. На покутті, під іконами, стояв програвач, на якому крутилася платівка. Меломан Пищенко не визнавав сучасної техніки, тільки – платівки.

Оглушені піснею Стинга, вони нічого не почули. І тільки коли у дверях з'явився капітан із пістолетом у руці, а затим майже одночасно вилетіли шибки у вікнах і звідти теж просунулися дві руки з пістолетами, вони так і завмерли, розгублені. Стрілянини не було.

Хоча злодюги виявилися озброєними. У Пищенка Горбатюк витяг із кишені пістолет ТТ, у Рудого за поясом був обріз, а в Цигана – револьвер «наган». Скористатися своїм багатим арсеналом вони не встигли. Горбатюк потім часто повторював, що участь в операції брало не троє, а четверо. Четвертим був Стинг.

Залишивши хлопців стерегти зв'язаних рекетирів, капітан негайно повіз Семена Панасовича Дикого у найближчу від Пилипівців районну лікарню.

Одне слово, було що розказувати Горбатюку своєму другові капітану Попенку того вечора.

Розділ XVII

Дивовижа Гостролуцького лісу

І от знову ми з вами перенеслися з дня суботнього у день недільний. І біжимо з Вітасиком і Женею на приміський вокзал, де чекає їх біля сьомої каси Милочка Петриківська.

Захакавшись, підбігли хлопці до сьомої каси і... Милочки не побачили. Зиркнули на годинник. До відходу електрички було всього десять хвилин. А Милочки – ні слуху ні духу. Невже не дочекалася, сама вирішила їхати?

Не хвилюйтесь, хлопці. Не поїхала. Он вона стоїть за кіоском, визирає. Бо де ж ви бачили, щоб красуні перші приходили, щоб вони чекали? Ні. Красуні не чекають ніколи. Навіть коли приходять перші.

Постоявши ще півхвилинки за кіоском, Милочка нарешті вийшла і попрямувала до хлопців.

– Ну що?

– Розкажуй!

– Ходімо.

– А квитки?

– Я вже взяла... Заздалегідь... – вона почервоніла, збагнувши, що цим виказує себе.

Недільна ранкова електричка восени – то особлива електричка. То електричка грибників, садівників і дачників. Правда, більшість цього неспокійного народу поїхала семигодинною, восьмигодинною. Але й о десятій є ще чимало отих інтелігентів-«очкариків» у ватниках, чоботах, неймовірних, пожмаканих, невідомо звідки витягнутих кепочках і картузах. У жінок спортивні штани зрадливо і неспортивно обтягують те, що винахідливо прикривалося у будень сукнями й спідницями. Але ніхто на це не зважає. У всіх у руках кошики, корзини, звідки корабельними гарматами стирчать держакі лопат і сапок, стовбурчаться гілками саджанці. За спинами важезні рюкзаки з алюмінієвими трубочками обабіч.

Вагони електричок беруться приступом, як фортеця Азов козаками-запоріжцями. Сидять у вагонах тільки найдужчі й найспритніші. Слабаки, старики й діти стогнуть і кречуть у тамбурах та проходах.

Упершись руками у стінку тамбура, щоб хоч якось захистити Милочку від пресингу, Женя й Вітасик слухали її розповідь. – Розумієте, вчора увечері мама знову пішла ночувати до бабусі. Ми лишилися з татом удвох. Я одразу звернула увагу, що він якийсь неспокійний, хвилюється. І ще до програми «Час новин» почав мене підганяти: «Іди вже спати, іди». Ну, думаю, ти мене не перехитруєш. Пішла, лягла. Але не сплю. Чую, він підходить, зазирає. Я очі заплющила, лежу, не рухаюсь. Один раз підійшов, перевірів, другий, третій. Потім чую, пішов до себе в кабінет, замкнув двері. Значить, думаю, буде дзвонити по телефону. Я підвелася, навшпиньках тихенько підійшла до дверей кабінету, вухо приклала. Чую, говорить (початок я прогавила): «Тільки машину залишиш у Гостролуччі. Вони не терплять... Це я вже перевірів... Будеш іти за мною назирці метрів за двісті, не ближче. І ховайся, щоб тебе не бачили. Це вже зона. Я вирушу рівно о дванадцятій від старого береста на узліссі.

Ти його пам'ятаєш, звичайно... так, так... Ітиму на схід. Не обертатимусь. Отже, як запізнишся, все зірветься... Домовились. Ну, бувай!..» Я прожогом назад. Лягла, накрилась, лежу. Чую, знову – р-рип! – двері відчиняє, зазирає. Я очі заплющила, а серце стукотить, як шалене. Якби він ближче підійшов, одразу б побачив, що я не сплю. Але він здаля тільки подивився. І пішов собі. Вранці прокинулась, а його вже нема. Ну, я одразу дзвонити вам.

– То ми у Гостролуччя? – спитав Вітасик.

– Ага. Ми там колись щоліта знімали дачу. У Романівни. Коли в нас іще своєї не було. Тато сказав, що й тепер будемо... Він дуже любить ті місця. Там такий ліс дрімучий, грибів стільки, ягід. Навіть коли в нас уже своя дача була, тато весь час туди їздив – хоч раз на місяць... Ой, я так хвилююсь!..

– А з ким, ти думаєш, він говорив? – спитав Женя.

– Гадаю, говорив із якимсь своїм приятелем, другом. Але хто це «вони», що за «зона»? І чому такі остороги? Якби не було небезпечно, він би не просив іти за ним назирці. Ой, хлопці-хлопці, що ж це буде?...

– Не хвилюйся.

– Все буде гаразд.

Хлопці намагалися її заспокоїти, але певності у них не було.

– Я тому й просила вас так рано, щоб не прогавити. Доведеться, мабуть, із годинку почекати.

– Нічого, почекаємо.

– Не хвилюйся.

Коли вони зійшли з електрички у Гостролуччі, було п'ять хвилин на дванадцятю.

– Ходімо краще в обхід. Щоб не зустрітися з татом. Бо тоді все пропаде.

Вона повела їх уздовж колії понад лісосмугою. По дорозі весь нас примовляла:

– Отут я колись їжачка бачила... А там із велосипеда впала, об оцей корінь перечепилася.

А тут ми з татом вудлища у ліщині вирізали...

Говорила, щоб не мовчати. Щоб якимось притамувати хвилювання.

Біля переїзду стояло кілька машин: «Шевроле», «Жигулі», дві вантажні... Якась із машин засигналила, – видно, водію не терпілося переїхати.

За переїздом вони звернули від колії в поле, перетнули яр до березового гайка, а тоді підійшли до лісу і рушили вздовж узлісся.

– Отут за кущами давайте сховаємося, – сказала нарешті Милочка. – Оно, бачите, дерево велике. Оце й є старий берест...

їм навіть не довелося довго чекати. Поки вони добиралися до береста, час на місці не стояв. Було вже близько дванадцятої.

– Тато, – раптом схвильовано прошепотіла Милочка. По стежці до узлісся йшов кремезний, спортивного типу чоловік. У брезентовій штормівці, у кросівках, у вовняній плетеній спортивній шапочці. На вигляд не професор, а футбольний тренер або інструктор групи пішохідних туристів.

Підійшов до береста, дістав із кишені книжку, притулився плечем до стовбура і заглибився у читання.

– Він без книжки не може, – прошепотіла Милочка. – І у вагоні читає, і на ескалаторі, – всюди.

– Щось не видно, щоб він хвилювався, – прошепотів Женя.

– Значить, нічого страшного нема, – прошепотів Вітасик.

– Нічого не значить, – зітхнула Милочка. – Він читає навіть у найстрашніші хвилини.

Одного разу катався на лижах, зламав ногу. Його на носилках несуть, а він читає. Лікар «швидкої допомоги» очам не вірив: «У вас залізні нерви. Такий біль, а ви читаете...»

Вона говорила це з неприхованою гордістю. Видно, дуже любила тата.

Професор Петриківський глянув на годинник, загорнув книжку, сховав у кишеню і, не обртаючись, пішов у ліс.

І тут метрів за двісті від береста вони побачили на стежці ще одного «спортсмена», теж у брезентовій штормівці, з-під якої визирав тренувальний костюм, тільки у гумових чоботах і в береті. І з рюкзаком за плечима. Був він кругловидий, червонощокий, з попелястою бородою,

яка росла не зі щік і підборіддя, як у всіх, а нижче – з «підгядля», як кажуть поляки.

– Ой, це ж Всеволод Казимирович! – прошепотіла Милочка.

– Хто?

– Стародуб. Член-кореспондент. Друг тата.

– Вони друзі?

– Авжеж. Із дитинства.

Вони пропустили Стародуба і назирці рушили за ним. Ззаду і збоку. Осінній ліс проглядався добре, тому вони крадькома по черзі перебігали від дерева до дерева, ховаючись за стовбурами.

Мокре від дощів листя не шаруділо під ногами. «Слідопити» тільки намагалися не хруснути гілкою. І це їм поки що вдавалося.

Професор і член-кор далі й далі заглиблювалися в ліс.

– Я ще ніколи так далеко не заходила, – прошепотіла Милочка, коли вони зібралися усі втрьох за товстелезним дубом. – Тільки б не заблукати. Тут є страшні місця... з недоброю славою...

Стародуб нарешті спинився, заліг у ямі за горбком, зняв із плечей рюкзак і почав виймати якісь прилади: фотоапарат із довгим телескопічним об'єктивом, якісь чи то манометри, чи то радіометри, коробку з висувною антеною... Навіть Вітасик, який кохався у техніці, не міг сказати, що це.

Ямка з горбочком, де заліг Всеволод Казимирович, була колишнім окопом, що лишався ще з війни.

Неподалік од дуба, за яким ховалися наші герої, був іще один старий окоп. І вони по одному перебігли туди. Звідси було зручніше спостерігати.

За кілька метрів від окопів починалася велика галявина, посеред якої росло величезне, розкидисте, гіллясте дерево.

До того дерева й підійшов професор Петриківський. Підійшов, зняв для чогось шапочку, сховав у кишеню. І поліз на дерево.

Заліз на одну з гілок посеред крони, став на неї, обхопив стовбур руками і завмер.

І раптом...

Раптом у небі над галявиною спалахнуло світло.

Щось довгасте, сліпуче зависло над деревом. І звідти на землю впав вузький жовтий промінь. Ковзнув по дереву, потім по окопу, де ховався член-кор Стародуб, потім по окопу, де причаїлися Женя, Милочка і Вітасик. Вони навіть відчували тепло цього променя. Наче жаром пахнуло на них із неба.

Потім промінь погас. Метнулось убік і зникло оте довгасте над галявиною. І наче темніше стало у лісі.

– НЛЮ! – ледь чутно прошелестів губами Женя. Вражені, заціпенілі Милочка й Вітасик тільки мовчки кивнули.

А від дерева по галявині вже біг професор Петриківський. Підбіг до Стародуба, щось йому сказав, той відповів. Вони не розчули. Тоді Петриківський повернувся до окопу, де вони зачаїлися, і голосно гукнув:

– Милочко! Хлопці! Ідіть сюди!

Вони лише презирнулися у розпачі. А професор уже гукав в інший бік:

– Панове! Виходьте! Швидше! Я вас прошу!

З-за дерев вийшли зниковілі... капітан Горбатюк і капітан Попенко.

– Швидше! За мною! Контакт не відбувся. Лишатися в зоні небезпечно! – і професор першим побіг у той бік, звідки вони прийшли.

Стародуб, нашвидкуруч покидавши у рюкзак свої прилади, кинувся за ним. Милочка, Женя й Вітасик, не роздумуючи, побігли теж.

Обернувшись, Вітасик побачив, що й капітани приєдналися до них.

Розділ XVIII

Сповідь агента СД

Вони зупинилися край села, де під вербою стояла машина Стародуба.

Почекавши, поки підбіжать усі, професор Петриківський сказав:

– Ну, все. Тут ми вже поза зоною.

– Що це було? – спитав, одхекуючись, капітан Попенко.

– Ви ж бачили, – усміхнувся Петриківський.

– Бачили, але не зрозуміли, – сказав Горбатюк.

– НЛО? – спитав Попенко.

– Авжеж! – вигукнув Женя.

– Але – хто ви? – спитав Стародуб, дивлячись на капітанів. – Через вас вони не пішли на контакт.

Капітани презирнулися, завагавшись із відповіддю.

– Капітан міліції Горбатюк, – вихопився Женя.

– І капітан міліції Попенко, – підхопив Вітасик.

І примовкли, бігаючи очима – чи треба було їм вигукувати?

Але капітани ствердно закивали.

– Про це потім, – Милочка вчепилася за рукав тата. – Ти скажи, що це все значить? Чого ти поліз на дерево? І взагалі... Ти знав, що вони прилетять? Я ж чула, як ти вчора увечері домовлявся по телефону зі Всеволодом Казимировичем. І він захопив прилади, щоб

зафіксувати. Ти знав? Звідки?

Професор Петриківський глянув на свого друга член-кора, усміхнувся, знизав плечима:

– Доведеться, мабуть, розказати.

– Та! Розкажуй уже! – махнув рукою Стародуб.

– Ну, по-перше, мушу вам сказати, що ми з Севою, – почав Петриківський, – тобто зі Всеволодом Казимировичем, давні прихильники гіпотези про реальність існування позаземних цивілізацій і можливості контактів із ними. Навіть входимо у міську секцію Національної комісії з аномальних явищ, а Всеволод Казимирович заступник голови і спеціально займається в інституті уфологією... Літаючі тарілки називають на Заході УФО, тобто UFO – Unidentified Flying Object Unidentified Flying Object, у перекладі – нерозпізнаний літаючий об'єкт, НЛЮ. А ще вони мають назви АЯ – аномальні явища та АЛЮ – астролевітуючі об'єкти.

Професор говорив так, щоб було зрозуміло і дітям, і не дуже підготовленим у цих питаннях капітанам. – Ви, мабуть, читали про зону аномальних явищ у Пермській області в Росії, – вів далі Петриківський. – Про це багато писалося в газетах і журналах. Так от, щойно ми з вами були в такій зоні. Виявляється, в нас вона теж є. Ще кілька років тому, коли ми знімали тут дачу, я звернув увагу на легенди та перекази про Гостролуцький ліс. Казали, що в нетрях лісу водилися якісь потвори, дівчата з ведмежою мордою, так звані «мінотаври», що навіть із компасом люди часто блукають у цьому лісі, – стрілка компаса безладно крутиться, наче там магнітна аномалія. І годинники починають відставати на годину й більше. І фотоплівка в апаратах засвічується, а цифрові камери взагалі не працюють. Але найбільше переказів чув я про галявину, на якій ми щойно були, і про те дерево, на яке я залазив.

Його називають «сердитим деревом», місцеві жителі обходять його манівцями. Того, хто наближається до нього, охоплює враз безпричинний страх, заціпеніння. І не раз, кажуть, бачили на галявині біля «сердитого дерева» баского вороного коня. А коли хотіли підійти до коня, він несподівано зникав, наче танув у повітрі. Тільки чули цокіт копит, що віддалявся...

Як усякі легенди, ці перекази теж мали якусь магічну силу, що притягала, зачаровувала, хвилювала, збуджувала уяву. Я, звісно, не був би вченим, аналітиком, якби не пішов на ту галявину, до «сердитого дерева». І ви знаєте, коли я наблизився до нього, мене справді охопив безпричинний страх. Психологічно це зрозуміло – запевняв я себе: коли чекаєш чогось страшного, страх, як правило, з'являється. Що таке взагалі страх? Це прояв інстинкту самозахисту, самозбереження. Він попереджає про небезпеку. Якби не було страху, жива істота просто б загинула. Отже... Начебто зрозуміло. Але коли я вдруге примусив себе підійти до дерева, попередньо витративши майже півгодини на аутотренінг, переконуючи себе, що нічого, ну нічого нічого мені не загрожує, – страх охопив мене чи не з більшою силою, ніж уперше. І втретє ніякий самогіпноз мені не допоміг. Я махнув рукою, вирішив, що у той день не в формі, і відклав експеримент. Через день я ще раз пішов на галявину. Знову повторилось те ж саме. Я нікому не говорив про це. Але відтоді феномен «сердитого дерева» хвилював, непокоїв мене. Я ще багато разів був біля нього, і завжди слабкодухий страх охоплював мене. Воно часто снилося мені й у снах оживало, ставало то вогнедишним драконом, то величезним спрутом зі щупальцями-вітами, то ще якимсь жахливим страховиськом.

І порода того дерева була якась невизначена. Начебто липа, проте листя надто велике і форми не такої.

Одне слово, таємниче, загадкове дерево.

Я його боявся, і разом із тим мене вабило, тягло до нього.

І от нарешті цієї весни, після травневих свят, одного дня я раптом відчув наче якийсь поштовх – наказ сумління. Або я переламаю себе, не лише підійду, а й залізу на те дерево, або я навіки буду себе зневажати, як боягуза і нікчому. І я поїхав у Гостролуцьку.

Ліс зустрів мене лагідно і привітно.

Був ясний, прозорий сонячний день.

Я бадьоро ступав, наспівуючи пісеньку з мультфільму про Вінні-Пуха. Настрій у мене був весело-рیشучий. Хай би там що – залізу на те сердите дерево!

Та що ближче підходив я до нього, то більший страх опановував мене... Але я вирішив не здаватися.

Я підійшов до дерева і почав дряпатися на нього. Мені здалося, що воно пручається,

відштовхує мене. Але я все ліз і ліз. Крона була густа, крізь гілля важко було продиратися.

І раптом я відчув, що віти обхопили мене. Обхопили і не пускають. Я спробував вирватися, але не зміг.

І тут... Ви, звичайно, можете не вірити, та я вам клянусь, що кажу правду. Дерево заговорило.

Я зараз уже не можу згадати – чи я чув голос, чи у моїй свідомості з'явилися нечутні слова. Але я з абсолютною певністю стверджую, що то були не галюцинації, не підсвідомі результати діяльності мого мозку, а чужий сторонній голос. Він говорив:

«Ти впертий і не боязкий. Але свою наполегливість тобі треба спрямувати в інший бік».

– У який? – спитав я вголос.

«Щоб спробувати врятувати людство».

– Що я можу зробити для цього? – спитав я.

«Боротися», – була відповідь.

– Із ким? Із чим?

«З некомпетентністю й самовпевненістю вчених. Ви довели людство до прірви, ви й рятуйте. Розплачуйтеся...»

На цьому телепатичний контакт із невідомим розумом враз перервався. Віти несподівано одпустили, немовби навіть одштовхнули мене, я втратив опору, зірвався і полетів униз. Добре, що земля під деревом була встелена товстим шаром зотлілого листя, і я не покалічився.

Я повертався з лісу, як очманілий. Що це було? Хто говорив зі мною? Дерево? Але ж це безглуздя!.. А втім, чому таке вже безглуздя? Що ми знаємо про безконечний і незбагнений світ наш?

Майже нічого.

Хіба не можливі навіть на нашій планеті якісь розумні істоти, приховані від нас багатомірністю простору, мешканці світу, паралельного нашому, який не сприймається нашим зором, нашими органами чуттів?

У той день просто з лісу я поїхав не додому, я поїхав до свого друга Севи Стародуба, до шановного Всеволода Казимировича. Пів ночі сиділи ми з ним і радилися. Він одразу повірив у реальність того, що відбулося зі мною.

То була ніч переоцінки всіх наших цінностей.

От я! На що я витратив свої сили, час, своє життя?

На роботу над БВК – білково-вітамінним концентратом. Здавалося, що це дасть величезний економічний результат. Домішки для корму худобі! Набудували заводів, витратили мільярди. А потім з'ясувалося, що ті заводи завдають шкоду людині, виробляють страшний алерген, небезпечний для здоров'я.

А що дав Чорнобиль?! А вся діяльність індустрій, що забруднює навколишнє середовище?

До сімнадцятого сторіччя земля кожні сто років утрачала один із видів тварин. Тепер завдяки цивілізації це відбувається за рік, а то й менше.

Звісно, начебто й схаменулися і вчені, і громадськість, і сильні світу цього. Багато говорять про екологічні проблеми, створюють «зелений світ», будують очисні споруди. Але як усе повільно й мало робиться!.. Коли такими темпами й далі піде, не встигнемо, не встигнемо врятуватися... Загинемо!.. Треба, щоб кожен, буквально кожен відчував неспокій і відповідальність. Особливо це стосується вчених. Бо з них усе почалося. Вони перші несуть відповідальність. Перші й розплачуватися повинні...

Професор Петриківський замовк на хвилину, глянув уважно на Горбатюка, на Попенка, усміхнувся:

– Ну, а тепер про те, що вас, панове капітани, найбільше цікавить. Бо ж не випадково, мабуть, з'явилися ви у лісі. Я й сам уже думав про побачення з вами. Особливо як дізнався, що підозра впала на Семена Панасовича Дикого. Цього, чесно кажучи, я не передбачав...

– То значить... – капітан Горбатюк перезирнувся з капітаном Попенком.

– Так, так, – кивнув професор Петриківський. – Агент СД – це я. Агент «сердитого дерева». «Розплачуйтеся...» – сказало воно.

І я подумав, що в цьому є сенс. Ми повинні розплачуватися. Усім, що маємо, – талантом, зусиллями, життям, грошима... Повинні, не чекаючи, поки розкрутиться важка неповоротка

бюрократична машина, виявляти ініціативу, кмітливість, оперативність. Вкласти гроші у справу збереження життя на землі негайно й ефективно. Тим більше час зараз такий, що дозволяє робити це. І от виникла ідея...

– У нас обох! – перебив його Всеволод Казимирович.

– Це він, щоб розплачувався не я один, – усміхнувся професор Петриківський. – Хоча ідея належить, вибач, Сево, мені. Та не про це зараз річ. Ми дізналися, що фірма «Варіант» займається пошуком і впровадженням екологічно ефективних винаходів. І нещодавно група спеціалістів, що співробітничав з «Варіантом», винайшла оригінальні фільтри для знищення чадного газу в автомобільних вихлопах. Є можливість швидко налагодити виготовлення фільтрів. Але для цього потрібні гроші. Негайно. Фірма наштовхнулася на байдужість бюрократів, на незгоду банків надавати кредити без застави. І от виникла ідея...

– В обох! – знову втрутився Стародуб.

– Яка різниця? – знизав плечима Петриківський.

– Різницю ти відчуєш, коли справа дійде до суду.

– Суд мене не лякає. Я свідомо ішов на це... Почали ми з себе. Я і Сева віддали все, що мали. Але цього було не досить. І тоді виникла думка звернутися до тих учених, внесок яких у забруднення навколишнього середовища, у спричинення екологічної катастрофи найбільший. Я нікого не шантажував, не погрожував, не вимагав. Це легко перевірити. Я звертався до їхнього сумління і розуму. Говорив, на що потрібні гроші. Звертався до тих, кого знав і в порядність кого вірив. Наводив приклади самовідданості вчених, громадянської мужності і благородства, згадував академіка Сахарова. Одне слово, не шантажував, а намагався переконати. А називаючи себе «агентом СД», розшифровував цю аббревіатуру, як Совість і Дія. Бо зараз для збереження життя на землі однієї совісті вже замало. Потрібні дії – активні, негайні, масові... А те, що я не називав свого прізвища, а обрав такий таємничий псевдонім, теж мало свій психологічний вплив. Та й хіба сам отой телепатичний контакт на «сердитому дереві» не був таємничий?... І ще – вірте не вірте – а я не певен, чи все, що я говорив моїм колегам, говорив я сам. У мене було таке враження, наче хтось підказував мені деякі думки. Я відчував навіть якийсь трепет, що, може, передавався й моєму співрозмовникові... – Так! – подала раптом голос Милочка. – Я коли почула, як ти сказав «агент СД», мене всю аж пересмикнуло, наче струмом ударило... Я думала, що тобі той агент дзвонить, а то, виявляється, ти...

Розділ XIX

Капітани підводять підсумки

– Це, Толю, мабуть, перший у моєму житті випадок, коли, не відкриваючи кримінальної справи, я познайомився зі «злочинцем» і після цього, можна сказати, закриваю справу – за відсутністю злочинної дії. Хоча факт певного порушення законності, може, і є.

– Скажи відверто, Стьопо, ти певен на сто відсотків, що якби ми з тобою не поїхали зранку в ту районну лікарню провідати Дикого і не побачили на зворотному шляху Мил очку, Женю й Вітасика, і не зацікавилися, і не пішли, кинувши машину, за ними, і не були свідками тієї дивовижі біля «сердитого дерева», – ти певен на сто відсотків, що Петриківський би прийшов до нас?

– Певен. Особливо після того, що сталося з Диким. А він би про це через день-два дізнався.

– Може, й так... Ти знаєш, мені аж боляче було дивитися на нього, коли ти сказав про затримку злочинців, про Дикого, проте, як ми опинилися в лісі...

– Мені самому стало його жаль. Адже об'єктивно вийшло, що це через нього постраждав Дикий. Якби не було того переказу, злочинці б не... Бо до того фінансові справи фірми були не дуже...

Вони, як завжди, сиділи на балконі й дивилися на вечірні вогні міста. Хоч було вже й холодно. Але Ніна Олександрівна не дозволяла палити в квартирі.

– То Яворський, кажеш, теж претензій не має, – промовив капітан Попенко.

– Жодних. Я говорив із ним дуже відверто і щиро. Все розповів, не називаючи, правда,

прізвищ. Так, як домовилися. Він уважно вислухав і сказав: «Шкодує тільки про одне – що не мені першому спало це на думку, що не я – агент СД. Але я – Добровольський. Цим усе сказано».

– Отже, позивачів нема. Яворський – Добровольський. Помазан мало не побив мене за втручання... Справу агента СД можна закривати. – Порядні все-таки вони люди... Обиватель із такими грошима добровільно б ніколи не розлучився.

– Совість і Дія... На них уся надія.

– Так... Дія... дія... Органи правопорядку мусять керуватися у своїх діях чіткими параграфами законів. Інакше порядку не буде. А ми з тобою от уже втретє стикаємося з явищами незбагненими і неймовірними. До яких ніякого параграфу не підбереш.

– Ич який! Порядку захотів! Хочеш залишитися без роботи?

– Що-що, а це нам поки що не загрожує.

Вони замовкли, докурюючи й дивлячись то на мерехтливі вогні міста, то на зірки в холодному осінньому небі.

І здавалося їм, що вогники вечірнього міста і зірки в небі переморгуються свідомо й значуще...

Чи є справді не відомий нам таємничий розум у цьому бездонному небі?

Чи є він навколо нас, у тому невидимому паралельному світі іншого виміру, про який говорив професор?

Може, відкриє колись цю таємницю «сердате дерево», раз воно вже заговорило...

А втім, яке ж воно «сердате», коли дбає про збереження життя на землі?...

* * *

Хоч дитячий час уже давно минув, але Женя й Вітасик не спали. Вони лежали й міркували.

Я не знаю, про що вони міркували. Але підстав для думок було більше, ніж досить. І одна з них...

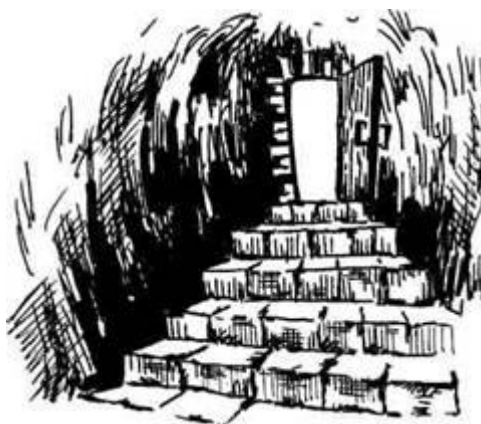
Прощаючись із хлопцями, Милочка сказала:

– Спасибі вам!. Без вас я б... просто не знаю...

Потім підійшла й... поцілувала їх. Спершу Вітасика, потім Женю. Я не знаю, чи могли б ви заснути після того, як вас поцілувала перша красуня класу.

Не знаю... Не кажучи вже про все інше...

«Барабашка» ховається під землею

Розділ I

«Ти гадаєш, що це вбивство?»

– Ти гадаєш, що це вбивство? – спитав капітан Горбатюк.

– Не виключено, – зітхнув капітан Попенко. – Для самогубства підстав жодних. Для втечі – теж. Справи у фірмі чудові. Прибутки ростуть. Нещодавно придбав у балерини оперного театру «Тойоту». Здоров'я нівроку. У коханні щастить. Восени збирався одружитися. Як то кажуть, фортуна усміхалася з усією прихильністю.

– А якихось зловживань, порушень у фірмі не помічалось?

– Жодних. Я сам перевіряв. Він проходив свідком у справі одного підприємства. Мав із ними ділові контакти. В інших клієнтів у звітності плутанина. У нього – повний ажур.

– Може, кудись поїхав. До батьків абощо.

– Нема в нього батьків, – мовив Анатолій Петрович. – Інтернатський. Мати-одиначка померла, як йому було три роки. І родичів близьких нема. Самостійний був хлопець. Всього досяг власними силами. Без підтримки. Я таких поважаю.

– Що ти про нього вже в минулому часі – «був», «був»!..

– Та ні... просто... шкода хлопця, якщо... Він мені сподобався.

– Раз сподобався, – переконано сказав Степан Іванович, – значить, живий.

– А де ж він подівся? Мав подзвонити чотири дні тому – мені треба було дещо уточнити, – і... Саме чотири дні тому, виявляється, зник. «Тойота» у дворі стоїть, нікому нічого не сказав, нікого не попередив...

– А наречена?

– Плаче, побивається. Каже, подзвонив їй зранку... У той день вони мали йти в театр, дівчина страшенно любить оперу... «Вибачай, я мушу на день виїхати у справах. Не хвилюйся. Завтра приїду». А вчора були її іменини. І він не приїхав, навіть не подзвонив, не дав телеграми.

– Вони не сварилися? – уточнив капітан Горбатюк.

– Ні. Навпаки, каже, він був такий ніжний напередодні. Пропонував пришвидшити термін весілля, не чекати, поки здадуть новий будинок в експлуатацію. Пожити в нього на винайнятій квартирі. Хоча до цього соромився своєї «Воронячої Слобідки».

– Він мешкає не сам? Ти з сусідами говорив?

– Говорив. Він їх ні про що не попереджав. Хоча стосунки у них товариські, добрі. Там живе пара пенсійного віку. Теж щиро переживають.

– Може, рейдери наїхали на фірму?

– Хто його зна, – знизав плечима капітан Попенко. – Взагалі-то він хлопець спортивний. Першорозрядник із боксу. І зв'язки в спортивних колах має. Міг спробувати самотужки з ними поборотися...

– Кімнату оглядав?

– Оглядав. Навіть не довелося зламувати. У сусідів був ключ. Він їм лишав запасний. Про всяк випадок. Там у них течуть батареї. Всі речі на місці. Записки ніякої не знайшли.

- Як його звать?
- Жора Лук'яненко. Георгій Іванович.
- Ти хочеш, щоб я зайнявся цією справою? – майже ствердно запитав Степан Іванович.
- Хочу.
- Але ти ж знаєш, що на мені й так дві незакінчені.
- Знаю. Але в мене весь час перед очима і він, і його наречена, і навіть ті сусіди-пенсіонери... Вони так просили мене: «Знайдіть, знайдіть нашого Жору...» Вони вірять, що він живий... Що я міг їм сказати? Що ми цим не займаємося?
- І ти сказав, що в тебе є друг, який знайде.
- Звідки ти знаєш?
- Бо знаю тебе з дитинства. Сказав?
- Сказав, – опустив очі капітан Попенко.
- Отже, виходу в мене нема?
- Нема.

Розділ II

Дідусь підносить сюрприз. Тато вирішує питання. Женя торжествує

У житті Жені Киселя сталася несподівана, прямо-таки фантастична зміна.

Скільки Женя себе пам'ятав, жили вони дуже скромно, щоб не сказати біднувато. Не те щоб машини або ж там дачі, але й вбрання доладушого у сім'ї завжди бракувало. То збирали гроші на чобітки мамі, то на плащ татові, то на пальто Жені. І раз у раз мама, зітхаючи, йшла до сусідів позичати десятку до післязавтра.

Женин тато, Василь Сергійович Кисіль, працював головним інженером на маленькому заводі, мама редактором у видавництві технічної літератури, і удвох вони ледь-ледь мали, як то кажуть, «прожитковий мінімум», бо одержували «голу зарплатню».

І раптом...

Раптом дідусь, мамин тато, що все життя працював кореспондентом у газеті і теж позичав у сусідів та у співробітників, написав п'єсу, комедію, і та комедія несподівано «пішла» одразу в кількох муздрамтеатрах. Називалася вона «Шапка товариша Мономахова» і висміювала українську бюрократію.

Публіка, за відгуками очевидців, аж на підлогу лягала від сміху.

У сім'ї зазвучали нові, нечувані раніше слова: «прем'єра», «аншлаг», «накладка», «помреж», «ВМП», «відсотки», «гонорар»...

Останні три були не лише словами. Ім'я «Марина Дмитрівна» стало у сім'ї дорогим (у буквальному розумінні) і звучало святково.

Коли дзвонила дідусеві Марина Дмитрівна з ВААПу, дідусь червонів, як дитина, і радісно перепитував:

– Скільки-скільки?! Що ви кажете! Ну-у! З мене могорич!

Тата у цей час якраз підвищили на роботі. Він тепер став заступником директора з постачання. І от одного вечора відбулася історична розмова.

– Васю! – урочисто сказав татові дідусь. – Час уже мати свій шматок землі. Щоб вирощувати для Женчика якусь цибулинку, картоплину, морквину без радіації та нуклідів. Я вчора був ув одному селі, сімдесят кілометрів від міста, роблю нарис про голову сільради. Розговорилися. Він мене питає: «У вас дача є?» – «Ні, – кажу, – нема поки що». – «То що ви за журналіст, та ще й драматург! У мене в селі уже сорок один дачник. Ану ходімо!» Повів він мене. Показує. Розвалюха. Дах провалився, стеля впала. Але місце – казка! На пагорбі. Внизу луг, річечка. За нею ліс. Простір. Я стільки неба ніде, здається, не бачив. Вишневий садок, всього кілька дерев, правда. Сарай без покрівлі, всередині акації ростуть. Та й у дворі акації. Бур'янище, будяки, дереза, бузина – джунглі. Кропива – вище голови. «Десять років, – каже, – ніхто не живе. В сільради на балансі. Тримали спершу для одного високопосадовця. Того зняли. Тоді для другого, той в іншому місці побудувався. Купуйте. Майже даром. Знесете, побудується. Як у раю житимете...» Я як глянув – закохався у те місце з першого погляду.

Васю! Давай будуватися. Га? Мої гроші, твої зв'язки, ділові контакти, енергія...

– А мої сльози і в тюрму передачі?! Ні! – вигукнула мама.

– Ти що, дочко?! Жодного порушення закону! Все офіційно, на кожен гвіздок – документ, квитанція. Але без контактів, без ділових зв'язків я не потягну.

Довга була розмова. Мама й бабуся вагалися, відраджували. (І справді, скільки надій було на ті несподівані ділові гроші!)

А дід уже малював натхненні картини: він сидить на балконі нового будинку, замріяно озирає мальовничий краєвид, пише наступну п'єсу. А в саду тато дерева підрізує, а мама на городі з сапкою. А бабуся біля плити порається, щось у неї на пательні шкварчить запаморочливо смачнуче. А Жені з Вітасиком і не видно – ген-ген до річки побігли.

Тато теж запалився. Він хоч і не писав п'єс, але був із характером.

У себе на роботі він весь час вирішував питання. Інші начальники не вирішували, люди йшли до нього, і він вирішував. І його за це всі поважали. Так він завжди говорив мамі, яка тільки підсміювалася, бо вдома всі питання вирішувала теща.

– Будемо будуватись! – несподівано твердо сказав тато, вислухавши всі міркування дружини (тобто мами) і тещі (тобто бабусі).

Женя збагнув, що цього разу тато таки «вирішив питання».

І ви ж розумієте, що Женя підтримав не маму і бабусю, а дідуся й тата. Бо ж які можуть бути вагання, коли йдеться про будинок у селі, поряд із лісом, лугом і річкою? Де роздолля й небо, якого нема ніде! І краєвид, що аж очі вбирає (дідусеві слова)!

Отож з рахунком три-два чоловіча фракція перемогла жіночу.

Зрозумівши, що нічого не поробиш, жіноча фракція одразу переорієнтувалася й почала сперечатися з приводу майбутнього проекту (кімнат мусить бути п'ять, а не три, щоб не сиділи один в одного на голові, і кухня з окремим входом, щоб увесь чад не йшов у хату, і...), але то вже деталі.

Головне – питання про будівництво дачі було вирішено.

Розділ III

Перша розмова з Ірою Іващенко. Гугнявий

Наречена Жори Лук'яненка щось приховувала. Знала, та не говорила. Це капітан Горбатюк відчув одразу.

Перш ніж зустрітися, капітан вирішив попитати про неї, дізнатися якомога більше. Він добре знав, як багато важить перша зустріч, яка забезпечує ступінь довіри, щирості, відвертості.

Ірина Іващенко була, як то кажуть, з інтелігентної, літературно-мистецької родини. Батько її – театральний художник, щоправда, не провідний, але досить відомий у театральних колах. Мати – бібліотекар. Окрім Ірини, в сім'ї було ще двоє дітей, молодших за неї, брат і сестра, школярі, семикласник і третьокласниця.

Ірина працювала лаборантом на кафедрі української літератури педінституту. Її училася там-таки на другому курсі вечірнього. Причому вступила не відразу, три роки поспіль складала іспити, поки не домоглася свого. Отже, інтереси, запити її були цілком певні.

Що ж зв'язувало цю «філологічну» дівчину з комерсантом, колишнім дитбудинківцем із неповною середньою освітою, явно нелітературних зацікавлень? Попри всі позитивні відгуки про Жору Лук'яненка, виявилось, що біографія його мала деякі не дуже світлі сторінки, й оточення певний час було не бездоганним. Ще в інтернаті він зв'язався з кримінальною компанією, побував навіть у колонії. Правда, потім «зав'язав», і останні роки, після армії, нарікань на нього з боку правоохоронних органів не було. І все-таки...

Капітан вирішив не викликати Іру до себе, а зустрітися в інституті, у звичній для неї обстановці.

Почала працювати приймальна комісія, і в коридорах інституту товпилися абітурієнти та їхні батьки. Капітан у цивільному нічим не вирізнявся серед цього строкатого люду. Він довго спостерігав за дівчиною, не підходячи до неї. Обличчя в неї було гарне і розумне. Високе чоло, майже не фарбовані, ледь-ледь підведені великі блакитні очі, яскраво-червоні, натурального

кольору, якісь не дорослі, дитячі губи.

Іноді, беручи папери і відповідаючи комусь, вона усміхалася дуже гарною променистою усмішкою, але це не змінювало невеселого виразу її обличчя. Вона здавалася втомленою.

Як не намагався капітан спостерігати за нею обережно, але вона відчула – вже двічі погляди їхні зустрілися. І хоч капітан одразу опускав очі, він устигав помітити її докір: що вам, мовляв, треба... Час уже було підходити.

І він підійшов.

– Добридень!.. Ви, здається, вже закінчуєте?

В очах її промайнув переляк, тривога.

– Це... ви... дзвонили? – в неї пересохло в горлі від хвилювання.

Капітан пильно глянув на неї:

– Ні. Я не дзвонив.

Вона зблідла. Зрозуміла, що сказала зайве. І одразу усміхнулася:

– Пробачте, я думала, що це ви... З приводу вступу...

Але він бачив, що вона примусила себе усміхнутися. І що дзвінок був не з приводу вступу. Та капітан вирішив не показувати їй цього. Хай думає, що він повірив.

– Я не дзвонив, але дуже шкодую, що не дзвонив, – Степан Іванович усміхнувся якомога щиріше. – Мабуть, треба було таки спершу подзвонити. Ви зараз додому? Ходітьте, я вас трошечки проведу. Дорогою побалакаємо.

Вона стрепенулася, наче її вдарило електричним струмом.

– Хто ви? Що вам треба?

Він нахилився до неї і стиха проказав, щоб не чули сторонні:

– Не хвилюйтесь. Я з міліції. Хочу допомогти вам... знайти Жору.

Вона глянула на нього розгублено і безпомічно. І було в її погляді якесь заперечення. Наче вона не хотіла його допомоги. А може, це йому просто здалося...

...Вони йшли через Ботанічний сад, повз лавки, на яких сиділи втомлені приїжджі з клумаками, бабусі з вередливими онуками, щасливі закохані...

– Пробачте, що я ставитиму питання, які можуть здатися вам нетактовними. Але для того, щоб...

– Не треба! – перебила вона його. – Я все розумію. На нетактовні запитання я зможу гідно відповісти.

– Пробачте, – знітився капітан. – Я, звичайно, намагатимусь... Але будь-яке питання, що стосується особистих взаємин, може здатися...

– Не треба! Починайте! – знову перебила вона його. У голосі її було вже роздратування.

«Щось не те, – подумав капітан. – Я ще нічого не питав, а вона вже нервує... Спокійно, Стьопо! Спокійно!»

– Коли ви познайомилися з Лук'яненком? – Це має для вас принципове значення? Допоможе вам його знайти? – іронічно скривила вона губи.

– Уявіть собі, що інколи...

– Будь ласка! Познайомилася я з ним півтора роки тому. На іменинах у подруги. Один із гостей привів його. Без запрошення. Спершу він мені не сподобався. Мені здалося, що він надто самовпевнений і навіть нахабний. Він приніс відро гвоздик. Просто у відрі. Взимку. Уявляєте, скільки це коштувало?... Всі ахали. Подруга розгубилася. А я пхикнула і сказала, що так робили тільки дореволюційні нижегородські купці. А в Африці діти з голоду вмирають. Якщо у вас так багато грошей – перекажіть у Дитячий фонд... У нього так спалахнули очі, я думала, він мене вдарить. Але він тільки зітхнув: «Пробачте. Я більше не буду...»

І вона зітхнула.

Капітан Горбатюк не перебивав її. Уміти слухати – одна з головних професійних чеснот слідчого.

Іра, мабуть, і не збиралася всього цього розповідати. Просто так вийшло.

Коли вона замовкла, він сказав:

– Мені багато хорошого говорили про нього. Різні люди. А коли різні говорять однаково – це, мабуть, правда.

– Правда, – тихо сказала вона. Губи в неї тремтіли.

– Його треба знайти, – твердо сказав капітан. – І якомога швидше. Не можна гаяти ні хвилини. І ви мусите допомогти мені в цьому.

– Як? – підвела вона очі на нього.

– Ви повинні сказати мені все, що знаєте. Все-все.

– Я... я нічого не знаю. Клянусь вам.

– Хто дзвонив вам по телефону? Тільки не кажіть, що з приводу вступу. Це неправда!

Вона густо почервоніла і мовчки втупилася в землю.

– Зрозумійте, Ірочко, справа, може, серйозніша, ніж ви гадаєте. Ви, мабуть, читали, знаєте, що злочинці, які шантажують підприємців, не зупиняються ні перед чим... Вони погрожували вам?

Дівчина ледь помітно хитнула головою.

– І, звичайно, казали, щоб міліції – ні слова?

Вона знову хитнула головою.

– Але я вже знаю, що вони дзвонили... Отже... Вони, звичайно, вимагали грошей... Але у вас же немає грошей.

Іра підвела очі на Степана Івановича.

– Вони не вимагали грошей. Хоча... я знаю його банківські рахунки. І він зробив доручення на моє ім'я. Я не хотіла, але він наполіг... Сказав, що так йому буде спокійніше. Я... я навіть запропонувала гроші тому, хто дзвонив... але...

– Що ж їм було треба?

– Тільки щоб я не заявляла в міліцію про зникнення Жори...

– Але ж із вами вже розмовляв капітан Попенко...

– Вони цього, мабуть, не знають... І я... не сказала... Бо... «Якщо заявиш, шукати доведеться тебе!» – сказав той, гугнявий.

– Гугнявий?

– Ну... голос у нього був такий...

– А що він сказав про Жору?

– Що Жора живий, просто затримується.

– Гм... – капітан замислився. – Хочуть виграти час... Коли він дзвонив?

– Сьогодні вранці.

– Додому?

– Ні. Сюди. В приймальню комісію. Я ще не відразу змогла підійти. Він чекав хвилин п'ять.

– Отже, обізнаність стопроцентна. Очевидно, телефон приймальної комісії дав їм Жора?

– Мабуть.

– Пробачте, Ірочко... Жора вам розповідав про своє дитинство, минуле?

– Розповідав. Усе. І про інтернат, і про колонію...

– Вибачте... Але я до того, що тут можуть бути замішані колишні дружки.

– Я теж так подумала... Але... що ж робити? – у голосі її був відчай. – Ви думаєте, він живий?

– Сподіваюсь.

– І як же його знайти?

– Будемо думати. Ви, звичайно, зі мною не зустрічалися, нічого мені не говорили.

Спокійно собі працюйте...

– «Спокійно»... Саме те слово.

– Пробачте...

– Та що ви весь час пробачаетесь! Хіба в цьому справа...

– Поки що мені доводиться пробачатися, бо я ще нічого не зробив. Але будемо думати.

– Думайте! Я вас прошу! – вона подивилась на нього таким благальним поглядом, що капітан Горбатюк відчув незручність.

Що він їй міг обіцяти? Поки що нічого.

Розділ IV

Завалійки. Надежда Кринична. Баба Секлета

Хоч називалося село не дуже поетично – Завалійки, – але виявилось воно справді надзвичайно мальовничим і гарним. Суцільні садки і городи. Море зелені, як справедливо сказав дідусь. А місце, де стояла ота за безцінь куплена дідом розвалюха, було чи не найкращим у селі. На пагорбі над річкою. Справді, простір, небо, краєвид – все, як говорив дідусь. І бур'яни непролазні, і кропива вища голови, і сарай без даху, звідки витикаються вже кількадеметрові зарості акації.

Жені сподобалось надзвичайно.

Вони з Вітасиком (авжеж, без вірного Жениного друга Вітасика Дорошенка не обійшлося) одразу пообдряпувалися об акацію, пообжалювалися об кропиву, бо почали ж усюди нишпорити.

Тільки в саму хату їх категорично не пустили. Хата була у небезпечно аварійному стані. Стеля, як уже мовилося, прогнила від дощів і впала; переламаний, як хребет, сволок трикутником упирався в долівку. Дранки, мов чудернацькі перехрещені списи та шаблюки, стирчали врізнобіч. Величезні шматки штукатурки висіли не знати на чому і могли будь-якої миті обвалитися на голову.

А так же хотілося проникнути туди! Так же ваблять оті руїни чужого житла!

Особливо якщо колишні мешканці тих руїн оповиті серпанком таємниці.

Господинею цієї хати була колись Надежда Кринична. Не Надія і навіть не Надежда, а Надежда (через тверде «е»). Як розповів дідусеві голова сільради Григорій Якович, уродженець Завалійок, то була особа незвичайна. Про неї у селі ходили легенди. По-перше, її знайшли у криниці. Один солдат проходив якось пізно увечері повз стару замулену криницю і почув звідти тоненький плач. Гукнув солдат людей, спустився з ліхтарем у криницю й витяг немовля. Видно, якась нещасна покритка вкинула туди свою дитину, що, як тепер би сказали, здійснила м'яку посадку на мул і лишилася живою.

Було це ще за Першої світової війни. Солдат був росіянин. Степан Безродних. Він і назвав дитину Надежда. А люди вже дали їй прізвище – Кринична. Вигодувала й виховала її баба Шептуха, що жила в цій хаті і була відомою у селі ворожкою. Після бабиної смерті Надежда Кринична почала теж займатися знахарством і ворожінням. Але на відміну від інших вона була веселою ворожкою і всі свої дії супроводжувала такими дотепними коментарями, що її «клієнти» невідомо від чого більше одужували – чи від трав та нашіптувань, чи від сміху. Заміж вона не виходила, дітей не мала. Хоча подекуди, що й безгрішною не була. Її фірмовий тонізуючий напій «криничний», що варився нею на травах за допомогою самогонного апарата, користувався великою популярністю серед чоловіків не лише їхнього, а й навколишніх сіл. І частенько сусіди бачили, як пізньої пори городами пробирається крадькома до Пхати якась самотня чоловіча постать. А може, то були інопланетяни?... Тоді ж, за радянських часів, уфології не було, все це замовчувалося. А до кого ж прилітати тим НЛО, як не до Надежди Криничної?

Що цікаво – криниці у Криничної на обійсті не було. Воду вона брала або в сусідки, баби Секлети, або – найчастіше – з джерела, що було внизу, під горою, в кінці її городу. Для цілющих же напоїв, для чаю, приготування їжі – виключно брала воду з джерела. «З криниці мені пити воду не можна, – казала вона. – Кринична вода для мене отруйна».

І от десять років тому одного літнього дня прийшла Надежда Кринична до баби Секлети бліда як смерть і каже: «Настав мій час. Сьогодні помру. Всохло джерело». Баба почала її втішати, розраджувати: «Замулилося, мабуть, розкопаємо, розчистимо». Сама взяла лопату, пішла, та нічого не вийшло, вода з джерела відвернулася, всохло-таки джерело. І тієї ночі Надежда Кринична померла. Хоча ніколи на здоров'я не скаржилася і була не старшою за бабу Секлету.

Тепер бабі Секлеті дев'яносто.

Але вона ще міцна і, витягаючи з глибочезного колодязя відро з водою, корбу крутить так швидко й бадьоро, як не могли крутити з незвички ні Женя, ні Вітасик.

Жила баба Секлета сама. Сама вправлялася з коровою, з десятком курей, з городом і садком.

Син, невістка, онуки й правнуки (були в баби вже й двоє дрібненьких правнуків) приїздили з міста здебільшого влітку, та й то коли щось дозрівало у садку чи на вгороді.

Правда, син і онуки весною допомагали садити картоплю, а восени копати.

Ходила баба Секлета у важких кирзових чоловічих чоботях і ноги не тягла, а карбувала крок чітко, як солдат. Ще й їздила на велосипеді. На базар, у крамницю, в церкву.

Церкву добре видно з колишнього Надеждинового, а тепер їхнього обійстя.

Вона святково здіймала свої сріблясті бані з хрестами за сусідськими хатами й деревами. Бань було шість – п'ять церковних і одна дзвінична. Була ще й сьома невеличка баня з хрестом – над колодязем у церковному дворі. За церквою – старий цвинтар, а за цвинтарем – якісь руїни з червоної цегли. Женя й Вітасик там уже побували, і якийсь коротко підстрижений беззубий дідок пояснив їм, що то руїни дуже древнього Георгіївського монастиря, знищеного під час революції.

– Може, й село через ті руїни називається Завалійки, – висловив припущення Вітасик.

– Ні, – похитав головою дідок. – Завалійками воно називалося ще й тоді, як монастир стояв цілий. Завалійки воно тому, що було за валом фортечним. Колись монастир був ще й фортецею.

– О! Бачиш! – гордо сказав Женя Вітасику.

З кожною хвилиною майбутня дача набирала в їхніх очах дедалі більшої ваги й цінності.

Розділ V

Дві версії капітана Горбатюка

– Реальна конкретність у цій справі у мене була одна – Гугнявий. Той, що дзвонив по телефону і, безперечно, мав безпосередній стосунок до зникнення Лук'яненка.

– Небагато, – сказав капітан Попенко. – Але я боявся, що й такого не буде. Хоч якась маленька ниточка, за яку можна вхопитися.

– Я й ухопився, – кивнув Степан Іванович. – Почав із фірми. На фірмі гугнявих не знайшов. Серед оточення теж. Пішов далі: знайомі Лук'яненка того періоду, коли він займався спортом. Був один гугнявий. Дуже порядний, поважаний чоловік. Вже немолодий. Заслужений майстер спорту. До того ж півроку тому помер. Відпадає. Розшукав інтернат, зв'язався з викладачами, вихователями, які працювали ще тоді, коли там перебував Жора Лук'яненко. Почали згадувати. Згадали. Було у той час в інтернаті навіть двоє гугнявих. Один, із так званою «заячою губою», вчився в одному класі з Жорою, Олег Давиденко. Другий, на три роки старший, – Грицько Яремов. Про Давиденка вони нічого не могли сказати, не знали, як склалася його доля. А от Яремов пішов кривими стежками. Колонія, тюрма. Одне слово, став рецидивістом. До речі, у колонію втрапив у той же час, що й Жора Лук'яненко. Власне, він Жору й втравив у цю халепу.

– О! Бачиш.

– Поки що, – розвів руками капітан Горбатюк, – на жаль, нічого не бачу. Бо Яремов, вийшовши рік тому з тюрми, десь завіявся. Ніяких слідів його відшукати не вдалося...

– Але ж версія цілком вірогідна... Жора «зав'язав». «Злодії в законі» таких не люблять. Можуть від нього вимагати якоїсь допомоги, навіть співучасті у кримінальній справі. А за відмову можуть і... Старі друзки інколи знаходять того, кого їм треба, навіть через багато років. Треба шукати Яремова! Треба напасти на його сліди. Якомога швидше.

– Звичайно-звичайно... Правда, можлива ще одна версія...

– Яка? – зацікавився Анатолій Петрович.

– Мені б не хотілося її розробляти. Я не вірю. Чесно тобі кажу. Серце моє протестує. Вона мені шире сподобалася. Справді гарна, по-моєму, дівчина... Але... криміналістика, як ти знаєш, не припускає емоцій, особистих почуттів...

– Ти думаєш... наречена?

– Я нічого не думаю. Але, керуючись формальною логікою, виключати таку можливість не можу. Справа в тому, що за кілька днів до зникнення Жора зробив на її ім'я доручення, щоб вона мала доступ до грошей на його банківських рахунках... Сума там дуже солідна. А

Гугнявий грошей не просив. Навіть відмовився, коли вона йому запропонувала. Для карного злочинця, погодься, не дуже характерно. Про Гугнявого Лук'яненко, мабуть, розповідав Ірі. Авжеж, розповідав. Не міг він не розповісти про того, завдяки кому потрапив у колонію. Про дзвоник Гугнявого ми знаємо лише з її слів. А чи був той дзвоник? Вона, між іншим, запевняла, це ще ти її питав, що вона з Жорою не сварилася. А сусіди кажуть, що за три дні до зникнення Жори з його кімнати пізно увечері лунала розмова на вельми підвищених тонах. Слів було не розібрати, бо там грала музика, але один із голосів був явно жіночий. Ніяких інших жінок, крім Іри, Жора ніколи до себе не приводив. Про це запевняють усі без винятку сусіди...

– Я цієї версії не приймаю! – гаряче вигукнув Анатолій Петрович. – Я теж, – зітхнув Степан Іванович. – Душа моя не приймає. Але факти й логіка – річ неблаганна.

– Ти всерйоз вважаєш, що вона могла його вбити?! Зазіхнувши на гроші? Але ж вони збиралися одружуватися! Ті гроші все одно були б її. А в перспективі – ще і ще... Такі женихи на вулиці не валяються.

– Надто вже різні вони люди. І за освітою, і за уподобаннями...

– Жіноче серце – загадкова річ. Навіть для криміналістів. Інтелігентні поетичні дівчата часто закохуються у хуліганів, грубіянів і шибайголів. Особливо зі складними, неблагополучними біографіями. Прихиляються до безбатченків, сиріт. У дівчачому коханні завжди є щось материнське. Це не моє відкриття, це я десь вчитав, не пам'ятаю де...

– Згоден. Але інтелігентні поетичні дівчата бувають дуже горді й самолюбні. І коли чоловік ображає їхню гідність, здатні іноді на вчинки неординарні й несподівані.

– Але як це ти собі уявляєш практично? Ти ж її бачив. Тендітна, струнка дівчина. Фізично слабенька. І здоровий спортивний хлопець. Колишній боксер. Це ж треба не лише вбити. А й сховати труп. Позбутися речових доказів... Та вона й підняти таку вагу просто неспроможна.

– За формальною логікою це міг зробити її спільник.

– Ти припускаєш... Вона з кимось зустрічалася до Лук'яненка? У тебе є якась інформація?

– За нею упадав студент четвертого курсу історичного. Валерій Заярнюк.

– Що за один?

– Культурист. Отакі біцепси. Статура. Аполлон. Коли вона стала нареченою Лук'яненка, він сказав, що вб'є того. Це чуло кілька чоловік.

– А ти цю версію таки проробляв, – із неприхованим сумом сказав капітан Попенко.

– Зовсім випадково, – винувато стенив плечима капітан Горбатюк. – У мене в педагогічному добрий знайомий. Голова профкому. Колись проходив свідком в одній справі. Зустрівся, розговорився...

– Все одно не вірю, – похитав головою капітан Попенко.

– Я теж... Не хотів би... Але факти – вперта річ.

Розділ VI

«Демонтаж» хати. Таємниця бабиного льоху

Хату Надєжди Криничної розвалював екскаваторник Андрій Дудка, присадкуватий, невисокий на зріст, із привітною білозубою усмішкою на замурзаному запилушеному обличчі і веселими очима, що лукаво виблискували з-під насунутої на лоба засмальцьованої кепочки.

– Дребедень! Ми це за півгодини... Валять не будувать. Дребедень!

Він служив колись під Москвою, привіз із армії це російське слівце і повторював його на кожному кроці.

Андрій ловко орудував важелями, і слухняний ківш підчіплював знизу дах і тягнув на себе. І дах сповзав із хати, наче хвацько зсунутий набакир капелюх. І тут же розвалювався на трухляві крокви, гнилі дошки з неохайними шматками руберойду, що вкривав колись дах.

Потім ківш підчіплював стіни, і вони валилися, здіймаючи куряву, із глухим стогоном.

Здавалося, хата не хотіла вмирати, опиралася, ремствувала, протестувала.

Але те тривало недовго.

Справді, через якихось півгодини, а то й менше, на землі лежала вже безформна купа уламків. І лише піч вистромлювала з-під того мотлоху димар-шию.

– Дребедень! Ну, Васько, розбирайте, – усміхнувся Андрій до тата. – Багато, звичайно, гниляку, але є дерево й нічогеньке. Буде й сарай перекрити. І взагалі у господарстві знадобиться. А хатнище я завтра під'їду й вивезу. Дребедень!

Екскаваторник Андрій якось одразу засимпатизував Жениному татові, Василю Сергійовичу, перейшов із ним на «ти» і називав Васьком – вони були майже однолітки.

Щоб розбирати і розтягати отой завал, треба було ломи, сокири. Тато побіг по сусідах позичати. І прийшов уже не сам, а... з тим коротко стриженим беззубим дідком, якого зустріли хлопці біля цвинтаря і який розказав їм про Георгіївський монастир. Звали дідка Захар Антонович. Він позичив татові лома і дві сокири й добровільно зголосився допомогти у «демонтажі» хати (як висловився Женин дідусь). Якось так вийшло, що й керівництво «демонтажем» узяв на себе Захар Антонович. Хоча тато спершу поставився до цього ревниво. Бо, як ви пам'ятаєте, любив сам «вирішувати питання». Але компетентність Захара Антоновича у цій справі дуже вже явно перевищувала татову. І тато змирився.

– Оцю дубову шулу тягніть осюди, на цю купу, то згодиться – на стовпці для огорожі абощо, – командував Захар Антонович. – А це гнила соснина, піде на дрова, сюди її. А ви, хлопці, збирайте шеретівку і теж зносьте сюди. Тільки пильнуйте, щоб на гвіздок не нахромиться.

Хлопці вперше чули слова «шула», «шеретівка» і позирали на Захара Антоновича з цікавістю.

А дідусь так той просто був у захваті, раз у раз підморгував хлопцям і шепотів:

– Га? Га? Колор-р-ритна фігура!

Тато поправляв пальцем окуляри на носі й підморгував дідусеві.

– Придивляйтесь, придивляйтесь. У п'єсу вставите.

Та, незважаючи на допомогу Захара Антоновича й на те, що працювали дружно, впоратися з «демонтажем» до вечора вони не спромоглися.

Вже й сонце сіло, а роботи ще було – гай-гай!

– Гм! – тато почухав потилицю. – А завтра ж удень Андрій приїде вивозити хатнище. Ми ж домовилися... А останній автобус до електрички о пів на дев'яту.

– А ви в баби заночуйте. Завтра неділя. З ранку до обіду й закінчимо, – сказав Захар Антонович. – Вона сама, місця вистачить. Та й у мене хтось може...

– Та дома ж хвилюватимуться. Особливо через Вітасика...

– А ви подзвоніть.

Так несподівано, на радість Жені й Вітасику, вирішилося питання про ночівлю у Завалійках. Баба Секлета теж була задоволена.

– О! І мені веселіше. А то тільки з курями й балакаю.

Поки тато дзвонив Вітасиковим батькам, баба Секлета зладувала на стіл.

Дідусь заходився витягати з сумки свої харчі, та баба не дозволила.

– Не ображайте! Ви мої гості. Я вас і частуватиму.

– Та нам же стільки з дому надавали! – вигукнув дідусь. Але баба заперечливо похитала головою.

Дідусь покійно зітхнув:

– Куди ж його дівати? Пропаде ж. Така ж теплінь. Може, хоч у льох поставити?

Баба якось дивно подивилася на дідуся.

– Та поставити можна, тільки... – баба на мить затнулася. – Він може щось і забрати.

– Хто? – спитав дідусь.

– Та хто ж?... Рукатий! – сказала баба.

– Який «рукатий»? – здивувався дідусь.

– Той, що забирає. Не знаєте? – докірливо мовила баба, наче дідусь виявив непростиме нерозуміння самоочевидної речі.

Дідусь знітився і мовчки запитально перезирнувся з хлопцями.

– А мо', й сусідка, – здвигнула баба плечима.

– Яка?

– Та... – баба явно не хотіла говорити.

– Що у вас льох – спільний з кимось?

- Та ні! Чого там спільний. Мій льох.
- Він що – не замикається?
- Замикається. Чого б це не замикався. Замок добрячий. І ключ оно на гвіздку.
- То як же вона може забрати?
- А хто її зна. Вчора ж забрала. І позавчора.
- Що?
- Позавчора сиру півтарілки. А вчора глечик молока.
- А яка ж це така ловка сусідка у вас?
- Та яка ж... Надежда... Кринична.
- Що? – дідусь знову перезирнувся з хлопцями. Тепер уже розгублено. Хлопці роззявили

роти.

- Та вона ж, вибачте, померла десять років тому, – усміхнувся через силу дідусь.
- Тож-то й воно... Ви, мабуть, думаєте – божевільна баба, несповна розуму. Склероз

старечий...

- Та ні, але... – дідусь зам'явся.

– Ви, звісно, людина вчена... Але і я телевізор дивлюсь. І газети читаю. А ви думали! – баба переможно глянула не на діда, а чогось на хлопців. – Навіть серйозні академіки вважають зараз, що після смерті людини душа її не вмирає, а десь... я не знаю, як це називається... забула... розумне якесь слово є...

– Але ж душа молока не п'є і сиру не їсть, – уїдливо докинув дідусь. – Не знаю... – зітхнула баба Секлета. – Але... тиждень тому наснилася мені покійниця... Надежда... Наче стоїть на вгороді, біля льоху, усміхається. І каже: «Скоро до вас, сусідко, прийду... Дивіться, щоб частуваннячко було гарне». І зникла. Ну, я не дуже на той сон зважила. Погода, думаю, зміниться. Небіжчики завжди на перемену погоди сняться. А оце позавчора спускаюся в льох по сир. Вареники з сиром на обід зварити надумала. Там у мене на ослінчику стояла повна тарілка сиру, мискою накрита. Підняла миску, глип – ні сиру, ні тарілки. Тю! Невже, думаю, такою стала забудькуватою. Спожила сир і забула... Розстроїлася трохи, бо ж на пам'ять поки що не скаржилася, навпаки, хизувалася навіть, що склероз мене ще не бере... Та не дуже й сумувала. Подумаєш, тарілка сиру. А оце вчора полізла знову – по молоко. Дивлюсь – стоїть на ослінчику тарілка порожня, без сиру. А глечик із молоком зник. Овва!.. І одразу той сон згадався. Про Надежду Криничну.

- Може, хтось лазить у ваш погріб, – сказав дідусь.
- Як же б він лазив? Двері міцні, на замку. Дірок у погребні нема.

Тут прийшов тато.

- Про що це ви?

Йому розказали.

- Гм, – поправив він окуляри на носі. – Інтересно. Ану ходімо глянемо на той льох.

Пішли всі гуртом.

Погребня була стара, вкрита мохом, але міцна, мурована, з дубовими, оббитими залізом дверима, на яких висів здоровенний, ще, мабуть, дореволюційний фігурний клепааний замок.

Баба зі скреготом той замок відімкнула, зняла, і вони один по одному почали спускатися кам'яними сходами вниз.

Стіни льоху теж були муровані, вкриті пліснявою, аж чорні, мокрі від сирості.

- Скільки ж йому років, цьому льохові? – спитав дідусь.

– Може, двісті, а може, й усі триста, – сказала баба. – В усякому разі мій дід казав, що його дід розповідав, як його дід у цьому льохові, хлопчиком будучи, від турків ховався. Тоді усю сім'ю їхню, крім нього, турки вирізали, бо тато його був сотником запорозьким.

– Ич, який льох історичний! – сказав дідусь, і очі його при тьмяному світлі брудної, наче теж вкритої мохом лампочки, спалахнули вогнем цікавості. – Тут вам, папа, матеріал для нової п'єси буквально на кожному кроці, сам у руки лізе, – не без іронії сказав тато.

Льох був великий, довгастиий, і дальній його кінець тонував у напівтемряві, оскільки лампочка світилася біля входу. Але можна було розрізнити, що там стояли бочки з квашеною, мабуть, капустою, солоними огірками абощо. А далі, відгороджена почорнілими дошками, горою була насипана картопля.

– Може, хтось там ховається? – сказав дідусь. – Заліз і сидить, на сир та молоко чекаючи.

– Підіть подивіться, – стонула баба Секлета плечима. – Але звідки б йому узятися, тому «хтосю»? Я розчиненого льоху не залишаю.

Тато все-таки поліз, усе обдивився, за кожною бочкою помацав, навіть картоплю у кількох місцях розгріб.

– Ні! Нема нічого.

– Я ж казала.

Баба полізла нагору першою.

– Гадаю, що все це бабині балачки, – півголосом сказав тато. – Щось у неї в голові зсунулося від старості, і їй здається, наче хтось її продукти забирає. Від склерозу таке буває. В містику я не вірю.

– Хтозна, – непевно відказав дідусь. – В усякому разі продукти поставимо. Хай краще Надежда Кринична скористається, ніж зіпсується до ранку.

– Абсолютно правильно, – сказав тато. – Біжіть, хлопці, несіть наші сидори.

Женя й Вітасик збігали до хати, принесли сумки з продуктами, їх поставили на ослінчику посеред льоху. Потім усі вийшли, і баба замкнула льох на замок.

Тато, а за ним і дідусь по черзі помацали замок. Було замкнено. Жодних сумнівів.

Тільки після цього пішли вечеряти.

Розділ VII

Культурист Валерій Заярнюк. Версія потребує пильної уваги

– Я знав, що ви до мене прийдете... – Валерій дивився похмуро і якимось навіть приречено. Хоча цей вираз явно не гармоніював із його виглядом. Він був утіленням сили, краси і впевненості. Могутній торс облягала чорна майка з короткими рукавами, і видно було кожен м'яз натренованого, «накачаного», як то кажуть, тіла. – І треба мені було ото ляпати язиком! – з досадою сказав він. – Але я його не вбивав.

– Ви давно знайомі з Іриною Іващенко? – спитав капітан Горбатюк.

– Три роки. Як вона ще перший раз складала вступні іспити. І не пройшла...

– Пробачте... у вас були серйозні стосунки?

– З мого боку так... Я хотів одружитися... я... – обличчя його вкрилося червоними плямами. – Але вона... Вона вважала, що я люблю тільки себе. Чогось думають, що всі, хто займається культуризмом, – самозакохані егоїсти. Це не так. Це неправда.

– Вона так уважала ще до того, як з'явився Жора Лук'яненко?

– Ще... – Отже, не можна сказати, що він відіграв вирішальну роль у ваших стосунках?

– Мабуть... Я певен, що вона б все одно кинула його. Він їй абсолютно не пара. Вона ж дуже розумна, освічена і тонка дівчина. А він торгаш.

– Що ж тоді вабило її до нього?

– Думаю, комплекс порятунку, милосердя... Вона вбила собі в голову, що він нещасний, сирота, з поламаною долею. І вона повинна врятувати його, підняти до себе. Вона й мене один час хотіла підняти... Але я... – він усміхнувся, – занадто важкий...

Капітан пильно глянув на Валерія Заярнюка. Той наче спохопився, одвів очі.

«Здається, дівчина не помилялася в оцінці цього культуриста. Він таки себе любить», – подумав Горбатюк і спитав:

– Скажіть, будь ласка, а гроші?... Як вона взагалі ставиться до грошей?

– Ну – як... Нормально. Як усі люди. То раніше вважалося, що треба обов'язково зневажати добробут, багатство, гроші... Тепер так не вважають... – він знову спохопився. – Але вона... вона порядна дівчина. Гроші для неї не головне. За гроші вона... Ні! Ні!

– А ви – як ставитеся до грошей?

– Так само! – очі в нього враз стали холодними. – Ви помиляєтесь. Ви глибоко помиляєтесь. Гроші тут ні до чого.

– Ну, а Жора... Лук'яненко? Він-то напевне любить гроші? Торгаш.

– Торгаш, – зціпивши зуби, повторив Заярнюк.

– Він гроші любить?

– Авжеж. Де ви бачили торговця, який не любив би грошей.

– А він міг би віддати свої гроші іншій людині?

– Тобто?

– Ну... написати доручення на свої капітали на чийсь ім'я?

– Та ви що? Цього навіть я не зробив би.

– Отже, не вартий він доброго слова?

– Ви хочете, щоб я його хвалив?

– Та ні... Ви, мабуть, знаєте про нього чимало такого, що підтверджує вашу негативну думку.

Заярнюк насторожився:

– Що ви хочете сказати?

– Те, що сказав. Я б на вашому місці намагався боротися за своє кохання. І бачачи, з якою недостойною людиною хоче розв'язати свою долю, спробував би відкрити їй очі на нього. У спортивних колах у вас великі зв'язки. Лук'яненко теж займався спортом. Є спільні знайомі. Не думаю, щоб ви не цікавилися, що за один цей Жора.

– А це що – злочин?

– Ні. Все цілком природно, психологічно вмотивовано, зрозуміло... Я був би вдячний вам, якби ви поділилися своєю інформацією про Лук'яненка. Для нас це дуже важливо.

Капітан побачив, що Заярнюк відчув полегкість. Навіть усміхнувся:

– Не думаю, щоб я міг би розповісти вам щось таке, що дуже б вас зацікавило. Слизький тип цей Жора. Був здібним боксером. Тренер покладав на нього великі надії. Думав зробити з нього чемпіона. А він наплював йому в душу, кинув спорт, зайнявся комерцією. Це порядно по-вашому?

– А з ким він товаришував, коли займався спортом?

– У тому-то й справа, що мені про нього говорив кращий його друг Вася Забарилло, який тепер аж тремтить, коли згадує його.

– А що ж таке?

– Бо він його зрадив. А що може бути огидніше за друга-зрадника!

– В чому полягала та зрада, ви не знаєте?

– Жора його вдарив, послав у нокаут, у ресторані, при всіх.

– За що?

– Хотів похизуватися. Перед дівчатами. Там була одна балерина, яка їм обом подобалася. Таке не прощають.

– А Вася Забарилло теж займався боксом?

– Тепер майстер спорту. Вони дружили три роки. На зборах, на змаганнях завжди мешкали в одній кімнаті. Я ж кажу – Вася був його найкращим другом. Якщо найкращий друг каже, що він покидьок, – можна не сумніватися.

– А ви Васю добре знаєте?

– Ну, не так щоб дуже, але...

– Що він за один?

– Нормальний. Нормальний хлопець. Справжній спортсмен. В бою азартний, вольовий, завжди прагне до перемоги...

– Поразки переживає? – запитав капітан Горбатюк.

– Хто не переживає поразок?

– Отже, той нокаут міг залишити в його душі бажання реваншу?

– Що? Ви гадаєте... Ні-І! Вася не такий, щоб... Ні-І!

– Ну, ви ж його знаєте не так щоб дуже... Гарантувати не можете?

– Гарантувати, звичайно, але... – Ви мені про всяк випадок координати Забарилло дайте, будь ласка.

– Тільки ви ж йому не кажіть, що я... А то ще подумає...

– Не хвилюйтесь.

Та Заярнюк і не хвилювався. Настрій у нього вочевидь покращав.

Коли вони прощалися, капітан довго дивився йому вслід.

Заярнюк ішов упевненою, пружною ходою, виграючи кожним м'язом свого чудового атлетичного тіла, – взірць чоловічої краси і сили.

«Адуша – горбата, – подумав Степан Іванович. – І, звичайно, мстива. А мотиви для помсти були. І в майстра спорту Забарилло теж були. Чи не об'єдналися ці мотиви? Версія потребує пильної уваги».

Розділ VIII

«Рукатий» у сні і наяву

Жені Киселю наснився сон. Наче стоїть він на городі баби Секлети. Місячна, світла ніч. Мерехтять на небі зірки, чогось різноколірні, як лампочки на новорічній ялинці. Просто перед ним погребня бабиного льоху. Але чогось величезна-величезна. І двері скляні. І крізь них видно ескалатор, що рухається вниз. Женя йде прямо туди, стає на ескалатор і починає спускатися. Ескалатор безлюдний. Жодної душі. Аж от далеко внизу, на сусідньому ескалаторі, що сунеться вгору, хтось з'явився. «Рукатий!» – одразу вирішує Женя.

Зустрічний наближається, наближається, й от Женя вже бачить дивовижну постать. На голові глечик із прорізами для очей – немов лицарський шолом. І прорізи ті світяться. І нема там ніяких очей. І голови нема. Видно крізь прорізи, що глечик порожній – виблискують полив'яні стінки. А на грудях миска – наче щит. І в одній руці граблі – наче спис. А в другій – сокира. Зустрічний уже зовсім наблизився. Женя бачить, як він судорожно вчепився двома руками за поручні ескалатора. Мабуть, чи не вперше потрапив у метро. Ой! Так це ж у нього чотири руки! Рукатий!

Він уже проминув Женю. Женя здивовано обертається. І раптом бачить, що позад Рукатого сидить на східчику ескалатора баба Секлети і хихикає в кулачок. І на грудяху баби табличка, на якій написано: «Надежда Кринична». «То он воно що! Баба Секлети і є Надежда Кринична. І зовсім вона не вмирала. І все це вигадала, підстроїла, щоб розіграти. Дотепниця баба, жартівниця».

– Я ж казала! – чує Женя бабин голос. І прокидається.

Вони з Вітасиком спали на веранді. Двері розчинені. Женя бачить, що посеред двору стоять тато, дідусь і баба Секлети. Тато й дідусь розгублені, тримають у руках розкриті сумки.

– Я ж казала! Рукатий! А ви не вірили! – баба Секлета торжествуюче зблискує очима.

Вігасик уже теж прокинувся. Вони з Женею підхоплюються, вискакують надвір.

– Нічого не розумію! – кривиться тато. – Уся ковбаса зникла. І сир, і яєчка, і огірки. І цибуля...

– Тільки консерви лишилися, – похитав головою дідусь.

– І то тільки в залізних банках. А компот абрикосовий у склянній зник, – сказав тато.

– Видно, у Рукатого нема консервного ножа, – усміхнувся дідусь.

– Я в містику не вірю. Хтось у льох заліз і забрав, – тато впевненим рухом поправив на носі окуляри.

– Але не через вхід! – так само впевнено сказав дідусь. – Я спав під грушею біля льоху. А ви ж знаєте, який у мене сторожкий сон. Я й так кілька разів уночі прокидався. Один раз кицька на розкладушку скочила, двічі десь собака гавкнув, а то кури крізь сон засокоріли... Я б почув. Тим більше і замок так скреготить, і двері...

– Значить, є якийсь інший хід, – сказав тато.

– Де? – спитала баба Секлета. – Покажіть мені. Щоб і я знала.

Півгодини, а то й більше лазив тато у погребі, шукаючи іншого ходу. Виліз похмурий, зніяковілий, геть перемазаний землею. Не знайшов.

– Може, «барабашка», – сказав Вігасик. – По телевізору недавно знову показували...

– Точно! – підтвердив Женья.

– Ну, нічого. Де наше не пропадало! – махнув рукою дідусь. – Хто б не взяв – чи «барабашка», чи Рукатий, чи Надежда Кринична – хай їм смакує. Раз узяв, – значить, голодний. А голодному гріх жаліти.

– Правду кажете, – закивала баба Секлета. – Але все-таки цікаво, – почухав потилицю тато. – І я цього так не залишу. Не люблю бути дурнем. Не люблю, коли чогось не розумію.

Тато Кисіль був із характером. Як уже казано, він любив «вирішувати питання». І коли якесь питання лишалося невирішеним, він відчував незручність, прямо-таки фізичний дискомфорт.

Розділ IX

Розмова з Васею Забариллом. На виднокрузі з'являється Мадам Дисконт

У Васі Забарила був розплющений, скривлений набік ніс, презирливо стулені губи й нахабні, зухвалі очі переможця.

– Пробачте, що турбую, – почав капітан Горбатюк. – Але мені потрібна деяка інформація про Жору Лук'яненка. Мені сказали, що ви з ним дружили, мешкали в одній кімнаті. Я веду справу про його зникнення.

– Зникнення? – перепитав Вася, але капітанові здалося, що Забарило вже знає про те, що трапилося з Жорою.

– Так. Кілька днів тому Лук'яненко, не попередивши нікого, навіть свою наречену, з якою мав іти в той день у театр, несподівано зник. Оголошений розшук.

– А... а при чому тут я? – почервонів Вася.

– Ні-ні. Ніхто на вас нічого не думає. Просто оскільки ви дружили з Лук'яненком, я хотів би...

– Що?

– Ну, щоб ви розказали трохи про нього. Що це був за хлопець. Якої ви про нього думки. Чи були в нього зв'язки у злочинному світі. Чи могли б ви назвати когось, у кого були б підстави звести з Лук'яненком рахунки. Ви ж розумієте, коли людина так раптово зникає, починаєш думати про найгірше.

В очах Забарила враз зникла зухвалість, натомість застиг переляк.

– Я... я нічого не знаю... Я...

– Не хвилюйтесь. Може, якраз те, що мене цікавить, ви й знаєте. Коли люди товаришують, живуть в одній кімнаті, між ними встановлюється певний ступінь довіри. Не думаю, що Лук'яненко приховував від вас своє минуле. – Ну... не приховував. Всі знали, що він був у

тюрязі. Не лише я.

– А що, він вам розповідав про своїх кримінальних друзів? Чи не згадував когось, з ким у нього були негаразди, конфлікти? Може, йому хтось погрожував. Злодії не люблять тих, хто «зав'язує».

– Взагалі-то якісь розмови були, але конкретно не пригадую. Я ж не думав, що ви питатимете. А то б записав, – він фальшиво засміявся.

– А чи були в нього з кимось сутички? Він же займався боксом, міг когось ударити, побити... А коли людину побити, та ще й привселюдно, та ще й незаслужено, та ще й, припустімо, у присутності дівчини, яка подобається... І бажання помститися може визрівати роками.

Кажучи все це, капітан пильно дивився на Забарилу і помічав, як на його очах змінювався вираз обличчя Васи. Він уже був блідий як стіна, губи його тремтіли.

– Вам... вам хтось сказав? – хриплим голосом спитав нарешті Вася.

– Що? – наче не зрозумів капітан.

– Ну... про нашу сутичку... в ресторані?

– Ні. Ніхто нічого не говорив.

Вася скреготнув зубами:

– Все одно... скажуть.

– Про яку це ви сутичку? Що – ви з Лук'яненком билися?

– Та ні... – Забарилу опустил очі. – Я його не вдарив ні разу. А він мене аперкотом звалив на підлогу. Але... але я сам винен.

– Тобто?

– Ну, були ми під газом, особливо я. Взяв грам вісімсот. А там сиділа компанія. Очкариків, студентів. Сміялися. Мені здалося, що з мене. Я підійшов і хуком одного, другого. Жора мене схопив, хотів зупинити, я вирвався і – до третього... Ну, і тут він мене...

– Ясно.

– Нічого неясно. Ви можете думати, алея на Жорузла не держу. Звичайно, дружба після цього розпалася, проте я ніколи... ви що? Вік баті-мати не видать! – він черкнув себе рукою по шиї.

– У таких випадках завжди запитують: де ви були, що робили п'ятнадцятого числа, коли зник Лук'яненко? Коли востаннє бачили його?

Забарилу на мить застиг і раптом прояснів, усміхнувся:

– А справді!.. Я ж його бачив. Тринадцятого... Ні! Чотирнадцятого, в неділю. Точно. Він їхав на своїй «Тойоті» по Володимирській. По-моєму, і він мене побачив. Але одвернувся. Може, тому, що поряд із ним сиділа дама... А п'ятнадцятого... п'ятнадцятого я був на тренуванні. Можете перевірити. Цілий день. По неділях у мене завжди тренування. І нагрозочка будь здоров... Отже – алібі! – він чогось робив наголос на останньому складі, але промовив це слово з неприхованим торжеством, наче підкреслюючи, що підозра на нього не може впасти аж ніяк.

– А даму, що сиділа поряд із Лук'яненком, ви знаєте? Це була його наречена? Іра?

Забарилу знову застиг, але цього разу спантеличений, розгублено кліпаючи очима.

– Тільки не кажіть, що ви її не знаєте, – усміхнувся капітан. – Бо я вам не повірю. Для цього й детектор брехні не потрібен. Вираз вашого обличчя надто промовистий.

Вася почервонів. Але відповідати не поспішав.

– Будь ласка! Я чекаю, – сказав Горбатюк. – Це була Ірина Іващенко?

– Ні, – неохоче вичавив з себе Вася.

– А хто?

– Одна знайома... Але ви не думайте... Стара тітка. Навіть бабця. Хоч і молодиться. Років шістдесят.

– Як її звуть?

– Я... я не знаю.

– Кажете, знайома. І не знаєте. Дивно.

– Це Жорина знайома. Він називав її Мадам Дисконт.

– Де вона працює?

- По-моєму, ніде. Але дістати може все на світі. І за вельми пристойну, необтяжливу ціну.
- Перекупка? Краденим торгує? Чи це контрабанда?
- Даремно я вам сказав! – з досадою махнув рукою Вася. – От уже... Не можете! Одразу статтю шити треба.
- Ви щось у неї купували?
- Купив. Запчастини для машини. Дуже вигідно. Ще й у ніжки поклонився. Але наводити на її квартиру не буду. Її адреси не скажу. Не робіть із мене стукача.
- Шановний! – обурився Степан Іванович. – Ви на хвилинку забуваєте, що йдеться, можливо, про тяжкий кримінальний злочин. Імовірніше за все – про шантаж із погрозою вбивства. І кожна ниточка у цій справі може бути вирішальною. Вхопившись за неї, можна витягти людину з того світу. – Мадам Дисконт такими справами не займається. Її справа – комерція.
- Там, де така дивна комерція, близько й до злочину.
- Все! Більше я не скажу нічого. Адреси я не знаю. Запчастини вона привезла мені в скверик. А видзвонив її Жора. Отже, я й номер телефону не знаю. Все! Вибачайте!
- Забарило говорив неправду. Очевидно, у неї на квартирі він був і адресу знає. Але, скільки не вмовляв його капітан, скільки не переконував, все марно.
- Тут Вася виявив весь свій боксерський характер і стійко «держав удари».
- А може, він просто боявся сказати адресу?
- Так чи інакше Мадам Дисконт треба було знайти обов'язково.

Розділ X

Тато ночує в льоху. Невловимий «барабашка» продовжує свою справу

До обіду «демонтаж» Надеждиної хати закінчити не вдалося. Захар Антонович не прийшов – якась у нього виявилася несподівана, термінова справа: він ще вдосвіта поїхав на велосипеді в райцентр. І тато з дідусем удвох розтягали важкі колоди. Якби ж колоди хоч не були скріплені отими здоровенними іржавими залізними скобами. А то ж одбивати ті скоби була мука мученицька – так вони в'їлися в дерево. Тато з дідом тільки хекали й кректали.

– Якби той Рукатий не харчі з льоху цупив, а шули нам допомагав розтягати, було б краще, – сказав тато. Видно, думка про таємничого «барабашку», що мешкає у льоху, не давала йому спокою.

В обід приїхав Андрій Дудка.

– О! Не впоралися? Я так і знав! – весело загукав він, скочивши з екскаватора і насуваючи на очі свою засмальцьовану кепочку. – Ну, нічого. Дребедень! До вечора впораєтесь, поїдете, а ввввтра я сам без вас хатнище вивезу. Бо зараз чекати не можу. Обіцяв професору, який на тому кутку хату купив, яму викопати і піску завезти. Гараж він буде. А вввечері у сусіднє село на храм їду. Та ви не хвилюйтеся, все буде гаразд.

– Та ви ж хоч із нами пообідайте, а то... – тато відчував перед Андрієм незручність, що не встигли впоратися. – Це можна! – погодився Андрій.

– Тільки вибачайте, що у нас майже самі консерви. Ковбасу, сир, яйця «барабашка» вночі покрав.

– Що?! Який «барабашка»?!

Усі гуртом, навіть Женя й Вітасик, перебиваючи один одного, почали розповідати. Андрій тільки посміхався.

– Дребедень! – сказав він нарешті. – То щось баба хімічить. Скільки живу, не було у нашому селі такого. Я й хату незамкнену лишаю, і ніхто нічого не бере. Дребедень!

Але цього разу тато з Андрієм не погодився, хоча сперечатися не став.

Після обіду знову взялися до роботи.

Тато чогось скис і працював так мляво, що дідусь нарешті не витримав:

– Васю, що це з тобою? Так нам знову ночувати доведеться.

Тато загадково усміхнувся:

– А я так і думаю.

- Що? Що ти думаєш? – стрепенувся дідусь.
- Ви поїдете, а я таки, мабуть, залишусь, переночую.
- А на роботу? Завтра ж понеділок. Робочий день.
- О шостій годині іде прямий автобус у місто. Якраз встигну.
- Я тата самого не залишу! – вигукнув раптом Женя. – Я теж ночуватиму.
- І я, – тихо сказав Вітасик.
- Та ви що? – розгубився дідусь.
- Папа, – схилив голову набік тато. – Ну, треба ж вирішити питання з тим Рукатим.

Дідусь зітхнув:

- Та якби ж воно вирішилось... А то...
- Вирішиться! – впевнено сказав тато.

Так несподівано, на радість хлопцям, вони затрималися у селі ще на одну ніч. Баба Секлета теж була задоволена:

- Дуже добре! Може, хоч цю ніч вловите Рукатого.

До вечора перетягли нарешті всі шули й шеретівки. Лишалася тільки піч із димарем та купище глини, битого тиньку й різного непотребу: якісь черепки, залізачки, ганчір'я. Хоча для хлопців тут траплялися вельми привабливі цікавинки. І вони потай відкладали під густий куш бузку то іржавий ніж, то чорну чавунну пательню, то величезний дерев'яний гребінь (як пояснив дідусь – старовинний селянський інструмент для розчісування пряжі). – Я сьогодні ночуватиму в погребі! – рішуче сказав тато.

Дідусь усміхнувся:

- Хочеш-таки його впіймати?
- Впіймати не впіймати, а пересвідчитися хочу.
- Задубієте, – сказала баба. – У мене льох зимний, як ні в кого.
- Ковдру добрячу дасте?
- Дам. Тільки, боюсь, і ковдра не допоможе. Ви не знаєте мого льоху.
- Я б теж з тобою поліз, – винувато сказав дідусь. – Якби не мій ревматизм...
- А в мене ревматизму нема. Я... – почав був Женя, але тато його перебив:
- Ні! Категорично – ні! Ні в якому разі. Хочеш, щоб мене мама вбила?... Запалення легень

підхопити хочеш?

– А ти?

– Я загартований. Мені не буде нічого.

Баба Секлета винесла з хати глечик із молоком.

– Треба щось поставити. Свої харчі ви ж поїли.

Тато загорнувся у ковдру і поліз у льох.

– Коли що – кричи! Будемо гуртом рятувати, – сказав дідусь, вкладаючись на розкладушці під грушею біля льоху.

Хлопці упросили, щоб двері веранди були розчинені навстіж.

...Дідусь підхопився так рвучко, що ледве не впав з розкладушки.

Двері льоху зі скреготом розчинилися. Дідусь потягнувся до сокири, яку завбачливо поклав на землі біля себе. Але так і не взяв. З льоху виліз тато.

– А ну його к бісу! – цокаючи зубами, промовив він. – Хай горить той Рукатий-«барабашка» і все на світі. От клятий льох. До кісток проймає. Більше не витримав.

– Іди лягай, грійся, – дідусь глянув на годинник. – Пів на другу. Ще чотири години можеш поспати. Я поставив на пів на шосту. Нічого підозрілого не було?

– Абсолютно! Крім страшної холодриги й сирості. Боюсь, що до вашого ревматизму додасться ще й мій...

Женя й Вітасик прокинулися, коли вже зійшло сонце. Дідусь квапив їх, примовляючи:

– Швиденько, швиденько! Вмивайтесь і стартуємо. Проспали. Не запікав мій електронний. Видно, я забув натиснути. Навіть снідати вже ніколи. Через півтори години будемо вдома. Там уже поснідаєте.

– Та хоч молочка по кухлику випийте! Чого це натщесерце у дорогу вирушати? Не положено. Ану, лізьте у льох скоренько! – наказала баба Секлета.

Тато перезирнувся з дідом. Мабуть, в обох майнула одна й та сама думка.

– Давай! Лізь! – кивнув дідусь.

Коли тато виліз із льоху, на нього боляче було дивитися – такий розгублений і нещасний був у нього вигляд.

– Що?! Нема?! – вигукнув дідусь.

– Нема! – ледве вимовив тато.

Розділ XI

Мадам Дисконт – міф чи реальність, як кажуть газетярі

– Я розпитав по своїх каналах – під прізвиськом Мадам Дисконт жодної перекупки, скупниці краденого у нашому місті не зафіксовано. В усякому разі ніхто такого прізвиська не чув.

– Це ще не значить, що нема. Відсутність інформації ще не доводить відсутності суб'єкта.

Капітан Попенко скривився:

– Стьопо, ти мене ображаєш. Мої клієнти знають усіх (повторюю – всіх!) більш-менш професійних скупників краденого. Дешевий товар береться не з повітря – він спершу повинен десь зникнути. А Мадам Дисконт, як було сказано, може дістати все – і зовсім дешево... Отже, вона мусить бути зв'язана з моїми клієнтами.

– Логіка є. Але... Невже Вася мені збрехав, вигадав неіснуючу Мадам Дисконт?

– Не думаю. Що це йому дає? Людина, яка не відчуває своєї вини, має «залізне» алібі, ніколи не стане брехати. Бо брехня завжди може підвести, ускладнити становище.

– Тоді треба вважати, що Вася Забарило причетний до справи і хоче заплутати слідство, спрямувати його не в той бік.

– І це не виключено. Але давай подумаємо – що дає вигадана постать старої перекупки? – Стривай! Якщо Мадам Дисконт справді існує, Іра Іващенко може про неї знати. Кому-кому, а нареченій Жора міг щось купувати через ту Мадам.

– Молодець, пане Горбатюк! Професор Китайгородський мав рацію – ви маєте хист до криміналістики. Здавалося б, елементарне міркування, лежить на поверхні, а мені якось не одразу спало на думку. Дійте, Степане Івановичу!

...У приймальній комісії було, як завжди, багатолюддя і штовханіна.

Оскільки капітана Горбатюка цікавило тільки оце одне конкретне питання, він вирішив не чекати кінця робочого дня і поговорити з дівчиною не відкладаючи.

Ірина зустрілася з ним очима і завмерла.

Були в її погляді і чекання, і надія, і страх.

– Можна вас на хвилиночку? – тихо спитав він, підійшовши до столу.

– Так, так, – хвилюючись, сказала вона.

Вони вийшли в коридор і підійшли до вікна.

– Ну що?! Що?! – тремтячим голосом спитала вона.

– Поки що нічого конкретного, – сказав капітан якомога спокійніше. – Просто мене цікавить одне невеличке питаннячко. Скажіть, ви чули коли-небудь від Жори про Мадам Дисконт?

– А що? Вона під підозрою? Так?

– Значить, чули. Хто вона? Адресу, телефон можете сказати?

Дівчина розгублено здвигнула плечима:

– Ні-ні. Не знаю.

– А де хоч вона живе? В якому районі? Описати її можете?

– Ні. Я ніколи її не бачила.

– Але ж ви знаєте про неї? Що ви про неї знаєте?

– Що вона може дістати різні потрібні речі. За смішні гроші... А що, що вона зробила?

Чому ви про неї питаєте?

– У Жори були коли-небудь конфлікти з нею?

– Конфлікти? По-моєму, ні. Навпаки. Жора казав, що вона добре до нього ставиться. Але... чогось не захотів мене з нею знайомити... А що сталося? Що таке?

- А чого він не захотів вас знайомити?
- Сказав: «Навіщо вона тобі? Ти людина зовсім іншого середовища. Вона буде тебе шокувати. Є люди, знайомство з якими не прикрашає».
- Але ж сам він підтримував з нею зв'язки... – Ну... це його давня знайома.
- Ще з тих часів, коли він перебував не в дуже вишуканому товаристві?
- Мабуть. А що все-таки... – вона вже вкотре вичікувально глянула на капітана.
- Справа в тому, що Мадам Дисконт бачили в машині Лук'яненка напередодні його зникнення, чотирнадцятого числа.
- І все?
- І все. Але цього досить, щоб у ситуації, що склалася, зацікавитися Мадам Дисконт.
- Боюся, що ця версія не дасть очікуваних результатів.
- Чому?
- Мабуть, Жора зустрівся з нею, щоб купити мені якийсь подарунок. Через два дні був мій день народження.
- Можливо. Але я все одно хотів би її розшукати. Тим більше що це його знайома з тих часів. Скажіть, а де Жора записував телефони? У записнику чи вдома у нього була телефонна книжка?
- І в записнику, і книжка, здається, вдома є. Червона така.
- Я міг би зазирнути в неї?
- Авжеж. Ви ж знаєте, ключ у сусідів. Ваш товариш уже оглядав кімнату.
- Я не хотів би сам шукати. Якби ви мені допомогли, був би вам вдячний.
- Ну, гаразд. Я попрошу, щоб мене підмінили на годинку. Щоб вам не чекати.
- ...У телефонній книзі номера Мадам Дисконт не було.

Розділ XII

*Глухонімих в електричці. Кафе-експрес «Барабашка». Несподівана зустріч.
«Все воно підозріле»*

Ще коли вони першого разу їхали електричкою у ті Завалійки (точніше, електричкою до Соколівки, а там уже автобусом), то Женя й Вітасик добре запам'ятали глухонімого «продавця долі», як назвав його Женин дідусь. Він був не дуже високий, але широкоплечий, майже квадратний і мускулястий – самі м'язи. З незворушним виразом обличчя він ходив по вагонах і мовчки роздавав усім пасажирам пачки великих фотокопій ікон, церковних календарів, якихось цілющих рецептів, а головне, гороскопів, за якими можна було дізнатися про свою долю. Потім, через п'ять хвилин, він так само ходив і мовчки збирав ті фотокопії, а хто вирішував щось купити, він на пальцях показував, скільки карбованців то коштує. Найбільше купували гороскопи, тому дідусь і назвав його «продавцем долі». Жені хотілося, щоб вони теж купили гороскоп, але тато й дідусь іронічно скривилися і похитали головами.

– То, Женю, для темних розумом. Якби хтось побачив, що я таке купую, мене б уся преса на глум підняла, – тихо сказав дідусь.

Вони не купили нічого.

«Продавець долі» ковзнув по них недобрим поглядом. І Женя той погляд запам'ятав...

Дідусь недарма увійшов у компаньйонство зі своїм зятем.

Василь Сергійович Кисіль був людиною діловою і питання таки вирішувати вмів.

Повернулися вони із Завалійок у понеділок вранці, а вже у вівторок тато завозив на ділянку першу партію блоків під фундамент. Женя упросив тата знову взяти їх із Вітасиком. Василь Сергійович погодився. Літо. Каникули. Все одно хлопці байдикують. Хай проїдуться на КАМазі. Їм же цікаво.

Цікаво було не лише їхати на здоровенницькій машині, а й побувати на заводі ЗБК (залізобетонних конструкцій). Хлопці звикли, що завод – це корпуси, цехи, в усякому разі дах над головою. А тут ніякого даху не було. Просто неба їздили по рейках два велетенські крани, наче дві гігантські літери П. Вони раз у раз, чіпляючи гаками, підіймали бетонні блоки або конструкції і переносили їх на вантажні машини, що вишикувалися в чергу. Гули машини,

лаялися шофери, залізно брязкали й гуркотіли крани... Було весело й цікаво.

Женя й Вітасик сиділи у просторій кабіні КАМазу, обклеєній кольоровими фотографіями дівчат у купальниках, і відчували себе майже дорослими. Для семикласника це прекрасне, хвилююче відчуття. А потім вони їхали через усе місто, аж поки не виїхали на автотрасу.

Шофер Гриша, кругловидий, чорнявий, із тонкими кавказькими вусиками, ввімкнув радіо, і кабіна наповнилася солодкими звуками італійської музики. Це ще більше додало хлопцям радісного піднесення. Вони щасливо перезиралися і раз у раз крутили головами, поглядаючи на дорогу. – Ой! Дивіться! – вигукнув раптом Женя.

– Що це? – стрепенувся Вітасик.

Край шосе стояв на таких самих бетонних блоках, які вони везли в машині, голубий залізничний вагон. Над вікнами уздовж всього вагона червоною фарбою було написано: «Барабашка» запрошує гостей!»

– Ловко придумали! – усміхнувся тато.

– Недавно поставили, – сказав шофер Гриша. – Місяць тому я тут їхав, іще не було.

– А що це? – знову запитав Вітасик.

– Кафе, – сказав тато.

– А чому «Барабашка»? – спитав Женя.

– Не знаю. Будемо їхати назад, заїдемо. Мені самому цікаво. Це ж треба – «Барабашка»!.. Просто переслідує нас, – і тато розказав шоферові їхню пригоду з бабиним льохом.

Гриша похитав головою, поцокав язиком і розповів про кілька таємничих випадків, що сталися у Москві, Одесі й Саратові. Ніхто шофера не перебивав, хоча випадки ті були відомі навіть Жені й Вітасику – про них багато писалося й говорилося по радіо й телебаченню.

Крана ні по дорозі, ні в селі, як планувалося, знайти й умовити не вдалося, і розвантажував блоки все той-таки екскаваторник Андрій Дудка. Він зняв зі своєї «Беларусі» ківш, почепив троса з двома гачками, й екскаватор перетворився на міні-кран. Але той «міні» знімав із машини «демблоки», як охрестив їх Андрій, не гірше за оті заводські «максі».

Спостерігати за просто-таки ювелірною роботою Андрія було дуже цікаво, проте хлопцям нетерпеливилися поїхати швидше назад у той незвичайний кафе-вагон на шосе. Тим більше що бабисеклетин «барабашка», що мешкає льоху, більше не озивався. Повернув порожній глечик із-під молока і більше нічого не чіпав.

Поверталися саме в обід. Отже, інтерес до «Барабашки», який «запрошує гостей», підсилювався ще й апетитом. Дуже хотілося їсти.

Біля голубого вагона стояла на узбіччі невелика світла машина якоїсь невідомої іномарки, котрої не зміг визначити навіть шофер Гриша. До деревця край дороги був прихилений мотоцикл, на багажнику якого була прив'язана велика сумка «Адидас». Це свідчило, що «Барабашка» гостей приймає.

Блоки, на яких стояв вагон, піднімали його над землею досить високо, і до дверей вели лункі залізні сходи з поручнями.

Коли хлопці з дорослими почали підніматися, сходи загули, і в одному з вікон кафе-вагона з'явилося жіноче обличчя з пильним поглядом. З'явилося й одразу зникло.

У коридорі їх зустріла молоденька фарбована офіціантка у білому фартушку.

– Заходьте! Будь ласка! Добрий день! – без зупинки звично протарабанила вона, ввічливо усміхаючись.

Купе були без дверей і без верхніх полиць. Між нижніми полицями стояли довгасті столики.

– Салат, борщ, шашлик, солодка вода, – так само без зупинки протарабанила офіціантка.

– Годиться! – кивнув тато. – На всіх!

Офіціантка гайнула туди, звідки линула неголосна музика. Спершу здалося, що, крім них, у кафе нема нікого. Але за хвилину з сусіднього купе почувся жіночий голос:

– Ну, гаразд! Будемо прощатися. Ще хтось під'їхав. Я посиджу, доїм, а ти давай... Значить так – роби що хочеш, але щоб було... Завтра приїду, – в останніх словах була погроза.

Чоловічий голос промимрив щось дуже тихо – нічого не можна було розчути.

– Ну, йди, йди! – нетерпляче промовила жінка.

З сусіднього купе вийшов і швидко попрямував до виходу чоловік.

Женя й Вітасик від подиву роззявили роти.

Це був глухонігий з електрички – «продавець долі».

На сходах загримотіли кроки, двері відчинилися, і вагон сповнився дзвінками веселими голосами. Гамірлива молодіжна компанія пройшла повз їхнє купе, повз сусіднє й подалася далі вглиб вагона.

– Ти бачив, бачив? – збуджено спитав Женя тата, який, чекаючи їжі, заглибився у газету.

– Що? – не второпав той.

– Глухонімого! З електрички! «Продавця долі»!

– Ні! – здивовано мовив тато: читаючи газету, він нічого не бачив і не чув.

– Ех ти! – з досадою сказав Женя. – Он подивись – він сідає на мотоцикл.

– А-а... справді, – визирнувши у вікно, сказав тато. – Ну і що?

– Вона ж із ним розмовляла! – стишивши голос, зашипів Женя. – Значить, він не глухонігий.

– А-а... – зрозумів нарешті тато. – Ну... це не обов'язково... Деякі глухонімі зчитують з губів.

У коридор вийшла з сусіднього купе і обвела їх пронизливим поглядом немолода вже, але по-молодому фарбована жінка у джинсовому костюмі і темних окулярах. Штани так щільно обтягували її пишні форми, що було дивно, як витримував і не обривався єдиний фігурний металевий гудзик, на якому вони трималися.

Здається, вона чула їхню розмову.

Але не промовила ні слова.

Одвернулася і швидко пішла до виходу.

Крізь вікно вони бачили, як вона сіла у світлу машину невідомої іномарки і різко зрушила з місця, одразу набравши швидкість.

В цей час офіціантка вже принесла велику тацю і почала розставляти на столі салатики, «Фанту» і борщ.

– Скажіть, будь ласка, а чому ваше кафе так дивно називається? – спитав тато.

– А це ми придумали. Для реклами, – усміхнулася офіціантка. – Знаєте, зараз усі цікавляться різними такими... неймовірностями. Ну і...

Василь Сергійович пильно подивився на неї:

– Тільки для реклами? І ні з чим реальним це не пов'язано? – А ви що думали – у нас тут справді домовики борщ варять? – очі її дивилися насмішкувато.

– Хто його зна... Покуштуємо, тоді скажемо. Все залежить від того, який він на смак.

– Клієнти не скаржаться.

– Мабуть, у вас є вже постійні?

– Ну, ми ще тільки три тижні як відкрилися. Але хто в нас побував – не минає. Особливо водії дальніх рейсів.

– Скажіть, а ви не знаєте, хто та дама і той чоловік, що сиділи у сусідньому купе? Щойно

пішли.

– Ні. Не знаю. Звідки мені знати? Клієнти своєї біографії мені не розказують. От що б я могла сказати, наприклад, про вас, якби спитали? Симпатичний мужчина – та й годі.

Тато почервонів. Чоловіки, як і жінки, небайдужі до компліментів, і компліменти їх обеззброюють.

– Він, здається, глухонімий?... – переборюючи ніяковість спитав тато.

– Хто? – наче не розуміючи, спитала офіціантка.

– Ну той... із сусіднього купе.

– Не знаю. Я з ним не розмовляла. Пробачте, мені треба взяти замовлення. Смачного! – і вона поспішила до галасливих прибульців, що вже виявляли нетерпіння у кінці вагона.

– Ану вас із вашим глухонімим! – буркнув тато до хлопців. – Мусив через нього пекти раків.

– А по-моєму, вона їх знає, – сказав Женя.

– Ага! – кивнув Вітасик.

– І мені здалося, – несподівано сказав шофер Гриша.

– Ну й що, як знає? – тато чомусь роздратувався. – Чому вона мусить усім доповідати!..

Люди роблять свій бізнес, і нічого встромляти носа у чужі справи. Давайте їсти, а то борщ прохолоне.

Вони вже доїдали борщ, коли раптом перед їхнім столом з'явився високий худорлявий юнаку білому халаті і білій кепочці. З тацею, на якій апетитно парували шашлики.

– Добрий день! Вас вітає кухар «Барабашки». Ну, як борщ? – привітно усміхнувся він.

– Чудовий! – щиро вигукнув Василь Сергійович, і всі дружно закивали, підтверджуючи.

Борщ справді здався їм дуже смачним.

– Приходьте ще, – задоволено сказав кухар, розставляючи шашлики і забираючи порожні тарілки від борщу. – Смачного!.. З вас... – він подав рахунок. – Якщо без здачі, гроші залиште, будь ласка, на столі.

І ще раз привітно усміхнувшись, так само швидко зник, як і з'явився.

– Ну й ціни! – похитав головою шофер Гриша.

– Що ти хочеш – комерція! – намагаючись показати, що йому байдуже, сказав тато. Женя зі співчуттям подивився на нього.

Шашлик їли мовчки. Офіціантка так і не з'явилася. Коли вони від'їхали від «Барабашки», Женя нарешті не витримав:

– І все-таки підозріло. Той кухар приносив шашлики не тільки, щоб спитати, чи сподобався борщ... Я певен.

– Хотів на нас подивитися – що за такі цікаві, – сказав Вітасик. – Офіціантка, мабуть, побоялася далі балакати, щоб не проговоритися.

Тато нічого не відповів.

– А джинсова дама чогось вертається, назад їде, – раптом сказав Гриша.

Вони ледве встигли помітити, як повз них промчала зустрічна світла машина невідомої іномарки...

Розділ XIII

Дружина капітана Попенка просить допомоги. Дивна крадіжка в музеї

Дружина капітана Попенка, Наталя Тимофіївна, працювала старшим бухгалтером у міськвиконкомі, вважалася дуже кваліфікованим спеціалістом, і її часто запрошували робити ревізії у різних організаціях. Після ревізій вона завжди розказувала чоловікові про результати, радилася, часто просила навіть допомогти. Бо ж Анатолій Петрович був, можна сказати, «професором» у своїй справі.

Та цього разу вона чогось мовчала.

– Що там у тебе? – поцікавився капітан.

– Та нічого, все гаразд, – одвела очі дружина. Він ніжно поклав їй руку на плече:

– Наталочко!.. Ти ж не вмієш говорити неправду. Щось у тебе не станцювалося?... Не

вийшло? Припустилася помилки?... З кожним буває. Давай удвох поміркуємо. – Та ні, Толю, у мене все гаразд. Чесне слово! – вона подивилася на нього прохальним поглядом: не питай, мовляв, будь ласка.

– Жалко? – зрозумів він.

– Жалко, – зітхнула вона. – Дуже гарний чоловік, цей директор музею. І весь колектив гарний. Такі дівчата!.. Працюють за копійки, а так викладаються, стільки сил віддають!..

– Велика недостача?

– Та є... – Наталя Тимофіївна знову зітхнула.

– Вони когось підозрюють?

Вона мовчки знизала плечима.

– А що пропало?

– Одяг, намисто, старовинні жіночі прикраси.

– Одяг теж жіночий?

– Як ти догадався? Жіночий. Тільки, – підтвердила Наталя Тимофіївна. – Здебільшого вишивані сорочки, білизна, спідниці. Причому дивна річ. Поряд лежала дуже коштовна інкрустована козацька зброя, ціни нема. Її не взяли. А нічні жіночі сорочки латані-перелатані, під руками розлазяться, вкрали.

– А нащо жінці зброя? Жінки на зброї не розуміються.

– Ти думаєш, то жінка?

– А ти що думаєш?

Вона знову знизала плечима.

– А коли помітили пропажу? – спитав Анатолій Петрович.

– У тому-то й справа, що взагалі не помітили. І не знають, коли це сталося. Тільки ревизія виявила.

– Гм, – він замислився. – Що ж у них за порядки? Зникають музейні експонати, а вони навіть не помічають.

– Там стільки того старовинного одягу, що можна й не встежити.

– Одне з двох – або хтось зі своїх тихенько виніс, або...

– Ні-ні!.. Зі своїх ніхто не взяв, я певна. Вони з таким трудом все це збирають, їздять по глухих селах... Та й нащо воно їм? Зараз усього цього не носять. А дівчата молоді. Цінність все це має тільки музейну. Таке воно дрантя.

– І нічого підозрілого дівчата не помічали?

– Взагалі-то був у них один підозрілий відвідувач тижнів три тому.

– Чим же він підозрілий?

– Два дні поспіль приходив у музей. – І все?

– Ну, ти ж знаєш ті етнографічні музеї народного побуту. Крім організованих туристичних екскурсій, відвідувачів майже нема. Порожньо. А тут два дні підряд. Причому глухонімий.

– Глухонімий?

– Так. Кремезний, невисокий на зріст, але дуже широкоплечий, майже квадратний. Обличчя похмуре, очі вовкуваті. Побачивши його на другий день, дівчата спробували заговорити до нього, він тільки замахав руками й одразу пішов.

– Ну що ж, це вже версія. А як у них охороняється музей?

– Як усі музеї. Сигналізація. Міліціонер.

– І сигналізація була справна? І міліціонер не заснув?

– В усякому разі до сьогоднішнього дня жодного натяку на крадіжку.

– Гм... Натяку нема, а крадіжка є...

– Директор такий розгублений, – зітхнула Наталя Тимофіївна, – що мені боляче на нього дивитися.

– Звичайно, було б краще, якби пропажу помітив він сам, а не ревизія.

– Такий хороший дядько! Всього лише рік як директорствує, а експонатів у музеї збільшилося на третину. Дитинка нещодавно народилася. Третя. Уявляєш? Троє дітей зараз – це подвиг.

– Для людини з такою зарплатнею – справді...

– Я знаю, про що ти думаєш... Ні! Такі люди як він на злочин не підуть ніколи.

– Але об'єктивно відповідати йому доведеться. Чи ти хочеш... – Анатолій Петрович вичікувально подивився на дружину.

– Навіть якби я й хотіла, то приховати цього просто не можу. Ревізія комплексна, нас кілька людей.

– А що ж ти хочеш?

– Я хочу... – вона подивилася так благально, що він усе зрозумів. – Поки ми не склали акта, поки ще не пізно... може, ти подивишся своїм досвідченим оком... Може, є докази того, що відбулася крадіжка, що це зробив хтось сторонній... Толю!

Він усміхнувся:

– Ех, жінки, жінки! Ну й логіка. Спершу не хотіла говорити нічого, а тепер просить.

– Та чого там не хотіла... Я ж знала, що ти... – вона не договорила, а просто обняла й поцілувала його... Музей містився у старій католицькій церкві з високими, вузькими вікнами, крізь які пролізти було абсолютно неможливо. Масивні різьблені двері були непошкоджені. Сигналізація в порядку – діяла безвідмовно.

Капітан Попенко обстежив будівлю дуже уважно, – що називається, зазирнув у кожную шпарку. Слідів проникнення ззовні – аніякісінських.

Директор музею (справді симпатичний і щиро засмучений), а також дівчата-співробітниці (теж симпатичні й розгублені) дивилися на Анатолія Петровича з чеканням і надією. Так само, як і його дружина й інші члени ревізійної комісії.

Йому й самому щиро хотілося знайти якісь сліди. Але зачепитися було ні за що.

У кутку коридора стояла швабра, а біля неї відро, в якому лежала ганчірка.

Капітан Попенко в задумі подивився на нього. І раптом відчув на собі чийсь погляд. Обернувся й зустрівся очима з жінкою у хустині. Очі її були такі страдницькі й такі перелякані, що йому аж кольнуло в серці.

Наступної миті вона схопила відро, швабру й задріботіла геть.

– Ваша прибиральниця? – глянув капітан на директора музею, що ходив за ним по п'ятах.

– Ага. Фрося. Нещасна жінка.

– Що таке?

– Син у неї пропащий – наркоман, алкоголік. Мучиться вона з ним. Усе, що заробляє, віддає йому. Утрюх місцях прибиральницею робить. І така добросовісна. По кілька разів воду міняє, коли підлогу мие. А кран у дворі... Ні-ні! На неї й не думайте. Вона весь час на очах. Прибирає зранку, коли ми всі вже на роботі. Бо їй же ще у два місця треба.

– Можна мені з нею поговорити... без свідків? – несподівано спитав Анатолій Петрович.

– Будь ласка, – розгублено знизав плечима директор музею. – Але... я вас запевняю... це свята людина. Будьте з нею делікатні.

– Невже ви такої поганої думки про мене?

– Ні-ні, але... Ідіть у мій кабінет. Я її зараз гукну.

Кабінетом той невеличкий закапелок за дерев'яною перегородкою можна було назвати виключно з поваги до директора музею. В ньому вміщався тільки маленький письмовий стіл, сейф і два стільці перед столом.

Анатолій Петрович сів на один зі стільців і почав чекати. Чекав хвилин п'ять.

Нарешті двері прочинились, і вона зазирнула – бліда, з неприродно розширеними зіницями.

– Заходьте, заходьте, – якомога привітніше сказав капітан підводячись. – Сідайте.

Було так тісно, що коли вони сіли, то майже торкалися колінами.

Анатолію Петровичу здалося навіть, що він чув, як шалено б'ється її серце.

– Фросино Миколаївно, ви не хвилюйтесь. Я певен, що ви добра і гарна людина. І я щиро співчуваю вам... Для матері немає більшої кари, ніж дивитися, як на очах гине дитина. Хай навіть ця дитина вже доросла, вона все одно лишається дитиною для матері.

Зморшкувате, у червоних прожилках обличчя прибиральниці закам'яніло, очі наповнилися сльозами.

– Я розумію, мати заради сина ладна на все, – вів далі капітан. – Це святий закон життя. І кожній матері здається, що існує лише вона і її дитина. Але у світі є ще й інші матері й інші діти. І буває так, що мати, дбаючи про свою дитину, робить нещасними інших дітей.

Сльози вже текли по її щоках без упину.

– Фросино Миколаївно, я заздалегідь прошу у вас пробачення. Можливо, я помиляюсь. Але я слідчий. А коли у слідчого виникає якась думка, підозра, він повинен перевірити – або підтвердити, або спростувати її. Я ще раз прошу пробачення, але скажіть мені тільки одне... Я повірю вам на слово й більше нічого не питатиму... Ви виносили у відрі з водою наче ганчірки і ховали десь у дворі, а потім забирали? Так?

Вона сховала обличчя в долоні і заплакала вголос, причитуючи:

– Боже мій!.. Боже мій!..

Він мовчки чекав.

Нарешті вона відняла руки від очей і подивилася на нього скрушно, приречено:

– Не дай Боже вам такої долі, яку мене!.. Мені вже все байдуже. Тюрма так тюрма. Смерть так смерть. Все краще, ніж таке животіння.

– І кому ж воно було треба – оте древнє лахміття?

– Я сама не знаю. Але він платив за нього як за нове.

– Хто?

– Гугнявий.

– Гугнявий? – вражено перепитав капітан.

Розділ XIV

Загадковий професор

Тато взяв тиждень у рахунок відпустки, назавтра вони знову їхали в Завалійки. І знову з шофером Гришею. Цього разу везли цемент, велику залізну бочку для води, велике залізне корито для змішування бетону, яке спеціально зварили татові на заводі, і різний інструмент – лопати, ломи, сокири, молотки тощо. Тато був рішучий і беручий до роботи. Нічого не відкладав на завтра.

– Головне – вийти з нульового циклу, – сказав він. – Купили блоки, відразу закладемо фундамент. А там буде видно.

Треба було ще дуже багато всього – і цегла, і дерево, і вікна, і двері, і на підлогу, і на дах... Але тато не журився:

– Яюсь воно буде. Купуватимемо потроху. «Не разом Кракув будовался», як кажуть поляки. Головне – вийти з нуля.

Андрій уже вивіз хатнище, розрівняв площадку і разом зі своїм кумом-виконробом Іваном Олександровичем робив розмітку. Іван Олександрович дивився в окуляр нівеліра^{1} на довгу смугасту рейку з цифрами, яку тримав Андрій, а потім вони забивали кілочки і натягували між ними шпагат.

Тоді Андрій сів на екскаватор і по тій розмітці почав ковшем рити траншеї. Женья з Вітасиком не могли очей відвести – так він ловко це робив.

Навіть тато захоплено похитав головою:

– Здорово, хай йому біс. Не знав, що навіть траншею рити можна так красиво.

– Дребедень! – білозубо усміхався з кабіни Андрій.

– Уже й будете? – почувся раптом із вулиці голос.

Вони обернулися.

Біля хвіртки стояв Захар Антонович, дідок, що допомагав їм розбирати Надеждину хату.

– А що ж! Будуємо! А чого чекати? – весело вигукнув тато.

– Та й правда. Чекати нічого. Хтозна, що завтра буде, – зітхнув Захар Антонович.

– Чого це ви так похмуро? – здивувався тато.

– А чого радіти? Як люди пропадають.

– Які люди?

– Та дачник наш, професор, що у Помпочки купив торік хату. Ти ж, Іване, знаєш, – кивнув дід до Івана Олександровича.

– Ага-га! – мотнув виконроб головою. Андрій зупинив екскаватор, висунувся з кабіни і теж уважно слухав.

– Примчала машиною оце годину тому професорша, плаче – нема. Ще в суботу привезла вона його сюди на дачу, він тут часто працює в самотині, не любить, щоб йому заважали. А машину він сам чогось не водить, професорша возить його. Назад, сказав, сам електричкою приїде. Мав учора повернутися, бо сьогодні їде за кордон на конгрес якийсь, і... Дача не замкнена, портфель на столі, він той портфель із рук не випускає – і спить із ним, по-моєму... Ще й яєшня на пательні недоїдена. А він же акуратист... Не міг так залишити. Отже, не поїхав нікуди. Зник, та й усе.

– Тю! – обізвався з екскаватора Андрій. – У неділю ж був. Я ж йому яму під гараж копав. І піску завіз. Ми ще з ним підвечеряли добре.

– Значить, або у понеділок, або вчора... Професорша у міліцію подалася заявляти.

– А яких він наук професор? – спитав тато.

– Не знаю, – знизав плечима Захар Антонович. – Якихось древніх. Але дуже тямущий дядько. Що не спитай – усе знає.

– А як його прізвище?

– Барабаш.

Женя й Вітасик так і вклякли, роти пороззявляли. Барабаш!

І тут здаля почувся дзвінкий дівчачий крик:

– Діду! Професор знайшовся!

По вулиці швидко мчала до них на велосипеді якась дівчинка. Підїхала й різко загальмувала.

– Де? – спитав її Захар Антонович.

– На кладовищі, – одним духом випалила вона.

– Тю! – знову вигукнув Андрій. Інші лише перезирнулися.

– Він що?... – Захар Антонович не договорив.

– Та ні, ні! – вигукнула дівчина. – Живий! Тільки непритомний. І весь землею перемазаний. Ми так злякалися. Думали, мрець із могили виліз. Професорша його вже в лікарню повезла. – Так вона ж у міліцію поїхала.

– Ні, не встигла. По телефону з кимось довго балакала.

– А чого це тебе на кладовище погирило? – суворо спитав Захар Антонович.

– А ми там у піжмурки гуляли, – зиркнувши на хлопців, шморгнула носиком дівчинка.

– Знайшли місце для гульні, – буркнув Захар Антонович. – Професор що – поранений?

– Крові наче не видно, тільки на лобі гуля здоровенницька.

– Хтось, значить, вклеїв... Хоча того професора не так просто з ніг звалити. Він і сам може... Показував мені прийоми – ногою з голови шапку збиває.

– У-шу? – усміхнувся тато.

– Ага. А ви звідки знаєте?

– Теж трішки займаюся.

Побалакали ще трохи, і Захар Антонович пішов. Онука його, яку звали Галочкою, перегнавши діда, помчала на велосипеді. Андрій завіз екскаватора і продовжив свої артистичні вправи з риттям траншеї. Та хлопці інтерес до цього вже втратили. Забравшись у бур'яни, Женя й Вітасик схвильовано зашепотіли.

– Ну, як це тобі подобається? – аж захлинався Женя Кисіль.

– Думаю, що тут щось є, – дрібно кивав головою Вітасик Дорошенко.

– Барабаш! Це ж треба!

– Весь у землі... Значить...

– Значить, був там...

– Де?

– У льоху.

– Як?

– Не знаю...

– Слухай, може, він винайшов спосіб пересування людини під землею.

– А хто ж його по голові вклеїв?

– Не знаю.

– Але – Барабаш! Це не може бути простим збігом, випадковістю. І зникнення продуктів із

льоху, і кафе, і...

Загадковий професор Барабаш схвилював хлопців не на жарт.

Розділ XV

«Сицики» і «розбійник»

– Просто не знаю, що й робити... – зітхнув капітан Попенко. – Нещасна жінка. Через сина, алкоголіка й наркомана, на трьох роботах прибиральницею працює. Той усе пропиває. Б'ється вона, як риба об лід. А тут з'являється Гугнявий, вмовляє її, пропонує за кожен стару спідницю, за сорочку, яку носила ще якась кріпачка за часів Тараса Шевченка, такі гроші, наче то наймодніша сукня з паризького салону Діора. І вона спокусилася. Злочин? Звичайно. Але спровокований негідником. Свідків нема. Негідник, звичайно, відмовиться. Бо це справді безглуздя – платити такі гроші за дрантя, яке має лише наукове етнографічне значення. Це не ікона, яку можна продати за кордон.

– Але там ще були, кажеш, якісь жіночі прикраси, коралі, намисто, сережки... – сказав капітан Горбатюк.

– Та то все теж особливої цінності не має. Саморобки з камінців, так званих самоцвітів, з дерева, з міді. Дорогоцінних металів нема, діамантів теж.

– Дивно. Нащо це все Гугнявому? Судячи з опису, це звичайний рецидивіст, бандюга, до колекціонування ніякого стосунку не має.

– В тому-то й справа.

– Ти гадаєш, це той самий глухонімий, про якого говорили співробітниця музею?

– Безперечно, – кивнув Анатолій Петрович. – Словесний портрет збігається повністю.

– Отже, він видає себе за глухонімого. Очевидно, для того, щоб приховати свій природний недолік. Говорить лише тоді, коли не говорити не може, коли треба спілкуватися.

– Ти вважаєш, що це той самий Гугнявий, що дзвонив Ірі Іващенко?

– Можливо, й той, – припустив Степан Іванович.

– А на Мадам Дисконт ти так і не вийшов?

– Поки що ні. Єдиний, хто її знає в обличчя, – це Забарило. А він категорично відмовляється допомагати. Адреси, каже, не знає, телефону не знає і взагалі не хоче бути стукачем. – Примусити, певна річ, не примусиш. Не ті часи. Але ми відволіклися від Гугнявого. Сьогодні ввечері прибиральниця Фрося має з ним зустрітися.

– Що?! Коли?

– Через сорок хвилин.

– Де?

– У Ботанічному саду.

– То чого ж ти мовчиш?

– А я не мовчу, – усміхнувся капітан Попенко. – Я тому й зайшов до тебе у райвідділ. Ти ж у Ботанічному саду не був, по-моєму, років три.

– Але у мене ж... робота, – капітан Горбатюк показав на розгорнуті папки справ на столі.

– Робочий день давно закінчився. Бамажки можна порозкладати й потім. А тут справа оперативна. А хто у нас найдосвідченіший опер? Капітан Горбатюк.

– Ну, гаразд. Ходімо. А то й справді він тебе ще пристукне там, а я буду винен.

У Ботанічному саду було багато затишних, безлюдних куточків. Один із них, маленьку алейку у яру з кількома лавицями, й облюбував Гугнявий для зустрічей із прибиральницею Фросею. У найсонячніший день тут завжди були морок і прохолода. На схилах яру росли велетенські ясени і клени, а під ними густі кущі. У тих кущах і причаїлися капітани.

– Чого тільки не буває в житті... – шепнув капітан Горбатюк. – Ти пам'ятаєш?

– Аякже, – пошепки відповів Попенко.

Цей яр і ці кущі вони пам'ятали з дитинства. Вони мешкали тоді неподалік від Ботанічного саду, «Ботаніки», як вони його називали. І ще школярами-однокласниками цілі дні пропадали тут. Та й не дивно. Тут справжнє роздолля для хлопців. Взимку каталися з гір на лижах і санчатах, влітку гралися в різні ігри, найчастіше у сициків-розбійників. Чи думали вони тоді,

що саме тут доведеться їм вистежувати справжнього «розбійника»-злочинця?...

Сюди не долинали звуки міста, лише гомоніло у шалині птаство.

Прийшла прибиральниця Фрося. З торбою, як і домовилися, – наче принесла ще якусь старовинну сорочку. Сіла на лавці, розгорнула книжку, мовби читає, – відпочиває.

І потяглися довгі, тягучі хвилини чекання.

Минуло півгодини.

Гугнявого не було.

Прибиральниця Фрося вже почала виявляти хвилювання. Раз у раз позирала на алею. Вставала, ходила, знову сідала. Не бачачи за кущами капітанів, безпорадно крутила головою.

Минула година.

Гугнявого не було.

Прибиральниця Фрося опустила голову на руки й заплакала. Капітани розуміли – переживає, думає, вони гадають, що обдурила їх, вигадала про побачення.

Почало сутеніти. Далі чекати було вже безглуздо. Гугнявий на побачення не прийшов.

Розділ XVI

Театральні квитки. Підозрілі дивацтва професора Барабаша. Страшна зустріч

– Слухайте, трохи не забула... ви у льосі загубили якісь квитки, – може, вам треба, а я... Де ж це вони... – баба Секлета почала мацати по припічку, шукаючи. – Отут же поклала...

– Які квитки? – здивувався тато. – Ніяких квитків я не губив.

– А осьо-сьо! – баба Секлета подала татові якісь папірці.

– Ти диви, справді квитки. У театр. Опері і балету. Невикористані. Контроль цілий. Але вже недійсні. На п'ятнадцяте число. А де ви їх узяли?

– Таж кажу – у льосі знайшла. Вчора. Думала, ви загубили. Бо ж звідки їм там узятися.

– Тю! – тато уважно розглядав квитки. – Два. У партер. Третій ряд. Посередині. Чудові місця. Тільки справжні знавці, справжні театральні сидять на таких.

– Професор Барабаш... із дружиною, – випалив Женя.

– Точно! – підхопив Вітасик.

– Ви гадаєте? – глянув на них тато з-над окулярів.

– А хто ж іще? – сказав Женя.

– «Лісова пісня...» Я б і сам не відмовився. Але – п'ятнадцяте число... Тиждень тому. А професор Барабаш зник два дні тому. Чому ж він не пішов?

– Тому що був зайнятий, – відрізав Женя. – Під землею, – докинув Вітасик.

– Не фантазуйте, хлопці, – усміхнувся тато. – П'ятнадцятого він був у місті. І ніде не зникав.

– Звідки ти знаєш? – спитав Женя.

– Тому що зник він два дні тому. А сьогодні знайшовся. Якби він зник тиждень тому, дружина б сказала. Треба мислити логічно.

– А може, він ночами зникав? Коли дружина спала. А на ранок повертався. Уночі ж усе в льосі пропадало. Не логічно?

– Логічно то логічно. Але безглуздо. Зникати професорові ночами, щоб лізти під землею у бабин льох по молоко та сир? Логіка божевільних.

– Якби ж то просто професор, а то ж Барабаш. Що знаємо про логіку барабашів? – дозволив собі втрутитися Вітасик.

– Ну, добре. Я бачу, дискусія наша до консенсусу не приведе. Натє вам квитки, з'ясовуйте самі, а мені діло робити треба, – і тато пішов до Андрія, який уже закінчував рити траншеї під фундамент.

– А ходімо на кладовище. На те місце, де його знайшли, – сказав Женя.

– Ходімо, – погодився Вітасик. – Але спершу до Галочки Захара Антоновича треба. Щоб вона показала те місце.

– Авжеж.

Галочка сапала на городі картоплю.

Коли хлопці привіталися, вона підвела голову, усміхнулася: «А-а, це ви!» – але не розігнулася, далі сапала.

Вони розгублено перезирнулися – як розмовляти з людиною, яка працює і на тебе не дивиться? І тільки мовчки знизували плечима.

Галочка перша порушила мовчанку. Нарешті випросталася, обіперлася на сапку:

– Ви про нього щось хотіли спитати? Еге?

– Еге, – усміхнулися хлопці.

– Гадаєте, я щось знаю? Ні грама! Хто його по голові вцілив, де він у бруд забрюхався, – Бог його зна.

– А що він узагалі за людина?

– Професор. Ви ж чули.

– Ну, професор – це ще не... А є в нього якісь... ну... – Женя невизначено поворушив пальцями.

– Відхилення від норми, – допоміг йому Вітасик. – От-от!

– Суцільне відхилення! – махнула рукою Галочка.

– А в чому це виявляється?

– В усьому!

– Як це – в усьому?

– А отак. Мабуть, усі професори такі. Дивак, та й годі. Що робить – усе не як люди. Ну абсолютно.

– А конкретніше.

– Ночами з портфелем гуляє. Я сама бачила. І не по дорозі, а по кущах, по яругах. Із ліхтарем. Наче шукає щось. Спершу думала, у портфелі книжки, рукописи, папери... А якось портфель розчинився, дивлюсь – а там лопатка маленька, топірець, молоток...

Хлопці багатозначно перезирнулися.

– А на кладовище він часто ходив? – пильно глянув на Галочку Женя.

– Часто.

– І на руїни монастиря? – спитав Вітасик.

– Еге.

– А там підземелля є?

– Може, й є. Але там геть усе завалене. Ще з дореволюційних часів. Його лопаткою не розкопаєш. Навіть екскаватор дядька Андрія не подужає – такі товстелезні стіни. Німці у війну, кажуть, вибухівкою підривали, ще більше завалювали... Щоб партизани не ховалися. Але партизанів тут не було. Партизани у сусідньому районі орудували.

Після розмови з Галочкою хлопці пішли на кладовище. Проте огляд місця, де знайшли неприємного професора – у кущах біля старого склепу, як сказала Галочка, – нічого не дав.

Ні слідів, ні речових доказів хлопці не знайшли. Крім прим'ятої трави та кількох поламаних гілок на кущах – анічогісінько.

Сонце сіло, почало сутеніти, і на кладовищі вже було незатишно. Хоч хлопці й костричилися один перед одним, удавали, наче їм ніскілечки не лячно, але довго затримуватися на кладовищі не стали. А що там робити, як слідів ніяких!..

Вони вийшли з кущів – і враз заціпеніли. По стежці просто на них їхав на велосипеді... «продавець долі», Глухонімиї із поїзда.

Розділ XVII

Перервана розмова. Незаплановане знайомство з Маргаритою Зенонівною. Професійна поразка капітана Горбатюка

Дружина професора Барабаша була дуже схвильована:

– Я нічого не розумію. Що сталося? Як він опинився на кладовищі? Хто його вдарив? І чому він не захотів у лікарню?

– Не хвилюйтеся. І розкажіть усе по порядку, – капітан Горбатюк підбадьорливо усміхнувся їй.

Професорша зітхнула:

– У суботу я привезла його на дачу. Сама поїхала додому. Він не любить, щоб йому заважали, коли він працює. Казав, що у вівторок повернеться електричкою. В середу мав їхати за кордон. На конгрес. І – не приїхав з дачі додому. Уявляєте? Я не спала всю ніч. Ранком примчала у Завалійки. Його нема. Дача незамкнена. В хаті не прибрано. Він дуже охайний. Ніколи не залишає так хати. Уявляєте? Я думала, що збожеволію. Почала дзвонити. У моїх добрих знайомих родич – заступник начальника управління внутрішніх справ. Віталій Олексійович. Ну, ви знаєте. Аж тут прибігають, кажуть – знайшли. На кладовищі, непритомного, з пробитою головою. Уявляєте? Я ледь не зомліла. Кинулася туди. У машину його. І думала – одразу в інститут травматології. Головний лікар – наш добрий знайомий. Але дорогою він прийшов до пам'яті. І – категорично – додому. Ніяких розмов. Заперечувати йому неможливо. Вдома я промила йому голову камфорним спиртом, заклеїла бактерицидним пластиром. Викликала «швидку». Хоч він і не хотів. «Швидка» приїхала; подивилися, сказали, що більше нічого робити не треба. Тільки спокій і догляд. Можливий струс мозку.

– Ну, і що ж він говорить? Як пояснює те, що сталося?

– Каже, що вдарився головою об камінний хрест на кладовищі. І знепритомнів. Але то неправда. Він у мене такий міцний. І не міг же він, вдарившись головою, пролежати без тям на кладовищі два дні. Бо недоїдена яєчня на пательні така була пересохла – пролежала в кожному разі більше доби.

– Просто вдарившись, навряд чи людина так довго буде без тям... – повільно промовив Степан Іванович.

– І земля на одязі була свіжа! – підхопила професорша. – А там, де він лежав, усюди трава. Таке враження, що його недавно витягли з якоїсь ями і перетягли туди. Я йому кажу, а він: «Дребедень!» Це він у місцевого екскаваторника навчився. Підозріло це все, дуже підозріло. Я бачу, що він говорить неправду, але нічого не можу зробити. Він, мабуть, не хоче мене лякати. Він дуже самолюбний, ніколи нічого не боявся, йому незручно, що хтось звалив його з ніг, і тому не признається. Але якщо так усе залишити, там же не можна буде жити. І моє ж серце буде не на місці, коли він там сам працюватиме. Я весь час думатиму, що якісь бандити на нього напали. Я збожеволію!.. Я подзвонила Віталію Олексійовичу, розказала йому все, і він порадив мені звернутися до вас. Він вважає вас одним із кращих оперативників міста. Так він сказав.

Капітан Горбатюк почервонів і опустив очі:

– Він дзвонив мені... Хоч я й трохи перевантажений, але... спробую поговорити з вашим чоловіком.

– Тільки не кажіть, що ви з міліції.

– Я скажу, що я з Товариства української мови.

– Не жартуйте. Але треба щось придумати. Бо інакше він нічого вам не скаже.

– А я не жартую. Я таки член Товариства української мови. А ваш чоловік – фахівець із фольклору й етнографії. Отже, тема для розмови знайдеться.

– Ви ж дивіться... будьте обережні. Чоловік же нічого не знає, що я дзвонила Віталію Олексійовичу, що я звернулася до вас... Я вас благаю!

– Постараюсь... А як він себе зараз почуває? Може, турбувати його поки що не слід?

– Та ні, нічого. Трохи болить голова, але він уже працює, сидить за столом. І якби не ота гуля, мабуть, зірвався б і полетів на конгрес.

– Тоді я йому зараз і подзвоню, – капітан Горбатюк набрав номер. – Алло! Іване Степановичу! Добрий день! Це вас турбує Горбатюк. Степан Іванович. Як бачите, майже тезко. Член Товариства української мови. Чи не можна було б з вами зустрітися, проконсультуватися. Ми тут збираємося влаштувати гурток народознавства, і без консультації спеціаліста дуже важко. Мені порадили звернутися до вас... Хто? – Горбатюк на хвилину затнувся. – З музею. Так-так... Директор. Можна зайти? Після третьої? Щиро дякую.

Дружина професора дивилася на нього з надією: – Я потім подзвоню вам. Увечері. Можна?

– Будь ласка. Дзвоніть додому, – Горбатюк назвав номер телефону. – До речі, не думайте, що я сказав неправду вашому чоловікові. Я справді член Товариства української мови імені Шевченка. І веду роботу серед працівників нашого райвідділу. Прикро, що міліцейський

суржик став темою для анекдотів...

Чверть на четверту капітан Горбатюк піднімався сходами на третій поверх, де була квартира професора Барабаша. Ліфт чогось не працював. На площадці другого поверху він наздогнав якусь літню жінку з двома торбами в руках.

– Клятий ліфт! Кожні три дні псується! – роздратовано буркотнула жінка.

– Давайте я вам допоможу. Вам на який поверх? – капітан нахилився, беручи в неї сумки.

– Ах, спасибі-спасибі! – вицирила вона у вдячній посмішці білосніжні вставні зуби. – Це така рідкість – вихований молодий чоловік.

Степан Іванович взяв у неї сумки, що виявилися не дуже й важкими, і, пропустивши її вперед, пішов слідом.

Жінці було років за шістьдесят, і навіть косметика вже не могла цього приховати.

– Добре, що хоч третій поверх. А кому на дев'ятий? Уявляєте? – вона йшла досить легко, пружним кроком. – От і все. Дякую.

Вона зупинилася біля дверей, він передав їй сумки. Сусідні були двері професорської квартири.

– О! То ви до професора! – сказала вона, побачивши, як він натискає кнопку дзвінка. – Ви не лікар?

– Ні-ні.

– Пробачте. А то вчора була «швидка». Щось у професора сталося на дачі. Розбив голову. Це ж треба.

В цей час двері професорської квартири відчинилися і на порозі став високий, міцної статури чоловік з наклейкою на лобі.

– Здрастуйте, Іване Степановичу! – швидко промовила сусідка. – Як себе почуваєте?

– Спасибі, Маргарито Зенонівно, все нормально, – професор ввічливо усміхнувся до сусідки і глянув на капітана: – Ви до мене? Горбатюк? Степан Іванович?

– Так. Добридень! Можна? – кажучи це, капітан устиг помітити, що сусідка якось по-новому глянула на нього – наче насторожилася. А втім, – може, це йому здалося. У слідчих професійна підвищена підозріливість.

– Будь ласка! Будь ласка! – професор одступив, запрошуючи гостя.

Стільки книжок у приватній квартирі капітан бачив, мабуть, уперше. Стелажі, полиці з книжками стояли у передпокої, у коридорах, не кажучи вже про кімнати.

– Я вас слухаю. Сідайте, – професор вказав капітанові на м'яке шкіряне крісло, сам сів на стілець.

– Не мені говорити, – почав капітан Горбатюк, – яка то зараз складність повернути людей, особливо городян, до рідної мови, пробудити в них почуття національної свідомості, гордості, прищепити їм справжню любов до рідного слова. Тим, хто не втратив зв'язків із селом, у кого там коріння – батьки, родичі, – тим легше. А іншим?... Одними закличками, гаслами справі не зарадиш. Треба, мені здається, вдаватися й до хитрощів, тобто до певної тактики. Треба за-ці-кав-лю-ва-ти!.. Треба, щоб, наприклад, книжки українською мовою були не те що не гірші, а кращі, цікавіші, ніж російські книжки. І взагалі, пробуджувати цікавість до нашої історії, до культури. І от я хочу вас попросити, що би ви могли мені порадити, підказати? Хочемо зробити такий стенд, повз який важко було би пройти. Може, якусь вікторину, де були б питання, які по-справжньому захоплювали б.

– Ну що ж, справа хороша, – професор з цікавістю дивився на Горбатюка. – Побільше б таких ентузіастів! А зацікавити є чим. Оці шафи – тільки мала частина книжок з україністики, кожна з яких може бути предметом захопливої розмови. Але відразу я вам, звичайно, потрібної програми не видам. Я не комп'ютер. Дайте мені кілька днів... І я постараюся продумати...

– Звичайно-звичайно, – поспішливо сказав капітан. Був уже час переходити до справи. – Між іншим, у етнографічному музеї неприємність. Ви не чули?

– Ні. Я давненько там не був. А що таке? – спитав професор.

– Крадіжка. Викрали жіночий одяг, прикраси. Замішаний якийсь глухонімий. Так зростає рівень злочинності! Просто жах!

Обличчя професора враз закам'яніло.

– Так-так. Це неприємно... Звичайно... Але я сподіваюся, що злочинців знайдуть. Раз

відомо, хто замішаний... Пробачте, – професор підвівся з стільця. – Подзвоніть мені днів за три-чотири. А зараз... у мене щось заболіла голова. Вчора я вдарився. Пробачте. – Ні-ні, це ви пробачте... Якби я знав... На все добре!..

«Що ж я не так сказав? Чому він раптом припинив розмову? Де я припустився помилки?» – стурбовано думав капітан Горбатюк, вийшовши з квартири професора.

Він на якусь мить зупинився, роздумуючи. І в цей час двері сусідньої квартири відчинилися і визирнула Маргарита Зенонівна:

– Ой, вибачте!.. Ви такий гречний... А в мене біда: шухляда з шафи вивалилася. Сама не подужаю. Допоможіть, будь ласка. Якби Іван Степанович не трамбований... ой, хотіла сказати трамбований, я б його попросила... Це хвилинна справа. Прошу!

– Будь ласка! – сказав капітан і зайшов до квартири. Квартира була велика, трикімнатна, умебльована старими, модними років сорок тому гарнітурами карельської берези, колись дорогими, а тепер уже десь потьмянілими, десь вигорілими на сонці.

Одна з шаф була відчинена, а на паркеті біля неї лежала шухляда з білизною.

– Я потягла на себе, не розрахувала, а вона взяла й вивалилася. Ще й ногу мені придавила. От бачите, тепер синець буде.

Поки він піднімав шухляду, поки засовував її в шафу, жінка говорила безугаву:

– Важко, звичайно, без чоловіка в хаті. Живу сама. Але... Завжди хтось допоможе. Світ не без добрих людей. І чоловіка поховала. І сина. Модна хвороба обох забрала. Рачок. Є, правда, онук, але такий собі, чужий. Син із дружиною розлучився ще до його народження. І невістка вийшла заміж удруге. Не хоче зі мною знатися. Отже, вважайте, нема онука. Інша на моєму місці тільки й говорила б: «Ах, яка я нещасна!» – а я, бачите, усміхаюся. А що? Нема – то нема. Все одно треба жити. Найбільший гріх, як казав Господь, – це смуток, зневіра. А я не хочу бути грішницею. Чоловік мій теж був професор, фізик-теоретик. І син учений, кандидат наук. І я сама два факультети закінчила. Люблю літературу. Але захоплююся, будете сміятися, – детективами. У мене ціла бібліотека – і Сименон, і Агата Крісті, і Чейз, і Стаут... Але чогось найбільше люблю поляків. Особливо Хмілевську. Може, тому, що я сама на три чверті полька... От спасибі! От спасибі вам, Степане Івановичу! Давно хотіла познайомитися зі справжнім професійним слідчим...

Капітанові Горбатюку довелося зробити велике зусилля, щоб не виказати подиву.

Усміхнувшись, він пильно глянув на Маргариту Зенонівну:

– А звідки ви взяли, що я... слідчий?

Вона теж білозубо усміхнулася:

– Ви заперечуватимете?

Він напружив пам'ять, вдивляючись у неї. Ні, він ніколи з нею не зустрічався, бачив її вперше.

– Ви що – екстрасенс? – знову всміхнувся він.

– Можливо. Завдяки своєму божественному походженню.

– Божественному?

– Авжеж. «Зенон», «Зіновій» – ім'я грецького походження, від Зевс, Зевес... Але то все жарти. Просто я багато чула про вас. Позитивного. І коли Іван Степанович вас назвав, догадалася... Не помилилася?

– Ні, – відмовлятися було безглуздо.

– Скажіть чесно, – вона таємничо понизила голос, – ви гадаєте, що ота травма професора кримінального походження?

– Не знаю. Я був у нього зовсім з іншого приводу.

– Ви мені недовіряєте?

– Можете його спитати. Він навіть не знає, що я з міліції. А що ви можете сказати з приводу його травми? Ви щось підозрюєте?

– Боже збав. Я нічогісінько не підозрюю. Просто я начиталася стільки детективів, що мимоволі починаю мислити, як сищик. І тому коли після підозрілого випадку на дачі до потерпілого наступного ж дня приходить відомий у місті слідчий, то починаєш думати, що це неспроста.

– Так, ви, здається, справді начиталися детективів. Пробачте, але я мушу йти.

– Це ви пробачте, що я вас так затримала. Була дуже рада з вами познайомитися. Сердечно дякую за все, – вона усміхалася білозубо і, як здалося капітанові, переможно.

Капітан Горбатюк давно не зазнавав такої професійної поразки.

Як же тепер дивитися у вічі Віталію Олексійовичу?

«Один із кращих оперативників міста сів у калюжу, як хлопчик-початківець... Треба їхати в Завалійки. Оглянути місце події. Може, хоч якась ниточка з'явиться...»

Але поїхати у Завалійки того дня йому не вдалося.

У райвідділі його чекала несподіванка.

Розділ XVIII

«Здоровий бицюра!» «Тут і ваші знайомі капітани знадобилися б!»

Побачивши хлопців, Глухонімиий різко загальмував і, знявши ногу з педалі, обіперся нею об землю. Хлопці так розгубилися, що не могли й ворухнутися.

Глухонімиий звужив очі, люто дивлячись на них. Тоді нахилився до землі, схопив товсту гілляку, замахнувся... Тікати було пізно... Та Глухонімиий не кинув, не вдарив, – перехопив гілляку другою рукою – трісь! – переломив, наче лозинку, і вищирився, коротко реготнувши...

Женя й Вітасик рвонулися разом і, не чуючи під собою ніг, дременули навтіки.

Опам'яталися вони тільки тоді, як побачили екскаватор дядька Андрія, що чихчихав на їхній ділянці.

– Чого це ви – наче за вами вовки гналися? – спитав тато. – Де це ви були?

Хлопці перезирнулися.

– На... на кладовищі, – одхекуючись, признався Женя.

– «Барабашку» шукали? – усміхнувся тато. – Ну й що?

– Глухонімого бачили! – сказав Женя.

– Якого?

– «Продавця долі», – випалив Вітасик. – Того самого...

– ...що й у кафе, – додав Женя.

Хекаючи, вони розказали про свою пригоду.

– Овва! Це вже цікаво, – сказав тато. – Що ж йому треба на кладовищі? Та ще й біля того місця, де знайшли непритомного професора?

– Ану, ходім глянемо, що це за Глухонімиий, – сказав дядько Андрій, злязачи з екскаватора. І перший пішов швидким кроком. Тато рушив за ним. Хлопці, підбігаючи, щоб не відстати, по дорозі почали розказувати Андрієві про дивного «продавця долі»...

– Дребедень, – раз у раз кидав на ходу Андрій. – Не бійтеся. Зараз ми йому мозги вкрутимо. На мигах. Раз Глухонімиий! Щоб не лякав дітей! Дребедень!

Та Глухонімого на кладовищі вже не було. Лишилися тільки сліди від велосипеда на стежці. – А здоровий, бицюра, – сказав тато, піднімаючи з землі переламану гілляку.

– Є сила в руках, – погодився Андрій.

Хлопці позирали мало не з гордістю – даремно, значить, тікали, даремно турбували дорослих.

– Навряд чи він на чиюсь могилу квіти хотів покласти. На цьому кутку давно вже не ховають. Все позаростало, – сказав Андрій. – А склеп катанкою, бачите, закручений. Щоб пацани не лазили. Усипальниця панів наших колишніх, Хоржевських. Бачите, написано навіть над дверима. По-старослов'янському.

Хлопцям, з одного боку, було й досадно, що «продавець долі» зник, що дорослі його не побачили, аз другого, – хтозна, може, й краще... Ич, яку товстелезну деревину переламав!..

– Тут, я бачу, й ваші знайомі капітани знадобилися б, – сказав тато хлопцям, коли йшли назад.

– Я теж думаю, – сказав Женя.

– Давно ми їх не бачили, – сказав Вітасик.

– Що за капітани? – спитав Андрій.

– Та друкать вони з двома слідчими, капітанами міліції, – не без гордості сказав тато. –

Стільки вже пригод пережили – цілий детективний серіал. От хай самі розкажуть.

– Ану-ну! – зацікавився Андрій.

Хлопці почервоніли – і від задоволення, і від ніяковості.

– Та! Якось іншим разом! – махнув рукою Женья. Вітасик промовчав.

– Горді! – сказав Андрій.

– Не горді, а це розказувати три години треба, – наче вибачався Женья.

– Чесне слово! – підтвердив Вітасик.

– Та не задирайте носи! – гримнув тато. – А то більше не візьму вас у Завалійки.

Довелося хлопцям поступитися. І вони коротко переповіли Андрієві про свої минулі пригоди, і про таємничий голос за спиною, про історію з Вітасиком, про боротьбу з мафією; і про повторне зникнення Ципи, про захоплену подорож на пароплаві «Квітка-Основ'яненко», і про невловимого «агента СД», про контакти з НЛЮ... Андрій слухав і тільки руками разводив:

– Ну кадри!.. Кіно, та й годі!

Розділ XIX

«І все-таки я її знайду, цю Мадам Дисконт!»

Несподіванка, що чекала на капітана Горбатюка у райвідділі, була вся перебинтована, – визирало тільки одне око і кінчик носа, та ще опухлі губи, на яких темними струпами запеклася кров.

– Я – до вас, – через силу проговорила несподіванка, підводячись зі стільця, що стояв біля дверей кабінету.

– Будь ласка! Заходьте! – капітан відчинив кабінет. Забинтований зайшов.

– Сідайте. Слухаю вас, – капітан намагався впізнати, хто це – голос був наче знайомий.

– Втрупили мене, тепер рятуйте.

Капітан знизав плечима:

– Не розумію.

– Не впізнаєте? Мене мама рідна тепер впізнати не може. Забарило я. Василь Забарило.

– Що з вами?... Хто вас так?...

– Якби я знав?... Ну й здоровило!.. Руки залізні. Удар тримає, як професійний важковик. Я проти нього – мов комарик... – Ва-ся застогнав і замовк.

– Розкажіть. Будь ласка. Все по порядку. І не поспішайте, якщо вам важко.

– Та що там розказувати... Прийшов до мене додому. Я сам живу, в однокімнатній квартирі. З дружиною розлучився, розмінялися. «Ти про що з Горбатюком говорив?» Знає вас... Усе знає... «Та, кажу, кореш мій, боксом разом займалися, Лук'яненко Жора, пропав десь, шукають». – «То скажи, щоб не шукали більше. У карти його програли. Гастролери. І з собою забрали». – «А ти звідки, кажу, знаєш? Ану, говори, бо...» І до нього... Спершу хук лівою, тоді аперкот. А він – хоч би що... Ну, а потім... От бугай!.. Я думав, він мене вб'є... Коли я очухався, бачу – телефону мобільного нема, й DVD-плеєра, що на телевізорі стояв... От зараза. Ну! Нащо ви мене втрупили? Нащо ви до мене приходили?! – відчай Забарила був щирий.

– Як він виглядав? Опишіть, будь ласка, детальніше, – попросив капітан.

– Кажу ж, здоровий, як слон.

– А обличчя? – Він у темних окулярах був.

– Навіть після ваших хуків і аперкотів?

Вася на мить замислився:

– Не пам'ятаю... Він мені одразу – межі очі. Я потім нічого не бачив... Не письменник я, щоб описувати.

– Ну, давайте тоді подумаємо, звідки він міг дізнатися про нашу з вами розмову?

– Якщо це... у них всюди своїх людей понатикано. Навіть у вашому райвідділі.

– А ви кому-небудь говорили про нашу бесіду?

Вася знову задумався.

– Не пам'ятаю... Може, й сказав комусь із хлопців. На тренуванні. Хто Жору знав. Але наші хлопці всі залізні.

- А як ви думаєте, чому він прийшов саме до вас? Невже тільки попередити, щоб міліція більше не шукала Жору Лук'яненка?
- Гадаю, що так.
- Піклуються, значить, щоб ми не гаяли даремно часу, не витрачали зайвих державних коштів. Яке благородство!
- Не знаю, – похмуро сказав Вася.
- А не спадало вам на думку, що це – через Мадам Дисконт? Вона ж вас знає, продавала вам запчастини. І, мабуть, помітила вас на Пушкінській, коли їхала в машині з Жорою Лук'яненком. І встергла, що ви її побачили...
- Ні-ні!.. Мадам Дисконт тут ні до чого! – вигукнув аж надто темпераментно Забарило.
- «Ех, Васю, Васю, не актор ти, не Смоктуновський, не вмієш грати п'єсу, – подумав Степан Іванович. – Боїшся, і не в силі приховати цього».
- І все-таки, хоч і ні до чого тут Мадам Дисконт, давайте продумаємо цю версію. І давайте спробуємо відшукати її.
- Не буду я її шукати! – одрізав Забарило.
- Чому? Боїтесь?
- Нічого я не боюсь. Але вплутувати чесну, невинну бабулю...
- ...Яка невідомо звідки бере дешеві речі.
- Ну й що? Чому зразу вважати, що тут замішаний кримінал? Може, вона десь склади дешеві знає...
- То чому ж ви боїтесь мене з нею познайомити? Їй же ніщо не загрожує.
- Це була довга, виснажлива розмова. Як не переконував Степан Іванович, як не вмовляв Забарила, той тільки мотав заперечливо головою. Нарешті не витримав – вдарив себе забинтованою рукою у груди:
- Ну, не можу я! Не можу! Як ви не розумієте?!
- Вони так залякали вас?
- Я жити хочу! Жити! А не...
- Невже ви хочете купити власне життя ціною чужого?
- Я нікого не вбивав і... не... не програвав у карти.
- І все-таки я її знайду, цю Мадам Дисконт! – вперто сказав Горбатюк. – От побачите!
-

Розділ XX

Ще одна несподівана зустріч на кладовищі. «Як мені пощастило!.. Здається, що це він.»

І що то за такий закон загадковий – що на страшні, небезпечно таємничі місця тягне як на налігачі. Ти і боїшся, і тремтиш, і розумієш прекрасно, що краще туди не потикатися, а все одно не слухаєш інстинкту самозахисту і йдеш. Як метелик летиш на вогонь. І нічого не можеш з собою вдіяти.

Як уже казано, тато взяв тиждень у рахунок відпустки, і вони знову ночували у баби Секлети. Разом із блоками вони привезли й цемент. Андрій привіз машину піску. Кум-виконроб Іван Олександрович організував ще двох дядьків для замішування розчину (бетономішалки не знайшли), і вранці наступного дня почали класти фундамент.

І хоч це було дуже цікаво, Женя й Вітасик весь час позирали туди, у бік церкви і кладовища, де у кушах серед могил зачаїлася страшна і небезпечна таємниця...

І десь годині об одинадцятій, скориставшись тим, що тато був, як то кажуть, у пік-формі заклопотання будівництвом, вони нищечком зайшли у сусідську кукурудзу, що вже досить-таки розрослася, і чкурнули городами до кладовища.

Серця у них шалено стукотіли, коли вони наближались до склепу. Що ближче підходили, то повільніше посувалися. І раптом завмерли, затамувавши подих. За склепом чулося якесь шарудіння, тріщали гілки. Там хтось був!..

Чекання ставало нестерпним. Ще мить – і ноги самі рвонуться навітки... І тут із-за склепу з'явився... капітан Горбатюк.

- Ой! – вигукнули Женя й Вітасик водночас і вражено, і радісно. Капітан кинув на них погляд і теж здивувався:
- Ти диви!.. Кого-кого, а вас я тут зустріти аж ніяк не сподівався. Ви чого тут?
- А ми тут дачу будуємо, – сказав Женя.
- А-а... – промимрив Вітасик.
- Чого раптом?
- Ой, тут таке робиться! – схопився за щоку Женя.
- Така химерія! – і собі схопився за щоку Вітасик.
- Знову химерія? Ну, ви просто ловці неймовірних таємниць! Що ж цього разу?
- «Барабашка!»
- Що ховається під землею!

І хлопці, захлинаючись, почали розказувати про таємниче зникнення продуктів із бабиного льоху, про професора Барабаша, якого знайшли отут із пробитою головою, про Глухонімого «продавця долі», до якого літня володарка іноземної автомашини говорила звичайною мовою в придорожньому кафе «Барабашка»... І, нарешті, про квитки у театр, які невідомо яким чином опинилися в льоху.

Капітан їх не перебивав, слухав мовчки, але видно було, що розповідь хлопців його просто-таки вразила. І коли Женя простягнув йому квитки, він схопив їх так, наче то були не театральні прострочені квитки, а лотерейні, на яких випав виграш новенької машини.

– Ви собі не уявляєте, хлопці, які ви молодці! Як мені пощастило, що я вас зустрів! – не приховуючи хвилювання, промовив капітан, уважно розглядаючи квитки. – Так... на п'ятнадцяте, неділю... На балет «Лісова пісня». Партер, третій ряд, дванадцяте і тринадцяте місця... Не використані... Та-ак... У льоху, значить... Інтересно!.. А опишіть-но, хлопці, детальніше вашого «продавця долі».

Хлопці не шкодували фарб і емоцій.

– Так... Широкоплечий, кажете, майже квадратний?... Обличчя широке, вилицювате?... Руки довгі, могутні, долоні широкі?... Все широке?... Дуже сильний?... Чудово! Чудово, хлопчики мої дорогі!.. Здається, це він.

– Хто?

– Той, кого я шукаю.

– А чого, до речі, ви тут опинилися? Ви що, його знаєте, Глухонімого? Це злочинець?

– Думаю, що злочинець. Знати поки що не знаю. А опинився тут через професора Барабаша, через ту його травму.

– Професор заявив у міліцію? – спитав Вітасик.

– Ні, не професор. Його дружина. А професор чогось не хоче мати справу з міліцією.

– О! От бачите! Підозріло? Правда? – вигукнув Женя і, стиснувши голос, сказав: – А може, професор і є «барабашка»? Га?

Капітан усміхнувся:

– Не думаю. Навряд чи «барабашка» дозволив би себе вдарити по голові, а тим більше втратив би свідомість. Професор справляє враження абсолютно нормальної людини, хоча й не позбавлений дивацтв... А давайте-но уважно оглянемо цей склеп. Дружина професора запевняє, що чоловік був перемазаний землею, до того ж свіжою, наче його щойно витягли з ями.

Капітан і хлопці почали уважно обстежувати склеп. Бур'яни й трава навколо були прим'яті, де-не-де валялися кавалки землі, але вхід у склеп був надійно зачинений – іржаві залізні візерунчасті двері кілька разів переплетені й закручені грубим дротом-катанкою. Зайти туди було неможливо. Всі могили ні цьому кутку кладовища поросли високою травою. Ніяких ям, тим більше свіжих, не видно.

Звідки міг вилізти професор, або звідки його витягали, було неясно. – Ну що ж, ходімо тепер глянемо на ваш таємничий льох, – сказав капітан. – Точніше, їдьмо.

На вулиці біля кладовища стояв мотоцикл з коляскою. Хлопці його не помітили, бо заходили з протилежного боку.

Тато був дуже здивований, коли побачив, що під'їздить мотоцикл, за кермом якого сидить капітан Горбатюк, з ним, обхопивши його руками, Женя, а в колясці – Вітасик. Хлопці сяяли.

– Доброго вам дня! Помагайбі! – привітався капітан, зупиняючись.

– Здрастуйте! Здрастуйте! – залунало звідусіль. Всі з цікавістю позирали на капітана.

– А ми про вас... здрастуйте... якраз згадували! – вигукнув тато. – Ви що – телепат?

– Збіг обставин. Приїхав подивитися на місце події, де вашого зниклого професора знайшли... А тут хлопці мені понарозказували такого, що хоч починай нову неймовірну справу.

– Так-так, – підхопив тато. – Чудеса, та й годі!

– Хочу на ваш таємничий льох глянути.

– Ех!.. А баба ж у Соколівку поїхала. Повернеться години за три, а той більше. А ключ же від льоху десь у неї. Та й незручно без господині... – тато розвів руками. – Не знаю, що робити. А треба ж було б, щоб ви глянули.

– Ну, гаразд, іншим разом... Три години чекати, на жаль, не можу. І так ледве вирвався. Справ – вище голови. Але, якщо можна, хотів би трохи з вами побалакати, – звернувся капітан до тата. – Не будемо людям заважати.

– Будь ласка! Будь ласка! – тато обняв капітана за плечі і повів у садок баби Секлети.

– Дребедень! – сказав Андрій.

Та й інші «люди» скривилися невдоволено. Вони були б не проти, щоб їм заважали. Кожному ж цікаво послухати, коли йдеться про щось загадкове.

Але розслідування кримінальних справ не терпить привселюдності.

Женя й Вітасик, оскільки їх не запрошували, підходити не наважились, спостерігали здаля. Тато розмахував руками, а капітан щось записував.

Настрій у хлопців був піднесений. Раз за діло взявся капітан Горбатюк – все буде гаразд.

Розділ XXI

Питання... питання... А відповідей нема

– Ти все-таки гадаєш, що його вбили? – похитав головою капітан Попенко.

– Не виключаю можливості, – зітхнув Горбатюк. – Коли Ірина побачила квитки, так розхвилювалася, що не могла тримати себе в руках – заплакала, просто-таки забилася в істериці: «Це вони, це вони!.. Він мені їх показував... Третій ряд, дванадцяте й тринадцяте – улюблені мої місця... Боже мій! Його вже нема. Його вбили, його закопали там, у погребі!..» Я ледве переконав її, що це абсолютно неможливо, що льох належить старенькій бабусі, яка ніяких зв'язків із кримінальними елементами не має, що якби вона була причетна до злочину, то б ніколи не сказала про квитки, не віддала б їх стороннім людям. Іра вимагала, щоб я негайно відвіз її туди, в Завалійки, вона сама хоче на все подивитися, серце підкаже їй, де шукати. Я

знову-таки ледве відрадив її, кажучи, що це тільки зашкодить слідству.

– А як ти зв'язуєш випадок із професором, Глухонімого, Жору Лук'яненка, оті квитки?

– Поки що зв'язати важко. Але чогось певен, що у професора була сутичка саме з Глухонімом. Найцікавіше – це зустріч Глухонімого у придорожньому кафе «Барабашка» з літньою дамою в джинсах. Я майже певен, що то Мадам Дисконт.

– Шкода, що ніхто не звернув уваги на номер її машини. Хоча б марку знати.

– Буду звертатися до автоінспекції. Колір світлий, за описами хлопців і Василя Сергійовича Киселя, думаю, встановити все-таки можна буде.

– Зараз стільки тих іномарок! Якби це було років п'ятнадцять тому, було б легше, а тепер...

– Все одно можна. І не так багато літніх дам водить такі машини.

– А якщо власник її чоловік? А вона водить за дорученням.

– Все одно можна встановити. Морока, правда, але можна.

– А що ти думаєш про професора Барабаша? – запитав Анатолій Петрович. – Чому він відмовляється, як ти вважаєш, говорити правду? – Оцього я не знаю, – знизав плечима Степан Іванович. – Це для мене загадка. Людина він вочевидь неординарна і досить дивакувата. Але не боягуз. Залякати його, гадаю, не могли.

– Та висновок про зв'язок його з Глухонімом напрошується сам собою. По-перше, професор перервав розмову з тобою, щойно ти згадав про Глухонімого, про його участь у крадіжці експонатів етнографічного музею. По-друге, Глухонімиий з'являється наступного дня на кладовищі, на місці, де знайшли непритомного професора. Очевидно, він або щось там загубив, або хотів щось перевірити, та й узагалі злочинця, як відомо, тягне на місце злочину...

– А що ти скажеш про того амбала, що побив Васю Забарилу?

– Чесно кажучи, так, як його описав Вася, він нагадує Глухонімого.

– Але ж він розмовляв з Васею...

– А чи не Гугнявий це?

– Чому ж Вася не звернув уваги на його гугнявість? Це перше, що впадає у вічі.

– А може, навмисне? Він же страшенно боїться, як ти кажеш...

– Тоді чого він узагалі прийшов до мене? Логічніше було б, якби не прийшов, коли боїться. Безпечніше.

– А не здається тобі, що він виконував чийсь волю?

– Взагалі-то мені його позиція була підозріла з самого початку. Я ж тобі говорив.

– І що ж ти думаєш робити перш за все? – запитав Анатолій Петрович.

– Завтра зранку поїду знову в Завалійки. Треба детально оглянути той льох. Ніяк не можу збагнути – яким чином театральні квитки Жори Лук'яненка опинилися там. Причому не одразу, а через кілька днів після його зникнення.

– Ну, а я зв'язуюся з хлопцями з автоінспекції. Постараюся розшукати ту літню даму з «Барабашки», володарку світлої автомашини невідомої іномарки.

– Одне слово – питання, питання, а відповідей нема, – зітхнув Горбатюк.

– Нічого! Рано чи пізно – будуть, – намагався підбадьорити його капітан Попенко.

– Пізно – це не вихід... Я не можу забути очей її... коли вона плакала...

Розділ XXII

«Барабашка» виявляє агресивність

Того ж таки дня, коли Женя й Вітасик зустріли на кладовищі капітана Горбатюка, їх чекала ще одна несподівана зустріч. Попри всі намагання екскаваторника Андрія та його товаришів покласти фундамент за один день, їм це аж ніяк не вдалося. Бо ж працювали вони уривками, поєднуючи будівництво з виконанням різних сільськогосподарських робіт. Добре, що хоч жнива ще не почалися. Але все одно: раз у раз хтось приїжджав на мотоциклі з наказом – то щось навантажити, то вирити якусь яму абощо. Й Андрій чіпляв ковша і чихчухав виконувати наказ.

– Дребедень! Завтра закінчимо. Не хвилюйтесь, – побачивши, що не вправляється, сказав

нарешті надвечір Андрій.

Довелось татові знову схилити голову перед бабою Секлетою.

– Та ночуйте, які там розмови, – махнула баба рукою. – Я ж вам кажу, мені ще краще. Веселіше, бо так нікому і слова сказати.

Вони сиділи в саду й вечеряли, аж раптом у хвіртку зайшла з вулиці якась незнайома дівчина – гарна, з високим чолом і великими блакитними очима.

Побачивши тата і хлопців, вона розгублено спинилася:

– Пробачте... а баба Секлета тут живе?

– Тут, заходьте, – сказав тато й гукнув: – Бабусю, до вас!

Баба Секлета, що саме несла з хати гарячий чайник, з'явилася на порозі.

– Здрастуйте, бабусю! – тремтячим голосом сказала дівчина і раптом... заплакала.

Баба Секлета так і вклякла на порозі з чайником у руках.

– Що... що з тобою, голубонько?...

Тато підвівся з-за столу і підійшов до дівчини:

– Що таке? У чім справа?

Хлопці повитягали шиї.

Дівчина глянула на них крізь сльози, повернулася обличчям до баби Секлети:

– Пробачте, можна до вас?... Баба Секлета зрозуміла, що дівчина хоче поговорити з нею наодинці, й позадкувала з чайником у хату.

– Будь ласка! Будь ласка!

Дівчина переступила поріг.

Тато лишився на подвір'ї, розгублено поправляючи пальцем окуляри на носі.

Хлопці мовчали, презираючись із татом. Тато лише здивовано знизував плечима. Що тут скажеш, як нічого не зрозуміло. Не минуло й двох хвилин, і з хати вийшла баба Секлета, а за нею дівчина. У руці баба тримала ключ від льоху.

Дівчина вже не плакала, тільки нервово стуляла губи.

– Якби ж я щось знала, щось зрозуміла, дитино моя, – вибачливо хитала головою баба Секлета. Вона відчинила льох і полізла туди першою. Дівчина слідом за нею.

Хлопці й тато мовчки спостерігали.

І знову тато лише поправляв пальцем окуляри, а хлопці презиралися. Бо не розуміли анічогісінько. Хто ця дівчина? Чого вона плаче і що хоче від баби?...

Нарешті баба вилізла з льоху. Вони чекали, що от-от з'явиться дівчина, але дівчина не з'являлася.

Тато здивовано глянув на бабу Секлету.

– Пробачте, може, з мого боку й нескромно, але...

Баба тільки рукою махнула.

– Бідна дівчина!

– Що ж таке? – не витримав тато.

– Наречений її пропав. Кілька днів тому. А квитки оті в театр, виявляється, були у нього в кишені. З нею мав іти. Як вони опинилися в льосі? А як я сказала про того Рукатого, що продукти з льоху тягає, вона в одну душу: «Дозвольте мені в льосі переночувати, прошу, благаю!» І – плаче. Боюсь, щоб розуму не стралилася. Що робити?

– Вона ж задубіє. Там же так холодно. Я ж на своїй шкурі...

– Я її вкутаю. Пальто своє зимове дам, валянци, хустку... – баба рішуче пішла в хату.

– А звідки вона про квитки дізналася? – подав раптом голос Вітасик.

– Справді! – здивовано вигукнув Женя. – Звідки?

Тато замислився:

– Виходить, їй сказав капітан Горбатюк... – Дивно, – Женя почухав потилицю. – А чого він нам нічого не сказав, що хтось пропав?

– А чого він має нам доповідати, – пхикнув Вітасик. Хоча і йому було досадно.

Баба Секлета вийшла з хати, несучи пальто, хустку і валянци.

– Може, сіна їй хоча б трошки... Так важко висидіти там, – сказав тато.

– Я їй сінничок дам, у мене є, – кивнула баба.

Вони говорили так, наче то була нормальна річ. А річ була явно ненормальна: незнайома

дівчина, яка щойно з'явилася у дворі, влаштувалася на ніч у льох... Але хіба то був нормальний льох? То був льох, у якому зникали невідомо куди продукти і в якому виявилися невідомо звідки театральні квитки, що належали зниклому кілька днів тому молодикові... Хіба все це було нормально?...

– Я ляжу на розкладушці біля льоху! – рішуче сказав тато. – Мало що може статися.

– І я! – вигукнув Женя.

– І я! – підхопив Вітасик.

– Ні, ви ляжете на веранді, – невблаганно відрізав тато. – Ще мені за вас хвилюватися треба.

Хлопці довго переверталися в ліжках, не могли заснути.

Розкладушка біля льоху раз у раз поскрипувала – тато не міг заснути теж.

Вовтузилася і баба на печі.

Та всесильний Морфей зборов по черзі всіх...

Тато прокинувся від того, що почув, як гримнула відром біля криниці баба.

Сяяло сонце, щебетало птаство, сокоріли кури, і говорило десь у селі радіо.

Тато підхопився і, вскочивши в штани, привітався з бабою.

– Ну як? Щось було чути? – спитала баба.

– По-моєму, ні... В усякому разі з льоху вона не виходила. Я, бачите, так поставив розкладушку, що вона б її зачепила.

– Спить, бідолага... будити чи ні – не знаю, – непевно сказала баба.

Хлопці попрокидалися, вискочили у двір.

– В кожному разі глянути, може, й треба... Все-таки... – тато підняв одне плече.

– Полізу гляну, – рішуче сказала баба. Вона одчинила двері льоху і полізла сходами вниз.

Минула хвилина... І раптом знизу почувся приглушений бабин зойк:

– Ой, лишенько!.. Господи милосердний!..

– Що таке? – стривожено кинувся до сходів тато.

– Нема нікого! – розпачливо гукнула знизу баба. Тато, а за ним і хлопці посунули вниз.

Дівчини в льосі не було. Лежав тільки прим'ятий сінничок. Татова сумка з продуктами зникла теж.

Розділ XXIII

Професор залишає записку

Капітана Горбатюка розбудив телефонний дзвінок. За звичкою, ще навіть не розплющивши очей, він швидко схопив трубку (щоб не прокинулася дружина – телефон стояв із його боку ліжка) і тихо, знову-таки за звичкою, проказав:

– Горбатюк слухає.

– Ой, Степане Івановичу, пробачте, що так рано. Здрастуйте. Дружина професора Барабаша. Але я ледве дочекалася ранку. Чоловік кудись уночі подався. Залишив записку: «Не шукай мене. Не піднімай шуму. Так треба. Коли звільнюсь, подзвоню». Я місця собі не знаходжу. Пробачте, – вона заплакала.

– Я зараз приїду, – сказав Горбатюк і поклав трубку. Була шоста година ранку.

Вона, мабуть, стояла біля дверей, чекаючи його, бо одчинила негайно, тільки він доторкнувся до дзвоника.

– Що ж це таке?! – вигукнула вона, схлипуючи. – Його хтось примушує! Йому хтось погрожує! Він діє не з власної волі. Він потрапив у чийсь тенета.

– Чого ви так думаете?

– А як же інакше! Він був такий пригнічений учора. Я й боюсь! Він узяв машину, розумієте. Він майже ніколи не водить сам, вожу його я. У мене це набагато краще виходить. Він такий неуважний... Я так боюсь, щоб не сталося катастрофи!

– Коли ви виявили, що він зник?

– О третій, – відповіла професорша. – Точніше, за п'ять третя. Я, як завжди, лягла о дванадцятій. Він іще сидів, працював. А вночі прокинулася, дивлюсь – його нема. Постіль не

зім'ята, не лягав. У кабінеті світло не горить. Кинулася – на столі записка. От!.. І чому він пише, що приїде? Що це все означає? Степане Івановичу!

– А може, він поїхав на дачу, у Завалійки?

– Я дзвонила. Телефон не відповідає.

– Скажіть, а якою науковою проблемою займається зараз ваш чоловік?

– Ви знаєте, його захопила зараз «Велесова книга».

– А-а, знаю. Читав.

– Це не зовсім за його профілем. Це більше історія, філологія... Але він нещодавно був у Франції, і там йому подарували книжку Бориса Ребіндера «Велесова книга: життя та релігія слов'ян» французькою мовою. Він її весь час студіює, перекладає для себе. Там багато цікавого матеріалу... А чого ви питаєте? Хіба це має якийсь стосунок до...

– У нашій справі ніколи не знаєш, що має, а що не має до чогось стосунок... Скажіть, будь ласка, а хату у Завалійках придбали до чи після поїздки Івана Степановича у Францію?

– Після. Ми придбали її цієї весни. А у Франції професор був узимку. А що таке?

– Нічого. Просто цікавлюсь. А чому ви купили саме у Завалійках? Хто був ініціатором цього?

– Звичайно, він. Йому, по-перше, сподобалося це місце. Ну і церква, руїни монастиря. Він дуже любить старовину... Стривайте!.. Він, здається, казав, що цей монастир якимось чином пов'язаний із книжкою Ребіндера... Так-так... Була така розмова. Ви думаєте?...

– Я нічого певного поки що не думаю. Я шукаю, за що б зачепитися... Скажіть, а в Івана Степановича нема якихось запеклих ворогів, недругів, які б могли?...

– Запеклих... не думаю. Звичайно, якісь недоброзичливці, як у кожного, певно, є. Наукові опоненти, щось таке...

– А серед сусідів?

– По-моєму, ні. З сусідами ніколи не сваримось.

– У вас, здається, дуже симпатична сусідка по площадці, Маргарита Зенонівна. Зичлива, люб'язна, послужлива.

– Звідки ви знаєте?

– Я з нею познайомився минулого разу.

– Справді послужлива. Всім сусідам намагається щось зробити. Нам допомогла дістати шини. Ви ж знаєте, зараз усе так дороге, а в неї вийшло дешево. – У неї великі зв'язки?

– Мабуть. Я її не дуже добре знаю. Вона всього рік як переїхала сюди. Обмінялася. Раніше жила на Лісовому масиві.

– А яка в неї машина?

– Машина? У неї нема машини.

– Ви певні? А мені здається, я бачив її за кермом.

– Колись таки в них була машина. Коли був живий її чоловік.

І вона, здається, має права. Але після смерті чоловіка машину продала. Це було давно, вісім років тому.

– Та! То я так, між іншим, – махнув рукою Горбатюк. – Мабуть, то була машина когось із її знайомих. У неї ж їх багато, знайомих?

– Багато. Вона й дома рідко буває. То в одних знайомих на дачі ночує, то в інших. Часто їздить в гості то на Кавказ, то в Москву, то в Прибалтику. Любить мандри. Її можна зрозуміти. Поховала сина, чоловіка, живе сама...

– Так-так, звичайно... Ваш чоловік до неї, по-моєму, добре ставиться.

– Він у мене взагалі добрий, – сказала професорша. – Хоча на перший погляд суворий, відлюдькуватий.

– Я чогось думаю, що саме цим і пояснюється його «таємниче зникнення». Можливо, він хоче комусь допомогти. І не хоче вас зайве турбувати, знаючи, як ви близько берете до серця все, що стосується його.

– Ви думаєте? – з надією спитала вона.

– Я майже певен. Вам не слід дуже хвилюватися. Наберіться терпіння. І сидіть удома, чекайте його дзвоника.

– Ви думаєте? – повторила вона.

- Я вам дзвонитиму теж. Щойно матиму якісь новини – одразу вам подзвоню.
- Я вас дуже прошу! Я так хвилююся!
- До побачення!

Капітан вийшов із квартири професора Барабаша і глянув на годинник. Було за чверть восьма. Якийсь час він вагався – чи зручно о такій годині турбувати малознайому людину? Потім наважився і подзвонив у квартиру Маргарити Зенонівни. Почекав трохи і подзвонив знову. Через хвилину подзвонив утретє. Ніхто не обізвався. Очевидно, Маргарита Зенонівна ночувала у знайомих на дачі.

Розділ XXIV

Професор розкриває карти. «Він тут!»

Це було так незбагненно і страшно, що навіть баба Секлета втратила рівновагу.

– Де ж вона ділася? Що ж це робиться? – розгублено повторювала баба, зазираючи за діжки, риючись у картоплі. – Може, вийшла, а ви не почувли?

– Ні. Вийти вона не могла, – вперто твердив тато. – Якщо у льосі нема іншого виходу, то...

– Та ви що? Де ж тут інший вихід? – баба тільки руками розводила.

Хлопці припишкли, їм по-справжньому було страшно. Всі вилізли з льоху пригнічені й мовчазні.

– Треба заявити в міліцію. Це вже не жарти, – похмуро сказав тато.

– Капітан Горбатюк обіцяв же зранку приїхати, – нагадав Женя.

– Все одно. Треба подзвонити місцевим органам. Хай підключаються офіційно, – і тато пішов дзвонити.

Він довго не повертався. На жаль, телефони міліції ще працюють не бездоганно – чималу годину ніхто не брав трубку.

...А в цей час капітан Горбатюк уже мчав на мотоциклі по шосе, що вело на Завалійки.

На узбіччі стояла «Лада», і якийсь чоловік безпомічно копирсався в моторі.

Капітан уже проскочив ту «Ладку», але краєм ока встиг помітити – та це ж професор Барабаш!

Капітан різко загальмував, круто розвернувся і під'їхав до професора.

– Доброго ранку, Іване Степановичу! Що сталося?

Професор визирнув із-під капота:

– А-а, це ви?... – і з притиском додав: – Пане капітан!

– Не ображайтеся, Іване Степановичу. Я не обдурих вас. Я таки член Товариства української мови і проводжу роботу у нашому райвідділі. А де я працюю, ви мене просто не питали, – капітан зліз із мотоцикла і зазирнув у мотор. – Але оскільки ми вже зустрілись, дозвольте кілька питань... Хочу тільки застерегти: йдеться про злочинну групу і, може, навіть про вбивство. Якщо ви щось знаєте і приховуєте, це небезпечно передусім для вас. Не кажучи вже про вашу дружину. Та й інших невинних, чесних людей.

Професор випростався. Капітан теж. Вони дивились один одному просто у вічі. Професор насунив брови.

– Чому ви одразу не представилися? Ще тоді. Ми б не втратили час.

– Я обіцяв вашій дружині.

– Я знав, що вона не витримає і звернеться до міліції... Але ви так широко говорили, – я навіть не запідозрив... Байдуже! Зараз це вже не має значення. Ну що ж... Очевидно, з моєї таємниці вже нічого не вийде. Так от! У двох словах... Під час Першої світової війни ігумен Георгіївського монастиря у Завалійках, боячись розграбування, зняв з олтаря, з царських врат найцінніші ікони шістнадцятого, сімнадцятого століть і закопав у підземеллі. Про це ніхто не знав.

– А як дізналися ви?

– Цієї зими я був у Франції і познайомився з дуже цікавою людиною – майже сторічним професором Хоржевським. В юності, за часів революції, він був ченцем Георгіївського

монастиря і разом з ігуменом і ще двома монахами закопував ті ікони... Але мене цікавили не ікони. Мене цікавив архів монастиря, який вони закопали разом з іконами. Той архів має велику наукову цінність для нашої національної культури. І мені захотілося самому, власноручно відкопати його. Знаєте, ота віковична сверблячка першовідкривача.

– Ясно, – сказав капітан. – Щось подібне я й передбачав. Але хтось, мабуть, теж дізнався про таємницю монастирських руїн. І когось цікавив не архів, а саме ікони. І у вас відбулося зіткнення, так?

– Так.

– Чого ви сьогодні вночі вирішили їхати у Завалійки?

– Я вирішив завалити хід у підземелля. Щоб злочинці не могли туди проникнути. Після тої сугучки спершу я був у шоківому стані. А потім дійшов висновку, що поки що це єдиний вихід. Я ще сподівався на оте першовідкриття. А тепер бачу...

– Той хід починається на кладовищі, від склепу?

– Так.

– Сідайте на мотоцикл, у коляску. їдьмо!

– А... а машина? – Замкніть. Потім заберемо.

Вже коли мотоцикл мчав по шосе, капітан спитав:

– Вас ударив Глухонімиї?

– Так. Я зіткнувся з ним у підземному коридорі. Посвітив ліхтариком і раптом... Він схопив мене за руки: «Забудь про підземелля. Якщо хочеш бути живим». Я почав щось обурено кричати, вириватися. Але він тримав мене так міцно, наче в лещатах. Я спробував застосувати прийом, вдарити його ногою, але не зміг, було тісно. Він головою вдарив мене в лоб. На ньому була шахтарська каска з ліхтарем. Удар був такий страшний, що я втратив свідомість. Коли отямився, його вже не було. Ледве вибрався нагору. І там знову втратив свідомість.

– А де там вхід у склеп? Я начебто уважно дивився.

– Дріт у двох місцях перепиляний ножівкою, ці місця замасковані, треба тільки знати, як відігнути, і двері легко відчиняються. Петлі спеціально змащені тавотом.

– Якщо я правильно розумію, під монастирем ціла мережа підземних печер?

– Так.

– І про це у селі ніхто не знає?

– Здається, ні. Це було таємницею монастиря. Так в усякому разі твердив професор Хоржевський. Такі підземні печери під монастирями – явище не поодиноке. Згадайте Києво-Печерську лавру, Звіринецькі печери з підземною церквою давньоруських часів.

Говорити було важко, стрічний потік повітря забивав, перехоплював подих, доводилося майже кричати. Тому вони припинили розмову.

Нарешті мотоцикл зупинився біля кладовища. Коли вони підійшли до склепу, професор раптом схопив капітана за руку:

– Він тут!

У кушах біля склепу лежав мотоцикл, до багажника якого була прив'язана велика спортивна сумка «Адидас».

Розділ XXV

«Чекайте!» – сказав міліціонер, пан Бодня. «Що ж ви хочете?!» – сказав капітан Попенко

Тато нарешті додзвонився до дільничного міліціонера, пана Бодні Василя Захаровича. Розказав йому, збиваючись, проте, що сталося.

– Ясно, – сказав пан Бодня. – Полізла в льох і не вилізла, десь зникла. А разом із нею зникло бабине зимове пальто, хустина і валянці.

– Та не в хустині й валянцях справа! – скривився тато.

– Не перебивайте! – обірвав його міліціонер. – Вам ясно одне, а мені інше. Так от. Слухайте сюди. Приїхати зараз не можу. У мене затримання. Затримання в мене. Розумієте? Іван Помпочка знову під мухою, ганяє сусідів, розмахує граблями. Продав, бач, хату батькову і

гуляє... Сатана... Не можу, добродію! І так на одній нозі стою. Ви мене біля трубки на прив'язі, як теля, держите. А там уже кров, може, ллється. Може, він уже дістав когось тими граблями. Почекає трошки ваша дівчина разом із бабою Секлетою. Сказав! Усе! Затримаю Помпочку, одберу граблі, настрахаю, тоді приїду й шукатиму вашу дівчину, трясця її матері, знайшла коли зникати, як Помпочка сусідів ганяє... Чекайте! Все! – на цьому місці міліціонер, пан Бодня Василь Захарович, поклав трубку. Тато, хотівши щось сказати, так і застиг із роззявленим ротом. Лишалось тільки одне – чекати. Коли Василь Захарович упорає п'яного Помпочку – хто його зна. Такі речі не прогнозуються. Може й півдня провозитися...

Поки тато дзвонив, хлопці тинялися подвір'ям.

Андрій із будівельниками не прийшли. Мабуть, на наряді зранку голова їм щось загадав робити, і вони затримувалися.

Хлопці були зосереджені й мовчазні. Почували себе досить моторошно. Баба кудись подалася. Навкруги нікого. Здавалося, весь світ знелюднів. Лишилися тільки вони і ота страшна таємнича безвість, що живе під землею.

Хоч би швидше прийшов тато!

І чого це капітан Горбатюк не їде? Він же обіцяв.

Та несподівано на їхню зелену, геть порослу споришем вуличку в'їхали червоні «Жигулі».

Хлопці придивилися – за кермом сидів... капітан Попенко. Капітана Горбатюка поряд із ним не було. – Драстуйте, хлопці! – привітався Анатолій Петрович, вилазячи з машини. – Слухайте, а у вас тут не було вчора дівчини, такої гарної...

Вони не дали йому договорити. Перебивши, почали розповідати.

Вони ще не закінчили, як з'явився тато.

– О, як добре, що ви приїхали! – тато приєднався до хлопців, і закінчували видавати інформацію уже втрюх.

Анатолій Петрович спохмурнів:

– А де ж це Горбатюк? Розумієте, вчора ввечері він до мене заходив, показував квитки, розповів, як їх баба знайшла у погребі, сказав, що наречена зниклого хлопця, якого ми розшукуємо, признала ті квитки, хотіла одразу їхати сюди, але він її відрадив. А сьогодні о сьомій прибігає до мене дружина Горбатюка: щойно, каже, дзвонила мати Ірини Іващенко, ну, дівчини отієї, – дочка вчора ввечері пішла, залишила записку: «Якщо не повернусь до ранку, повідомте капітанові Горбатюку...» – і телефон. «А де, – питаю, – Стьопа?» – «Хтось йому, – каже, – дзвонив на світанку, я крізь сон чула, кудись поїхав». – «Чи не та ж сама Іра?» – «По-моєму, ні. Якесь інше він ім'я називав». Не сподобалося мені це. Вирішив газонуту у Завалійки. Виходить, не дарма не сподобалося... Ану, покажіть ваш льох злочасний.

Капітан Попенко вийняв із машини ліхтар, маленьку лопатку, топірець. Сказав:

– Ви, хлопці, будьте нагорі, прикриватимете тили – коли що, верещіть, кличте людей. А ви, Василю Сергійовичу, допоможете мені. Треба буде там все поодсувати, все обстежити, всі стіни, долівку – все!

І тато з капітаном Попенком спустилися в льох. Якись хвилини було тихо. Тільки чулося глухе шарудіння. Видно, капітан із татом щось одсували.

Хлопці напружено вслухалися. І от...

– О! Що ж ви хочете?! – пролунав голос капітана Попенка.

– Тю! Як же я не помітив?! Я ж кілька разів совав цю діжку! Незбагненно! – спантеличено вигукнув тато.

Хлопці не витримали. Штовхаючи один одного, кинулися сходами в льох.

У світлі потужного міліцейського ліхтаря за великою діжкою квашеної капусти у мурованій стіні льоху чорніла дірка три чверті метра завширшки.

Капітан сунув ліхтар у дірку, потім повернув голову до тата.

– Там лаз, а потім порожнина... Чи то підземна печера, чи коридор.

– Лізьмо! – рішуче сказав тато.

– Я-то полізу, а вам чого? – непевно спитав капітан.

– Удвох безпечніше: я світитиму, а ви... Зброя є?

– Аякже, – капітан витяг пістолет, клацнув затвором. – Ну, гаразд. Натє.

Він передав ліхтар татові і поліз у дірку. Тато, присвічуючи ліхтарем, слідом за ним.

Дорослі були так збуджені, що хлопців навіть не помітили.

– Підземний хід! – ледь чутно прошепотів Женя, коли тато зник у проламі.

– Тепер усе ясно! – прошепотів Вітасик.

Оскільки хлопці в дірку лізти не наважились (та це було й нерозумно – вони б тільки заважали дорослим), нам доведеться залишити їх в льосі, а самим податися за капітаном Попенком і Василем Сергійовичем.

Хто бував у Києво-Печерській лаврі, той легко може уявити собі підземні монастирські коридори.

В такий коридор і вилізли капітан Попенко і тато Кисіль.

– Погасить ліхтар на хвилинку, – прошепотів капітан. Їх огорнула сира холодна темрява.

Вони затамували подих, прислухаючись. Спершу не було чути нічого. Та от...

Розділ XXVI

Один проти двох

– Будьте обережні, – сказав капітан Горбатюк, коли професор одчинив двері склепу.

– Ви ж дали мені мотоциклетний шолом. Тепер боятися нічого, – усміхнувся професор, поправляючи шолом на голові.

– Все одно. Першим піду я.

– Гадаю, доцільніше, щоб першим пішов я. Голіруч ви з ним не впораєтесь. Не хочу вас принизити, але такої фізичної сили я не зустрічав ні в кого. Сам не слабак, але... Краще я йтиму попереду, а ви з ліхтарем і пістолетом за мною. – Я не маю права ризикувати вашим життям...

– Моє життя буде безпечніше, коли ви йтимете за мною. Бо якщо він вас одразу нейтралізує, без зброї я буду проти нього безсилий. Та й у підземеллі я вже орієнтуюся, а ви...

– Що ж, може, ви маєте рацію, – погодився капітан і додав: – Ви – мужня людина.

Професор не відповів. Мовчки рушив у склеп. Кам'яна брила на долівці склепу була відсунута, odkриваючи квадратний отвір, за яким починалися кам'яні, порослі мохом сходинки.

Професор спускався першим, капітан одразу за ним.

Небезпечні хвилини завжди довгі, тягучі. Капітанові здалося, що сходи безкінечні.

«Треба було взяти з собою когось зі своїх хлопців... Але все відбулося так блискавично...» – думав капітан.

Сходи скінчилися.

У підземному склепі лежало п'ять кам'яних надгробків. На підлозі у безладді валялося кілька мармурових брил. А в стіні з'явив отвір: брили були звідти, вони затуляли колись вхід у підземний коридор.

– Особливо треба пильнувати, коли минатимемо перехрестя, завороти, бічні ходи, – шепнув професор.

Вони пройшли коридором метрів десять і спинилися перед масивними іржавими залізними ґратами-дверима.

– Це сталося тут, – шепнув професор, – ґрати були замкнені на замок. Зараз замка нема.

Він штовхнув ті ґратчасті двері, вони зі скреготом розчинилися.

Рушили далі.

Промінь ліхтаря вихоплював з мороку лише метрів п'ятнадцять-двадцять, решту довжелезного підземного ходу поглинала темрява.

Як не пильнували вони, але напад був такий блискавичний і раптовий, що капітан не встиг зреагувати. Він тільки помітив, як із-за рогу вистромилася, наче просто з земляної стіни, величезна рука, схопила професора за шию... Мить – і професор, відчайдушно шкрябонувши ногами об землю, зник за рогом.

Капітан скочив уперед:

– Стій! Стрілятиму!

Перше, що побачив капітан, коли спрямував світло ліхтаря у бічний хід, було перекошене від болю лице професора, якого притискав до себе, обхопивши ззаду руками, горилоподібний незграба у шахтарській касці з ліхтарем. Друга його рука, вистромившись із-за професорової

спини, спрямовувала на капітана обріз двостволки.

Стріляти неможливо. А часу на роздуми не було.

Викинувши вгору і вперед руку з ліхтарем, щоб на мить відвернути увагу, капітан одночасно щосили ногою вдарив по обрізу. Постріл прозвучав глухо, як у бочці. Посипалося згори – жакан влучив у землю над головою капітана. Наступної миті Горбатюк ударив нападника пістолетом по голові. Брязнуло скло – капітан вцілив по ліхтарю каски. І одразу відчув, що падає назад. Поштовх був такий дужий, що повалив і капітана, і професора на землю. Капітан миттю підхопився, але нападника вже не було. На землі тільки валявся обріз.

– Назад! До дверей! – вигукнув капітан. Вони кинулися назад.

– Ще якийсь вихід є? – спитав капітан.

– По-моєму, ні, – сказав професор. – В усякому разі мені не відомо... Ну й бугай! Я ж вам казав!

– Якщо іншого виходу нема, він рано чи пізно вийде, – сказав капітан. – Отже, бігати за ним по підземних лабіринтах нема рації. До того ж я, здається, розбив йому ліхтар, довго він не блукатиме. Ходімте нагору. Я пильнуватиму біля входу, а ви, будь ласка, ідіть до себе на дачу, подзвоніть у міліцію і одразу ж своїй дружині, я їй обіцяв...

Розділ XXVII

Вона усміхнулася крізь сльози

– Чуєте? – пошепки спитав капітан Попенко.

– Наче хтось заплакав... – прошепотів Василь Сергійович.

– Вмикайте ліхтар. Ходімте.

Вони пішли підземним коридором, сторожко вслухаючись і вдивляючись у кожен закуток, у кожне відгалуження підземного лабіринту.

Враз ліхтар вихопив із темряви дві постаті, що, скоцюрбившись, притулилися у ніші. Одна була у зимовому пальті, хустці і валянках, друга у ватнику, чоботах і в шахтарській касці з ліхтарем.

Якби Анатолій Петрович не сподівався побачити тут Іру Іващенко, він би, мабуть, її не впізнав. Таким страдницьким, змученим було обличчя дівчини. Вона обіймала руками «шахтаря» у ватнику, затуляючи його собою. По щоках її струменіли сльози.

– Іро! Що з вами? – вигукнув капітан Попенко.

– Ой! Це ви?! – скрикнула дівчина. – Як добре!.. Це... це... Жора!.. Жора!.. Жора!..

І вона знову гірко заплакала.

– Що? – здивовано дивилися вони на хлопця, який похмуро мовчав, одводячи погляд.

– Так далі неможливо, неможливо!.. Все що завгодно, але не ця могила, – крізь сльози

причитала дівчина.

І раптом...

– Ой!.. – скрикнула вона. – Бережіться!

Але було вже запізно.

Страшної сили удар звалився на голову Василя Сергійовича, і в ту ж мить хтось рвонув із його рук ліхтар. І запала темрява.

– Стій! Стій! Стрілятиму! – тріснув постріл, посипалася земля.

Капітан Попенко стріляв угору.

Та не встигли вони опам'ятатися, як із глибини підземного коридору почулися якісь глухі удари, потім блиснув ліхтар і почувся бадьорий голос:

– Агов! Що це у вас тут робиться? Довелося якогось дядька по кумполу вдарити. Ліз на мене як трактор.

– А ви хто? – озвався капітан Попенко.

– Як – хто? Старший сержант Бодня. Василь Захарович.

– А де той, що на вас ліз? – Як – де? Лежить отут-о. Відпочиває.

– У вас є чим його зв'язати? Бо як очухається, клопіт буде. Слон, а не людина.

– Я бачу. Є очурець, аякже. На затримання йшов. Якраз вийшло до шмиги, пане капітан.

– А ви звідки знаєте, хто я?...

– А мене ж хлопці спрямували. У льосі чатують.

– Молодці хлопці! – сказав Василь Сергійович, нарешті підводячись і чухаючи забиту потилицю. – А як же Помпочка, пане Бодня?

– А-а, то це ви дзвонили... Дякувати Богові, Помпочка сам утихомирився, спати ліг.

– Пощастило.

– Отож-бо... Ну, все. Зв'язати я його зв'язав, а от транспортувати доведеться гуртом. Важкий, сатана... О! І дівчина знайшлася? – він посвітив ліхтарем у нішу. – І пальто бабине на місці, і хустка, і валянці. Все гаразд. Чого ж плакати?

Вона усміхнулася крізь сльози.

Розділ XXVIII

І тут задзвонив телефон...

– Мовчать. Обидва, – капітан Горбатюк зітхнув.

– Нічого, заговорять, – підбадьорив його Попенко. – Наберись терпіння.

– Гугнявий мене менше турбує. Є свідки, потерпілі. І професор його признав, і прибиральниця з музею, і речові докази (обріз, шахтарська каска). Правда, Забарило поки що відмовляється. Мабуть, боїться... Але тут більш-менш усе зрозуміло. Ікони, старовина... Кримінальні мотиви не викликають сумніву. А от Лук'яненко... Нащо йому були ті ефемерні ризиковані підземні пошуки, коли у нього в руках реальна прибуткова справа?

– А що каже дівчина? Як вона пояснює?

– Плаче. Весь час плаче. Сама нічого не розуміє. Він їй тільки сказав: «Не питай мене нічого. Я тобі потім усе поясню. Я не міг інакше. Але я це робив не для себе, не для зиску. Вір мені. Я люблю тебе й хочу, щоб наше життя було чистим». – Як вона опинилася в підземеллі? – запитав Анатолій Петрович. – Сама знайшла пролам у стіні, потім його розшукала, чи як?

– Ні, – похитав головою Степан Іванович. – Він приліз у льох, мабуть, за харчами... Коли вона його побачила, мало, каже, не збожеволіла. Ну, а потім... «Я тебе не покину! Хоч убий. Я з тобою!..»

– А чого він узагалі лазив у льох? Не призапасив їжі? Не міг вийти за продуктами?

– Хтось, каже, замкнув оті двері-грати.

– Це цілком імовірно. Гугнявий. Він запевняє, що Гугнявого не знає, вперше в житті бачить.

– Конкурент? З іншої парафії?...

– Хто його зна, – знизав плечима капітан Попенко. – Річ можлива, але трохи непереконлива. Професор твердить, що про закопані ікони не знав ніхто. А тут одразу аж двоє,

не зв'язаних між собою.

– Чому не зв'язаних? А Мадам Дисконт? Зв'язок її з Лук'яненком безперечний. І з Гугнявим теж.

– А що Лук'яненко про неї каже?

– Нічого не каже. Отут і починається велике мовчання. Він її не бачив, із нею не зустрічався, адреси не знає, як її звуть не пам'ятає, телефон загубив, і взагалі ніякого стосунку до справи вона не має, а невинних людей вплутувати він не буде.

– Ти його затримав?

– Ні. Взяв підписку про невиїзд і одпустив. А які в мене підстави затримувати? Пошуки – ще не злочин. Якби він знайшов і захотів привласнити – тоді ще можна думати...

– А крадіжка з льоху? – пожартував Анатолій Петрович.

– Глечик молока і тарілка сиру? Ні баба, ні Кисіль заяв не робили. Та й смішно... До того ж вона його так чекала!..

– Невже ти подумав, що я всерйоз про крадіжку з льоху?...

– Між іншим, – мовив Степан Іванович, – ти знаєш, що він їй іще сказав?

– Що?

– Що там хтось є, хтось живе...

– Де?

– У підземеллі. Він чув, як там хтось ходить. І бачив здаля вогник.

– Ну, звісно, Гугнявий. – Ні. Це було після того, як грати Гугнявий уже замкнув. І в підземеллі його не було. До речі, той «хтось» навів Жору на льох. Жора побачив удалині вогник, а коли пішов туди, то на земляній стіні була позначка. Хрест. Жора почав копати, наштовхнувся на цегляну кладку, видовбав її і потрапив у льох. Це було саме тоді, коли він уже знемагав від голоду й спраги. І знайшов у погребі сир і молоко.

– А у Гугнявого була лопата? – запитав капітан Попенко. – Ти не пам'ятаєш?

– По-моєму, ні. Обріз був точно. А лопати не було.

– Як же він без лопати збирався викопувати церковний скарб?

– Напрошується висновок – він збирався не викопувати, а одібрати його в Жори.

– Правильно. Що ж до отого таємничого «хтося», то, я гадаю, це були галюцинації. Від довгого перебування під землею, від самотності, переживань і цілком зрозумілого страху. Якою б мужньою не була людина, а в таких умовах...

– Іра теж вважає, що це галюцинації. Але в нас із тобою стільки вже було неймовірних справ, що я не виключаю...

– Не виключай, не виключай, – кивнув Анатолій Петрович. – Але безпосереднього стосунку до нашої справи це не має.

Капітан Горбатюк не встиг нічого сказати, бо тут задзвонив телефон...

Горбатюк підняв трубку:

– Слухаю... Так... Так... Негайно виїжджаю! – він поклав трубку, очі його горіли. –

Гугнявий хоче дати свідчення!

– Я ж тобі говорив! – вигукнув Попенко.

– Мабуть, на нього таки вплинули мої слова. Я йому сказав: «Не вдавайте глухонімого. Це вже просто нерозумно. Ми даремно витрачаємо час. З кожним днем ви дедалі більше позбавлятимете себе переваг, які дає щиросерде зізнання. У нашій базі, вочевидь, є відомості про вас, і незабаром я їх матиму. Ваші спільники, яких ви так намагаєтесь прикрити, я певен, того не варті. Вони ж підставили вас як цапа-відбувайла. Невже так приємно бути цапом? Із такою силою треба бути лідером, вожаком, а не цапом. Подумайте!»

– От він і подумав. їдьмо! Я з тобою. Не заперечуєш?

– Авжеж, – кивнув капітан Горбатюк.

Була одинадцята година вечора.

Розділ XXIX

Професор, явно нервуючи, позирав у вікно. По шосе мчали машини, але жодна не звертала на узбіччя, не зупинялася біля дерева, до якого був припнутий мотоцикл із сумкою «Адидас», притороченою до багажника.

– Не хвилюйтесь, приїде, – заспокоїв його капітан Горбатюк.

– Уже ж десять хвилин на п'яту, – постукав професор нігтем по склу годинника.

– Дами завжди затримуються, ви хіба не знаєте. Особливо дами такого рангу, – Горбатюк подивився у кінець вагона, де біля кухні сиділи під наглядом старшого лейтенанта міліції похнюплені шеф-кухар і гарненька офіціантка. – Не думаю, щоб вони могли якимось чином її попередити.

Вже двічі біля «Барабашки» пригальмовували вантажні машини, але, прочитавши напис «Зачинено», їхали далі.

– О! А ви боялись, – сказав капітан.

Світла автомашина звернула з шосе і зупинилася на узбіччі. Дверцята відчинилися, і з машини вийшла вона.

– Нарешті, – полегшено зітхнув професор. Наче був винен, що вона затрималася.

Як і минулого разу, вона була у джинсовому костюмі й у великих темних окулярах.

Вона підійшла до мотоцикла і навіть торкнулася рукою сумки на багажнику. Явно задоволена, швидкою ходою пішла до вагона-кафе.

Напис на дверях її не зупинив. Вона рішуче взялася за ручку і відчинила двері.

– Ну, держіться, професоре! – шепнув Горбатюк.

На якусь мить вони втратили її з поля зору, тільки чули кроки по коридору. І от...

– Здрастуйте, Маргарито Зенонівно! Сідайте, будь ласка! – усміхаючись якомога привітніше, сказав капітан Горбатюк.

Вона сіла не тому, що запросили, – просто ноги не втримали, підкосилися від розпачу. Але треба віддати їй належне. Вона вміла опановувати себе. – Ох, ха-ха-ха! – засміялася вона. – Як ви мене налякали! Звідки ви тут узялися?... А я, розумієте, їхала-їхала, так захотілося пити!.. Хоч скляночку води...

– Захоплений вашим артистичним обдаруванням. Ви даремно покинули сцену, – капітан, як то кажуть, враз стер усмішку з лица. – Але... ближче до діла, невловима Королева Марго!..

– Що?... Що?... – вона так зблідла, що, здавалося, от-от зомліє. Але знову взяла себе в руки: – Ох, хо-хо-хо! Ну ви й гуморист! Жванецький! Яка Королева? Ви що?

Капітан мовчки витяг із бічної кишені диктофон, натис кнопку, і з динаміка залунав голос Маргарити Зенонівни:

«Алло! Я слухаю».

«Все в порядку, Королево, – почувся неприємний гугнявий голос. – Завантажився!»

«Серйозно? – схвильовано проказала вона. – Ти не жартуєш, Капітане?»

«Я вмю жартувати тільки руками. Ви ж знаєте».

«І рецепт є?»

«Все о'кей!»

«Зустрінемось о четвертій, як завжди, біля «Барабашки»...

Вона раптом підхопилася й кинулася до дверей.

– Ну куди ж ви, ваша величносте? – нарешті подав голос професор. – Хіба короновані особи так тікають?

У дверях, усміхаючись, стояв капітан Попенко. Вона зацьковано обернулася й люто просичала:

– С-суки! Падли! Н-ненавиджу-у!

– О-о!.. Яка неінтелігентна, некоролівська лексика! – докірливо протягнув професор.

– Давайте я вам допоможу, Маргарито Зенонівно, – сказав капітан Горбатюк, міцно беручи її під руку. – Бережіть сили. Зараз поїдемо до вас додому. У мене в кишені ордер на обшук. Є підстави вважати, що там нова партія краденого. Недаремно ж ви взяли квиток на потяг на завтра.

Вона нарешті не витримала й заплакала. Звичайно, безпомічно, по-жіночому, звискуючи й часто сякаючись у шовкову, напахчену дорогими французькими парфумами хусточку.

Розділ XXX

Таємниця «Велесової книги»

– Вона була колись у юності артисткою, балериною, – розповідав капітан Горбатюк своїм слухачам. Розмова відбувалася на дачі професора Барабаша, куди зійшлися Вітасик, Женя, його тато і навіть дідусь, який дуже зацікавився цією надзвичайною пригодою і збирався писати про неї. – Але далі кордебалету не сягнула. Не всім щастить, на жаль, вибитися не лише у солістки, але й у корифейки, тобто у провідні артистки кордебалету. А характер Бог їй дав властолюбний, амбітний. Вийшла була заміж за молодого вченого, фізика. Але загуляла, зв'язалася з кримінальними елементами. Опинилася за ґратами. Та просиділа лише близько року й більше судимостей не мала. Була від природи розумною, любила життя і збагнула, що у тюрмі умови життя – не найкращі. Але вирішила – чесною працею теж на щастя не заробиш. І вдалася до «комерції». Скуповувала у злодіїв награвоване й перепродувала. Діяла вельми обережно, розумно, мала величезну агентуру, ніколи безпосередньо зі злочинцями не зустрічалася, на неї працювала ціла армія швачок, майстринь, майстрів, які обробляли до невпізнанності награвовані речі, а вона їх возила і продавала по всіх куточках України: одяг, ювелірні прикраси, апаратуру, навіть автомобілі. Мала чималий оборотний капітал. Авторитетом у злочинному світі користувалася величезним. Недарма її називали Королева Марго, чи просто Марго, чи просто Королева. Міліція давно знала про її існування, але ніяк не могла натрапити на слід.

– І той Гугнявий так просто її зрадив? – спитав Женя.

– Ну, якби просто, нам би легко працювалося, – усміхнувся капітан Горбатюк. – Шість годин я витратив на те, щоб «розколоти» його. Своє знайомство з Мадам Дисконт, тобто з Королевою Марго, а також із Жорою Лук'яненком він категорично заперечував. Тоді увечері, об одинадцятій, коли раптом зголосився давати свідчення, він лише визнав, що хотів заволодіти іконами і всі його дії викликані бажанням не допустити до скарбу конкурентів. Мені довелося здорово помучитися, поки я нарешті не притис його до стінки. Він здався лише тоді, коли я назвав ім'я Маргарити Зенонівни, описав її зовнішність, назвав адресу, сказав, що вона торгує награвованим. – А як ви дізналися, що вона Королева Марго? – спитав Вітасик.

– А я ще тоді не знав, що вона Королева Марго. Для мене вона ще була тільки Мадам Дисконт. Але підозри мої щодо неї ґрунтувалися на таких мотивах: про підземний скарб знав лише професор Барабаш, він необережно розказав про нього сусідці (він це підтвердив), отже, тільки вона могла організувати пошуки; а оскільки і з Лук'яненком, і з Гугнявим бачили жінку, схожу на неї, я й вирішив, що це саме вона. Підозріло було й те, що вона часто їздить у інші міста. І що часто міняє квартири. Ця квартира – шоста за останні десять років. Щоб сусіди не встигали збагнути її способу життя.

– А чого вона назвала Гугнявого Капітаном?... – спитав Женя.

– Капітан Немо – таке його прізвисько. Він же удавав із себе глухонімого. Це був її найближчий охоронець і помічник. Офіційно начебто «зав'язав», тобто припинив свій зв'язок зі злочинним світом. Востаннє вийшов із тюрми понад десять років тому. Але, бачите, «розв'язався»...

– А про який рецепт вона його питала? – поцікавився Вітасик.

– О! Це, мабуть, найголовніше в цій історії. Але тут треба надати слово професору, – капітан Горбатюк подивився на професора Барабаша, який сидів у шезлонгу під грушею, тримаючи в руках журнал.

– Ну що ж, наберіться терпіння... Почати доведеться з оцього, – професор показав на журнал, який тримав у руках. – У журналі «Дніпро» в дев'яностому році вперше у нас в Україні надрукований переклад «Велесової книги» з французької мови на українську. «Велесова книга» описує історію дохристиянської Русі, приблизно від 650 року перед Різдом Христовим і до князювання Аскольда в кінці IX століття. Це один із найстаріших писаних документів слов'яно-руською мовою. Цікава історія цього документа.

У 1919 році під час Першої світової війни полковник Ізенбек (він був з обрусілих турків) у бібліотеці зруйнованого та спустошеного маєтку у селі Великий Бурлук у нас, в Україні,

випадково натрапив на старовинні дерев'яні дощечки, списані текстом, літери якого були схожі на кирилицю. Оскільки Ізенбек учився колись в Академії мистецтв, цікавився історією, мистецтвом, він забрав дощечки з собою. Потім, уже в еміграції, в Брюсселі, дощечки були розшифровані, прочитані. Для цього багато сил доклав Юрій Миролубов, високоосвічена людина, інженер-хімік, який дуже любив Україну, кохався в її історії. Миролубов скопіював близько сорока дощечок і копії переслав на збереження до Музею російського мистецтва у Сан-Франциско. Миролубову доводилося працювати в Ізенбека на квартирі, оскільки той не дозволяв виносити дорогоцінні дощечки з дому. Та зберегти їх не вдалося. Під час Другої світової війни у 1941 році Ізенбек помер у Брюсселі, і дощечки пропали. Оскільки лишилися тільки копії, наші вчені вважали, що це фальсифікація, підробка. Але зараз ретельний історико-філологічний і лінгвістичний аналіз дозволяє зробити висновок про справжність пам'ятки...

Чому ж вона називається «Велесова книга»? Хто такий Велес?... Велес (або Влес) – один із богів стародавніх слов'ян, бог, який навчив людей землеробству та скотарству. Стародавні слов'яни вірили в багатьох богів. Вони сприймали світ як співіснування трьох елементів, трьох світів. Перший світ, у якому ми живемо, світ явний – Яв. Коли людина вмирає, душа її не зникає, а переходить до іншого світу, що називається Нав. Третій світ – володіння справедливості та правди – Прав. Володарем цього світу був бог Світовид – бог Правди, яку слов'яни ставили вище за все. Поняття пекла у древніх слов'ян не існувало, бо не було вулканів на їхніх землях. Перун – бог війни, блискавки, грому, допомагав слов'янам захищати свої землі, ще й посилав із неба благословенну воду, необхідну для життя. Хоре уособлював сонце і космічні небесні цикли. Дажьбог – бог усього живого. Стрибог – бог вітрів, впливу на природні явища. Слов'яни вірили удруге вічне життя у раю. Рай – це луки Сварога – ирій...

– Але я трохи відхилився, – вів далі професор. – Цієї зими, я вже розповідав Степану Івановичу, був я у Парижі на конгресі й там познайомився з майже сторічним професором, емігрантом українського походження, що жив колись на оцій землі, сином місцевого поміщика Хоржевського, колишнім ченцем Георгіївського монастиря, від якого й дізнався я про той злочасний скарб, причину всіх наших пригод. Так от, професор Хоржевський подарував мені книжку Бориса Ребіндера, теж емігранта, що народився у 1909 році в Україні, а у 1919 разом із батьками виїхав до Франції. Хоча книжка написана французькою мовою, присвячена вона аналізу «Велесової книги» і розповідає про релігії стародавніх слов'ян.

Виявилося, що Борис Ребіндер з дитинства знав родину Задонських, у бібліотеці якої знайшов Ізенбек дерев'яні дощечки. Він-бо народився і жив у селі Шебекіні, де були маєток і цукроварня його батька і яке розташоване було неподалік від маєтку Задонських у селі Великий Бурлук.

Найцікавішою особою серед Задонських була мати Івана Олександровича, Катерина Василівна. Їй було вже за дев'яносто, але вона ще була бадьорою, енергійною, моторною. І часто їздила в гості до сусідів. Вона завжди привозила з собою дві-три пляшечки особливого напою, який готували у неї вдома і яким вона пригощала всіх, хто хотів його скуштувати. Вже протягом тридцяти років вона не пила ні чаю, ні квасу, ні кави – нічого, крім отого напою. Казали, що, коли їй виповнилось шістдесят, вона відчула себе старою і слабкою. І от тоді вона й почала готувати той напій – з сироватки, яку настоювали на травах і ставили виграватись, а тоді кип'ятили з цукром. Рецепт виготовлення напою був її секретом. Ця чарівна мікстура виявилася дуже ефективною і повернула їй молоді сили.

Ребіндер вважає, що рецепт того напою вона вчитала у «Велесовій книзі». Там справді кілька разів згадується сура, «сура питна, на травах настояна» («Оставляємо на сонці молоко наше у травах заносі, утовчемо до нього щавлю і тритрав'я, як сказано про старотці, і даймо цьому суритися, яримо тричі во славу богам п'ятикратденно...»). На жаль, дощечку, на якій був точний рецепт, Миролубов не скопіював... Але коли професор Хоржевський дарував мені книжку Ребіндера (це було у нього вдома), він почастивав мене якимсь дивним напоєм. Я спитав його: «Що це?» І він сказав: «Сурика – напій, який готували у нас в Георгіївському монастирі з перебродженої сироватки, настояної на травах». Я попросив його дати рецепт, але він сказав: «На жаль, не маю права, не можу. Зв'язаний клятвою, даною отцю ігумену. Це напій праведників. Не можна давати його будь-кому. А я ще, вибачте, дуже мало вас знаю. Ви дуже

довго там, у себе, в комуністичній Україні, жили неправдою». Він мав рацію, що не дав мені рецепта. Я таки грішник. Це через мене заварилися всі оці підземні пригоди. Та хіба я знав, що моя зичлива сусідка, яка робила для мене, а особливо для дружини, стільки послуг, що мила Маргарита Зенонівна – зловісна Королева Марго? І я простодушно розказав їй те, що оце вам. А вона запалилася ідеєю будь-що розшукати рецепт чудо-дійного напою, який відводить старість і смерть, обіцяє довголіття.

– І вдалася для цього до методів підступних і страшних, – сказав капітан Горбатюк. – У злочинному світі полюбляють азартні ігри. І часто буває так, що доходить до гри «на життя». Той, кого програли, мусить бути вбитий. Королева Марго шантажувала Жо-ру Лук'яненка, кажучи, що його «програли», але вона буцімто може викупити його, якщо він знайде для неї монастирський архів, а точніше – рецепт суріки.

– А чого вона саме Жору Лук'яненка вибрала для цього? – спитав Василь Сергійович.

– Резонне питання, – мовив капітан. – Справа в тому, що Жора Лук'яненко вважався колись у злочинному світі «щасливчиком», йому справді щастило швидко знаходити загублене – речі, гроші тощо. Такий собі кримінальний екстрасенс. До того ж він один час працював на шахті... Отже...

– Але цього разу «щасливчику», здається, не пощастило, – похитав головою професор.

– Не пощастило, – погодився капітан. – Очевидно, монахи вміли ховати своє добро... Між іншим, під час обшуку у Королеви Марго було знайдено не лише багато награбованих речей, а й ті старовинні сукні, сорочки й жіночі прикраси, які Капітан Немо примусив винести з музею бідну прибиральницю. Нащо вони були Королеві – не збагну.

– Це теж моя провина, – зітхнув професор. – Колись я сказав їй, що деякі вчені вважають, нібито у старих рукотворних речей: вишиваних сорочок, платтів, жіночих прикрас, – є певне біоенергетичне поле, яке благотворно впливає на людину, бо старі майстри вкладали у свої витвори багато позитивних емоцій.

– Як же їй хотілося продовжити своє дорогоцінне життя! – вигукнув Женин дідусь.

– Вона страшенно побивалася, коли її везли у тюрму, – сказав капітан. – Так плакала, що мені навіть стало їй шкода...

– Але мені здається, стародавні слов'яни все-таки мали рацію, – сказав професор. – То напій праведників. І справедливо, що будь-кому боги не дозволяють його давати... То вам не «кола». У масі своїй люди поки що не заслужили суріки. Хай вона лишається таємницею «Велесової книги»...

Розділ XXXI

Кроки під землею

– Тс-с-с! – приклав Женя палець до губів. – Чуєш?

Вігасик перестав дихати, прислухаючись.

– Ага! – ледь чутно прошепотів. – Ходить!

Вони припишкли біля отих ґрат-дверей під землею, звідки починався хід у лабіринт підземних печер монастиря.

На дверях висіли три міцні замки різного розміру – великий, більший і найбільший. Їх власноручно повісив професор Барабаш, який днями мав розпочати офіційне дослідження монастирського підземелля, для чого була створена чимала комісія з учених-археологів і представників місцевих рад.

– Ходить! – впевнено повторив Вігасик.

Чи справді вони чули ті кроки у глибині підземного коридору, чи розбурхана їхня фантазія виказувала бажане за дійсне – хтозна.

– Невже не помилявся Жора Лук'яненко? Невже справді хтось там є? – прошепотів Женя.

– А що? Якийсь ченець, якого залишили стерегти монастирські скарби.

– І живе під землею сімдесят з гаком років?

– А що? Славний кошовий отаман Петро Калнишевський понад чверть століття просидів на Соловках у ямі під землею, а прожив сто тринадцять років. Без суріки.

– Його хоч годували. А цей як?

– Може, там такий склад, що хто його зна... А може, десь за багато кілометрів від села є потаємний вихід, і він час від часу поповнює запаси.

– Ти думаєш, що це звичайна людина?

– Думаю, що ні. Думаю, він володіє якимось надзвичайним екстрасенсорним даром. Інакше як пояснити появу отого кухлика з диким медом?...

Це було нове диво.

Вчора увечері баба Секлета, подоївши корову, понесла ставити молоко у льох і виявила на долівці дерев'яний кухлик із диким медом. Кухлик був старовинний, із різьбленим орнаментом якогось твердого темного дерева (може, навіть мореного дуба). А мед свіжий, запашний. Баба клялася, що в неї такого кухлика ніколи не було. – Дребедень! – сміявся наступного ранку Андрій. – Вигадує баба. Щоб вам було цікаво. Набридло їй у самоті жити. Рада, що ви тут крутитеся. Ви не знаєте тої баби. її кухлик, я певен.

Але хлопці Андрія не підтримали. Вони повірили бабі Секлеті. Легше всього сказати: «Дребедень», – і викинути з голови, не думати.

Баба так щиро дивувалася, так здвигала плечима:

– Ти диви! Знову Рукатий. То забирав, а тепер дає...

Вона наче забула, що забирав Жора Лук'яненко, а не Рукатий.

Та проникнення у льох із підземелля тепер виключалося: пролам був надійно замуrowаний. Закидали землею хід і замуrowували той-таки Андрій разом із татом.

Ні! То не була містифікація баби Секлети. Хлопці були певні.

– За день-два нагряне ота комісія, почнуться розкопки, дослідження... І він змушений буде зникнути, – з сумом сказав Женя.

– Ага... Шкода... – погодився Вітасик.

– Ти знаєш, я гадаю, що вони нічого не знайдуть.

– Я тільки-но хотів це саме сказати. Мені теж так здається.

– А все-таки добре було б знати рецепт тієї суріки.

– Але як стати праведником? Це ж і на уроках не побалакай, не прогуляй, не підкажи, не побийся, двійку не схопи...

– Важко, – зітхнув Женя.

– Тс-с-с! – тепер уже Вітасик приклав палець до губів. Вони затамували подих, прислухаючись.

Чулися чийсь кроки.

У підземеллі хтось ходив...

До катастрофи лишалось кілька секунд

Розділ I

Тринадцятий Апостол

«Капітане Горбатюк! Ти вважаєш себе великим сищиком, але ти такий самий нездара, як і вся сучасна міліцейська шарага. Щоб довести це, заздалегідь попереджаю: тринадцятого липня на тринадцятому кілометрі Південного шосе о десятій вечора відбудеться катастрофа. Загине багато людей, у тому числі жінки й діти. Акція провадиться на знак протесту проти гнилої міліцейської системи, яка ні на що не здатна. У вас три дні в запасі, але ви, козли, все одно нічого не зможете зробити. Отож чекайте катастрофи.

Тринадцятий Апостол».

– Отакого, друже, листа одержав я сьогодні. На, полюбуйся, – капітан Горбатюк простягнув капітанові Попенку аркуш із надрукованим на принтері текстом.

Анатолій Петрович довго роздивлявся, перечитував, потім сказав:

– Гадаю, це хтось із твоїх колишніх «клієнтів». Що, як то кажуть, затаїв у душі помсту і, вийшовши після відсидки, вирішив тебе полякати.

– Я спершу теж так подумав. Потім почав перебирати в пам'яті своїх «клієнтів». Ну, по-перше, писала людина явно молода. Може, навіть юна. І інтонація, і обігрування числа «тринадцять». Дорослий писав би по-іншому. Та й щось я не пригадаю, щоб у мене були такі грамотні «клієнти», які б знали, що існувало всього дванадцять апостолів, учнів і послідовників Ісуса Христа. Наскільки пам'ятаю, хлопці вони темні й обмежені...

– Якби твій кореспондент був грамотний, – усміхнувся капітан Попенко, – то мусив би знати, що апостолів було не дванадцять і навіть не тринадцять, а принаймні чотирнадцять.

Степан Іванович знітився:

– А ти не плутаєш?

– А чого мені плутати? Згідно з Біблією, апостолами були Андрій, Варфоломій, Йоанн, Юда Іскаріот, Матей, Петро, Симон Зилот (або Симон Кананіт), Фадей (чи Юда – син або брат Якова), Пилип, Хома, Яков – син Алтея та Яков – син Зеведея. Після зради Юди Іскаріота на його місце було обрано Матвія (не плутати з Матеєм). Це вже тринадцятий. До апостолів зараховував себе й Павло.

Чотирнадцятий.

– Ти що, потай від мене заочно закінчував духовну семінарію? – спробував пожартувати

капітан Горбатюк, але його друг жарту не прийняв:

– Ні, просто нашому братові на відміну від вашого брата «опера» доводиться не стільки ганятися за злочинцями з пістолем, скільки порпатись у паперах, документах, книжках... Мимохіть здобуваєш освіту. І Євангеліє мені свого часу довелося проштудіювати. Тож даремно ти думаєш, що твій кореспондент такий уже ерудит.

– Я не кажу, що ерудит, але...

– Що там на тринадцятому кілометрі? – перебив капітан Попенко, щоб вивести друга з незручного становища.

– Узлісся. Місток через річку. Жодної будівлі.

– Значить, ти все-таки побував там? – Аякже. Хоч, можливо, це й блеф, але... Зовсім нехтувати теж якось... – Степан Іванович одвів очі.

– Певна річ, виключати можливість реальної загрози не варто. Тим більше – зараз тероризм процвітає. Але давай помірковано, кому й для чого це потрібно. Просто так нічого не робиться. Якась мета повинна бути. Ну, перше, що спливає на думку, – хтось хоче вивести тебе з рівноваги, завдати тобі психологічного дискомфорту, щоб ти не міг нормально працювати. Які ти зараз ведеш справи?

– Пограбування магазину... Квартирна крадіжка... Розбійний напад із застосуванням холодної зброї і нанесення ножових ран... Ну, й шахрайство.

– А назви мені всіх по черзі, хто проходить у справах.

– Ну, почнемо з шахрайства, – загнув перший палець Степан Іванович. – Молода вродлива жінка. Притягалася за шахрайство двічі. Справу майже закінчено, проблем нема, передаю до суду.

– Ясно. Давай далі.

– Розбійний напад. Там рецидивіст. П'ять судимостей.

– Можеш не продовжувати.

– Квартирна крадіжка. Двоє молодиків. Обидва з вищою освітою. Інженери з дипломами. Залізли до свого знайомого, теж інженера, що кілька років працював за кордоном, поцупили відеокамеру, ноутбук, цифровий фотоапарат. Дебютанти. Раніше до судової відповідальності не притягалися.

– Це вже цікаво. Треба звернути увагу.

– Пограбування магазину. Поки що не розкрито. Сигналізація уміло відключена. Слідів жодних: ні відбитків пальців, нічого. Ввечері магазин одержав чергову партію товару (одяг, взуття). Ще й не розпаковували, залишили до ранку. А вночі – пограбування. Діяли оперативно, просто блискавично. Видно, інформація була на висоті. Навів хтось зі своїх. Але довести поки що неможливо.

– Враховуючи сьогоднішні ціни – операція солідна. Підозри якісь є?

– Конкретних поки що ні. Я тільки почав. Але думаю, замішані люди серйозні. Мабуть, буде створено групу. Вже дзвонили з управління.

– Оце, мабуть, і воно. – Хтозна... Може... Але три дні великої ролі у цій справі не відіграють. Тут, може, й термін продовжувати доведеться...

– Іноді й один день, і година навіть відіграє роль. Ти ж знаєш.

– Та я знаю, але... У мене ж навіть нема ще версії... Отже...

– Версія може з'явитися будь-якої хвилини... А вони поспішають. Там, де задіяні великі гроші, діють розумні й винахідливі люди.

– Ти, звичайно, маєш рацію, але... Інтуїція мені підказує, що вітер не звідси.

– Щодо вітру... навіть найдосвідченіші метеорологи помиляються. «Вітер змінних напрямків» – це їхній вираз. Подумай, Стьопо, подумай гарненько. Що за один директор магазину, його працівники?

– Директор – жінка...

– Знову жінка?

– Як бачиш. І знову-таки симпатична. Не дуже молода, років під п'ятдесят, але з тих, які подобаються чоловікам.

– Заміжня?

– Втретє. Перший чоловік помер. Другого вона вигнала – дуже пив. Третій – тренер

дитячої спортивної школи, майстер спорту.

– Діти є?

– Дочка від першого шлюбу. Заміжня. Живе в Сімферополі. Чоловік підполковник. Від матері матеріально не залежить. Хоча мати іноді їй надсилає їй на свята подарунки, грошові перекази. Розумію, що ти хочеш спитати. Так. Живе, мабуть, не на голу зарплатню. Де ти бачив, щоб керівники в торгівлі жили на голу зарплатню? Але вона працює в торгівлі майже тридцять років, а жодного разу до судової відповідальності не притягалася.

– Значить, розумна жінка, тим більше варта уваги. А її працівники?

– Усі дівчата. Жіночий колектив. Чоловік лише один – вантажник...

Прізвище вантажника магазину було Дармовис.

Розділ II

Загадковий Нолик

Шурик Дармовис зустрівся в електричці зі своїми однокласниками. Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко їхали до станції «Соколівка». А Шурик Дармовис на дві зупинки далі – до Троянди.

У Троянді у Дармовисів була дача.

Почувши про те, що Киселі придбали у Завалійках розвалюху, знесли і почали будуватися, Шурик висловив співчуття:

– Ото як школу закінчимо, і новосілля, може, справите. А може, й ні. І будматеріали зараз дорожчі, і робота. Тато нізачо не захотів будуватися. Ми готову купили. Тато сказав: «Зараз будуватися – зі здоров'ям прощатися».

Женя почервонів і одвернувся. То була свята правда. Торік вони заклали фундамент, і на цьому будівництво припинилося. Фундамент заріс бур'яном так, що й не видно його. Та й узагалі вся ділянка їхня густо заросла бур'яном. Хоч вони з осені посадили часник, а навесні картоплю, огірки, помідори, моркву, петрушку, цибулю, редиску. Але дивитися за городом було нікому, всі працювали, та й досвіду не мали. І двічі підгорнувши картоплю і просапавши грядки, на більше не спромоглися. На кінець літа на городі були такі джунглі, що сапками вже й не проб'єшся, руками виривати треба.

– Ніщо в нас так не родить, як бур'ян, – жартував Женин дідусь-журналіст, ініціатор цієї «будови століття».

Женин тато в цьому році спромігся завезти всього дві тисячі цеглин, чого ледве вистачало лише на четверту частину задуманого і запроектованого. Цегла, акуратно складена під сараєм і накрита руберойдом, теж уже заросла будяками.

Найчастіше у Завалійки наїжджали Женя з Вітасиком. їм тут дуже подобалося, і вони навіть із дозволу батьків іноді ночували у сусідки баби Секлети. Але боротися з бур'янами вони не вмiли та й, чесно кажучи, не дуже й хотіли. їх цікавило зовсім інше. їх цікавила таємниця підземелля колишнього Георгіївського монастиря. Торік Жорі Лук'яненку, якому кілька днів довелося просидіти під землею, здалося, що там хтось живе. Жені й Вітасику, коли вони проникли у підземелля, теж так здалося. Але поки що розгадати таємницю не вдавалося. Наукова експедиція, яка спеціально досліджувала підземелля, нікого там не виявила.

А цього року влітку, рано-вранці, переночувавши у баби Секлети, Женя й Вітасик вже не вперше пішли на кладовище, де в одному зі склепів був хід у підземелля, і раптом побачили, що зі склепу вийшов незнайомий хлопець, приблизно одного з ними віку. У сріблястому спортивному костюмі і темних окулярах. Побачивши Женю й Вітасика, хлопець метнувся в кущі і зник. Вони кинулися за ним, але його, як то кажуть, і слід прохолов. Півдня вони потім нишпорили по всьому селу, по околицях, розпитували, але ніхто не бачив хлопчика у сріблястому спортивному костюмі й темних окулярах.

Це було тиждень тому.

І от вони знову їхали у Завалійки і зустріли в електричці Шурика Дармовиса. Жені було так досадно, що вони його зустріли. Хвалиться своєю дачею, а з їхнього «будівництва» підсміюється. Розумник який!

І раптом Шурик сказав:

– Я з таким чуваком цікавим познайомився позавчора. Окуляри в нього – будь здоров! Темні, модні... як із «Матриці».

Шурик любив всяке модне.

Женя й Вітасик вражено Perezирнулися.

– Що-що? – роззявив рота Вітасик.

– У сріблястому спортивному костюмі? – спитав Женя.

– А ви його знаєте? – тепер уже здивувався Шурик.

– Ні...

– А чого ж?

– Ну, бачили просто...

– Здаля...

– Здаля! – хмикнув Шурик. – Я говорив з ним. Ці-іка-авий чувак!.. На вигляд – наче ми з вами, ровесник, а насправді якийсь чемпіон, мабуть...

– Чемпіон? Чого ти так думаєш? – спитав Женя.

– А він однією рукою півблока залізобетонного отак узяв і пересунув, наче дерев'яну чурку. А там кілограмів двісті, не менше. Це у сусіда нашого після будівництва лишилося. «Ого!» – кажу. Він мене не бачив, я ззаду підійшов. Він так різко обернувся, що я аж злякався. «Ну ти й мощняга!» – кажу. А він засоромився, махнув рукою... Познайомилися. Його Ноликом звати.

– Ноликом?

– Арнольд, мабуть. А зменшено – Нолик. Як Кукуленка з дев'ятого «Б».

– Ага, – згадав Женя.

Справді, в їхній школі у дев'ятому «Б» вчився Арнольд Кукуленко, якого звали Ноликом.

– А що він там робив, у вас? – спитав Вітасик.

– Не знаю. Когось шукав, по-моєму. Я не встиг розпитати. Мене мама гукнула. Я два кроки одійшов, щоб спитати, що вона хоче, обернувся, а Нолика вже нема. Я потім усі дачі оббігав, весь куток... Так більше й не бачив. А окуляри – во! І костюмчик, і кросівки на товстелезній підшві – фірма!.. А ви де його бачили?

Вітасик і Женя Perezирнулися.

– Та на станції, – сказав Женя. – Теж звернули увагу на окуляри.

– Він, мабуть, десь тут на дачі, – сказав Вітасик.

– Але я його раніше ніколи не бачив, – сказав Шурик.

На цьому розмова перервалася, бо електричка зупинилася на станції «Соколівка». І хлопці ледве встигли вискочити на перон.

Дармовис гукнув навздогін:

– Приїздіть у гості! Перша Дачна, сімдесят п'ять!

Розділ III

Вантажник з університетським дипломом

Важко будувати версію, коли немає жодних об'єктивних даних, а доводиться ґрунтуватися лише на умоглядних логічних висновках. На кшталт – оскільки ти працюєш у магазині й тобі відомо, що прийшла велика партія дорогих товарів, ти можеш навести професійних кримінальних злодіїв або й сам (сама) взяти участь у злочині.

Та коли немає жодних матеріальних слідів, жодних речових доказів, доводиться вибудувати логічні конструкції.

Всі працівники магазину – від директора Варвари Іванівни Зайченко до вантажника Віктора Гавриловича Дармовиса – за такою умоглядною схемою могли бути причетними до злочину.

Це коли їх не бачити, не говорити з ними, не відчувати на собі їхні погляди. Але коли бачиш їхні змарнілі обличчя, їхні нещасні очі, чуєш їхні схвильовані, захриплі голоси – умоглядна схема закручується у спіраль, яка веде в заплутаний лабіринт.

Увечері директорка, вона ж власниця, сама у присутності підлеглих замкнула і опечатала магазин, попередньо подзвонивши в міліцію про здачу на охорону.

А вранці, прийшовши першою, виявила крадіжку. Сигналізація була відключена, двері професійно зламані. Пошуковий собака сліду не взяв. Вночі була злива.

Безперечно, награбоване вивозилося машиною. Але на асфальті у дворі, біля підсобки, – жодних слідів. Знову ж таки через ту саму зливу.

«Наче у групі був іще й метеоролог», – з гіркою іронією подумав капітан Горбатюк.

Та от під час розмови з вантажником Дармовисом несподівано з'ясувалася деталь, яка зацікавила капітана. Чоловік однієї з продавщиць, який працював на машинобудівному заводі шофером, нещодавно придбав старий списаний «бусик» – вантажний мікроавтобус. Відремонтував – і тепер машина у прекрасному стані, навіть шини не голі, «наварні». Вантажник говорив із неприхованою заздрістю, хоча в самого була нова «Таврія».

– Та що – «Таврія»? Я б із ним махнувся хоч сьогодні. Це не «бусик», а скарб. Особливо коли є дача. Щось завезти, щось привезти... Капітальна машина. «Капітальна, – подумав Горбатюк. – І товар на ній вивезти можна».

Продавщицю звали Тамара. Вона була перелякана і нещасна. На питання, де зараз її чоловік, раптом розплакалася:

– Не знаю. Вчора вранці поїхав у село до батьків, мав увечері повернутися і – нема. Я так хвилююся.

– Була злива. У селі дороги, мабуть, розкисли, – сказав Горбатюк.

– Я теж так думаю, – кивнула Тамара. Але в очах її були страх і відчай.

А в Дармовиса очі були веселі. І навіть торжествуючі, як здалося Горбатюку.

«Він міг і не говорити про ту машину, але чомусь сказав. Чому?» – подумав Степан Іванович.

Коли капітан був уже в райвідділі, він одразу ж подзвонив в автоінспекцію майорові Дворецькому і спитав про вчорашні дорожні пригоди. Серед досить значної кількості автокатастроф і аварій, що сталися минулої доби на території області, жодного «бусика» зареєстровано не було.

В уяві Степана Івановича знову виникли веселі, торжествуючі очі вантажника Дармовиса. Чого він радів? Щось знав і підказував слідству? У кожному колективі стосунки між людьми складаються досить непросто. Заздрість, суперництво, боротьба, як тепер люблять говорити, особистих амбіцій, на жаль, процвітають повсюдно. Особливо там, де крутяться великі гроші. Отже, не виключено, що між Дармовисом і Тамарою стосунки були недружні, а то й просто ворожі. В усякому разі з Тамариним чоловіком познайомитися треба буде. І якнайшвидше. А може, Дармовис намагався спрямувати слідство на хибний шлях?

Взагалі-то вантажник Віктор Гаврилович Дармовис був не просто собі вантажник, а вантажник із вищою університетською освітою. Він закінчив економічний факультет

університету, працював старшим економістом у конторі з довгою і незрозумілою назвою, а потім кинув і перейшов у вантажники. Спершу був вантажником у гастрономі, в універмазі, а ось уже четвертий рік працює у невеликому, непоказному магазині на околиці міста. Причому він був аж ніяк не з тих декласованих інтелігентів, що спилися, стали «ханігами» і змушені були перейти у вантажники. Він був тверезий, «процвітаючий» вантажник. Купив дачу, машину, побудував нову квартиру. І хоча Варвара Іванівна називала його Вітя, капітан встиг помітити, що директорка ставиться до нього з повагою. Цілком можливо, що він не лише вантажник, а й компаньйон, економічний радник директора.

В усякому разі якщо крадіжка інспірована працівниками магазину, то причетність Дармовиса до цієї акції цілком можлива. Хоча прямих доказів поки що нема, і хтозна, чи будуть. Щоб вони з'явилися, потрібен час. Треба детально вивчити оточення, зв'язки Варвари Іванівни і Віктора Гавриловича, ближче познайомитися з ними. А час грає на злочинців. Товар «скинуть», всі кінці сховають.

Отож зацікавлені злочинці, щоб старший слідчий Степан Іванович Горбатюк переключив свою увагу на щось несподіване, неординарне? Зацікавлені, звичайно! То що робити? Не переключати уваги?

А якщо катастрофа таки станеться? Якщо зухвалий терорист не має нічого спільного з крадіжкою в магазині? Чи можна нехтувати хоч одним шансом з мільйона, коли йдеться про життя людей?

Розділ IV

Чому він не залишає слідів?

– Ну, що скажеш? – спитав Женя.

– А що тут казати? – мовив Вітасик. – Треба його вистежити і познайомитися. Дармовис же познайомився. Підозрілий він хлопець. Незвичайний.

Вони стояли на кладовищі, біля того склепу, де був хід у підземелля монастиря. Щойно вони обстежили склеп і місцевість навколо нього.

І раптом Женя Кисіль насупив брови:

– Слухай, а де його сліди?

– Які сліди? – не одразу збагнув Вітасик.

– Ти пам'ятаєш, тоді напередодні був дощ, навіть не просто дощ, а злива. Навколо склепу була багнюка. Після того дощів більше не було. Коли він вийшов із склепу і зник, ми зайшли у склеп. Ось наші сліди – це мої, це твої. Можна навіть робити гіпсові зліпки – так засохло. І на підлозі у склепі відбитки видно. А де його сліди? – Нема, – погодився Вітасик. – Після нас, здається, сюди більше ніхто не приходив... А чого ми тоді не звернули уваги на відсутність слідів?

– Не знаю. Але ти ж бачиш – наші сліди є, а його нема. А мусили б бути. Він же вийшов зі склепу і ступав по багнюці. Ти ж пам'ятаєш?

– Пам'ятаю. Він гайнув осюди, в куці. А тут гладенько, наче ніхто не ступав. Ми отут пробігли, наші сліди, бачиш, є. А його нема. Дивно.

– Отож-бо й воно, що дивно.

– З одного боку, Дармовис каже, півблока двістікілограмового однією рукою пересунув. А з другого – по землі ходить, слідів не лишаючи, наче привид.

– Я ж і кажу...

– Ти думаєш, він був у підземеллі?

– А де ж?

– Але там же замкнено. Ми ж дивилися.

– Замкнено, – Женя зітхнув. – І все-таки... Мені здається, він там був.

– Ну, може, підійшов, побачив, що замкнено, і повернувся.

– А може, у нього ключ є...

– Ключ у сільраді, ти ж знаєш.

– Ключ і викрасти можна.

- Ну це ти вже нафантазував таке... Що він – злодій?
- А чого він од нас утік?
- Та не схожий він на злодія.
- А темні окуляри?

Вони ще довго тинялися біля склепу, висуваючи різні припущення й домисли, аж поки не захотіли їсти. Тоді подалися до баби Секлети.

Наминаючи запахущий бабин борщ зі старим салом, хлопці весь час задумливо презирилися і раз у раз багатозначно похитували головами. Таємничий Нолик не давав їм спокою.

Баба помітила їхні презирання й усміхнулася:

- Що, хлопці, знову якась придибенція сталася?

Женя глянув на Вітасика. «Від баби Секлети, здається, можна не ховатися», – промовляв його погляд. Вітасик ствердно кивнув.

- Бабусю, а що б ви подумали про людину, яка не залишає слідів? – спитав Женя.
- Як це? – не зрозуміла баба. – А отак. Ходить по багнюці – і жодного сліду.
- По воді, яко по суху... Було таке. Ходив так Ісус Христос. Син Божий. Господь-Бог наш.
- Ні. На Христа він не схожий, – сказав Женя.
- Абсолютно, – підтвердив Вітасик.
- У спортивному костюмі.
- У темних окулярах.
- А де ви його бачили?
- Та біля склепу на кладовищі.
- Де хід у підземелля монастиря.

– А-а... – протягнула баба Секлета. – Тоді не дивно. Те місце привиди полюбляють. От вони слідів ніколи не залишають. Це точно. Колись, коли я ще дівкою була, і мені там із привидом здібатися довелося. Йшла на побачення з Василем... Гарний був хлопець, справжній сокіл, царство йому небесне, – баба перехрестилася, – кучерявий, стрункий, високий, у війну загинув на фронті. Так от, кажу, йшла на побачення з Василем, а побачилася з привидом волохатим, хай Бог милує... Сутеніло, зорі вже на небі засвітилися. Підходжу, а з-за склепу раптом – я-ак шуроне!.. Волохате, бридке, очі горять... Я мало не вмерла з переляку. Незчулася, як і вдома опинилася. Як бігла, не пам'ятаю. Пам'ятаю лише, як на перелазі перечепилася і носом заорала. А Василь понад дві години чекав, ніякого привида не бачив і образився, думав, що я його обдурила, не прийшла. Так ми й посварилися... Не повірив він мені... – баба зітхнула й замовкла, поринувши у свої спогади.

...Але й на привида Нолик не був схожий.

Розділ V

Святий Гавриїл

Леонід Сергійович Підшивалов та Аркадій Маркович Любашевський були з цілком порядних, інтелігентних родин. Обидва закінчили політехнічний інститут і вже три роки працювали інженерами. Правда, блискучої кар'єри поки що не зробили, але кар'єра – то жінка примхлива, і сподобатися їй не так просто. Звичайно, деяким щастить одразу. Так, як, наприклад, Олександр Петрович Федоряці, який невдовзі після закінчення того ж таки політехнічного поїхав на три роки у Марокко і повернувся з машиною, грошима та іншими ра-достями цивілізованого світу, які викликають таку заздрість у сучасної молоді.

Олександр Петрович Федоряка був на два роки старший за Підшивалова та Любашевського, і різниця між ними була два курси, але в інституті вони приятелювали, оскільки грали в одній інститутській баскетбольній команді. І для Підшивалова і Любашевського Федоряка був Сашуня, а для нього Підшивалов був Льосик, а Люба шевський – Деголль. Не хотілося б ображати пам'ять видатного француза, але факт залишався фактом – ніхто з приятелів не називав Любашевського інакше як Деголль. Він і справді був схожий на французького генерала – такий же високий і з таким же видатним носом.

Повернувшись із Марокко, Сашуня випадково зустрівся на вулиці з Льосиком і Деголлем, запросив їх до себе і, звичайно ж, похвалився своїми закордонними надбаннями. І ця зустріч стала початком відновлення старих інститутських зв'язків. Всі троє були ще не одруженими, парубкували, і квартира Сашуні стала місцем товариських вечірок і гульбищ. Мама Сашуні, яка мешкала разом із ним, подовгу була відсутня (їздила у Миргород до дочки нянчити малу онуку), і молодим людям ніхто не заважав. Заводякою у компанії був Льосик. Веселий, компанійський, він завжди вигадував щось незвичайне, якісь розіграші й містифікації. І коли він запропонував Деголлю за допомогою пластиліну зробити відбиток ключів Сашуні, підробити їх і залізити у квартиру, Деголь був певен, що це чергова містифікація. Правда, Льосик потім запевняв, що й сам він спершу думав лише розіграти Сашуню. Та коли «операція» була вдало проведена, користоловство охопило друзів із такою силою, що вони забули про розіграш. «Ми ж не все взяли, тільки часточку, машина йому лишилася, гроші, Сашуня не пропаде, – заспокоювали вони себе. – До того ж він такий лопух – ніколи не догадається».

Та Сашуня виявився не таким лопухом, як вони думали. Він одразу запідозрив своїх приятелів і заявив у міліцію. Міліція встановила за ними нагляд і досить швидко накрила їхні спроби реалізувати апаратуру через знайомих у ломбарді. Льосик викручувався вигадливо й майстерно, виявляючи справжній талант містифікатора. Він доводив, що все було задумано виключно як розіграш і останній акт комедії мав відбутися саме у ломбарді, куди вони нібито збиралися привести Сашуню. Але Деголь розколовся одразу...

Зважаючи на те, що інженери були «неофіти», не притягалися раніше до судової відповідальності, а також на прохання потерпілого, який уже пожалів своїх приятелів, капітан Горба-тюк вирішив не ув'язнювати підслідних, не брати їх під варту, а обмежитися підпискою про невиїзд.

– Просто не знаю, що й робити, – казав капітанові Сашуня. – Я б уже й забрав свою заяву, але... якби була певність, що вони ніколи більше не робитимуть такого. Адже безкарність розбещує, породжує цинізм. Тепер я думаю, що того листа в інституті таки вони мені написали.

– Якого листа? – спитав капітан.

– Та... – махнув Сашуня рукою. – Не хочеться згадувати.

– Все-таки... Раз уже сказали...

– Був я закоханий в одну студентку. Гарна дівчина. І Льосик у неї був закоханий, і Деголь, по-моєму. Та й не тільки вони, багато хлопців... Красуня була. Вона нікому не надавала переваги, але до мене ставилася, може, прихильніше, ніж до інших. І от одержую я якось листа, що вона... одне слово, бруд різний, помій... І підпис «Святий Гавриїл».

– Святий Гавриїл? – перепитав капітан.

– А є така старовинна пісня київських студентів... російською мовою... про те, як студенти вночі гуляють, бенкетують, розважаються...

А Владимир святой с колокольни большой
На народ свой глядит, улыбается.
Он и сам бы не прочь провести с ними ночь,
Но на старости лет не решается...
Через тумбу-тумбу раз,
Через тумбу-тумбу два,
Через тумбу-тумбу три – спотыкается...

Ну, а потім усе-таки одважився. І тоді... є там такі слова:

А святой Гавриил Богу в рай доложил
О проделках святого Владимира:
Что он курит и пьет, на начальство плюет
И еще кое-чем занимается...

Ну, і ми між собою донощиків називали Святими Гавриїлами... А потім підкинули такого ж листа їй. І Льосик, і Деголь ходили й показували – і в них такі листи виявилися. На принтері,

однаковісінські. І ще в декого. Брудна історія. І пустили чутку, що це начебто я написав. А я тепер думаю, що це таки вони...

«Святий Гавриїл»... «Тринадцятий Апостол» – однотипні підписи», – подумав капітан Горбатюк.

Льосик не під вартою, написати міг запросто. Для чого? Хто його зна. Але такий вигадливий містифікатор і цинік навряд чи сидітиме зараз склавши руки. Щось намагатиметься робити.

Невже Святий Гавриїл і Тринадцятий Апостол – одна й та сама особа?

Розділ VI

Троянда. Полковник Силенко і зек Гординя. Сліди Нолика

– До вечора ми ще встигнемо з'їздити й повернутися, – сказав Женя. – Якщо вийдемо зараз же.

– Давай, – погодився Вітасик.

Хлопці вирішили відвідати Шурика Дармовиса і серйозно поговорити з ним про Нолика. А може, вдасться навіть зустрітися з самим Ноликом. Чогось же він там, на дачах, вештався. Може, він там у когось гостює. А може, й живе десь там, на дачі, з батьками.

Колись Троянда була невеличким хутором, де мешкало півтора десятка людей. Тепер тут розпросторилися дачні сади, що тяглися вздовж річки на два кілометри, – ціле місто з вулицями, площами, з кіосками, крамницями і навіть кінотеатром.

Знайти Першу Дачну, 75 виявилось справою не дуже важкою. Хоча йти від станції довелося далеченько.

Дача Дармовисів була цегляною, триповерховою – унизу гараж, над ним кімнати зі скляною верандою, а вище – мансарда з балкончиком. І сад навколо дачі був густою зеленню – доглянутий, родючий.

Але Шурика не було видно. Вони погукали – ніхто не відповів. Самі заходити на територію не наважились.

– Вам кого? – почули вони з сусідньої дачі. З-за кущів виткнулась засмагла лиса голова з сивою стернею на скронях. – Дармовиси тут живуть? – спитав Женя.

– Тут.

– А Шурик де? Не знаєте?

– Мабуть, на річку пішов. А бабуся у магазин.

Тільки тепер хлопці побачили, що лисий досить старий. Спершу він здався молодшим. Товста шия його була помережана глибокими зморшками.

– А ви звідки? Щось я вас тут не бачив... – пильно глянув на них дідусь. – У гості приїхали?

– Ага, – кивнув Женя.

– Ми з Шуриком в одному класі вчимося, – сказав Вітасик.

– Тепер ясно, – хитнув головою дідусь. – А то тут різна публіка вештається. Іноді дивись, щось із двору і... той... пошкандибало.

– Ні-ні, не бійтесь, ми... – сказав Женя.

– А я не боюсь! – мовив дідусь таким тоном, наче хотів сказати: «Хай мене краще бояться!»

– Ходімо на річку, – штовхнув ліктем Женю Вітасик.

– Вибачайте, – сказав Женя дідусеві, і вони пішли до річки.

– Якийсь він дивний, цей дідуган, – сказав Вітасик, коли вони одійшли віддачі. – Правда?

– Ага. Дивився так, наче свердлов очима.

– І очі такі якісь...

– Наче ми злодії...

На річці Шурика хлопці теж не побачили. Шукаючи, пішли вздовж берега. Під кущем сидів із трьома вудочками худющий, засмаглий аж начорно бородатий дідусь.

Коли вони підійшли, на одній із вудочок клюнуло, дідусь підсік і витягнув краснопірку.

– О! Те що треба, – мовив дідусь сам до себе, знімаючи рибину з гачка. – А ти йди гуляй.

З цими словами він витягнув з авоськи, зануреної у воду, великого карася і кинув у річку. А краснопірку сунув до авоськи. Хлопці здивовано Perezирнулися. І в цей час почувся голос Шурика Дармовиса:

– Агов! Хлопці! Привіт! Я зараз припливу!

Розділ VII

«Якщо двоє кажуть, що ти п'яний, іди і лягай спати»

Під час розмови капітана Горбатюка з Сашунею несподівано виринуло ім'я офіціанта ресторану «Центральний» Борі на прізвисько Ультразвук. Може, капітан і не звернув би на це уваги, якби не контекст, у якому стояло Борине ім'я.

Сашуня сказав:

– Перші підозри у мене виникли ще тоді, як ми були на дачі Борі Ультразвука. Офіціанта. З «Центрального». Ми сиділи в «Центральному». Обслуговував Боря. В той вечір ми були Борині гості. Це зовсім інший статус. У ресторанах існує своя градація, від якої залежить рівень обслуговування і якість продуктів. Є гості «шефа» (тобто директора ресторану), є гості «метра» (тобто метрдетеля), є гості офіціанта, є постійні клієнти, а є просто «чайники», тобто незнайомці, які протринькують грошенята і яких нещадно обраховують, подають харчі, що залишились після бенкетів, коньяк, розбавлений портвейном... Хлопці познайомили мене з Борею, він дуже зацікавився моєю роботою в Марокко, і після закриття ресторану запросив нас догулювати до себе на дачу. Напакував дві сумки недоїдків, початих пляшок, і ми поїхали на його машині у Троянду. Там до нас приєднався Борин знайомий подачі, «цінний чоловік», як сказав Боря, який має зв'язки, – Вітя Дармовис, вантажник магазину. І от під час гулянки, коли Боря й Вітя наполегливо вмовляли мене продати цифровик, – такий у нас не купиш навіть за дуже великі гроші, – Льосик раптом сказав: «Продавай, Сашуню, я тобі раджу, бо вкрадуть – не буде ні грошей, ні товару». Взагалі і Боря, і Вітя не злидні, «бабки», як вони висловлюються, мають. І, крім «бабок», мають ще й зв'язки з кримінальним світом. Так мені здалося...

Почувши знайоме прізвище Дармовис, капітан насторожився, але вирішив Сашуні цього не показувати.

– Сподіваюсь, Ультразвук – це не прізвище Борине? – усміхнувся Степан Іванович.

– Авжеж. Прізвисько. Він дуже тихо говорить. Іноді й почути важко. Тому він схиляється до клієнта. І так звик до цього, що став схожий на знак питання. А справжнього його прізвища я, чесно кажучи, і не знаю. – Ну, це встановити не так важко. Та й не думаю, щоб було потрібно. Безпосереднього стосунку до справи він, по-моєму, не має.

Та хоч і сказав так капітан Горбатюк, але то не було цілковитою правдою.

«Якщо Боря й Вітя вмовляли продати їм цифровик, то чому Льосик і Деголь не запропонували апаратуру їм, а понесли у ломбард, явно ризикуючи? – думав капітан. – Звичайно, у житті бувають найнесподіваніші збіги, але те, що Дармовис фігурує у двох абсолютно не пов'язаних між собою кримінальних справах, змушує замислитися...» Несподівано пригадався вислів: «Коли двоє кажуть, що ти п'яний, іди і лягай спати».

І враз виникла думка: «А чого я вважаю, що ці дві справи абсолютно не пов'язані між собою? А коли припустити, що пов'язані? Яким чином? Поки що не ясно... Але... Треба зустрітися й поговорити з Борею Ультразвуком. Офіціанти великих ресторанів знають те, чого не знає жодна міськдовідка».

Капітан Горбатюк вирушив до ресторану «Центральний». «Заодно й пообідаю», – вирішив він. Дружини не було вдома, поїхала в село до батьків.

Проте Боря сьогодні не працював. Його зміна була вчора. Офіціанти працюють через день. «Мабуть, на дачі», – подумав Горбатюк. – Погода чудова. Напевне ж не сидить у місті».

Але поїхати того дня у Троянду капітанові не вдалося.

Перешкодили зовсім не передбачені обставини.

Розділ VIII

Нічний політ

Майже дві години ходили хлопці по Троянді, сподіваючись знайти Нолика. Зазирали буквально у кожен садок. Шурик навіть знахабнів і почав зазирати у вікна. Але – жодних результатів. Нолика не було ніде. Видно, він таки тут не жив.

Почало сутеніти.

Женя й Вітасик заквапилися. Ще трохи – і вони б запізнилися на електричку. А наступна аж пізно ввечері.

– Приїздіть завтра, ще пошукаємо, – сказав на прощання Шурик. – Та ні, завтра не вийде. Завтра тато з дідом приїдуть, будемо картоплю сапати, – сказав Женя.

– Ну, а я ще пошукаю, – сказав Шурик. – Якщо знайду, сам до вас приїду.

Так і домовились.

Коли хлопці приїхали у Завалійки, на небі вже засвітилися зорі.

– Слухай, а ходімо зараз до каплиці, – сказав раптом Женя. – Оту мене чогось передчуття, що ми його зараз там побачимо.

– Ти знаєш, ти просто вихопив у мене з рота ці слова! – вражено мовив Вітасик. – Я якраз хотів тобі сказати... У мене чогось саме в цю мить виникла певність, що він зараз там. Навіть не знаю чому...

– Ходімо!

Дивно, але страху не відчували. Хоча йти на кладовище увечері не зовсім приємно. Та ще й знаючи, що там у каплиці починається похмуре підземелля, де хтось ходить.

Хлопців наче тягла туди якась таємнича сила.

От вони вже на кладовищі. Йдуть серед старих могил. Дедалі ближче до каплиці...

І раптом...

– А я вас чекаю, – голос Нолика пролунав так несподівано, що Женя й Вітасик аж здригнулися, спинившись враз.

Він стояв під кущем і усміхався. Хоч було темно, вони добре бачили його обличчя, і окуляри, що віддзеркалювали зорі, і сріблястий костюм, що наче світився в темряві.

– Я знав, що ви прийдете... Від вас мені, мабуть, не сховатися... – Нолик хотів іще щось сказати, але враз повернув голову, прислухаючись, і швидко промовив: – Не кажіть про мене нічого. Завтра побачимося!

І...

Те, що сталося наступної миті, було наче епізод із фантастичного фільму. Нолик різко нахилився, потім виструнчився і раптом стрибнув угору і зник. Хлопці тільки бачили, як він промайнув над каплицею і пропав у гущі дерев.

І майже одразу спалахнуло світло електричного ліхтаря й почувся густий чоловічий голос:

– А ви що тут робите?

Це був дільничний міліціонер, сержант Бодня, якого хлопці добре знали по торішніх пригодах у підземеллі. Міліціонер теж їх упізнав: – А-а, старі знайомі! – сказав він, підходячи. – То що ж це ви знову тут вештаєтесь?... Сказано ж було – не можна! Порушуєте! От любите ви всі порушувати! А потім, як припече, як непереливки, – біжіте: «Поможіть! Рятуйте! Виручайте!» Був би порядок, не порушували б – не треба було б і до міліції звертатися. А так день і ніч тільки й знаєш – виручаєш...

Сержант Бодня любив поговорити.

Але Женя й Вітасик, вражені фантастичним зникненням Нолика, погано слухали дільничного міліціонера.

– Ходімте-ходімте! Я вас до баби Секлети проведу, – підштовхнув він хлопців під спину. – Нічого вам пригод шукати поночі на кладовищі. Такі пригоди іноді погано закінчуються. А я потім відповідай.

Хлопці змушені були підкоритися. Про Нолика міліціонер нічого не питав, – видно, так його й не побачив.

– Замкніть їх, бабо, і не випускайте. А то внадилися на кладовище, біди шукають. Здаю їх під вашу відповідальність, – суворо наказав Бодня бабі Секлеті.

Але то було зайве. Хлопці й самі не збиралися повертатися на кладовище. Нолик же сказав: «Побачимося завтра!» Вони довго не спали, стиха перешіптуючись.

- Оце стрибонув, так стрибонув!
- Мабуть, таки спортсмен, чемпіон якийсь.
- По-моєму, вище за Сергія Бубку стрибнув.
- І як це він знав, що ми прийдемо?
- «Від вас мені не сховатися...» Що це значить?
- Завтра дізнаємося.
- А де побачимося – так і не сказав.
- Мабуть, там же, на кладовищі.
- А чому він утік від міліціонера?
- Мабуть, ховається.
- Ти гадаєш, він злочинець?
- Хто його зна.
- А чого він навіть уночі в темних окулярах?
- Ага. Це дивно.
- Все дивно, не тільки це...
- ...Баба Секлета теж не спала. Шепотіла молитви. Чогось їй було тривожно на серці...

Розділ IX

Несподіваний телефонний дзвінок

Пообідавши в ресторані «Центральний», капітан Горбатюк перед поїздкою у Троянду (він усе-таки вирішив обов'язково побачитися сьогодні з Борею!) забіг на хвилинку до райвідділу попередити, що сьогодні, мабуть, уже не буде, і взяти диктофон (останнім часом, ведучи слідство, він записував усі свої розмови у справах).

Ще не відчинивши дверей свого кабінету, він почув телефонний дзвінок, який деренчав настійливо і, мабуть, давно. Капітан зайшов до кабінету і зняв трубку:

- Алло! Капітан Горбатюк слухає!
- Добрий день! Нарешті все-таки додзвонився... – прогукав у трубці хлоп'ячий голос.
- Слухаю, – повторив Горбатюк.
- Скажіть, будь ласка, у вас є якісь відомості про катастрофу тринадцятого числа на тринадцятому кілометрі?
- Капітан здригнувся:
- Хто це говорить?
- Поставтеся до цього дуже серйозно. Це не жарти. І не розіграш. Можуть бути жертви. Смерть невинних людей.
- Не вішай, будь ласка, трубку, – сказав капітан і вже взявся за другий телефонний апарат, але хлопець насмішкувато мовив:
- Не витрачайте марно часу. Не засікайте мене. Я телефоную з автомата. Я не злочинець. Я хочу вам допомогти.

Капітан негайно зняв руку з другого апарата і натиснув на кнопку, що з'єднувала телефон із диктофоном.

- Це ти написав листа? Хто ти?
- Треба вжити всіх заходів, щоб не загинули люди.
- Як може статися катастрофа? Причини?
- Причини злочинні.
- А мотиви? Просто жорстокість, садизм маніяка чи якась певна мета?
- Гадаю, певна мета.
- Звідки тобі це відомо?
- Це не має значення. Головне, запобігти небезпеці.
- Як це можна зробити?
- Затримати автобус до десятої вечора. – Який автобус?

– Я не знаю. Шукайте.

– Хто ти? Як тебе звуть? Давай зустрінемося. Треба серйозно поговорити. Якщо це не жарт, і йдеться про життя людей, і ти щось знаєш, ти мушиш, ти повинен...

– Я не можу.

– Прошу тебе... Дуже прошу!..

Хлопець не відповів, поклав трубку. Пікнув короткий сигнал.

Капітан увімкнув диктофон і двічі прослухав записану розмову.

На жарти це було не схоже. Хлопець говорив схвильовано, щиро.

Але на питання, чи це він писав листа, не відповів. Од зустрічі категорично відмовився.

Що це має означати?

Найвірогідніше – боїться. Якимось чином йому стало відомо про підготовку терористичного акту; може, він навіть і член злочинної групи, але у хлопця заговорила совість і він вирішив запобігти катастрофі.

З розмови можна зробити висновок – щодо автобуса, який буде проїжджати о десятій вечора тринадцятий кілометр Південного шосе, готується терористичний акт.

Місце обрано відповідне – безлюддя, куці, поворот, місток, автобус уповільнює швидкість. І час підходящий – вечір...

Отже, перше завдання – з'ясувати: які автобуси проїжджають тринадцятий кілометр о десятій вечора.

Про поїздку сьогодні до Троянди – годі й думати.

Треба їхати на Південний автовокзал.

Розділ X

«Нічого не збагну!»

Рано-вранці приїхали тато і дід.

Коли Женя з Вітасиком прокинулися, тато з дідом уже стояли на подвір'ї біля криниці і про щось балакали з бабою Секлетою.

Побачивши хлопців, баба Секлета замовкла і винувато опустила очі.

Хлопці перезирнулися. Було ясно – баба Секлета уже доповіла і про сержанта Бодню, і про його наказ. Та дід і тато не робили з цього секрету. – Хлопці, – насупив брови дід, – я вас розумію. Я й сам таким був, шукав пригод. Але кладовище – не місце для прогулянок. Зараз такий час... Злочинність зростає. У нашій газеті майже щодня про це матеріали. І об'яви: «Допоможіть знайти...», «Та-кого-то числа пішов із дому і зник... Прикмети...» Я не хочу, щоб... Ви мене розумієте?

– Слухайте мене уважно, – суворо сказав тато. – Якщо не хочете неприємностей... Я й тобі, Вітасику, не посоромлюсь... Твій тато мені дозволив... Раджу подумати...

– Вони подумують, – кивнув дід. – Вони хлопці розумні. Та й ніколи їм буде сьогодні займатися цими дурницями. Дай Боже, щоб ми до вечора впоралися. Дивіться, який бур'ян! Якщо хочемо, щоб картопля зовсім не стекла, щоб хоч трохи... треба негайно щось робити.

Хлопцям не лишилося нічого іншого, як тільки скрушно зітхнути.

Баба Секлета співчутливо глянула на них і розвела руками – вибачайте, мовляв, але інакше я не могла.

То була каторжна робота – боротися з тими бур'янами. Деревовидні, стовбуристи, вони міцно трималися за землю, дряпалися і навіть, як здалося хлопцям, кусалися. їх доводилося видирати руками. Ні коса, ні сапка їх не брали. Та й коса у баби Секлети була стара, сточена, благенька – не для таких бур'янів. І, чесно кажучи, ні дід, ні тато косити не вміли. Обидва були гордянами.

– Хоч сокирою рубай, – кретавав дід, тягнучи із землі чергову бур'янину.

Працювали в брезентових рукавицях. Хлопці, звісно, висмикували ті бур'яни, що менші, але все одно десь години за дві потюмилися так, що спини розігнути не могли.

– Може, ми у магазин підемо, щось купимо? – сказав Женя, жалібно дивлячись на дідуся. Дідусь, як і всі дідусі, був поступливіший.

– По-моєму, нам нічого не треба, – сказав дідусь, запитально дивлячись на тата.

Тато, зализуючи навіть через рукавиці поколоті об будяки руки, невдоволено буркнув:

– Нічого нам не треба. Знаю я ваш магазин. Беріть оно сапки і підгортайте картоплю.

Женя був у відчаї.

Він винувато позирав на Вітасика і тільки раз у раз одчайдушно махав рукою.

Це ж його, його найближчі родичі, тато й дід, абсолютно унеможлилювали зустріч із Ноликом! А відтак винен був саме він. Якби не попередження Нолика, Женя б урешті-решт чесно розказав усе діду й татові, і вони, певно, зрозуміли б і відпустили їх. Але розказати було неможливо. І це робило становище безвихідним.

Такого у Жені й Вітасика, здається, ще не було впродовж усього життя. За якихось чотиреста-п'ятсот метрів їх чекав загадковий хлопець, а вони не могли зустрітися з ним.

Час минав, тужливий і безнадійний.

Наближався вечір.

– Ну, браття, ми зробили велике діло! – захоплено вигукнув дід, спершись на сапку і оглядаючи город.

– А що! – підхопив тато. – Зовсім інша картина! Молодці, хлопці! З мене могорич.

Тато поліз у сумку з харчами, витяг і урочисто вручив Жені й Вітасику по маленькій шоколадці.

– Спеціально приборіг для такого випадку.

І хоч несподівано отримати в нагороду шоколадки було приємно, гіркоту становища підсолодити вони не могли.

І раптом...

Раптом хлопці побачили Шурика Дармовиса, який ішов вулицею, роззираючись навсібіч і ще не бачачи їх.

Вони кинулися йому назустріч.

– О! Привіт! – вигукнув Шурик. – А я до вас.

– Що? Що таке? – вигукнули Женя й Вітасик, передчуваючи новину.

– Я його бачив!

– Ну!

– І що?!

Шурик глянув на тата й діда, що стояли віддалік, дивлячись на них, і, стишивши голос, сказав:

– Нічого не розумію... Ви що – добре знаєте його?... Він несподівано з'явився в нас у саду, сказав мені: «Передай хлопцям, що сьогодні ввечері, о десятій...» – і зник. Нічого не збагну...

Розділ XI

У Троянду треба їхати сьогодні

Капітан Горбатюк довго сидів на Південному автовокзалі з диспетчером, аналізуючи графік руху міжміських автобусів. Підраховували, прикидали, які з рейсів минають тринадцятий кілометр о десятій вечора. Але не знайшли жодного. І з тих, що прибувають, і з тих, що від'їжджають. Були такі, що минають тринадцятий кілометр приблизно о двадцять першій тридцять, о двадцять другій тридцять п'ять, о двадцять другій п'ятдесят. А таких, щоб о двадцять другій не лише плюс-мінус п'ять хвилин, а й десять-п'ятнадцять, не було жодного. Ні з дальніх рейсів, ні з міжміських.

– Може, не рейсовий? – сказав диспетчер. – Може, на замовлення?

– Та ні... Не думаю, – зітхнув капітан.

Диспетчер замислився. І раптом підняв угору палець:

– Стривайте. Є ще заводські автобуси. Що по суботах-неділях возять заводчан на дачі, на сади.

«Тринадцяте... Що ж це за день? Субота!» – майнуло у капітана.

– Ану-ну! Годиться!

– Тоді давайте глянемо, – диспетчер витягнув із шухляди папірець. – Я тут записав про всяк випадок. Іноді буває треба... Та-ак!.. – він замовк, дивлячись на папірець і щось прикидаючи подумки. От... Останній рейс із Троянди о двадцять першій. Це кілометрів сімдесят п'ять. Ви знаєте, на тринадцятому кілометрі він буде якраз десь о двадцять другій. Влаштує?

– Думаю, так... Дякую! Дякую! – капітан потиснув руку диспетчеру і вийшов.

Його охопило хвилювання, яке бувало завжди, коли факти починали працювати на версію, що свідчило про правильність обраного шляху розслідування. Хоча певної чіткої версії ще не було, але напрямок уже прозирає. Троянда! Телефонний дзвінок був, мабуть, звідти.

Капітан глянув на годинник. Була майже дев'ятнадцята, тобто сьома година вечора. Пізнувало. Рейсовий приміський автобус на Троянду вирушав о дев'ятнадцятій двадцять. Прибував у Троянду о двадцятій сорок. І одразу повертався назад. Це був останній рейс. Правда, були ще електрички... Але розкладу капітан не знав. Пізно ввечері між електричками інтервали бувають великі: година-півтори. Отож додому можна втрапити аж о другій ночі.

Службовою оперативною машиною користуватися капітан не хотів. За бензин треба звітувати, а поїздка була начебто не зовсім по роботі. А як-не-як у два кінці понад сто п'ятдесят кілометрів.

Капітан стояв у задумі край шосе.

І раптом біля нього різко загальмували «Жигулі». Горбатюк глянув і не повірив очам. То була машина капітана Попенка.

– Вас підвезти? Десять доларів! – весело вигукнув із віконця його друг. – Що ти тут робиш?

– Ти що – екстрасенс? Знав, що ти мені зараз потрібен як повітря? – сказав Горбатюк, сідаючи в машину.

– Вважай, що так. А що?

– Мені до зарізу треба зараз у Троянду.

– Ех-хе-хе! – похитав головою Попенко. – Глянь на бензин. Я ж на нулі. Не знаю, чи вистачить доїхати додому. А заправитися немає за що... А чого такий заріз?

Капітан Горбатюк стисло розповів другові про події сьогоднішнього дня – про Борю Ультразвука, про телефонний дзвінок, про результати розмови з диспетчером...

– Ясно. Снаряди лягають все ближче. Гадаю, з катастрофою – таки не жарти. Часу лишається все менше. У Троянду поїхати треба, – капітан Попенко почухав потилицю. – Що ж робити з бензином?... Слухай, а що як побалакати з твоїм диспетчером... Звичайно, це порушення, але... якщо до завтра... певне ж, повірять?

– Ходімо, – рішуче сказав Горбатюк.

Тепер уже потилицю чухав диспетчер:

– Це ж вам літрів п'ятнадцять... а то й каністру...

– Краще каністру, – кивнув Попенко. – Мало що... І для рівного рахунку. Завтра привезу гроші. Слово!

– Та причому тут це... – одмахнувся диспетчер. – Головне знайти. Якби не вечір, не кінець зміни... Ну, посидьте, я спробую... – він вискочив, залишивши їх у диспетчерській.

Якусь хвилину вони мовчали. Потім капітан Попенко спитав:

– Ти думаєш, той хлопець, що дзвонив, і є Тринадцятий Апостол?

– Ні. Щось не схоже, – сказав Горбатюк. – І тон, і лексика не та. А головне – психологічна характеристика... Там зухвалість, цинізм. Тут щира схвильованість, доброзичливість.

– Не виключено, що так і задумано.

– Для чого?

– Щоб ти повірив. – Взагалі й таке можливо. Хоча інтуїтивно я відчуваю, що хлопець був щирий. Шкода, якщо помилився.

– А як, до речі, з тим «бусиком», що зник?

– Знайшовся. Приїхав. Серед поля, на ґрунтовій дорозі застряв, поламався. А сповістити не було можливості. Гадаю, до крадіжки він не причетний. А от те, що Дармовис, який намагався його «засвітити», несподівано вигулькнув у іншій справі поряд із Борею Ультразвуком, наводить на роздуми. Тому й хочу, не відкладаючи, зустрітися ще сьогодні і з

Борею, і з Дармовисом. І взагалі понюхати ту Троянду. Ниточки ведуть явно до неї. А сама атмосфера, мікроклімат місця, де зріє злочин, може дати певний поштовх у розслідуванні. Тим більше часу обмаль.

– Згоден! У Троянду треба їхати сьогодні.

До кімнати, рвучко розчинивши двері, увійшов диспетчер.

– Давайте каністру! Домовився – був у хлопців запас.

– Я завжди казав – поки є на світі добрі люди, з будь-якого безвихідного становища можна знайти вихід, – весело сказав капітан Попенко.

Розділ XII

О десятій вечора...

Першим не витримав дідусь:

– Що там у вас за секрети? Либонь, знову щось неймовірне.

Хлопці презирнулися.

«Якщо він утаємничив Дармовиса, то, значить, та його засторога: «Не кажіть про мене нічого!» – стосувалася тільки Бодні. Мабуть, він таки ховається від міліції, – подумав Женя. – І татові з дідом можна розказати. Тим більше, не розказавши, як ми зможемо побачитися увечері о десятій? Нас же просто не пустять. Та й не буде нас тут о десятій. Поїдемо додому. їм же завтра на роботу».

Тато й дід взяли сьогодні на роботі відгули, щоб попрацювати на городі. Бо в неділю мамин день народження. І в суботу треба буде закупити харчі. А далі чекати з тими бур'янами не можна було. Пропала б уся картопля.

Вітасик все це теж розумів.

Тільки Шурик, не знаючи ситуації, розгублено переводив погляд з одного на другого. – Давай розказуй! – махнув рукою Вітасик.

Женя розповів татові й діду все про загадкового Нолика.

– Гм, – заклопотано мовив тато. – Літає... слідів не лишає... Важезні блоки однією рукою переставляє... Чортівня якась!

– Щастить нам на чортівню! – усміхнувся дід. – Либонь, хлопці мають якусь особливу тонку екстрасенсорну властивість...

– Тату! – благально звів Женя очі на Василя Сергійовича. – Ти ж розумієш, що нам треба, отак-о треба о десятій вечора...

Тепер уже тато з дідом презирнулися.

– Останній автобус на станцію іде о пів на дев'яту, – сказав дідусь. – Якби не так потомилися, можна було б і пішки... Але... І на електричку останню не втрапимо... Аж до четвертої ранку чекати доведеться... Краще вже ночувати, а о шостій зразу на роботу.

– Мабуть, доведеться, – зітхнув тато.

Шурик Дармовис і собі зітхнув:

– Жаль, я не зможу... Сьогодні тато на дачі ночує. Не пустить. Я вже мушу повертатися. А то не встигну...

Але видно було, що він недуже шкодує, що так складається. Шурик був не вельми сміливий, щоб не сказати боязкий.

– Спасибі тобі, що не полінувався, приїхав, попередив, – мовив Женя.

– Ну, чого це... – одмахнувся Шурик. – Але й ви... потім розповісте... Мені ж цікаво...

– Аякже! – сказав Вітасик.

Шурик побіг на автобус, тато з дідом пішли дзвонити додому, що вони сьогодні не прийдуть, ночуватимуть у баби Секлети. А Женя з Вітасиком нервово походжали по подвір'ю в нетерплячому чеканні. До десятої лишалося ще дві години, довжелезні дві години.

– Він хоче нам щось сказати. Дуже важливе! Я відчуваю, – сказав Женя.

– Я теж, – хитнув головою Вітасик. – Хто ж усе-таки він такий?

– Не знаю... Може, й злочинець. Хоча... чогось мені не віриться.

– Мені теж. Але... Якщо все-таки... і якщо він попросить, щоб ми йому допомогли...

Злочинці, ти ж знаєш, іноді використовують пацанів... Що робитимемо?

Женя знизав плечима:

– Не знаю... Побачимо по ситуації.

– Мені б не хотілося бути стукачем.

– А мені б, думаєш, хотілося?... Але й допомагати злочинцям не дуже приємно. – Хто говорить...

– А мені все-таки здається, що він не злочинець.

– Мені теж...

Повернулися тато й дід.

– Ледве додзвонилися, – сказав дід. – Мобільний зв'язок тут зовсім поганий.

– Я вже думав, що комусь із нас доведеться їхати, – мовив тато. – Хоча мені й самому вже цікаво, що ж це за такий Нолик і чого він хоче.

– І мені цікаво, – усміхнувся дід.

– Тільки ж ви не... – насторожився Женя. – А то все зірветься.

– Та ні, ні, не бійтесь, – заспокоїв тато.

– Що ж ми – не розуміємо, чи що? – зняв руку догори дід. – Усе розуміємо! Ми здала спостерігатимемо. Для страховки. Про всяк випадок...

– Ні-ні-ні! – замахав руками Женя. – Ні в якому разі!

– Та мало що може бути! Хлопці! Ви не жартуйте, – насупив брови дід.

– Ні-ні! Не треба! – вперто сказав Женя.

– Ну, добре, – примирливо поклав йому руку на плече тато. – Ми станемо біля хати секретаря сільради, що проти церкви. Коли що – кричіть, ми почуємо.

– Тільки не ближче.

– Гарзд.

І от наблизилася десята...

З вулиці біля церкви горів на стовпі ліхтар. А за церквою на цвинтарі – темрява непроглядна. Вечір був хмарний, небо беззоряне. Але те, що проти церкви біля хати секретаря сільради стоять тато і дід, вселяло впевненість. І хлопці сміливо йшли у ту темряву, орієнтуючись по пам'яті і навіпамацки. Минули густі кущі. Он уже бовваніє склеп. Вітер, що був знявся, коли вони підійшли до цвинтаря, раптом вщух. Запанувала якась неприродна, дзвінка тиша. І враз вони почули з темряви негучний голос:

– Привіт! Ви такі хлопці надійні. Не вмикайте ліхтарик, не треба.

– Чому? – спитав Женя. Не стільки по суті, як для того, щоб подати голос. Було якось моторошно слухати, не відповідаючи.

– Не треба, – не пояснюючи, повторив невидимий Нолик.

– Ну, гарзд, – сказав Женя, хоча йому дуже хотілося увімкнути ліхтарик, який він стискав у руці. – А що таке? – подав нарешті голос Вітасик.

– Готується страшний злочин, – сказав Нолик.

– Де? – відчуваючи холод у грудях, спитав Женя.

– У Троянді.

– Звідки ти знаєш? – тремтячим голосом спитав Вітасик.

Нолик не відповів, а сказав:

– Я думав попросити того Шурика, але він ненадійний. Хоча до злочину стосунку не має, імпульси ідуть звідти. Треба щось зробити, тому що буде багато жертв.

– Треба, мабуть, негайно заявити в міліцію, – сказав Вітасик.

– Я не знаю, про що заявляти, – зітхнув Нолик.

– Як?! – здивувався Женя.

– Та й міліція, мабуть, не зможе нічого... – знову зітхнув Нолик і раптом схвилювався: – Ідуть! Двоє! Тікаю! Врешті, все сказав... Думайте самі. Прощайте!

І хлопці враз побачили, як на тлі прояснілого неба над темною громадою дерев майнула і зникла тінь. Якусь хвилю хлопці мовчали, прислухаючись. Потім Женя увімкнув ліхтарик. Біля склепу нікого не було.

– Ой! Дивись! – вигукнув раптом Вітасик. – Ану, посвіти сюди!

У траві біля склепу стояли кросівки Нолика – яскраві, червоно-сині, з білою оторочкою.

На товстій підошві.

Вігасик нахилився, хотів підняти і... не зміг.

– Що таке? – спитав Женя і теж нахилився, взявся рукою. – Тю! Вони що – прибиті чи смолою приклеєні?!

Підняти кросівки з землі було неможливо. І раптом ліхтарик згас. Женя його не вимикав. Ліхтарик згас сам. Хоча Женя вчора поміняв батарейки. І вмить хлопців охопив страх. Вони обидва мимоволі скрикнули.

– Що таке? – почувся з-за кущів схвильований голос діда.

– Де ви? Ідіть сюди! – вигукнув тато. – У нас чогось ліхтарики не працюють.

– І... і у нас, – пробелькотів Женя.

– Слухайте, у мене якийсь шум у голові дивний, – сказав дід.

– І в мене, – признався тато.

– І в мене!

– І в мене! – наче луна прокотилася, повторили хлопці.

– Ходімо звідси! – скомандував дідусь. – Хутко!

Розділ XIII

Боря дає характеристики

Прізвище Борі Ультразвука було Кучкін. Цю інформацію капітан Горбатюк одержав, коли обідав у ресторані «Центральний». Але та інформація виявилася зайвою. Позаяк Бориного прізвища у Троянді ніхто не знав. А от прізвисько Ультразвук і те, що він офіціант із «Центрального», либонь, знали всі. І перший же дядечко, лисину якого прикривала носова хусточка, зав'язана з чотирьох кінців на вузлики, дізнавшись після короткої розмови, хто такий Кучкін, радісно вигукнув:

– А! Боря! Ультразвук! З «Центрального»! Так би й сказали. А то «Кучкін», «Кучкін». Аякже! Он його палаццо. Край води. З особистим причалом. І фамільним прапором на вежі. Хто ж його не знає!

Борине «палаццо» було справді примітне. З червоної клінкерної цегли, з балкончиком, із зубчастою вежкою на даху, над якою справді маяв невеликий синьо-голубий прапорець з намальованою на ньому пляшкою. Біля дощатого причалу погойдувався на воді моторний човен. А посеред двору стояв довгий новий автомобіль, і коло нього порався високий сутулий молодик, любовно протираючи лискучі деталі ганчіркою.

«Справді схожий на знак запитання», – подумав Горбатюк.

Побачивши незнайомих, Боря завмер і, схиливши по-собачому голову набік, дивився на них круглими собачими очима.

– Добридень, Борисе Івановичу! – якомога люб'язніше привітався капітан Горбатюк.

– Драстуйте! – кивнув капітан Попенко.

Боря щось відповів – вони не розчули.

Капітан витяг із кишені посвідчення і, розгорнувши його, показав Борі – нишком, так, щоб не бачили сусіди.

– Якщо можна, заїдемо в хату, щоб не привертати уваги сторонніх, – тихо сказав Горбатюк. Справді, з сусідніх садків уже повитикалися цікаві голови на довгих шиях.

Боря знову щось сказав – і знову вони не розчули.

– У хаті таки краще, – мовив капітан Попенко. – І звук не так губиться.

Боря був блідий як стіна, очі його полохливо бігали. Але він не зрушив з місця. – Візьміть себе в руки, – зовсім тихо сказав Горбатюк. – Треба поговорити.

Нарешті Боря ворухнувся і, ледве ступаючи задерев'янілими ногами, пішов до дверей. Капітани рушили за ним.

Перше, що впадало у вічі, – це холодильники. Їх було аж три. Один величезний – видно, ресторанний, списаний. Другий трохи менший, новий. І третій – «Норд».

«Треба ж десь ресторани недоїдки після бенкетів зберігати», – іронічно подумав Горбатюк.

Крім холодильників, були ще стільці – багато стільців, усі однакові, м'які, з потертими м'якими спинками – теж колишні ресторани, списані.

«Чи не влаштував він тут приватний філіал «Центрального», – подумав Горбатюк і, кивнувши на стільці, підморгнув Борі:

– Любите гостей?

Боря почервонів:

– А це хіба погано? – нарешті почули вони. Справді, в хаті звук губився не так.

– Це чудово! – усміхнувся капітан Попенко. – Якщо...

Боря нашорошив вуха.

– ...якщо гості варті гостинності, – після паузи закінчив Попенко.

– Що ви маєте на увазі? – прошелестів Боря.

– Різні бувають гості, Борисе Івановичу, – сказав Горбатюк. – Про це ми й хотіли з вами поговорити. Ми дуже сподіваємося на вашу допомогу.

Боря якось одразу ожив, очі повеселішали, рухи стали впевненішими, голос чутнішим.

– Так чого ж ми стоїмо? Сідайте, будь ласка. Одну хвилинку, я зараз накрию.

Він уже метнувся до холодильника, але капітан Горбатюк зупинив його:

– Не треба. Не будемо гаяти час.

Боря не став сперечатися, одразу сів і, що називається, перетворився на знак запитання:

– Я вас слухаю.

Горбатюк почав здаля: часи зараз важкі, обстановка складна, напружена, проста трудова публіка у ресторан не ходить, відвідувачі – або ділові люди: комерсанти, підприємці, або високопосадовці, або – не будемо околяса ходити – відвертий кримінальний елемент.

– Начальники, – скорботно стулив губи Боря, – ви хочете, щоб мене зарізали?

– Боже збав! – здійняв догори руки капітан Попенко.

– Не хвилюйтесь, – сказав капітан Горбатюк. – Ми не дозволимо вам ризикувати своїм дорогоцінним життям. Нас не цікавить клієнтура «Центрального». Ні гості «шефа», ні гості «метра», ні «чайники». Нас цікавлять лише дачники-трояндивці. Вас тут знають усі, і ви всіх знаєте. На цих стільцях, що оце ми зараз сидимо, пересиділа, мабуть, чи не вся Троянда. Ну, давайте разом поміркуємо, пофантазуємо... От якби ви раптом дізналися, що хтось із ваших трояндівців задумав зухвалий терористичний акт, – на кого б ви могли подумати?

– Терористичний акт?! – вражено перепитав Боря. – Ще й зухвалий?!.. І ви підозрюєте когось із Троянди?!

– Ми ще нікого не підозрюємо. Ми просто фантазуємо. Розкажіть нам про своїх сусідів, про всіх, кого ви знаєте.

– Ну, це до ранку, мабуть, доведеться розповідати. Я справді знаю майже всіх. Я мешкаю тут уже сім років... Ще коли був одружений.

– А де ваша дружина?

– Не сипте сіль на рану, – драматично мовив Боря. – Я не хочу згадувати про цю зрадницю.

– Тоді повернімося до сусідів. Коротенько, кількома словами. Ваші враження. На інтелігентних пенсіонерів, німецьких бабусь багато часу не витрачайте. Хоча... Все буває... До речі, там може бути й хлопчик. Років тринадцяти-чотирнадцяти.

– Хлопчик? – здивувався Боря.

– Ну, не обов'язково в цій родині. Може, сусідський... Хто його зна...

Боря почав називати сусідів. Характеристики його були в'їдливими, саркастичними, безжальними (особливим людинолюбством Боря не відзначався), але всі характеристики він закінчував однією фразою: «На терористичний акт не здатен!» Причому звучало це презирливо, зневажливо, навіть осудливо.

Обидва капітани дивилися на Борю пильно, намагаючись не прогавити жодного слова, жодної інтонації, жодної зміни у виразі обличчя.

І от нарешті Боря дійшов до Дармовиса.

Зробив паузу, замислився, знизав плечима: – Ну, що вам сказати?... Я його мало знаю. У них там зараз якісь неприємності в магазині... А син у нього є. Років тринадцяти-чотирнадцяти. Це точно, тут нічого не зробиш. Але...

Він опустил очі. Потім швидко зиркнув – спершу на Горбатюка, далі на Попенка. І отієї обов'язкової фрази «на терористичний акт не здатен!» чогось не сказав.

Капітани мовчки презирнулися...

Розділ XIV

«Треба порадитися зі Степаном Івановичем та Анатолієм Петровичем!»

Тато розбудив хлопців о п'ятій. Так домовилися ще звечора. Щоб встигнути до автобуса забігти на кладовище і подивитися на ті дивні «непідйомні» кросівки.

Нашвидку поснідали і вирушили.

Небо було безхмарне, високе і чисте. Сонце викочувалося з-за обр'ю і золотило хрести на церковних банях.

У зеленому шумовинні цвинтарного гаю весело базарювало птаство.

Вони наблизилися до каплиці.

– Ну, де ж ті ваші таємничі кросівки? – спитав дід.

Кросівок не було.

– Значить, забрав, – розгублено сказав Женья.

– А може, зовсім не було? – примружився тато. – Може, здалося?

– Були! – вдарив себе в груди Вітасик.

– Не могло сразу обом здатися, – твердо сказав Женья.

– Хтозна, – похитав головою дід. – От усім же чотирьом учора в голові гуло. А чого, питається?

– Ех! І чого ви підійшли?! – вкотре вже дорікнув Женья. – Ми ж домовилися! Ви ж обіцяли!

І вкотре вже смиренно похилили голови тато й дід.

– Винні!.. Але ж якби ви не скрикнули... – почав дід.

– Не треба! Не треба! – виставив уперед долоню Женья. – Спершу ви підійшли, а скрикнули ми вже потім. Не треба!

– Ну, ти ж зрозумій! Все-таки кладовище... Темно. І вас не чути... Хіба могли ми спокійно стояти? Хто ж знав! – тато розвів руками. – Але як він нас почув?! – здвигнув плечима дід. – Ми ж підійшли навшпиньках і сиділи тихенько як мишки.

– Ну, все це врешті не так важливо, – сказав тато. – Головне, що він сказав. І чого саме вибрав наших хлопців?

– Бо геройські хлопці! – підморгнув дід. – Шурика ж, бач, забракував. «Ненадійний».

– Геройські то геройські, але самим їм братися до цієї справи нічого. Раз вони кажуть, що на жарти це не схоже, треба й поставитися до цього з усією серйозністю. Я вважаю, що треба порадитися зі Степаном Івановичем і Анатолієм Петровичем.

– Абсолютно згоден! – підхопив дід. – Мати таких друзів і не скористатися – смішно.

Хлопці не заперечували. Вони самі вже думали проте, що без капітана Горбатюка і капітана Попенка їм не обійтися.

По дорозі – і в автобусі, і в електричці – всі були задумані й мовчазні. Тільки зрідка перекидалися окремими репліками (як це називав дідусь-драматург).

– «Імпульси ідуть звідти...» Що це значить? – знизував плечима Женья.

– І разом із тим: «Я не знаю, про що заявляти...» Головоломка-крутиголовка якась, – сказав Вітасик.

Тато і дід промовчали. Після паузи Женья знову:

– І чого це він думає, що міліція не зможе нічого?

– А хто ж тоді зможе? Ми з тобою? – спитав Вітасик.

– Нічого ви самі не зможете, – подав голос дідусь.

– Бо ніхто вас туди самих не пустить, – докинув тато.

Знову помовчали.

– І ліхтарики ж справні. Зараз горять. А тоді... – Женья кілька разів увімкнув і вимкнув по черзі всі три ліхтарики.

– Тож-бо й воно! – мовив тато.
 – Не інакше як маємо справу з аномальним явищем, – казав дід.
 – То що ж він – екстрасенс якийсь? – спитав Вітасик.
 – Не виключено, – відповів дід. – Серед дітей екстрасенсорні здібності трапляються навіть частіше, ніж серед дорослих.
 – То чого ж він сам не може впоратися з тими злочинцями? Йому ж легше... Ех, чому ми не екстрасенси! – зітхнув Женя.
 – Мабуть, є в нього серйозні причини, раз він звернувся до нас, – сказав Вітасик.
 На цьому репліки увірвалися.
 Далі їхали мовчки.

Розділ XV

«Заходьте-заходьте, дорогі друзі!»

Капітан Горбатюк сидів за столом у своєму кабінеті, перебирав папери у справі про пограбування магазину, але ніяк не міг зосередитися. Все згадував учорашній вечір у Троянді.

Після розмови з Борею Ультразвуком вони вирішили зустрітися з Дармовисом. Але не одразу – щоб Боря не зв'язав це зі своїми свідченнями. Вони не виказали аніякісінької зацікавленості словами Борі про Дармовиса, вислухали до кінця всі його характеристики (а їх було чимало), подякували, попрощалися і пішли.

Відчуваючи потилицями пильний Борин погляд, вони попрямували спершу до симпатичного підстаркуватого подружжя пенсіонерів, що, зігнувшись, длубалися на городі, поговорили з ними про погоду, про ціни, про сесію Верховної Ради, потім пройшли далі, підійшли до сухореброго чоловіка у плавках і капелюсі, що з цвяхами у зубах невміло грюкав молотком, лагодячи паркан, знову поговорили про політичну ситуацію, про сесію Верховної Ради, про виступи депутатів, попрощалися і вже намірилися йти до Дармовиса, аж тут назустріч їм вийшли на стежку двоє – кремезний лисий дідуган і довготелесий худорлявий дяченко в окулярах і з борідкою.

Дідуган ковзнув по Горбатюкові гострим поглядом – і раптом спинився:

– О! Степане Івановичу! Яким вітром? Що робите у наших краях?

Горбатюк примружився – обличчя було начебто знайоме, але...

– Не впізнаєте? Ай-яй-яй! Я старий, і то... А ви!.. Слідчий називається!

Горбатюк згадав:

– А-а... Добрий день!

Два місяці тому він їхав у Москву в одному купе з цим дідуганом.

– Олександр Васильович? Не переплутав?

– Так точно. Не переплутали. Хоча впізнати мушили спершу ви, а тоді я... Знайомтесь –

мій племінник, Васючок, тобто Василь Мартинович, кандидат історичних наук.

– А це мій друг, капітан Попенко.

...То була невесела поїздка до Москви. Два місяці тому їздив Степан Іванович з приводу реабілітації свого рідного діда – татового батька, сільського вчителя Микити Яковича Горбатюка, репресованого у тридцять восьмому році і безслідно зниклого. Багато років не було ніякої відповіді – чи його справа згоріла підчас війни, чи то хто його зна... І от нарешті знайшлися кінці. Відшукався Микита Якович Горбатюк у списках розстріляних у 1942 році на далекій Колимі. їхав Степан Іванович – як із похорону. Купейних квитків не було, довелося взяти СВ – спальний вагон, двомісний. І на другому місці виявився оцей дідуган, Олександр Васильович Силенко, полковнику відставці. Коли люди їдуть удвох, хоч-не-хоч, а доводиться балакати. І, ясна річ, зайшлося про ті страшні сталінські репресії. Не міг Степан Іванович мовчати. Наче свіжа рана була після отого «вища міра соціального захисту – розстріл». Соціальний захист! Аж тремтів Степан Іванович, кидаючи гнівні слова проти тої нелюдської сталінської системи. Олександр Васильович не сперечався: «Так, так, звичайно... Я не виправдовую. Але все-таки... Хоч порядок був. Працювали, боялися. Навіть злочинці. А зараз... Ніхто нічого не боїться. Ніхто не хоче працювати. А злочинність!.. Страшно подумати! І що та міліція може? Що ви можете? Які у вас можливості?» Говорили довго, до глибокої ночі.

Прощаючись, обмінялися адресами, телефонами... Але хто коли дзвонив ні з того ні з сього до випадкових супутників?...

І от раптом...

– У вас що тут – дача? – спитав Горбатюк.

– Уже десять років, – сказав Олександр Васильович. – А ви до Дармовиса?

Капітан Горбатюк мовчки здивовано глянув на нього. Відставний полковник усміхнувся:

– Ну, ви ж ведете їхню справу. Невже це секрет? А він мій сусіда. До речі, щойно поїхав, кілька хвилин тому. Забрав сина, тещу і поїхав. А збирався начебто ночувати...

Горбатюк перехопив погляд відставного полковника, і в тому погляді було наче торжество.

«Що ви можете, міліція? Які у вас можливості?» – згадалися раптом слова, сказані полковником тоді у поїзді.

Це вже була несподіванка. Прикра.

Було над чим думати зараз капітанові, перебираючи папери... Раптом у двері постукали.

– Будь ласка! Заходьте! – гукнув капітан. Двері прочинилися.

На порозі стояли Женя Кисіль і Вітасик Дорошенко.

– Можна?

– А-а! Заходьте-заходьте!

Розділ XVI

Капітан Горбатюк «фантазує»

Степан Іванович слухав Женю й Вітасика так уважно й напружено, що навіть краплини поту виступили в нього на чолі.

А коли вони закінчили розповідь, капітан перевів подих і сказав:

– Ви не уявляєте, хлопці, як ви вчасно прийшли. На півгодини б запізнилися – і мене б не застали. Я збирався йти. А мені ваша інформація отак-о потрібна!.. Дуже цінна інформація, навіть не цінна, а безцінна. Я ж саме цією справою займаюся.

– Якою? – здивовано презирнулися хлопці.

– Про можливу катастрофу... І хоч не дозволяється сторонніх втаємничувати під час слідства у суть справи, але ви мої давні друзі й помічники, та й навіть колеги. Отже... – і капітан розповів їм у загальних рисах і про лист, і про телефонний дзвінок, і про вчорашнє відвідання Троянди.

Єдине, що приховав капітан, – коли і де має статися катастрофа. Знаючи своїх юних друзів, вирішив не привертати до цього їхньої уваги. Щоб, не дай Боже, не подалися туди.

Почувши прізвище Дармовиса, хлопці аж роти пороззявляли.

– Дармовис?! – вигукнув Женя.

– Так це ж батько того Шурика, про якого ми говорили, однокласника нашого, який із Ноликом поперед нас познайомився. Прізвище ж Шурика – Дармовис. Ми хіба не казали?

Тепер уже Степан Іванович роззявив рота.

– Не казали, – капітан засміявся. – Отакої! Ну, це вже, браття, зовсім... яку кіно.

Та враз капітан спохмурнів:

– Негаразд вийшло. Якби знав, не згадував би Дармовиса. Він же під підозрою. А ви Шурику можете ненароком...

– Ні-ні! – двічі стукнув себе в груди Женя.

– Що ви?! – підхопив Вітасик. – Не бійтеся.

– Ми... – Женя заперечливо похитав головою.

– Та вже нікуди не дінешся, – зітхнув капітан. – Справа ускладнюється тим, що, дізнавшись, мабуть, про наш приїзд, Дармовис разом із Шуриком поквалливо зірвався вчора й поїхав кудись машиною. Не додому, бо дома його нема. А збирався ночувати на дачі.

– Точно! Збирався! – вигукнув Женя.

– Шурик про це якраз говорив: «Тато збирається сьогодні ночувати», – вигукнув Вітасик.

– От бачите, – похитав головою Степан Іванович. – Снаряди лягають все ближче, як каже Анатолій Петрович. А що за хлопець ваш Шурик?

Женя й Вітасик презирнулися.

– Я не знаю... – знизав Женя плечима.

– Нормальний, по-моєму, – сказав Вітасик.

– Не фантазер? Не вигадник?

– Та ні! Який там фантазер! – Женя махнув рукою. – Навіть коли треба, збрехати не вміє. Як уроку не вивчить, одне й те саме плете: «Мама захворіла, в аптеку бігав».

– А чого ви питаєте? – поцікавився Вітасик.

– Ну... міркую просто, фантазую... Про те, як Нолик однією рукою залізобетонний блок переставляв, він вам сказав? Ви ж самі не бачили? – Не бачили, – погодився Женя.

– То, може, цього й не було? Вигадка.

– А для чого? – спитав Вітасик.

– От давайте поміркуємо разом... А що як Шурик і Нолик з однієї, так би мовити, компанії? І мета їхня, ну, не зовсім їхня, а тих, хто їх інструктує, в тому, щоб відвернути увагу слідства від крадіжки в особливо великих масштабах. Спрямувати слідство на манівці. Щоб устигнути сховати кінці у воду. От чого Нолик звернувся саме до вас? Чого? Випадково? Не думаю... Шурик знає, що ви знайомі зі мною? Знає. Весь клас знає. А я веду справу крадіжки у магазині, де працює його тато. Не будемо ігнорувати цього факту. Ставка на те, що ви обов'язково розкажете мені...

– Але хто такий Нолик? – спитав Женя.

– Цього ми поки що не знаємо. І це обов'язково треба з'ясувати. От чого він з'являється саме на кладовищі біля склепу, яким ви цікавитеся, бо там підземний хід і вам дуже кортить розгадати таємницю монастирських підземель?

Хлопці почервоніли.

– Ви вважаєте, що все це пов'язано між собою? – пробурмотів Женя.

– Я поки що міркую, фантазую разом із вами. А вважати будемо, коли матимемо факти, докази. І перш за все, мабуть, треба обстежити підземелля.

– Ой! – прохопився Женя.

– Ми б... нам... – благально глянув на капітана Вітасик.

– Стривайте, я ще сам не маю транспорту. Моя машина в ремонті, службові всі в розгоні, – Степан Іванович зняв трубку і вже набирав номер. – Алло! Капітан Попенко? Здоров, Толю!.. Ти вчора говорив, якщо буде крайня потреба, я можу... Так от, здається, така потреба виникла... У мене зараз хлопці. Женя й Вітасик. Так-так, по-моєму, знову неймовірний детектив. Вони просто запрограмовані на різні неймовірності... Я буду тобі дуже вдячний... Чекаю...

– Ну що? – з надією спитав Женя.

– Капітан Попенко обіцяв виручити. Правда, він трохи порушує дисципліну. Та в нього

зараз запарки нема, справи посуваються успішно, швидше ніж унормовано, може собі дозволити... Але, хлопці дорогі!.. А що ж будемо робити з вашими батьками? Де дозвіл на відрядження? Без батьківських віз нічого не буде. Це, хлопці, не жарти, це кримінальна справа. – Степане Івановичу! – приклав руки до грудей Женья.

– Подзвоніть! Будь ласка! – скривився Вітасик.

Капітан примружився, зітхнув і взявся рукою за телефон. Із Жениним татом домовилися досить швидко. Він був у курсі справи і тільки попросив, щоб Женья поки що мамі нічого не говорив – не хвилював даремно.

А от з Вітасиковим татом зв'язатися довго не могли. Він не брав трубки. Капітан хотів подзвонити мамі, але Вітасик грудьми кинувся на телефон:

– Ні-ні! Ні в якому разі! Мама не пустить! Нізащо! Після того мого зникнення, після тієї історії з Граціанським... Ні-ні! Тільки татові.

Нарешті Степан Іванович додзвонився до Віталікового тата, і після тривалих пояснень і переговорів дозвіл було одержано. Як тепер кажуть, рейтинг капітана Горбатюка у батьків був високий.

І тільки Степан Іванович поклав трубку, як двері кабінету рвучко відчинились і зайшов капітан Попенко:

– Привіт, хлопці!.. Ну що – по конях?... Спершу заїдемо, Стьопо, на автовокзал, віддамо гроші, а тоді – на курс!

Розділ XVII

«Тато не винен! Це все Ангел!»

Але вийти з кабінету вони не встигли. Задзвонив телефон. Степан Іванович зняв трубку.

– Капітан Горбатюк слухає!

І враз без привітання, без звертання почув відчайдушне хлоп'яче:

– Тато не винен! Це все Ангел! Ангел!

– Який Ангел? – здивовано спитав Горбатюк.

– Той, що у «Центральному» співає. Але я вам нічого не говорив, – хлопчик схлипнув і поклав трубку.

– Ти вже й з ангелами балакаєш? – усміхнувся капітан Попенко.

Степан Іванович переказав щойну розмову.

– Та-ак! – зосереджено насунив брови Анатолій Петрович. – Снаряди лягають все ближче. Знову «Центральний». Значить, і Боря... А відтак і Дармовис... – Це Шурик дзвонив! – вигукнув Женья.

– Схоже, – погодився капітан Горбатюк. – Треба негайно розшукати того Ангела.

– Якщо він іще не в небесах! Не летить міжнародним рейсом, – сказав капітан Попенко.

– В усякому разі встановити його особу необхідно.

– Авжеж.

– Доведеться розділитися. Ти з хлопцями гайнеш у Троянду, у Завалійки. А я... Тільки під землю сам не лізь. Підключи місцеві кадри, старшого сержанта Бодню, ще когось...

– Звичайно.

І тут знову задзвонив телефон.

– Алло! Степане Івановичу! Слава Богу, ще не поїхали... Це Григорій Тарасович Дорошенко, тато Вітасика.

– А-а, здрастуйте-здрастуйте, Григорію Тарасовичу.

– Я вас прошу, візьміть і мене, якщо можна. Все-таки хлопці... У мене якраз є можливість. Може, я вам і в пригоді стану.

– Ви знаєте, ваше прохання дуже доречне. Бо я поїхати раз не зможу. Анатолій Петрович, я думаю, з задоволенням скористається з вашої пропозиції. Передаю йому трубку.

– Григорій Тарасович! Я вас вітаю! – весело загукав у трубку капітан Попенко. – Знову доля зводить нас в одну оперативну групу. Дуже радий. Кажіть адресу, зараз за вами заїдемо.

...Ресторан «Центральний» щойно відчинився. Відвідувачів майже не було.

Побачивши капітана Горбатюка, Боря Ультразвук зблід і втягнув голову в плечі.

– Ви сьогодні з музикою? – привітавшись, спитав капітан.

– З... з музикою, – прошелестів Боря.

– Ангел співає?

– Ангел?... – ледь чутно, самими губами перепитав Боря.

– Ангел, – кивнув капітан.

– Ні! – якимось панічно заперечливо похитав головою Боря.

– Чому?

– А... а він у нас уже не працює.

– Як? Давно?

– З... з учорашнього дня.

– Чого раптом? – Не знаю. У лабухів спитайте. Он якраз на сцені Льова Левандовський з апаратурою возиться. Керівник оркестру.

Льова Левандовський скривив, опустил губи і підняв брови:

– Ангел? Звідки я знаю? Нічого я не знаю. Мав учора бути й не був. І нікого не попередив.

Я гадаю, щось «серйозне». Яка-небудь краля з бабками. Ангел – це ж король.

– Король?

– Козирний! А ви його що – не бачили?

– Ні.

– Га! То що з вами говорити! Рембо! Супермен!

– І добре співає?

Льова зам'явся:

– Ну... Співає... Під фанеру.

– Під фанеру?

– Ну, під фонограму. Але так натурально. Ви б ніколи не сказали. Артист!.. До речі... Між нами, дівчатами... Ви тільки нікому не кажіть... фанера навіть не його... Я навіть не знаю чия... Хтось йому «плюс» записав.

– Яке його справжнє прізвище?

– А як ви догадалися?... Авжеж – хто б став слухати Васю Рябошапку! А так – Ангел Богов. Усі думають, що він болгарин.

У відділі кадрів капітан уважно розглядав анкету.

Рябошапка Василь Степанович. 1973 року народження. Золотоноша. Освіта середня. ПТУ Працював слюсарем, сантехніком, кочегаром, у трудовій книжці пропуски. Останній запис півтора року тому. Сантехнік. І раптом – соліст ансамблю під керівництвом Льови Левандовського.

– А як ви його взяли, сантехніка, без музичної освіти? – спитав капітан Льову.

– Ай, до чого тут освіта? Хто зараз дивиться на освіту? Головне – діло, робота. А він прийшов і сказав: «Хлопці, я вам зроблю бізнес, от побачите, не пошкодуєте». Ми його попробували. І він нам підійшов. Бо справді було ефектно. Такий кадр! Публіка шаленіє. Особливо дівчата... Жаль, якщо він зовсім злиняв. Що не кажіть, а люди люблять дивитися на красу – і жіночу, і чоловічу... А чого це ви ним цікавитесь, якщо не секрет? – здивовано примружився Льова на капітана, наче тільки тепер ця думка виникла в його голові.

– Та так... хотів поговорити. – Ох, ці мені розмови! Коли міліція хоче поговорити, так і знай, що десь є труп, або грабунок, або ще якась неприємність. Може, він ще з'явиться... Я згадав, що він обіцяв мені принести одну річ. А він хлопець гордий. Не думаю, щоб він мене обдурив.

– Якщо він з'явиться, подзвоніть мені, будь ласка. От вам телефон.

– Які можуть бути питання, пане Горбатюк! Я ж вас прекрасно пам'ятаю. І глибоко поважаю. Ви ж самі не знаєте, як мене колись виручили.

– Виручив?

– Авжеж. Ви пригадуєте рекетира Шипулю?

– Певна річ.

– Він же мені життя не давав. Він же висмоктував з мене усі соки. Коли ви його взяли, у мене було свято. Я частував увесь оркестр, усіх офіціантів. Спитайте у Борі...

«Навряд чи Ангел з'явиться, – думав капітан по дорозі в міськ-управління. – Перш за все треба переглянути базу».

Розділ XVIII

«Енергоінформаційний потік є!» Загадковий тюбик

– Що це у вас таке? – простодушно спитав капітан Попенко Григорія Тарасовича, побачивши в його руках якийсь Г-подібний предмет, загорнутий у папір. – Нова секретна зброя?

– Та ні, – Григорій Тарасович трохи знітився, вмоцуючись на передньому сидінні. – То біолокаційні рамки. Біолокатор.

– Овва! І давно ви цим займаєтесь?

– Та з минулої осені. Після тих наших неймовірних пригод. Хіба я один? Зараз хто тільки не займається... Тільки й чуєш: астральне тіло, ментальне тіло, чакри, мікролептони... Екстрасенси на кожному кроці. Та й не дивно. Бо й справді... – Григорій Тарасович недоговорив, махнув рукою.

– Згоден, – сказав капітан. – І дивна річ. Ще якихось років п'ятнадцять-двадцять тому все було начебто зрозуміло – діалектичний матеріалізм, дарвінізм, еволюція, розум – властивість високорозвиненої матерії... І раптом вся ця струнка матеріалістична система похитнулася, зарипіла, дах поїхав, і все стало незрозумілим – самі дива, загадки і таємниці... Женья і Вітасик мовчки перезирнулися. Приємно відчувати себе нарівні з дорослими, коли вони так само чогось не розуміють, як і ти. І взагалі, яка то щемка насолода – їхати назустріч таємниці! Особливо разом із татом і мужнім, одчайдушним капітаном міліції. Уява хлопців уже малювала захопливі картини – підземний коридор, глухі таємничі звуки, несподівана тінь майнула перед ліхтарем...

Але їх чекала прикра несподіванка.

Коли вони, заїхавши за старшим сержантом Боднею, зупинилися біля кладовища, капітан Попенко сказав:

– Ви, хлопці, не ображайтесь, але вам доведеться почергувати біля машини. Пильнуватимете, щоб ніхто сторонній не поліз за нами у підземелля. І взагалі...

Хлопці спробували писнути:

– Та ми... Та що... Та як... – але і старший сержант Бодня, і Григорій Тарасович одностайно підтримали Анатолія Петровича, із протесту нічого не вийшло.

Дорослі спустилися в підземелля, а хлопці лишилися нагорі.

Чекати довелось досить довго, майже годину. Як не дивно, ніхто зі сторонніх так і не з'явився. Хоча машину Попенка бачило, мабуть, чимало людей. Але – чи то звикли у Завалійках до приїжджих, чи то в кожного був свій клопіт і ніхто не мав часу цікавитися. А дітлашня була на річці. Бо ж погода саме для купання.

Нарешті почулися приглушені голоси, і в склепі з'явилися по черзі капітан Попенко, Григорій Тарасович і сержант Бодня. Капітан і старший сержант тримали в руках ліхтарі, Григорій Тарасович – Г-подібні біолокаційні рамки. Обличчя у них були серйозні й заклопотані.

– Ну що? – кинулися до них хлопці.

– Енергоінформаційний потік є! Причому потужний! – вигукнув Григорій Тарасович із неприхованим торжеством.

– Проблема! – почухав потилицю капітан Попенко. – Хтось таки там був. Нещодавно.

– Але ж замки... – розгублено знизував плечима старший сержант. – Всі на місці.

– Дивіться, що ми знайшли в одній із ніш, – сказав капітан Попенко, розтуляючи кулак. На долоні його лежав майже зовсім вичавлений сріблястий тюбик з-під якогось крему чи пасти.

– Вміст тюбика свіжий, бачите... Вичавлюється. Отже... – сказав Григорій Тарасович. – І біолокатор на нього реагує. От що цікаво!

– Можна? – Женья взяв тюбик із долоні капітана. – Ой! А холодне яке!

– Як морозиво! – торкнувшись рукою тюбика, вигукнув Вітасик.

– Ой! Дивіться! – Женья смикнув руку, мало не впустивши тюбик.

На їхніх очах тубик враз почав зморщуватися, скоцюрблюватися, зменшуватися, перетворився на кульку, яка зашипіла і вмить випарувалася, зникла.

– Оце штука! – вражено мовив капітан Попенко. – Анігіляція, чи що?

– А біолокатор все одно реагує! – вигукнув Григорій Тарасович.

– Хай Бог милує! – перехрестився старший сержант Бодня.

Женя й Вітасик тільки роти пороззявляли.

І чи то їм вчулося, чи справді з підземелля долинув тихий зойк.

Розділ XIX

«Шукати будуть – не скоро знайдуть»

Степан Іванович Горбатюк провів у міському управлінні всю другу половину дня аж до вечора.

На жаль, встановити особу соліста Ангела Богова, – він же слюсар-сантехнік Василь Рябошапка, – не пощастило. Стало тільки ясно, що й Василь Рябошапка – не справжнє його ім'я. За вказаною в анкеті адресою такий не проживав. Тобто такої адреси навіть не було. Вулиця була, будинок був, а номери квартири вісімдесят сім не було, бо всього квартир було вісімдесят чотири.

А от у картотеці карного розшуку Василь Степанович Рябошапка, 1973 року народження, місто Золотоноша, слюсар-сантехнік, фігурував. Але фігурував як... мертва душа. Рік тому Василь Степанович Рябошапка був убитий інкасатором під час збройного нападу на касу універсального магазину.

«От кадри! Приймають на роботу по липовій трудовій книжці! – з досадою думав капітан. – І паспорт не перевіряють! Як його тепер знайти? Морочся тепер із Льовою. Виуджуй у нього по краплі інформацію. А час іде. Обіцяна катастрофа має статися вже завтра. Невже погроза справжня? Але – для чого? Для чого?»

Біля «Центрального» було пожвавлення. Вже збиралася вечірня публіка. Юрмилися біля входу святково вбрані чоловіки, жінки, юнаки й дівчата. З квітами в руках. Збуджені і галасливі. Чи то бенкет, чи то весілля. З зали лунала музика. І раптом... почувся чоловічий спів.

«Невже так швидко знайшли заміну?» – подумав капітан, мимоволі біжучи сходами нагору. Якесь підсвідоме почуття змушувало його поспішати.

Він з'явився у дверях зали й завмер на порозі.

Зала була освітлена призахідним сонцем, яке наче навмисне кидало косий сніп проміння просто на сцену, де стояв співак. На ньому були джинси і джинсова жилетка на голе тіло. То було тіло атлета, культуриста. Могутні м'язи грали під засмаглою шкірою.

Льова одразу помітив капітана і, далі граючи на електрогітарі, рвучко підняв плечі та зробив великі очі. Жодних сумнівів. Це був Ангел. Неймовірно!

Піду втоплюся у річці глибокій,
Шукати будуть – не скоро знайдуть,
Ти будеш плакати – спливатимуть роки,
Мене до смерті не зможеш забути,

– співав Ангел. Тобто не співав, звичайно, лише розтуляв рота під фонограму, але робив це справді так артистично, що було абсолютне враження, наче співає саме він. І те, що він, красень, співав про нещасливе кохання, справляло особливе враження. Публіка висловлювала своє захоплення голосними вигуками. Хоча Ангел був у темних окулярах, капітан уловив мить, коли Ангел звернув на нього увагу. Треба було діяти негайно.

У вестибюлі стояв сержант. У «Центральному» увечері завжди чергував міліціонер зі служби охорони.

– Негайно викличте по рації патрульну машину, – стиха сказав сержантові капітан. – Зброя в порядку?

– Аякже. А що таке, пане капітан? – поцікавився сержант, викликавши патруль.

– Боюсь, що навіть удвох можемо не впоратися. Дуже вже здоровий.

– Невже... він? – вражено смикнув головою вгору сержант.

Капітан кивнув:

– Треба перекрити запасний вихід.

– Привід для затримання? – спитав сержант.

– Фальшиві документи. Він улаштувався в оркестр під чужим ім'ям.

– Ясно.

Сержант пішов.

Музика нагорі припинилася. Капітан напружився в чеканні. «Невже втече?»

Минуло хвилини півтори, які здалися Горбатюку вічністю. І от під'їхала патрульна машина.

Перекинувшись кількома словами з прибулими, залишивши двох у вестибюлі, а двох пославши до запасного виходу, Степан Іванович почав підніматися нагору, стримуючи себе, щоб не бігти.

Першим, кого він побачив, був Боря Ультразвук, який спускався сходами йому назустріч. Помітивши капітана, Боря завмер, не донісши ногу до сідничка.

– Де Ангел? – тихо спитав капітан, наблизившись до нього. – Тільки без паніки, не привертайте уваги людей.

– Так, так, так, – машинально закивав головою Боря.

– Де Ангел? – повторив капітан.

– Н-не знаю, – безпомічно розвів руками Боря.

– Ходімте.

Боря покірливо, намагаючись не відставати, поспішив за капітаном.

На сцені Ангела вже не було.

Оркестранти сиділи на своїх місцях, принішкли, у напруженому чеканні.

– Куди він пішов? – тихо спитав капітан Горбатюк у вкрай переляканого Льови.

Льова мовчки кивнув назад себе, за сцену. Там був хід у буфет і на кухню.

Як швидко поширюється інформація!

Офіціанти, бармени і навіть кухарі вже щось знали, бо позирали на капітана з недобррозичливою цікавістю.

Досвідченим оком капітан ковзнув по приміщеннях буфетної, роздачі, кухні і, переконавшись, що тут сховатися ніде, попрямував далі, до складських приміщень, де стояли

шафи й холодильники.

Борі поряд із ним уже не було. Коли і як він зник, Горбатюк не встежив, оскільки увага його була зосереджена на іншому. Та Боря капітанові був зараз і непотрібен.

Степан Іванович став посеред кімнати і завмер, прислухаючись. Йому чогось згадалося дитинство, гра у піжмурки. Може, його доля визначилася саме тоді. Він любив не стільки ховатися, скільки жмуритися, шукати. Хлопці дивувалися його здатності знаходити і казали: «Ну ти Шерлок Голмс! Будеш сищиком!» У нього вже тоді був гострий зір, тонкий слух, пильна спостережливість і якась надприродна інтуїція, яка підсвідомо вела його саме туди, куди слід.

От і зараз...

Після паузи він підійшов до однієї з шаф і рвучко відчинив дверцята.

Внизу шафи, скоцюрбившись і накрившись мішком, сидів навпочіпки Ангел.

– «Шукати будуть – не скоро знайдуть...» – проспівав капітан і засміявся.

Ангел брутально вилаявся. Але опору чинити не став. Уже в патрульній машині він раптом бурхливо розрядився. З усієї сили почав бити себе кулаком по голові і скрипіти зубами:

– Фраер паршивий! «Фанеру» жалко стало. Забрати хотів. А тоді останню гастроль вирішив дати. Під завісу. От і одержав – «завісу»!

Капітан дивився на нього навіть співчутливо.

Розділ XX

Скандал у Троянді

– Ну що ж, – сказав капітан Попенко. – Треба, мабуть, поїхати в Троянду. Перевірити імпульси, про які говорив ваш таємничий Нолик. «Імпульси йдуть звідти», – так він, здається, казав?

Женя й Вітасик дружно закивали головами.

– Біолокатори перевіримо, – сказав Григорій Тарасович. Як кожен аматор, він не міг приховати гордості, що саме його спроби дали певний результат.

Майже вся Троянда була на річці.

Лише деінде в садках порпалися поодинокі дідусі й бабусі. У Дармовисів теж безлюдно – так і не приїхали.

Хлопці повели дорослих у садок Дармовисів до того залізобетонного блока, який пересував, за словами Шурика, таємничий хлопець.

Григорій Тарасович узяв у руки біолокаційні рамки і наблизився до залізобетонної брили.

– О! Бачите! Бачите! – тихо прошепотів він, наче боявся сполохати.

Біолокатор показував безперечну наявність енергетичного поля.

– Розумієте? Де б він не з'являвся, лишається напруга. Дивно! – Григорій Тарасович знизав плечима.

– Кахи-кахи! – почулося з-за кущів, з сусідньої через дорогу ділянки. – Доброго здоров'я!

Там, спершися на сапку, стояла якась бабуся. З гострим цікавим носом і круглими незмигними пташиними очима.

– Доброго здоров'я! Драстуйте! – привіталися вони.

Бабуся підійшла ближче і, приставивши до рота долоню й рвучко озирнувшись, змовницьки прошепотіла:

– Ви, бува, не з органів?

– А що? – поцікавився капітан Попенко.

– Та тут таке було годину тому!

– Що саме?

– Скандал!.. Думала, кров проллється.

– Що ви кажете?... А що ж таке?

– Та живе тут у нас один дід. Гординя. Відлюдкуватий. Ні з ким не спілкується. Нещасний чоловік. З реабілітованих. Двадцять років у сталінських таборах просидів. Інколи до нього приїздять такі ж, як він. От і вчора увечері приїхав. Гуляли вони. А сьогодні вранці поправлялися, мабуть. І таке вчинили. Зчепилися. Той кричить: «Пусти! Я його уб'ю, падлюку!»

Це він! Він! Пусти!» А той: «Не смій! Мало тобі! Знову захотів? Мене бий, якщо вже не можеш». І в руках сокира. А в того ніж. І нікого з чоловіків близько. А тоді той плюнув: «Ех ти!» – і пішов.

– А через кого такі пристрасті? – спитав капітан.

– Та когось побачили. Саме там, де ви стоїте. По-моєму. Бо той весь час туди сварився. Хоча там нікого не було. По-моєму.

Вони презирнулися.

– От тобі й Нолик!.. – задумливо мовив капітан Попенко.

– Що ви кажете? – спитала бабуся.

– Та ні, нічого, то я так... – заспокійливо помахав їй рукою Анатолій Петрович. – А де той ваш дід Гординя?

– Щось не видно. Після того як той пішов, він теж кудись подався. Взагалі-то він цілими днями на річці. Рибу ловить.

Але як не шукали вони діда Гординю на річці – так і не знайшли.

Кількість питань збільшувалася, відповіді поки що не було жодної.

Розділ XXI

Тринадцятий Апостол озивається знову

«Ех ти! Салага! Метушишся, а толку ніякого. Я задоволений. Я переконався, що ні фіга ви не можете, сучасні менти. Не дригайся! Я пожартував. Спи спокійно, дорогий пане Горбатюк.

Тринадцятий Апостол».

Степан Іванович тримав у руках лист, який щойно одержав із ранковою поштою, і думав, що це має означати. Справді відбій тривоги, щире визнання Тринадцятого Апостола, що то був жарт, розіграш, чи, може... Чи, може, він злякався викриття, побачив, що вони йдуть правильним шляхом?...

Тринадцятий Апостол... Ангел...

З одного арсеналу. Але це ще не доказ.

Справжнє ім'я Ангела було Едуард Максимович Кириченко. Дактилоскопія підтвердила це.

Він «розколовся» на першому ж допиті. Оскільки був певен, що Дармовис і Боря «засвітили» його. Хоча вони клялися, що ні. Дармовис примчав учора до Ангела, мокрий від страху: міліція напала на слід, допитує Борю... А він, Дармовис, про Борю нікому ж ні слова!..

Саме у Борі на дачі Едик-Ангел і познайомився з Дармовисом. І Дармовис, сам того не бажаючи, і навів Ангела на свій магазин.

– Знав би – не зв'язувався з цими салатами! – скрипів зубами Ангел. – Ненавиджу дилетантів! У кожній справі треба бути професіоналом. Все в нашій країні губить непрофесіоналізм. Некомпетентність! І в державному плані. І взагалі...

Він іще політиканствував, філософствував. Хоча в освіті недалеко пішов від покійного сантехніка-рецидивіста Рябошапки. Едика відрахували з другого курсу фізкультурного інституту за неуспішність. Але претензії мав великі. Природа обдарувала його чудовими фізичними даними, та про духовність, моральність не подбала. На сьогодні в нього було три судимості й великі зв'язки у злочинному світі...

Капітан наказав знову привести Ангела.

Ангел прийшов заспаний і невдоволений.

– Ну то як, Едику? Пожартував, значить? Тринадцятий Апостол...

– Ви про що, начальнику?

– Не розумієш?

– Не розумію, – він здивовано моргав очима.

«Чи так грає, чи справді – не він?» – подумав Горбатюк і спитав:

– І Тринадцятий Апостол тобі нічого не говорить?

– Ні. Ангел – так. Апостол – ні. Не шийте мені зайвого, начальнику. З мене вистачить і

так.

Продовжувати розмову не було сенсу. Якщо листи писав навіть Ангел, він од них зараз відмовиться. Категорично. Бо це тільки б ускладнило його становище. Зайві статті. Погроза, образи, шантаж.

Схоже, що писав таки він. Навіть слівце «салага» з його лексикону. Але нащо? З якою метою?

Ангела відвели.

Горбатюк набрав номер капітана Попенка:– Анатолій Петрович? Толю? Я знову одержав листа від Тринадцятого Апостола, – він зачитав листа. – Що ти про це думаєш?

Попенко відповів не одразу. Нарешті сказав:

– Думаю, що підстав для хвилювання стало більше.

– Я теж так вважаю. Він, мабуть, схаменувся, що писати було не слід. Зопалу написав, фанфаронський у нього, мабуть, характер, хотів щось довести, а тоді бачить, що ми навколо нього крутимосся, – і назад...

– А може бути й інший варіант. Зв'язаний із тим таємничим Ноликом. Що це він написав. Він же й дзвонив тобі... А тоді хтось із дорослих, які готують катастрофу, засік його і змусив написати іншого листа.

– І таке можливе. Але – мета терористичного акту?

– Ну, зараз такий час, ти ж бачиш, на кожному кроці... І з провокаційною метою, і... стільки темних сил піднялося з самісінького дна, з мулу нашого суспільства!.. Варіантів безліч.

– Ти сьогодні після роботи – як?

– З тобою, Стьопо, з тобою! Які можуть бути розмови!

– Спасибі тобі, Толю.

–

Розділ XXII

Хлопці ухвалюють рішення. «Геть, юні агенти!»

– Ну то як? – спитав Женя.

Вітасик зітхнув:

– Тато сказав, якщо я кудись рипнусь, він застосує силові методи. Сказав, що на цей раз таки застосує. Хоча він завжди тільки нахваляється, лякає. Але в нього було таке обличчя, що...

– І ти боїшся?

– Ні. Але думаєш, приємно!.. І головне, я пообіцяв, дав чесне слово.

– Я теж пообіцяв, але... Ти ж бачиш, яка ситуація. Анатолій Петрович сьогодні до кінця дня невізний. Вчора на своїй роботі прогуляв, все зрозуміло. Степан Іванович возиться з Ангелом. Твій тато теж не може два дні поспіль кидати роботу. А з Гординею так ніхто й не поговорив. А може, ця розмова вирішальна. Йдеться ж про якийсь тяжкий злочин, про якусь катастрофу, про можливі людські жертви.

– Я розумію, але... – Вітасик знову зітхнув.

– По-моєму, нам треба їхати, – сказав Женя. – Якщо ти не поїдеш, поїду сам.

– Ні! – категорично похитав головою Вітасик.

– Що – ні?

– Або вдвох, або ніхто.

– Значить, поїхали удвох. Я не заперечую.

– А чесне слово?

– Потім усе пояснимо, вибачимосся. Вперше, чи що?

Вітасик востаннє зітхнув.

І вони вирушили.

Їм довелося довго чекати електричку. Два рейси чогось відмінили. Вони вже шкодували, що не пішли на автобус. Але автобуси в бік Троянди вдень теж ходили рідко. І вони вирішили не смикатися, чекати електричку. І приїхали у Троянду десь аж після обіду.

У Дармовисів не було нікого.

І в Гордині безлюддя.

Лише вчорашня цікава бабуся пильно дивилася на хлопців з-під долоні зі свого саду.

Але хлопці вирішили шукати Гординю без її допомоги. Здала привітавшись, покивавши їй, вони гайнули до річки.

Хлопці оббігли весь берег, але Гордині не побачили.

Правда, для риболовлі сьогодні умов біля дачного селища не було. Оскільки купальщиків на березі було повно. Але й нижче і вище за течією, де вже не купалися, а тільки ловили рибу, Гордині не було.

– Невже даремно приїхали? – досадував Вітасик.

– Не гарячкуй. Будемо чекати. А поки що давай купатися, – запропонував Женя.

Вони довго купалися, двічі їли (вони купили на вокзалі цілий кульок пиріжків), тричі бігали до Гординої халупи, але без жодних результатів. Його не було.

Сонце почало сідати.

І раптом Женя схопив Вітасика за руку:

– Іде!

Берегом, накульгуючи, ішов з вудочками на плечі дід Гординя. На вечірній кльов.

Вони не хотіли підходити до нього при сторонніх. Почекали, поки він одійшов у безлюдне місце і влаштувався під вербою.

– Дідусю, здрастуйте, пробачте, – почав Женя.

Дід підвів на хлопців пригаслі, вицвілі очі:

– За що пробачати? Вже нагрішити встигли?

– Та ні, просто... Ми хотіли вас спитати... Щоб ви не подумали, що це ми з... з легковажної цікавості... – Женя не знав, як делікатніше приступитися до справи.

– Це дуже важливо! Дуже! – приклав до грудей руки Вітасик.

– Ну, кажіть уже, що там таке? – в очах діда Гордині спалахнув вогник.

– А ви не гніватиметесь? Скажете? – допитувався Женя.

– Це дуже, дуже важливо! Чесне слово! – повторив Вітасик.

– Та кажіть уже, не мучте, – усміхнувся дід.

І та усмішка розв'язала Жені язик:

– Вчора зранку у вас тут із вашим гостем була суперечка... Через когось, кого ви побачили на сусідній ділянці біля залізобетонного блока... Скажіть, кого ви там побачили?...

– Це дуже важливо, – ще раз повторив, приклавши руки до грудей, Вітасик.

Дід Гординя враз спохмурнів, примружив на хлопців очі:

– А що таке? Чого ви питаєте?

– Ну... ну дуже треба, – теж приклав руки до грудей Женя.

– Кому? – свердлов поглядом хлопців дід.

– Ну... для... Для...

– Для міліції! – несподівано для самого себе випалив Вітасик.

– Що-о? – пополотнів дід. Якусь мить він не міг вимовити ні слова, потім вибухнув лайкою: – Геть! Ідіть, юні агенти, щоб я вас не бачив! Геть із моїх очей, нишпорки нещасні! – дід схопив вудочку і замахнувся.

Хлопці змушені були відступати.

– Не скажете? – вигукнув здала Женя.

– Геть, кажу! Геть, щоб духу вашого не було! – люто затупотів ногами дід.

Вони відійшли за куці.

– Чого він так розпалився? – винувато низав плечима Вітасик.

– Просидів би ти двадцять років ні за що, – сказав Женя.

– Ну, я ж думав... я ж хотів, – виправдовувався Вітасик. – Хай трошки заспокоїться, ще спробуємо. Треба було йому зразу про злочин, про катастрофу...

– А якщо він сам має безпосереднє відношення до злочину?

– Чогось мені здається...

Хлопці почекали півгодини і знову наблизилися до діда Гордині.

– Дідусю, ви не кричіть, будь ласка, – якомога ніжнішим голосом почав Женя. – Ви нас не так зрозуміли. Ми ніякі не агенти. Просто готується якийсь злочин, можуть бути жертви...

– Ідіть звідси! Бо такі будуть жертви. Ідіть! – не відриваючи погляду від поплавців, гримнув дід. – Малі ви ще носа встромляти у злочини. І скажіть тим, хто вас послав, щоб вони самі приходили, а не пацанів підсиляли.

– Ніхто нас не підсилав...

– Тоді не суньте носа у дорослі справи. Ідіть, не полохайте мені риби!

Було ясно, що дід нічого не скаже.

Сонце сіло, почало сутеніти. Треба було їхати додому. Що їх там дома чекало, один Бог знає.

Біля крамнички стояв автобус.

– До міста? – спитали вони в шофера, що визирав із кабіни.

– До міста.

– Скоро відправляється?

– Зараз.

Хлопці презирнулися.

– Давай?

– Давай.

Автобус був повнісінький. Стояли у проходах. Якийсь дядечко в окулярах, з борідкою, що сидів на передньому сидінні, тримав на руках величезну корзину з ягодами малини. Хлопці прилаштувалися біля нього.

Хлопці знали, що готується злочин, що може статися катастрофа, але де й коли – їм було невідомо. Капітан Горбатюк, як ви пам'ятаєте, у це їх не втаємничував.

Коли автобус рушив, якийсь лисий кремезний дідуган, що стояв біля крамнички, прощально помахав рукою. Дядечко з малиною усміхнувся і теж помахав.

Розділ XXIII

До катастрофи лишилося кілька секунд...

Зникнення хлопців виявилось лише після шостої години вечора, коли батьки повернулися з роботи. Почали дзвонити один одному, передзвонили капітанові Горбатюку, капітанові Попенку і на роботу, й додому, але капітанів не було. Тож Григорій Тарасович і Василь Сергійович вирішили негайно їхати у Троянду та Завалійки.

А в цей час капітани стояли на узбіччі сьомого кілометра Південного шосе і монтували заднє колесо машини. їм не пощастило: трапився на дорозі цвях. І, як це буває, переднє колесо його підняло, а заднє піймало – наштрикнулося. Довелося ставити «запаску». Але й «запаска» виявилася з діркою. І через кілометр знову довелося зупинитися. Становище ставало критичним. Вони були на восьмому кілометрі, до тринадцятого – п'ять. А до десятої вечора лишилося всього п'ятдесят хвилин.

Вони розраховували проїхати до тридцятого кілометра і там зупинити той заводський автобус з Троянди, що має бути на тринадцятому рівно о десятій вечора. Висадити пасажирів, зробити обшук, перевірити і супроводжувати автобус до самого міста.

І от через ті колеса могло статися непоправне...

– Голосуй! Зупиняй когось, – сказав капітан Попенко, – машину поки що доведеться кинути.

Та коли дуже треба попутку – це проблема. Особливо ввечері, коли вже стемніло. Та ще й на трасі, серед безлюддя. Капітани картали себе за те, що виїхали в цивільному. Навіть смугастий жезл, який захопив передбачливо Горбатюк, не діяв. Машини проскакували мимо, не зупиняючись. Злочинці теж користуються жезлами. Навіть іграшковими, купленими в «Дитячому світі».

Лишилося півгодини...

І все-таки їм пощастило.

Їхала міліцейська машина. З приміського району. Лейтенант із дружиною і сержант за кермом.

– Що таке? – суворо спитав лейтенант, опустивши скло.

– Виручайте, хлопці, поламались, а треба негайно, – капітан Горбатюк простягнув посвідчення.

– Сідайте, пане капітан, – зовсім іншим тоном сказав лейтенант і відчинив дверцята. – І ви теж, добродію... По дорозі вони стисло окреслили ситуацію.

– Ясно! Допоможемо! – рубонув повітря долонею лейтенант.

– Ви вже вибачте, але... – подивився капітан Попенко на лейтенантову дружину, що сиділа поряд із ним.

Вона навіть не встигла відповісти. Лейтенант обернувся і випалив:

– Моя дружина службу знає! Як треба – і в рукопашну піде.

– Петю-у! Ну що ти! – сором'язливо затулилася рукою дружина.

– Жарт! – усміхнувся лейтенант. – Але ви за неї не хвилюйтесь. Міліцейська дружина – це... міліцейська дружина.

От уже й тринадцятий кілометр.

Горбатюк глянув на годинник. Було за двадцять п'ять десята. Він сказав:

– Давайте вийдем. А то ще прогавимо.

Вони вийшли. Дружина лейтенанта лишилася в машині.

– Це добре, що ви у формі, – сказав Горбатюк. – А то ще й не зупинився б...

Обабіч шосе був ліс.

– Зупиниться, ніде не дінеться, – впевнено сказав лейтенант. Вони пропустили дві вантажні машини, одну «Волгу» і одну іномарку. Аж от з'явився автобус.

Лейтенант став посеред дороги і підняв жезл. Автобус загальмував і спинився.

– 3 Троянди? – спитав Горбатюк шофера, що визирнув у вікно.

– Ні. По замовленню. Весілля обслуговую.

– Пробачте. їдьте.

Потрібний автобус вони мало не прогавили-таки. Бо він збирався обганяти той весільний, що рушав.

Та лейтенант вчасно вискочив на шосе і підняв руку. Автобус не міг одразу зупинитися.

Довелося Горбатюку підбігти.

– 3 Троянди?

– 3 Троянди, – відповів шофер.

– Одчини, будь ласка.

Передні двері розсунулися, капітан зайшов в автобус і – здивовано вигукнув:

– Хлопці? Звідки ви тут?

Женя й Вітасик так розгубилися, що не могли сказати ні слова.

І тут відбулося те, чого потім не міг пояснити жоден, хто був свідком цього.

Несподівано в дверях автобуса з'явився хлопець у сріблястому спортивному костюмі й темних окулярах.

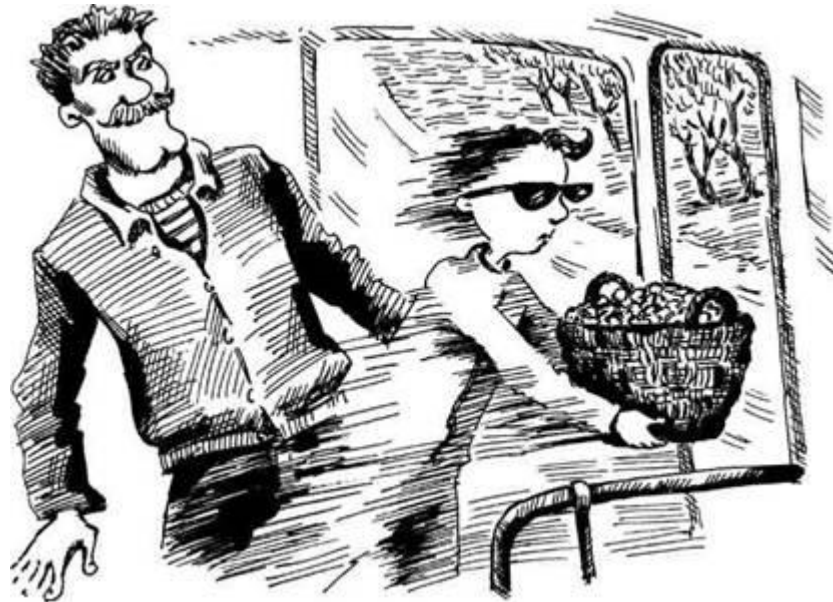
Всі враз заціпеніли. Ніхто не міг ні ворухнутися, ні вимовити й слова.

Капітан Горбатюк признавався потім, що це було наче гіпнотичний стан...

Хлопець миттю схопив корзину з малиною, яку тримав дядечко, легко підняв її і разом із нею вискочив з автобуса. Минуло ще кілька секунд заціпеніння.

І раптом у лісі спалахнув величезної сили вибух. Всі разом зойкнули. Заціпеніння минуло. Горбатюк зиркнув на годинник – було за чверть десята. І тут відчайдушно закричав отой дядечко в окулярах і з борідкою:

– Жах! Дядя Саша! Неймовірно! Він хотів мене вбити!

Розділ XXIV

Кат

Капітан Горбатюк одразу впізнав його. Це був племінник полковника Силенка, з яким він їхав колись у поїзді, – Васючок, Василь Мартинович.

– Ходімте, ходімте швидше! – капітан вивів приголомшеного Силенкового племінника з автобуса. Розпитувати у переповненому салоні було неможливо.

Якась легкова машина щойно під'їхала до автобуса і тепер покvapливо розверталася.

– Це він! Він! Його «Жигулі!» – скрикнув Василь Мартинович. – Хотів переконатися, що...

Лейтенант підскочив до міліцейської машини:

– Тоню! Вилазь швидше! – і, поки дружина вибиралася, гукнув капітанові: – Доганяйте! А я оформлю протокол, перепису свідків. Перепелюк! Викликай наряд!

Вони ще не встигли залізти в машину, а сержант Перепелюк уже викликав по рації оперативників.

«Жигулі» розвернулися і рвонули з місця.

Племінник від розпачу втратив рухливість, застряв у дверцятках, і сержант Перепелюк зміг натиснути на газ лише через півхвилини.

«Жигулі» одірвалися метрів на п'ятсот.

Але сержант був професіоналом. Відстань почала скорочуватися.

– Яка причина? – спитав капітан Горбатюк Василя Мартиновича.

– Жах!.. Неймовірно!.. – бурмотів той, не відповідаючи. Розпитувати зараз не було сенсу.

«Жигулі» знову почали відриватися.

– Жме сто сорок!.. Ризикує! – зціпивши зуби, процідив сержант.

І тут...

На узбіччі, займаючи півдороги, стояв рефрижератор. А назустріч рухався чи то МАЗ, чи то КАМаз, одне слово, важка вантажна машина.

– Згрупуйтеся! – вигукнув сержант і натиснув на гальма. «Жигулі» не змогли проскочити і на шаленій швидкості врізалися в рефрижератор. Вибухнули і спалахнули, як свічка.

Міліцейська машина зупинилася, під'їхавши до палаючих «Жигулів» майже впритул.

– Він сам здійснив вирок! – сказав Василь Мартинович, похиливши голову.

...Розмова відбулася за годину. Коли всі формальності, пов'язані з дорожньою катастрофою, були вже позаду, і вони їхали в місто.

– Мені важко говорити про це... Все-таки рідний дядько. Хоч і не по крові. Його дружина була рідною сестрою моєї матері. Три роки тому померла. Від інсульту. Півтора року

пролежала без руху. Я доглядав її. Дядя Саша відмовився. Посилався на алергію... Вона боляче переживала це. І якимось, уже перед смертю, розповіла мені... Вони все життя приховували це навіть від найближчих родичів. У тридцять сьомому році він працював в органах. І... виконував вироки... Розстрілював. Був катом, одне слово... Скажете, система зробила його катом? А між іншим, у 1658 році воронезький воєвода, сповіщаючи царю Олексію Михайловичу, що в нього помер кат, писав: «На Воронеже вольных людей в заплечные мастера никово нет». Навіть тоді, у «смутні часи», на цю високооплачувану посаду ніхто не йшов... – він якось мить помовчав, зітхнув тяжко. – І це ж іще не все... Під час війни дядько потрапив в оточення, опинився в полоні. І... став катом ще й у німців. Рятуючи власну шкуру, знову своїх розстрілював... Жах якийсь! Волосся дротом береться!.. Був колись нарис у газеті. Наче про нього... Так само вдалося приховати від усіх. Після звільнення воював, став кадровим військовим... Лише тітка знала. Проговорився їй колись сп'яну. Після тітчиної смерті він відчув щось... Пронизував мене своїм колючим поглядом. Та я нічого не говорив. Ні словечка. А йому почало здаватися, що я чекаю його смерті. Щоб успадкувати дачу, машину, гроші, усе майно. Своїх дітей у них не було. Якимось він навіть сказав: «Тільки не здумай мене отруїти. Я залишив листа, що в разі моєї наглої смерті звинувачую тебе у вбивстві». Наче жартував... Але ця підозра стала, мабуть, у нього манією. І він вирішив позбутися мене. І не пожалів ні безвинних людей, ні дітей, нікого. Був і лишився вбивцею, катом...

– Невже він розраховував, що слідство не встановить, в якому місці стався вибух, хто був в епіцентрі? – знизав плечима капітан Горбатюк.

– Тут уже, по-моєму, як то кажуть, «клініка», психічне переродження. Маніакальне бажання кривавого ефекту. Видно, таке минуле не могло пройти безслідно для психіки. «Чи не тому й ті листи до мене?» – подумав Горбатюк. І пригадалася йому їхня розмова у поїзді. Про сталінські репресії. Він, Горбатюк, говорив тоді:

– Сталін злочинець ще й тому, що нищив у народі віру у справедливість суду, у чистоту рук правоохоронних органів. Ті руки були по лікоть у крові. І народ не вірить, що наші, молодих, руки можуть бути чистими...

– А ви хочете бути чистенькими, благородненькими?! – в очах полковника сяйнула лють. – Згоден, помилки траплялися. Сталін сам визнавав і карав винних, але він створив велику державу, врятував світ від фашизму...

Горбатюк подумав тоді, що він звичайний сталініст, яких багато серед старшого покоління, що все життя покладали на зміцнення і возвеличення системи. А він, виявляється, був ще й катом. Який, може, й діда Микиту Яковича розстріляв власноручно.

Кривавий Тринадцятий Апостол!

Розділ XXV

Спасибі тобі, Нолику!

Огляд місця в лісі, де стався вибух, слідів загадкового Нолика не виявив жодних. Отож доводилося констатувати, що він не загинув, не постраждав. Просто зник.

Яким чином він опинився там, у лісі, було таємницею. Як він відчув, що в корзині з малиною вибуховий пристрій з годинниковим механізмом і що до вибуху лишилися секунди – теж було незбагненно. Хто він такий? Звідки? Куди зник?

– На мою думку, маємо справу з істотою незвичайною, – сказав капітан Попенко. – Він назвав себе Ноликом. Мабуть, жартома. Певне, знає, що ми називаємо літаючі тарілки – НЛЮ. Може, й інопланетянин... Причому з планети, маса якої набагато більша за масу Землі. Цим можна пояснити його стрибки. Ви ж знаєте, як на Місяці стрибали американські астронавти. І те, що його кросівки хлопці не могли підняти. Підшва з надважкої речовини. Щоб він міг нормально ходити по землі. А коли треба було стрибнути – роззувся.

– А його здатність відчувати, передбачати злочинні наміри? – спитав Женя. – Ну, такими якостями володіють навіть звичайні земні люди, – сказав Анатолій Петрович. – Варто хоча б згадати французького лікаря Нострадамуса, який жив у шістнадцятому сторіччі і передбачив багато історичних подій аж до сьогоднішнього дня. Або нашу вітчизняну теософку Блаватську.

Або Вангу з Болгарії. Та й про віщунів-тахіонів скільки писалося!..

– Так, видно, не дарма існують гіпотези і про паралельні світи, про живі субстанції з інших вимірів, – сказав капітан Горбатюк.

– І про те, що вони стежать за розвитком нашої цивілізації і навіть оберігають нас, – додав капітан Попенко.

– А в підземеллі він ховався, мабуть, тому, що йому за жаркий температурний режим нашого літа, – сказав Григорій Тарасович.

– Може, тому й тюбик розтанув, – усміхнувся Анатолій Петрович.

– Хто б він не був, але він урятував нам життя... Усім, – сказав Вітасик. – І я вдячний йому за це.

– Так. Якби не він, була б таки катастрофа, – зітхнув Степан Іванович. – Позаяк полковник вирішив прискорити її на чверть години...

– Спасибі тобі, Нолику! – сказав Женя, подивившись чогось угору, на небо.

І раптом він почув слова: «Будь ласка!» Вони прозвучали не вголос, а подумки.

Женя глянув на Вітасика, потім на капітана Горбатюка, капітана Попенка, Григорія Тарасовича, свого тата... І зрозумів, що вони теж почули ці слова.

Бо вони всі разом усміхнулися.

І всім їм стало радісно.

Завжди стає радісно, коли смертельна небезпека минає.

Комментарии

1

Нівелір – геодезичний інструмент для визначення різниці висот двох будь-яких точок земної поверхні (*прим. ред.*).